KOMITET POLSKI MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU OPIEKI NAD DZIECKIEM



OPIEKA NAD MACIERZYŃSTWEM DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ

W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

76

OPIEKA NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

X.

COMITÉ POLONAIS
DU CONGRÈS INTERNATIONAL
DE L'ASSISTANCE PUBLIQUE AUX ENFANTS.

L'OEUVRE DE LA PROTECTION
DE
LA MATERNITÉ, DE L'ENFANCE
ET
DE LA JEUNESSE
DANS
LA RÉPUBLIQUE DE LA POLOGNE.

VARSOVIE.

AVEC L'APPUI DU MINISTÈRE
DU TRAVAIL ET DE L'ASSISTANCE PUBLIQUE.

1928.

KOMITET POLSKI
MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU
OPIEKI NAD DZIECKIEM.

OPIEKA
NAD
MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI
I
MŁODZIEŻĄ
W
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

WARSZAWA.
WYDANO Z ZASIŁKU MINISTERSTWA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ.
1928 r.

Drukarnia Wł. Łazarskiego
w Warszawie, Złota 7/9

WSTĘP.

Opieka nad dziećmi i młodzieżą należy niewątpliwie do najważniejszych zagadnień polityki socjalnej. W odrodzonej Polsce hasło „Ratujmy dzieci" coraz silniejszem rozbrzmiewa echem; coraz dobitniej zrozumianą się staje niezachwiana prawda, że najistotniejszem bogactwem narodu jest człowiek.

Pomyślność i dobrobyt Państwa zależne są w wielkiej mierze od zdrowia, tężyzny fizycznej i moralnej jego obywateli. Te dwie cechy winny być pielęgnowane od najwcześniejszych dni życia. Jeżeli Polska ma być silna, jeśli ma spełnić dziejową swą misję i być wałem ochronnym dla cywilizacji Zachodu, to przy odbudowie swej niepodległości musi na pierwszem miejscu postawić odbudowę człowieka. Program wychowania narodowego streszcza się w słusznem zdaniu Jędrzeja Śniadeckiego, który mówi, że „należy uczynić człowieka szczęśliwym i do wykonania swych powinności zdolnym". Pracy więc u podstaw, pracy nad ugruntowaniem tężyzny fizycznej i moralnej młodego pokolenia winniśmy poświęcić wszystkie nasze siły. Zadania Państwa w dziedzinie zdrowia publicznego i opieki społecznej są bardzo rozległe. Ujmują one całokształt zadań, począwszy od opieki nad macierzyństwem i niemowlęctwem, kończąc na wieku pozaszkolnym.

Opieka nad dziećmi należy niewątpliwie do najważniejszych zagadnień polityki socjalnej. Historja rozwoju opieki nad dziećmi w Polsce sięga 968 roku, kiedy Polska po przyjęciu chrześcijaństwa zaczęła czerpać wzory z Zachodniej Europy, koncentrując jak tam wyłącznie w rękach duchowieństwa wszelką akcję dobroczynną. Okres ten trwał do końca XV wieku; od końca XV wieku do końca XVIII zaznacza się już współudział w pracy opiekuńczej duchowieństwa z władzami państwowemi; wreszcie trzeci okres wykazuje dążenie władz państwowych do utworzenia organów wykonawczych i kontrolujących, kiedy akcja dobroczynna nabywa charakteru publicznego.

Już na początku XIII wieku w szpitalu zakonników w Krakowie p. w. Św. Ducha opiekowano się podrzutkami. Przy kościele św. Bennona

w Warszawie istniał przytułek dla sierot. Najważniejszą w Polsce instytucją opiekuńczą dla dzieci był przytułek, utworzony w Warszawie przez ks. Gabryela Baudouina ze Zgromadzenia Misjonarzy, który od 1732 r. rozpoczął zbieranie podrzutków i umieszczał ich w domu przy kościele św. Krzyża. Zakład ten nazwany był szpitalem Dzieciątka Jezus. W 1754 roku wybudował ks. Baudouin szpital dla podrzutków w Warszawie. Pierwotne zakłady istniały tylko w miastach i przy klasztorach. Dopiero od XVI w. zaczęły się pojawiać zakłady opiekuńcze, fundowane przez proboszczów, właścicieli ziemskich i gromady włościańskie. Państwo ograniczyło swą akcję do zatwierdzania fundacyj przez Stany Rzeczypospolitej i popierało zakłady przez zwalnianie od podatków i powinności. Początek okresu, kiedy akcja opiekuńcza wchodzi w sferę działalności publicznej, przypada na okres panowania Stanisława Poniatowskiego. Lata 1768—1775 stanowią okres konsolidacji poczynań Państwa i pierwszych prób prawodawczych zarządzeń.

Dalsze etapy opieki nad dziećmi w dziejowym pochodzie Polski świadczą o głębokiem zrozumieniu, że prawdziwem bogactwem narodu jest człowiek. „Każda społeczność powinna hodować i układać ludzi podług swoich potrzeb i celu, do którego dąży, a zatem powinna wychowanie młodzieży opisać prawami". W powyższy sposób przed stu laty wielki nasz uczony, Jędrzej Śniadecki, określił zadania społeczeństwa na polu opieki nad dziećmi.

Wychowanie umysłowe i moralne już w roku 1773 „określiła prawami" Rzeczpospolita Polska w ustawach Komisji Edukacji Narodowej, — tego pierwszego na świecie Ministerstwa Oświecenia Publicznego. Śmiało rzec można, że gdyby samodzielny byt Polski nie był przerwany, to wobec tego, że już twórcy ustaw Komisji Edukacyjnej głęboko zrozumieli potrzebę starań około dziecięcia od pierwszych jego życia początków około zdrowia, czerstwości i sił jego, „starań, stosowanych do pomnażającego się wieku, a zawsze za cel mających uczynić człowieka szczęśliwym i do wykonania powinności zdolnym", już dawno w Polsce również i higjena dziecka oraz jego hodowanie byłoby „określone prawami". Niestety trzeba było czekać przeszło 125 lat, aby Rząd odradzającej się Niepodległej Rzeczypospolitej nawiązał przerwaną nić tradycji z twórczą organizacyjną pracą Komisji Edukacyjnej i stworzył już nietylko naczelny państwowy urząd, czuwający nad wychowaniem umysłowem i moralnem młodzieży szkolnej, lecz również powołał do życia państwowy centralny urząd, sprawujący opiekę nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą.

Urząd ten — to Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, które obejmuje działalnością swą wszystkie zagadnienia socjalne.

PODSTAWY PRAWNE.

Konstytucja z dn. 17. III. 1921. Ustawa o Opiece Społecznej. Fundamentem ustawodawstwa w dziedzinie opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą jest art. 103 Konstytucji z dn. 17 marca 1921 roku, który głosi: „Dzieci bez dostatecznej opieki rodzicielskiej, zaniedbane pod względem wychowawczym — mają prawo do opieki i pomocy Państwa w zakresie, oznaczonym ustawą. Odjęcie rodzicom władzy nad dzieckiem może nastąpić tylko w drodze orzeczenia sądowego. Osobne ustawy normują opiekę macierzyństwa". Dalszym etapem prac ustawodawczych było wydanie Ustawy o Opiece Społecznej z dnia 16 sierpnia 1923 roku, ogłoszonej w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Nr. 92, poz. 726). Ustawa ta, zawierająca ramowe przepisy o opiece społecznej w ogólności, wskazuje między innemi, iż opieka społeczna w swoim zakresie winna obejmować w szczególności: ochronę macierzyństwa oraz opiekę nad niemowlętami, dziećmi i młodzieżą.

Obowiązek sprawowania opieki społecznej w myśl przepisów tej ustawy został nałożony na związki samorządowe; państwo ponosi ciężary opieki w niektórych tylko wypadkach, a mianowicie, gdy zachodzą specjalne obowiązki z tytułu publicznego, np. nad inwalidami i ich rodzinami, lub gdy idzie o wykonanie tych rodzajów opieki społecznej, które przekraczają możność finansową udzielania świadczeń przez związki komunalne. Zwierzchni nadzór nad czynnościami związków samorządowych w zakresie opieki społecznej należy do Ministra Pracy i Opieki Społecznej, przy którym istnieje jako jego organ doradczy i opinjodawczy Rada Opieki Społecznej, złożona z reprezentacji ciał samorządowych, instytucyj opieki społecznej i zainteresowanych ministerstw.

Zarówno ustawa konstytucyjna z dnia 17 marca 1921 r. jak i ramowa ustawa o opiece społecznej, uznając ogólnie prawo matki i dziecka do opieki społecznej, wymagały szczegółowych ustaw i rozporządzeń, które ujęłyby w ramy prawne poszczególne zagadnienia opieki społecznej nad macierzyństwem i nieletnimi. Przechodząc do rozpatrzenia tych ustaw i rozporządzeń, ujmiemy je w dwie zasadnicze grupy, a mianowicie przepisy prawne, regulujące ochronę macerzyństwa, i przepisy, regulujące opiekę nad dziećmi i młodzieżą.

Obowązkowe zabezpieczenie na wypadek choroby. Zagadnienie pomocy i opieki nad kobietami ciężarnemi i matkami karmiącemi zostało przewidziane w ustawodawstwie w zakresie ubezpieczenia na wypadek choroby. Ustawa z dn. 19 maja 1920 r. o obowiązkowem zabezpieczeniu na wypadek choroby (Dziennik Ustaw Rz. Pol., Nr 44, poz. 272) na-

kłada obowiązek na Kasy Chorych udzielania świadczeń dla położnic. Świadczenia te polegają na udzielaniu pomocy lekarskiej i położniczej przed, w czasie i po połogu oraz udzielaniu zasiłku połogowego niedłużej niż w ciągu 8 tygodni, z których przynajmniej 6 przypadać winno po porodzie; ponadto nakłada również obowiązek udzielania po upływie tego terminu zasiłku w naturze lub w gotówce matkom karmiącym, niedłużej jednak niż w ciągu 12 tygodni.

Praca młodocianych i kobiet. Poza przytoczonemi przepisami prawnemi, które mają zastosowanie odnośnie do ubezpieczonych w Kasach Chorych względnie do członków ich rodziny, istnieją również przepisy, regulujące pracę zarobkową kobiet ciężarnych i matek karmiących. Przepisy te, zawarte w Ustawie z dnia 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet (Dz. Ust. R. P., Nr. 65, poz. 636), nadaje prawo kobiecie w czasie ciąży korzystania z przerw w pracy, niedłużej jednak niż 6 dni w miesiącu, oraz prawo przerwania pracy z chwilą złożenia świadectwa lekarskiego, że można spodziewać się rozwiązania niepóźniej niż za 6 tygodni; po porodzie zaś pracodawca nie ma prawa zatrudniać pracownicy w ciągu 6 tygodni od dnia porodu, przyczem w ciągu wszystkich tych przerw pracodawcy nie wolno rozwiązać ani wymówić służbowego stosunku pracy. Wyżej przytoczona ustawa poza przepisami w zakresie ochrony pracy kobiet ciężarnych zawiera również przepisy, dotyczące matek karmiących, a mianowicie nakłada obowiązek na pracodawców w przedsiębiorstwach, w których pracuje ponad 100 kobiet, utrzymywanie żłobków dla niemowląt, gdzie matki mogą na czas pracy pozostawiać swe niemowlęta, przyczem matkom karmiącym przysługuje prawo korzystania w ciągu godzin pracy z dwuch półgodzinnych przerw, które wlicza się do godzin pracy.

Żłobki dla niemowląt w zakładach pracy: Opierając się na powyższym ustawowym przepisie, Minister Pracy i Opieki Społecznej wydał Rozporządzenie z dnia 11 marca 1927 r. w sprawie urządzenia i utrzymywania żłobków dla niemowląt w zakładach pracy (Dz. Ust. R. P., Nr. 32, poz. 923), które reguluje kwestję zakładania i prowadzenia żłobków w zakładach pracy oraz sprawę nadzoru nad niemi, przyczem kolejność otwierania zakładów oraz terminy, w których winny być zakładane i utrzymywane żłobki, ustala Minister Pracy i Opieki Społecznej w drodze rozporządzeń.

Prawa i obowiązki kobiet, karmiących obce niemowlęta. Tak ustawa o ochronie pracy kobiet, jak i wydane w związku z nią rozporządzenia,

mają na celu ochronę macierzyństwa i opiekę nad niemowlętami, karmionemi przez swe matki; ale istnieje duża liczba dzieci, które z tych lub innych powodów są oddawane na karmienie obcym kobietom. W celu podniesienia zdrowotności tych kobiet w okresie karmienia niemowląt i ochrony niemowląt Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, do którego kompetencji, w myśl Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypspolitej z dn. 18 stycznia 1924 r. w przedmiocie rozdziału kompetencji Ministra Zdrowia Publicznego (Dz. Ust., Nr. 9, poz. 86) należy między innemi i lekarska opieka nad dzieckiem i macierzyństwem, wydało w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Rozporządzenie z dnia 14 października 1924 roku w sprawie praw i obowiązków kobiet, karmiących obce niemowlęta (Dz. Ust. R. P., Nr. 944, poz. 876), określające warunki, w jakich kobiety mogą brać obce niemowlęta na wykarmienie, przyczem nadzór nad stanem zdrowotnym tych kobiet, jak również nadzór nad przestrzeganiem przepisów niniejszego rozporządzenia został powierzony odnośnym władzom sanitarnym.

Nadzór i kontrola nad działalnością instytucyj opiekuńczych. Przepisy prawne, regulujące zagadnienia opieki zakładowej, są zawarte w Rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dn 22 kwietnia 1927 roku o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. Ust., Nr. 42, poz. 354), na mocy którego to rozporządzenia podlegają nadzorowi i kontroli stowarzyszenia i związki oraz instytucje i zakłady, których cele należą do zakresu opieki społecznej, niezależnie od formy, w jakiej powstały, i niezależnie od nazwy. Władzami nadzorczemi w pierwszej instancji są starostowie, w drugiej — wojewodowie; nad zakładami opiekuńczemi związków samorządowych nadzór i kontrolę wykonywują właściwe władze nadzorcze tych związków.

Kwalifikacje kierowników zakładów opiekuńczych, regulaminy i sprawozdania. W związku z tem zasadniczem rozporządzeniem zostało wydane szczegółowe Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 10 października 1927 r. o kwalifikacjach kierowników zakładów opiekuńczych (Dz. Ust., Nr. 100, poz. 866), określające, jakim warunkom winny odpowiadać osoby, powołane do kierownictwa zakładem opiekuńczym, oraz nakładające obowiązek na stowarzyszenia, związki i instytucje do podawania do wiadomości bezpośredniej władzy nadzorczej danych, dotyczących kwalifikacyj kierowników zakładów opiekuńczych, prowadzonych przez te instytucje; oraz Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 12 października 1927 r. o regulaminach zakładów opiekuńczych (Dz. Ust., Nr. 100, poz. 867); wreszcie Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 23 listopada 1927 r.

o sprawozdaniach z działalności i rachunkowości instytucyj opiekuńczych (Dz. Ust., Nr. 2 ex 1928, poz. 13). Rozporządzenie to nakłada obowiązek na stowarzyszenia, związki, instytucje i zakłady, które podlegają nadzorowi i kontroli w myśl wyżej wymienionego Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, do przedkładania władzy nadzorczej po upływie każdego roku według ustalonych form sprawozdań z działalności i sprawozdań rachunkowych.

Wojewódzkie zakłady opiekuńczo - wychowawcze. Sprawę budowy i utrzymania zakładów opiekuńczo-wychowawczych przez związki samorządowe, które w myśl ramowej ustawy o opiece społecznej obowiązane są do sprawowania opieki społecznej, reguluje Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 stycznia 1928 r. o budowie i utrzymaniu wojewódzkich zakładów opiekuńczo - wychowawczych (Dz. Ust., Nr. 8, poz. 56). W myśl powyższego rozporządzenia z dóbr państwowych, w szczególności — z dóbr, przeznaczonych na cele reformy rolnej, wydziela się w każdem województwie odnośne objekty, potrzebne pod budowę i rozszerzenie wojewódzkich zakładów opiekuńczo - wychowawczych. Koszty utrzymania tych zakładów pokrywają wojewódzkie związki komunalne, Państwo zaś pokrywa koszty utrzymania dzieci w tych zakładach tylko w tych wypadkach, gdy jest do tego zobowiązane na podstawie odpowiednich przepisów. Nadzór nad urządzeniem i prowadzeniem zakładów wykonywuje Minister Pracy i Opieki Społecznej.

Pogotowia Opiekuńcze. Specjalną formę opieki tymczasowej dla dzieci, które znalazły się na ulicy bez opiekunów, oraz porzuconych przez opiekunów, przewiduje Rozporządzenie, wydane w roku 1920 o organizacji Pogotowi Opiekuńczych (Monitor, Nr 82 z dn. 1. III. 1920). Pogotowia takie mają szczególniejsze znaczenie w miastach większych, gdzie wypadki opuszczenia są częstsze, oraz gdy zachodzi potrzeba poddania dziecka baczniejszej obserwacji pred zakwalifikowaniem do zakładu.

Nieletni przestępcy. Zagadnienie dzieci przestępczych reguluje Dekret z dn. 7. II. 1919 w przedmiocie utworzenia sądu dla nieletnich. Sądy te rozpoznają wszelkie sprawy karne, wynikłe na terytorjum danego miasta i należące do właściwości sądów pokoju, o ile oskarżony lub pokrzywdzony w tych sprawach jest nieletni w wieku do lat 17. Przy sądach dla nieletnich powstają urzędy opiekunów stałych sądowych, których powołuje sędzia z pośród osób obojga płci, szczególnie kwalifikujących się do kierowania i nadzoru nad nieletnimi. Na mocy tego dekretu Minister

Sprawiedliwości utworzył w Warszawie, Łodzi i Lublinie sądy dla nieletnich, które zaczęły działać od dnia 1 września 1919 r. Zasady działalności sądów dla nieletnich zawiera wydane dla nich Rozporządzenie tegoż Ministra z dn. 26 lipca 1919 roku. Ponadto opiekę nad nieletnimi przestępcami sprawuje „Warszawskie Towarzystwo Patronatu nad nieletnimi", opiekując się nieletnimi, umieszczonymi w zakładach poprawczo-wychowawczych. Utworzona w końcu 1919 roku Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej opracowała w sekcji prawa karnego projekt „Ustawy o sądach dla nieletnich", który zatwierdziło Zebranie Ogólne Komisji. Ustawa ta została opracowana na zasadach następujących: nieletni, należący do właściwości sądu dla nieletnich, dzielą się na dwie zasadnicze kategorje: 1) nieletni, którzy przed ukończeniem lat 13 popełnili czyn, zabronony pod groźbą kary, i nieletni od lat 13 do 17, którzy popełnili taki czyn bez rozeznania, oraz 2) nieletni od lat 13 do 17, którzy popełnili czyn przestępczy z rozeznaniem; do tej drugiej kategorji mają zastosowanie środki poprawcze, które są czemś pośredniem pomiędzy środkami wychowawczemi, które zastosowywane są do dzieci pierwszej kategorji, a karą. Aby uchronić nieletniego od zetknięcia się z więzieniem, projekt tworzy przy każdym sądzie dla nieletnich schronisko pod bezpośrednią kontrolą sędziego dla zatrzymanych nieletnich przestępców.

W myśl tego projektu powstają również w okręgach sądów dla nieletnich Towarzystwa Patronatów, które mają na celu opiekę nad nieletnimi, w szczególności zaś prowadzą zakłady wychowawczo-poprawcze; organizacja tych ostatnich również jest przewidziana w projektowanej ustawie.

Zwalczanie demoralizacji. Należą tu następujące zagadnienia: handel uliczny i kolportaż gazet, uczęszczanie i zatrudnianie dzieci w lokalach rozrywkowych (kina, kabarety, teatry), palenie tytuniu i t. d.

Po zebraniu bogatego materjału prawodawczego państw zachodnio-europejskich i po odbyciu całego szeregu konferencyj z czynnikami społecznemi, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, z chwilą uchwalenia omawianej poniżej ustawy o opiece nad macierzyństwem i nieletnimi, ureguluje te wszystkie zagadnienia zapomocą rozporządzen wykonawczych.

Kolonje letnie. W zakresie opieki nad zdrowiem dzieci została powołana Rozporządzeniem Min. Zdrowia Publicznego i Min. Pracy i Opieki Społecznej z dn. 22 lutego 1922 roku (Monit. Pol., Nr. 74, poz. 37) Rada do spraw kolonij letnich, działająca obecnie przy Ministerstwie

Pracy i Opieki Społecznej, oraz Wojewódzkie Komisje do spraw kolonij letnich dla dzieci i młodzieży. Zadaniem Rady jest kierowanie organizacją i prowadzenie kolonij oraz podział funduszów na rzecz komisyj. Komisje wojewódzkie poza propagowaniem idei kolonij letnich sprawują nadzór nad niemi i przeprowadzają repartycję funduszów pomiędzy poszczególne kolonje.

Higjeniczno-lekarska opieka nad dzieckiem. Ministerstwo Pracy i Op. Społ. przejęło od b. M n. Zdrowia Publicznego Powiatowe Komisje do spraw higjeniczno-lekarskiej opieki nad dziećmi, które istniały w wielu powiatach równocześnie z komisjami opieki społecznej samorządu powiatowego. Ponieważ komisje te spełniały często wspólne zadania, przeto drogą rozkazu do władz administracyjnych II instancji Ministerstwo Pr. i Op. Społ. poleciło skoordynowanie ich działalności, co nastąpiło w ciągu roku 1925

Opiekuńcze związki komunalne, Opiekunowie społeczni, Komisje opieki społecznej. W ostatnich czasach zostały opracowane i wydane dwa Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, ustalające obowiązki czynników, na których ciąży obowiązek sprawowania opieki społecznej: jedno — o rozgraniczeniu obowiązków opiekuńczych związków komunalnych (Dz. Ust. Rz. P., Nr. 26 ex 1927, poz. 232), drugie — o opiekunach społecznych i o komisjach opieki społecznej (Dz. Ust. Rz. P., Nr. 29 ex 1928, poz. 267). Pierwsze Rozporządzenie normuje obowiązki opiekuńcze poszczególnych stopni związków samorządowych, obowiązanych w myśl ustawy ramowej o opiece społecznej do sprawowania tej opieki, wychodząc z tych samych założeń, co i art. 5 ustawy o opiece społecznej, że prowadzenie działów opieki społecznej, wymagających urządzeń bardziej specjalnych, winno należeć do zadań samorządu wyższego stopnia; przyczem jednak rozporządzenie przewiduje możność prowadzenia przez samorządy niższego stopnia tychże działów bądź dobrowolnie, bądź nawet w pewnych wypadkach przymusowo. Drugie Rozporządzenie o Opiekunach społecznych i Komisjach opieki społecznej określa te organa, za pośrednictwem których związki komunalne wykonywują opiekę społeczną; temi organami są opiekunowie społeczni, których obowiązana jest powołać każda gmina, oraz Komisje opieki społecznej gminne, powiatowe i wojewódzkie. Stanowisko opiekuna jest honorowe i w zasadzie od przyjęcia tego stanowiska, z wyjątkiem pewnych wypadków, przewidzianych w rozporządzeniu, nie można odmówić się; rozporządzenie określa prawa i obowiązki opiekunów społecznych. Komisje opieki Społecznej istnieją w gminach, powiatach i wo-

jewództwach, przyczem rozporządzenie wskazuje zakres działania poszczególnych komisyj.

Ustawa o opiece społecznej nad macierzyństwem i nieletnimi. Wreszcie został opracowany przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej projekt wyżej wymienionej Ustawy, a mający za zadanie zasadnicze uregulowanie praw i obowiązków samorządów w tej mierze.

Opieka nad repatrjantami. Jak to już wyżej zaznaczono, Ustawa o opiece społecznej nakłada obowiązek udzielania trwałej opieki dzieciom i młodzieży, tej opieki wymagającym, na czynniki rządowe. Na plan pierwszy poza uregulowaną opieką nad sierotami wojennemi wysuwa się opieka nad bardzo liczną grupą dzieci, repatrjowanych z Rosji. Począwszy od roku 1921 prawie do połowy 1924 roku wracały do kraju tysiące repatrjantów częściowo dobrowolnych, przeważnie jednak przymusowo wysiedlonych do Rosji w okresie cofania się Rosjan. Wśród nich znalazło się około 15.000 sierot lub półsierot, których ojcowie lub matki byli bez środków do życia.

Ta kategorja dzieci znalazła przedewszystkiem opiekę państwową w postaci zorganizowania dla nich szeregu zakładów opiekuńczych bądź umieszczenia ich w zakładach społecznych czy samorządowych. W miarę przeprowadzania badań, dotyczących stwierdzenia gmin przynależności lub rodzin, dzieci te opuszczały zakłady opiekuńcze. Specjalne zarządzenia, mające na celu zbadanie, czy sieroty mają jaki majątek, dały pomyślne rezultaty i dla wielu z nich ustanowiono opiekę, gwarantującą zachowanie posiadanego majątku oraz jego gospodarkę. Prócz repatrjacji z Rosji, która właściwie już się skończyła, do Polski napływają stale dzieci emigrantów, obywateli polskich, rozrzuconych po całym świecie. Dzieci te po przybyciu do kraju są kierowane pod opiekę właściwych gmin, a Państwo przestrzega, aby opieka była wykonywana należycie. Liczba dzieci repatrjowanych tej kategorji wyniosła:

w roku 1921 — 76,	w roku 1925 — 374,
„ 1922 — 174,	„ 1926 — 362,
„ 1923 — 270,	„ 1927 — 347.
„ 1924 — 411,	

W każdym razie pod opieką Państwa znajduje się jeszcze około 6.400 dzieci, rozmieszczonych w stu kilkunastu zakładach. Stałe zasiłki, przyznawane zakładom, które podjęły się wykonywania opieki nad temi dziećmi, wynoszą 50 — 90% całkowitych kosztów utrzymania.

ORGANIZACJA OPIEKI.

Warunki powstania zakładów opiekuńczych. Długoletnie działania wojenne przedewszystkiem odbiły się ujemnie na dzieciach i młodzieży: cała masa dzeci, wyrwana ze swych normalnych warunków życia codziennego, pozbawiona ogniska rodzinnego i naturalnych swych opiekunów, stała się przedmiotem opieki społecznej; rolę, spełnianą przez dom rodzicielski, musiało przejąć społeczeństwo. Początkowo chaotyczna i często jedynie ochronę życia mająca na celu akcja opiekuńcza stopniowo przekształciła się w planowa pracę, polegającą między innemi na tworzeniu zakładów opiekuńczo-wychowawczych.

Zasady organizacji opieki zakładowej wogóle. Przed Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej stanęło wielkie zadanie nietylko ustawowego uregulowania zagadnień opiekuńczych, ale również ujęcie w planowe organizacyjne ramy tego wszystkiego, co już zostało stworzone, i baczenia, aby nowe instytucje powstawały na podstawach zdrowych, organizacyjnie przemyślanych.

Wskazane wyżej warunki na plan pierwszy wysunęły konieczność reorganizacji zakładów. Wydane w tym celu zarządzenia zakreśliły zasadnicze wskazówki, według których przeprowadzać należy organizację nowych zakładów, a w miarę możności i reorganizację istniejących. Dążeniem zatem Ministerstwa jest podział zakładów, niezależnie od ich specjalizacji — według płci i wieku wychowywujących się w nich dzieci. Dalej dążeniem jest również przeniesienie na wieś części zakładów z miast, szczególnie większych, gdzie warunki zdrowotne niezawsze sprzyjają rozwojowi młodocianych organizmów.

Zasadniczy plan, jaki Ministerstwo przeprowadza, polega na organizowaniu zakładów czterech typów, a więc oddzielnych dla dzieci w wieku do lat trzech, dla których potrzebne są żłobki; dalej — oddzielnych dla dzieci w wieku przedszkolnym — do lat 7-miu; następne kategorje — dla dzieci w wieku szkoły powszechnej, t. j. do lat 14-tu: wreszcie IV-ty typ — dla starszych, uczęszczających do szkół zawodowych i innych o wyższym zakresie nauczania.

Żłobki z uwagi na konieczność stałego nadzoru lekarskiego z konieczności mają mieć siedzibę w miastach; zakłady dla dzieci w wieku przedszkolnym powinny ze względów zdrowotnych być rozmieszczone po wsiach lub peryferjach miast; to samo dotyczy, w miarę warunków lokalnych, dzieci w wieku do lat 14-tu.

Zakłady dla dzieci starszych, bursy i internaty, muszą być organizowane w miastach, przeważnie większych, jako mogących dostarczyć większą różnorodność szkoł fachowych.

Na organizowanie tych ostatnich zwrócono szczególnie baczną uwagę, przyczem organizacja ich postępuje w ścisłem porozumieniu z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, równolegle do akcji organizowania szkół zawodowych. Akcja ta jest tem ważniejsza, że zadaniem czynników, powołanych do sprawowania opieki czy też podejmujących się opieki, jest zapewnienie dzieciom takiego przygotowania do przyszłej pracy zarobkowej, które pozwoliłoby wychowankom zakładów stać się istotnie pracownikami zupełnie uzdolnionymi, gdyż element niedouczony, nie mogąc współzawodniczyć z fachowym, będzie zawsze nezadowolony, co staje się szkodliwe i dla niego, i dla społeczeństwa.

Znaczna liczba dzieci, które zostały repatrjowane z Rosji, była chora na jaglicę. Ponieważ część tych dzieci znalazła pomieszczenie w zakładach opiekuńczo-wychowawczych, Ministerstwo w porozumieniu z Departamentem Służby Zdrowia Min. Spraw Wewnętrznych podjęło energiczną walkę z jaglicą wśród dzieci w zakładach, nakazując organizację oddzielnych zakładów dla dzieci jagliczych.

Poza tem wydano szereg okólników, wskazujących na formę organizacji poszczególnych typów zakładów, jak żłobki dzienne, przeznaczone dla dzieci matek pracujących, stacje opieki nad matką i dzieckiem; poradnie różnego typu (dla dzieci gruźliczych, jagliczych, kiłowych i t. d.). Szczególniejszą wagę nadano łączeniu w jeden szeregu pokrewnych zakładów w celu uproszczenia administracji i ułatwienia korzystającym z pomocy — przez tworzenie t. zw. ośrodków opieki społecznej, t. j. zakładów opieki otwartej, obejmujących kilka typów, jak stacje opieki nad dzieckiem, poradnie dla ciężarnych, kuchnie mleczne i t. p.

Specjalny typ zakładów opiekuńczych stanowią t. zw. „Pogotowia Opiekuńcze" dla dzieci. Rola ich polega na udzielaniu pierwszej pomocy dzieciom, walęsającym się po ulicach, żebrzącym i opuszczonym — do czasu oddania ich pod stałą opiekę. Rozporządzenie z dn. 19.II. 1920 roku, ogłoszone w Monitorze, Nr. 52 z dn. 1.III. 1920 r., zakreśla zasady organizacyjne i przewiduje pomoc ze strony Państwa na ich prowadzenie w wysokości do 50% wydatków.

Koordynacja pracy samorządów i instytucyj społecznych. Niezależnie od spraw, dotyczących organizacji samych zakładów, zwrócona została uwaga na konieczność koordynacji pracy i wysiłków czynników, sprawujących opiekę, a więc samorządów i instytucyj społecznych. Wypracowany został plan takiej koordynacji i stopniowo i celowo zostaje realizowany.

Praca taka idzie w trzech zasadniczych kierunkach. Pierwszy — to

łączenie instytucyj społecznych, drugi — łączenie związków samorządowych, wreszcie trzeci —zespolenie obu tych czynników.

Wyrazem pierwszego typu mogą i powinny być instytucje o charakterze centralnym, bądź o charakterze związku instytucyj społecznych. Mogą one i powinny wspólnym wysiłkiem podejmować prace zasadnicze. Stosunek Ministerstwa do instytucyj tego typu, np. do Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom, wyraża się w życzliwem popieraniu jego prac i wydatnej pomocy finansowej.

Wyrazem typu, łączącego w pracy związki komunalne i społeczne, jest Wojewódzki Kielecki Komitet Społeczny. Powstał on jako próba koordynacji na terenie jednego województwa, poczem zalecone zostało organizowanie podobnych komitetów na pozostałych terenach.

Schemat organizacyjny. Schematycznie ujęty stosunek zakresu działania władz państwowych, samorządowych i społecznych w zakresie opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą przedstawia się jak poniżej, przyczem zadania władzy państwowej, zogniskowane w Ministerstwie oraz organach władz II i I instancji (Urzędy Wojewódzkie i Powiatowe), polegają na:

1) nadzorze ogólnym nad całokształtem opieki społecznej oraz inspekcji;

2) opracowywaniu międzynarodowych konwencyj w zakresie opieki społecznej;

3) opracowywaniu projektów ustawodawczych oraz wydawaniu rozporządzeń wykonawczych, przepisów, instrukcyj i regulaminów;

4) legalizowaniu statutów instytucyj opiekuńczych oraz zatwierdzaniu fundacyj, darowizn i zapisów na cele opieki społecznej;

5) rejestracji zakładów i instytucyj opiekuńczych;

6) statystyce;

7) wykonywaniu bezpośredniem lub na podstawie umów, zawartych z samorządami lub instytucjami, tych rodzajów opieki, które ustawowo zostały powierzone Państwu;

8) przeprowadzaniu repatrjacji dzieci i młodzieży polskiej z zagranicy i deportacji dzieci obywateli obcych, gdy stały się ciężarem dla opieki społecznej;

9) subwencjonowaniu akcji opiekuńczej samorządowej i społecznej;

10) propagowaniu zadań opieki przez ogłaszanie konkursów i przez wydawnictwa;

11) kształceniu i dokształcaniu personelu dla zakładów opiekuńczych i t. d..

Rola władz samorządowych, a więc Rad Wojewódzkich, Wydziałów

Wojewódzkich, Wojewódzkich Komisyj opieki społecznej, odpowiednich organów państwowych, związków komunalnych lub miast, wydzielonych z powiatów, oraz związków gminnych polega na wykonywaniu samej opieki bezpośredniej i zapobiegawczej oraz badaniu potrzeb.

Rodzaje opieki w zakresie zaspokajania ze środków publicznych potrzeb życiowych lub zapobiegania w zakresie macierzyństwa i opieki nad niemowlętami, dziećmi i młodzieżą, łącznie z wymienionemi przedtem, są:

1) opieka nad kobietą w ciąży;
2) opieka nad kobietą w połogu;
3) opieka nad kobietą po połogu;
4) opieka nad niemowlętami;
5) opieka nad sierotami i półsierotami;
6) opieka nad dziećmi zaniedbanemi;
7) opieka nad dziećmi opuszczonemi;
8) opieka nad dziećmi przestępczemi;
9) opieka nad dziećmi, zagrożonemi przez wpływy złego otoczenia;
10) opieka nad dziećmi choremi (gruźliczemi, jagliczemi, kiłowemi, kalekiemi, niedorozwiniętemi i t. d.).

Opieka nad dziećmi spełniana jest w drodze pomocy doraźnej bądź przez odpowiednie zakłady:

a) opieki zamkniętej:
   1) żłobki,
   2) schroniska,
   3) bursy,
   4) pogotowia opiekuńcze;
b) opieki otwartej:
   1) żłobki dzienne,
   2) ochrony,
   3) świetlice.

W zakresie opieki zapobiegawczej organizowane są:

1) stacje opieki nad matką i dzieckiem;
2) poradnie wszelkich typów;
3) ośrodki opieki społecznej, będące połączeniem stacyj i poradni;
4) kolonje letnie, (wypoczynkowe, lecznicze) oraz półkolonje.

Koszty opieki. Ogólne koszty wykonywania obowiązków ze strony państwa, samorządów oraz przyjętych dobrowolnie przez instytucje społeczne w dziedzinie opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą rocznie wynoszą około 35.000.000 zł., co stanowi około 1,09 zł. na jednego

mieszkańca. Pomoc państwa wynosi około 8.000.000 zł., a więc prawie ¼ całkowitych kosztów. Wydatki państwowe na opiekę, stanowiącą obowiązek Państwa (dzieci z repatrjacji, sieroty wojenne i t. d.), wynoszą 40%; na pomoc dla instytucyj opiekuńczych (na wydatki bieżące, pokrycie niedoborów, inwestycje, organizację nowych zakładów i t. d.) — 30%; na organizację walki z chorobami wśród dzieci (walka z gruźlicą, jaglicą) oraz na kolonje letnie — 15%; na pozostałe wydatki (na higjenę dziecka i matki oraz na dożywianie dzieci) — 15%.

Wydatki samorządów rozkładają się dość nierównomiernie — w zależności od liczby mieszkańców odnośnej gminy i procentowego stosunku do całkowitych budżetów gmin. Zależne to jest naturalnie od charakteru powiatów: rolnicze naogół mają wydatki mniejsze, uprzemysłowione — większe; miasta liczebniejsze mają wydatki większe niż miasta mniejsze. Rozpiętość w wydatkach jest bardzo znaczna: wynosi na głowę ludności od 0,02 do 0,87 zł. Najwyższe wydatki (na jednego mieszkańca) ponoszą następujące miasta:

Warszawa	— 10,87 zł.	Kraków	— 4,06 zł.
Poznań	— 10,15 „	Łódź	— 4,03 „
Bydgoszcz	— 4,91 „	Lwów	— 3,81 „

Samorządy powiatowe — ziemskie wykazują wydatki od 0,01 zł. do 0,95 zł. na jednego mieszkańca.

Zestawienie liczbowe zakładów opiekuńczych i wychowanków w/g województw.

TABL. I. WOJEWÓDZTWO	Liczba zakładów	Liczba dzieci	Na 1 miejsce przypada mieszkańców
M. st. Warszawa	82	5273	196
Woj. Warszawskie	75	5022	463
„ Łódzkie	82	4758	521
„ Kieleckie	82	3660	762
„ Lubelskie	43	2353	976
„ Białostockie	37	2144	668
„ Wileńskie	61	3169	349
„ Nowogródzkie	24	1341	657
„ Poleskie	25	1145	790
„ Wołyńskie	50	1914	826
„ Poznańskie	71	3651	594
„ Pomorskie	33	1162	895
„ Śląskie	43	2181	567
„ Krakowskie	63	4331	506
„ Lwowskie	108	6174	484
„ Stanisławowskie	59	2721	541
„ Tarnopolskie	73	2728	617
Ogółem	1011	53727	Przeciętnie: 612

Liczba zakładów i wychowanków. W roku 1927 było 1011 zakładów z 53.727 wychowankami płci obojga; przeciętnie na 1 miejsce zakładowe przypadało 612 mieszkańców (patrz tabl. I).

Organizacja wewnętrzna zakładów. Oprócz nadawania planowości i form organizacyjnych zewnętrznych, niejako nadrzędnych, Ministerstwo opracowało i zaleciło wprowadzenie zasad organizacyjnych życia wewnętrznego zakładów, zawartych w instrukcji dla zakładów opieki zamkniętej.

W myśl tych zasad opieka, sprawowana przez zakład opieki zamkniętej, polega na dostarczaniu dziecku środków, *pozwalających na prawidłowy rozwój fizyczny, umysłowy i moralno-religijny, oraz na przygotowaniu do przyszłej pracy zawodowej.*

Wychowanek, opuszczający zakład, wychodząc z pod opieki społecznej, a wchodząc w życie, *powinien być wychowany na obywatela, zarówno rozumiejącego swoje prawa i obowiązki w stosunku do społeczeństwa, jak i poczuwającego się do spełniania tych obowiązków.*

Organizacja wewnętrzna przewiduje zatem normy regulaminowe dnia, obowiązki personelu i skład jego liczbowy w stosunku do liczby dzieci; zasady przyjmowania i usuwania dzieci; zasady higjeny fizycznej, pracy umysłowej i warsztatowej, odpoczynku, odżywiania, ubrania, budynków lokali; zasady izolowania dzieci chorych i t. d.; zasady wychowania umysłowego i moralnego; stosunek zakładu do najbliższych opiekunów i do wychowanków, opuszczających zakład; oraz przewiduje prowadzenie kart rejestracyjnych wychowanków i kart sprawozdawczych.

OPIEKA NAD MACIERZYŃSTWEM I NIEMOWLĘTAMI.

Warunki rozwoju opieki nad macierzyństwem i niemowlętami. Dziedziną opieki społecznej najbardziej zaniedbaną w początku istnienia Odrodzonej Polski okazała się opieka nad macierzyństwem i niemowlętami — wskutek rozmyślnej bierności rządów zaborczych, które w tej dziedzinie, tak żywotnej dla Państwa nie pozostawiły po sobie żadnej spuścizny.

Dlatego rząd polski szczególną uwagę poświęcił zagadnieniom opieki nad macierzyństwem i niemowlętami. Lecz wówczas, gdy hasła opieki nad niemowlętami łatwo naogół wśród naszego społeczeństwa się przyjmowały, dzięki czemu w dość szybkiem, jak na nasze stosunki, tempie (z inicjatywy i dzięki poparciu materjalnemu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej) powstał szereg odpowiednich instytucyj i zakładów opie-

kuńczych *), to propaganda haseł opieki społecznej nad macierzyństwem i ich realizowanie okazały się znacznie trudniejsze w wykonaniu, natrafiając prawie wszędzie na brak zrozumienia ważkości tego zagadnienia z punktu widzenia zarówno dobra państwowego jak i społecznego.

Tem się tłumaczy fakt istnienia tak małej liczby zakładów dla rodzących i prawie zupełny brak innego rodzaju zakładów opiekuńczych nad macierzyństwem **).

Zestawienie liczbowe łóżek dla rodzących p/g województw.

TABL. II. WOJEWÓDZTWO	Zakłady dla rodzących: Państwowe, samorząd. i społeczne	Zakłady dla rodzących: Prywatne	Szpitale ogólne (powszechne)	Ogółem
M. st. Warszawa	244	70	40	354
Woj. Warszawskie	—	—	89	89
„ Łódzkie	53	12	28	93
„ Kieleckie	41	—	104	145
„ Lubelskie	60	13	116	189
„ Białostockie	20	10	17	47
„ Wileńskie	40	21	88	149
„ Nowogródzkie	—	12	74	86
„ Poleskie	—	2	100	102
„ Wołyńskie	12	—	129	141
„ Lwowskie	94	10	236	340
„ Stanisławowskie	—	—	64	64
„ Tarnopolskie	—	—	54	54
„ Krakowskie	60	12	48	120
„ Poznańskie	95	4	46	145
„ Pomorskie	—	—	72	72
„ Śląskie	—	—	155	155
Ogółem	719	166	1460	2345

Rejestracja zakładów, szkolenie i przeszkalanie położnych i pielęgniarek. Dlatego pracę rozpoczęto od podstaw. A więc dokładnie zbadano stan opieki nad macierzyństwem i niemowlętami zarówno pod względem

*) Obecnie posiadamy już 225 stacyj opieki nad niemowlętami (z tych — część w toku organizacji), 195 pijalń mleka, 30 żłobków zamkniętych — na 705 łóżeczek, 46 żłobków dziennych, 4 pogotowia opiekuńcze na 130 łóżeczek, 7 schronisk dla podrzutków na 290 łóżeczek, nie licząc Domu Wychowawczego im. ks. Baudouin'a w Warszawie (na 400 łóżeczek).

**) W roku 1927 było wszystkiego 2.345 łóżek dla rodzących, wliczając w to i łóżka w szpitalach powszechnych oraz zakładach leczniczych prywatnych, przeznaczonych przeważnie dla ludności zamożniejszej (patrz tabl. II), czyli na 1 łóżko porodowe przypada 12.800 mieszkańców). Łóżka dla kobiet ciężarnych nie przekraczają liczby 100, to samo — łóżka dla położnic i matek karmiących.

liczby i charakteru zakładów opiekuńczych, jak i pomocy higjeniczno-lekarskiej. Przeprowadzono rejestrację wszystkich instytucyj i zakładów zarówno państwowych jak i samorządowych, społecznych i prywatnych, sprawujących jedno z zadań opieki nad macierzyństwem i niemowlętami; roztoczono nadzór i kontrolę nad powyższemi instytucjami. Szczególną uwagę zwrócono na poziom przysposobienia zawodowego dla celów, związanych z akcją społeczną, pomocniczego personelu lekarskiego i jego liczebność, który to personel, o ile jest właściwie przygotowany, ze względu na brak odpowiedniej liczby lekarzy w mniejszych ośrodkach

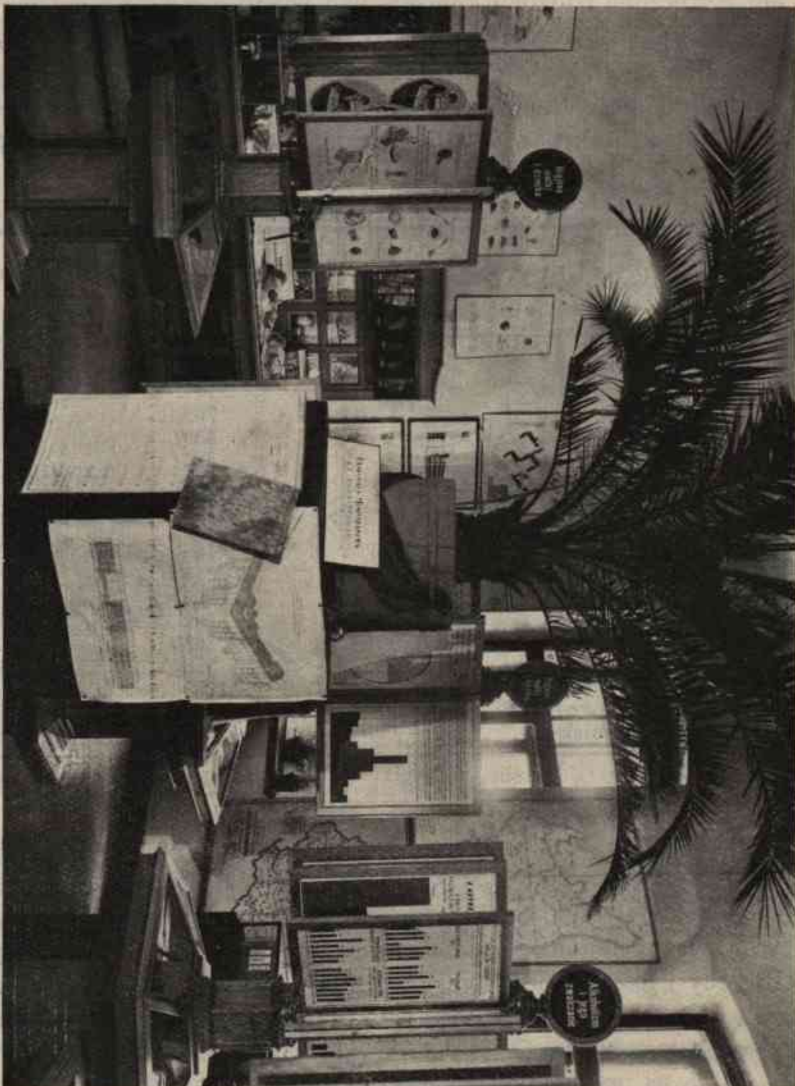
Rozsiedlenie lekarzy (w dn. 1 stycznia 1927 r.).

TABL. III.

WOJEWÓDZTWO	Liczba lekarzy	Na 1 lekarza przypada ludności
M. st. Warszawa	1874	550
Woj. Warszawskie	381	6102
„ Łódzkie	708	3500
„ Kieleckie	439	6354
„ Lubelskie	391	5874
„ Białostockie	309	4634
„ Wileńskie	390	2836
„ Nowogródzkie	116	7593
„ Poleskie	168	5759
„ Wołyńskie	214	7390
„ Poznańskie	594	3644
„ Pomorskie	192	5360
„ Śląskie	363	3409
„ Krakowskie	868	2496
„ Lwowskie	1240	2411
„ Stanisławowskie	311	4737
„ Tarnopolskie	240	6547
Ogółem	8798	Przeciętnie: 3358

(patrz tabl. III)—może bardzo poważną rolę odegrać w akcji zapobiegawczej chorobom wśród matek i dzieci. W tym celu Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zainicjowało i w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych (Departamentem Służby Zdrowia), Państwową Szkołą Higjeny i instytucjami społecznemi powołało i w dalszym ciągu organizuje cały szereg bezpłatnych kursów. A więc na 2-miesięcznych uzupełniających kursach systematycznie przeszkala dotychczasowe kadry położonych. Znacznie powiększa kadry pielęgniarek, tworząc odpowiednie kursy dla pielęgniarek w stacjach opieki nad matką i dzieckiem, w stacjach mlecznych, w żłobkach, poradniach przeciwgruźliczych i przeciwjagliczych, dążąc przytem systematycznie do wytworzenia dotąd w Polsce na gruncie praktycznym prawie nieznanego typu „pielęgniarki społecznej".

Organizowanie zakładów, tworzenie stanowisk „gminnych” położnych. Poza tem zainicjowano powstanie szeregu zakładów opiekuńczych nad matką i dzieckiem — zarówno samorządowych jak i spo-



Fragment z pawilonu „Higjena Matki i Dziecka” na Międzynarodowej Wystawie Higjeniczno-Sanitarnej w Warszawie (Maj—Czerwiec 1927 r.).

łecznych, oraz poparto materjalnie tworzenie ich, nie zaniedbując subwencjonowania już istniejących; rozpoczęto żywą akcję propagandową w celu zapoznania szerokiego ogółu z potrzebami społeczeństwa w tej dziedzinie; przedewszystkiem zaś z pomocą pism okólnych uświado-

miono o powyższych potrzebach urzędy państwowe prowincjonalne, zalecając wywieranie wpływu osobistego*) na czynniki samorządowe w kierunku wstawiania odpowiednich sum do preliminarzów budżetowych poszczególnych jednostek samorządowych — na cele, związane z racjonalną opiekę nad macierzyństwem i niemowlętami**); prowadzona jest wśród szerokiego ogółu propaganda higjeny życia płciowego, ciąży, porodu, połogu oraz karmienia i pielęgnowania niemowlęcia.

Powodowane temiż względami Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wzięło czynny udział w odbytej w roku ubiegłym w Warszawie Międzynarodowej Wystawie Higjeniczno - Sanitarnej, tworząc pawilon Higjeny Matki i Dziecka.

Zmniejszenie śmiertelności położnic, noworodków i niemowląt. Wszystkie te poczynania Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej miały ten skutek, że chorobowość i śmiertelność wśród noworodków i niemowląt w pierwszym roku życia znacznie się zmniejszyła; również zmniejszyła się chorobowość i śmiertelność wśród położnic.

Zamierzenia na przyszłość. Zadaniem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej na przyszłość w dziedzinie opieki nad macierzyństwem i niemowlętami będzie dążenie do pokrycia całej Polski siecią planowo rozrzuconych zakładów opiekuńczych oraz równomierne, odpowiednie do miejscowych potrzeb rozmieszczenie zarówno lekarzy-położników jak i wykwalifikowanych położnych i pielęgniarek. Dzięki temu ludność wszystkich krańców i zakątków państwa będzie miała zabezpieczoną odpowiednią pomoc higjeniczno-lekarską w zakresie potrzeb macierzyństwa i niemowląt.

Zgodnie z powyższem, dążeniem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej jest, by zczasem wszystkie gminy samorządowe posiadały wszelkie rodzaje zakładów, zapewniających całokształt ochrony macierzyństwa i opieki nad niemowlętami.

Wytyczne dla miast wojewódzkich. W myśl powyższego każde miasto wojewódzkie oraz miasta z ludnością powyżej 100.000 mieszkańców winnyby posiadać:

---

*) Wspomniany wyżej, a opracowany przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej projekt ustawy o opiece społecznej nad macierzyństwem i nieletnimi, mający za zadanie nałożenie w tej mierze obowiązków na samorządy, wkrótce zostanie ogłoszony.

**) Dzięki temu w ostatnim czasie powstał cały szereg nowych stacyj opieki nad matką i dzieckiem oraz żłobków dziennych. Również temu należy przypisać powstanie w małych ośrodkach, dotąd pozbawionych sprawnej pomocy lekarskiej, — płatnych stanowisk „gminnych" położonych (patrz tabl. IV).

Zestawienie liczbowe położnych p/g województw

TABL. IV. WOJEWÓDZTWO	Państwowe			Samorządowe		
	miasto wojew.	miasta pow.	gminy wiej-skie	miasto wojew.	miasta pow.	gminy wiej-skie
M. st. Warszawa	—	—	—	23	—	—
Woj. Warszawskie	—	7	27	—	4	18
„ Łódzkie	—	—	27	—	1	9
„ Kieleckie	—	1	10	1	5	12
„ Lubelskie	—	5	1	—	4	7
„ Białostockie	4	7	2	—	2	4
„ Wileńskie	5	1	3	—	2	14
„ Nowogródzkie	2	4	—	—	3	11
„ Poleskie	2	4	1	—	1	4
„ Wołyńskie	—	2	—	—	6	23
„ Lwowskie	6	17	142	—	37	71
„ Stanisławowskie	1	27	82	—	10	25
„ Tarnopolskie	1	15	108	1	14	49
„ Krakowskie	—	15	144	—	14	7
„ Poznańskie	—	39	198	—	26	138
„ Pomorskie	3	24	110	—	26	110
„ Śląskie	—	3	19	—	—	19
Ogółem	24	171	874	25	165	521

z uwzględnieniem zajmowanych stanowisk.

Społeczne			Wolna praktyka			Ogólna liczba położnych			Ogółem
miasto wojew.	miasta pow.	gminy wiej-skie	miasto wojew.	miasta pow	gminy wiej-skie	miasto wojew.	miasta pow.	gminy wiej-skie	
15	—	—	1053	—	—	1091	—	—	1091
—	2	14	—	96	214	—	109	273	382
5	19	24	221	63	108	226	83	168	477
—	37	69	27	66	225	28	109	316	443
—	1	6	34	58	110	34	68	124	226
17	17	9	18	53	79	39	79	94	212
11	1	12	27	5	33	43	9	62	114
—	1	—	4	13	26	6	21	37	64
--	2	1	8	29	14	10	36	20	66
—	1	—	12	13	10	12	22	33	67
—	21	16	267	83	252	273	158	481	912
—	1	5	28	35	85	29	73	197	299
—	—	2	13	47	130	15	76	289	380
—	—	2	248	93	350	248	122	503	873
—	—	—	65	87	54	65	152	390	607
—	—	—	18	25	28	21	75	248	344
—	—	1	20	51	362	20	54	401	475
48	103	161	2063	817	2080	2160	1246	3636	7032

1) zakład dla rodzących, wzgl. oddział położniczy w szpitalu powszechnym, przynajmniej na 75 łóżek;

2) pogotowie porodowe, którego działalność rozciągałaby się również na najbliższe okolice;

3) schronisko dla kobiet ciężarnych, położnic i matek karmiących, z prawem pierwszeństwa dla kobiet niezamężnych, przynajmniej na 150 łóżek; pożądane jest, by przy schronisku urządzony był warsztat do lekkiej pracy, którą mogłyby wykonywać zarówno kobiety ciężarne jak i położnice; „hotel" dla położnic — na wzór paryskiego;

4) jadłodajnie dla kobiet ciężarnych i matek karmiących;

5) poradnie dla ciężarnych i matek karmiących (przy każdej stacji opieki nad dziećmi); poradnię eugeniczną;

6) zakład leczniczy, wzgl. oddział ginekologiczny w szpitalu powszechnym dla kobiet z cierpieniami narządów rodnych przynajmniej na 50 łóżek.

Wytyczne dla miast powiatowych. Każde miasto powiatowe i miasta z ludnością powyżej 20.000 mieszkańców winnyby posiadać:

1) zakład dla rodzących, wzgl. oddział położniczy przynajmniej na 30 łóżek;

2) schronisko dla kobiet ciężarnych, położnic i matek karmiących, z prawem pierwszeństwa dla kobiet niezamężnych, przynajmniej na 50 łóżek, o ile możności — z warsztatami; schronisko takie winno być oparte na zasadzie samowystarczalności;

3) zakład leczniczy, wzgl. oddział ginekologiczny w szpitalu powszechnym dla kobiet z cierpieniami narządów rodnych przynajmniej na 20 łóżek;

4) jadłodajnie dla kobiet, wymienionych w punkcie poprzednim;

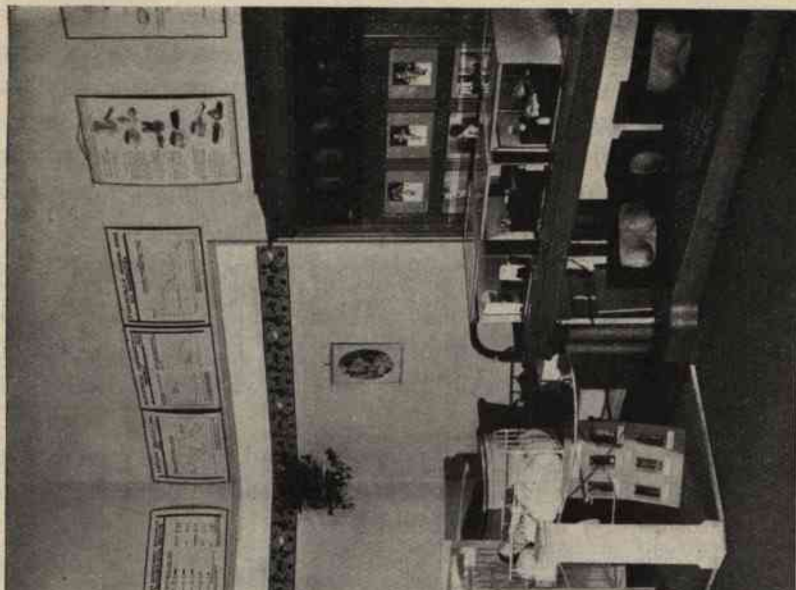
5) poradnie dla ciężarnych i matek karmiących (przy każdej stacji opieki nad dziećmi), które byłyby zarazem poradniami eugenicznemi.

Wytyczne dla gmin wiejskich. Każda inna (mniejsza) jednostka samorządowa winnaby posiadać:

1) oddział dla rodzących z taką liczbą łóżek, by jedno łóżko wypadało na 2.000 mieszkańców; pożądane jest tworzenie zakładów mniejszych (na 6—8 łóżek), a za to gęściej rozsianych; gminy wiejskie, posiadające mniej niż 6.000 mieszkańców, powinny się łączyć z uwzględnieniem warunków terytorjalnych i tworzyć wspólne zakłady dla rodzących;

2) schronisko dla kobiet ciężarnych i matek karmiących (w stosunku: 1 łóżko na 1.000 mieszkańców) z warsztatami do lekkiej pracy.

Każda gmina o przeciętnej gęstości zaludnienia winna utrzymywać jedną położną na każde 2.000 mieszkańców; w gminach, położonych na Kresach Wschodnich, ze względu na mniejszą gęstość zaludnienia



Fragment z tejże Wystawy.

i wypływającą stąd konieczność większych rozjazdów, stosunek ten (1 : 2000) winien być odpowiednio zmniejszony (do 1 : 1500, a nawet do 1 : 1000); przy obliczaniu potrzebnej liczby położnych od liczby,

w sposób wyżej wskazany otrzymanej, należy odjąć liczbę, odpowiadającą liczbie łóżek w zakładach dla rodzących.

Każda gmina powinna utrzymywać lekarza — położnika (w stosunku 1 na 6.000 — 8.000 mieszkańców); gminy mniejsze powinny łączyć się odpowiednio pod względem terytorjalnym i utrzymywać wspólnego lekarza.

Każda gmina winna posiadać zorganizowane środki przewozowe, wzgl. mieć zarezerwowany fundusz, zabezpieczający przewiezienie lekarza lub położnej, wzgl. obojga jednocześnie do miejsca zamieszkania kobiety, wymagającej opieki lub pomocy higjeniczno-lekarskiej; wzgl. zabezpieczający przewiezienie takiej kobiety do jednego z zakładów wyżej wymienionych.

Zakłady dla niemowląt. Oprócz wyżej wymienionych zakładów przewidywana jest dalsza rozbudowa zakładów dla niemowląt, przedewszystkiem zaś — sprawujących opiekę otwartą i stanowiących w naszych warunkach najbardziej skuteczną broń do walki ze śmiertelnością niemowląt, a więc:

1) stacje opieki nad dziećmi razem z poradniami dla ciężarnych i matek karmiących oraz pijalniami mleka („kuchnie mleczne", „krople mleka") w stosunku. 1 na 10.000 mieszkańców;

2) żłobki dzienne fabryczne i społeczne oraz zamknięte (dla podrzutków i sierot),

4) zakłady opiekuńcze dla dzieci chorych i uzdrowiska.

„Badalnie" krwi i stacje „sterylizacyjne". W celu ułatwienia walki z przymiotem powstanie szereg „badalń krwi", a do walki z zakażeniem połogowem — „stacyj sterylizacyjnych" (do wyjaławiania środków opatrunkowych oraz bielizny porodowej i operacyjnej na użytek lekarzy i położnych).

Akcja uświadamiająca. Oprócz tego, w miarę posiadanych środków, Ministerstwo w dalszym ciągu pragnie przyczynic się do zorganizowania:

1) propagandy podstawowych zasad zapobiegania powstawaniu chorób „społecznych", przedewszystkiem zaś do spopularyzowania wiadomości o wpływie alkoholu, przymiotu, rzeżączki i gruźlicy na zdolność rozrodczą rodziców, na przebieg ciąży i porodu oraz na rozwój płodu i jego obarczenie dziedziczne, oraz o szkodliwości sztucznego karmienia niemowląt;

2) uświadamiania dorastających dziewcząt co do ich zadań jako przyszłych matek;

3) wykorzystania schronisk dla matek karmiących jako szkoły praktycznej dla przyszłych matek;

4) tworzenia „klubów małych matek";

5) uświadamiania czynników samorządowych i społecznych co do ich obowiązków w dziedzinie ochrony macierzyństwa;

6) spopularyzowania idei przedślubnych świadectw zdrowia;

7) wprowadzenia noweli prawnej o dochodzeniu ojcostwa;

8) ustanowienia specjalnych premij dla matek, wychowujących liczne potomstwo.

Bibljoteka Wydziału Opieki nad Dziećmi i Młodzieżą. W celu ułatwienia działaczom społecznym orjentowania się w dość specjalnych i naogół dotąd mało znanych zagadnieniach opieki społecznej nad macierzyństwem i niemowlętami, zapoczątkowano bibljotekę, której ramy następnie rozszerzono na wszystkie zagadnienia, dotyczące opieki społecznej nad dziećmi i młodzieżą. Dotąd wyszło 11 prac.

OPIEKA HIGJENICZNO-LEKARSKA NAD DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ.

Przyczyny rozpowszechnienia chorób zakaźnych. Po okresie wojennym na Państwo spadł olbrzymi ciężar roztoczenia opieki nad masą sierot. Wyczerpanie fizyczne, zmęczenie moralne, najrozmaitsze braki, zapomnienie w doraźnej walce o ochronę życia wszystkich wskazań zdrowotnych, wszystko to wywołało zmniejszenie się odpornosci, większą wrażliwość na wszelkie zarazki chorobotwórcze i w ten sposób wysunęło w dziedzinie opiekuńczej wzmożone zadanie opieki nad dzieckiem chorem i zagrożonem.

Zwalczanie gruźlicy. W dziedzinie opieki nad dziećmi choremi na pierwszy plan wysunęło się zwalczanie gruźlicy i jej zapobieganie. Oparcie zamierzeń w tym dziale opieki społecznej na danych liczbowych było koniecznem do ściślejszego sprecyzowania planu działalności, planu, który szczególnie wobec warunków społecznych i finansowo-gospodarczych Państwa musiał być rozłożony na szereg lat. Dane, dostarczone Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej na skutek polecenia, wydanego wszystkim województwom, a dotyczące 482.733 zbadanych dzieci szkół powszechnych, wykazały, że w tej liczbie zagrożonych gruźlicą i chorych na gruźlicę było 76.645 osobników czyli 15,87%. Przystępując do walki z gruźlicą, Ministerstwo zdecydowało, iż planowa akcja zwalczania i zapobiegania gruźlicy u dzieci musi objąć ochronę wszystkich dzieci:

1) przez możliwe usunięcie z ich otoczenia chorych na gruźlicę zaraźliwą; 2) w razie niemożności usunięcia chorego z otoczenia dziecka, zapewnić dziecku warunki życia, zmniejszając jak najbardziej możliwość zarażenia się; 3) danie możności wszystkim dzieciom wątłym i słabym, a więc mało odpornym na zarazek gruźlicy, wzmocnienia ustroju i nabrania odporności; 4) zapewnienie dzieciom, zagrożonym gruźlicą, warunków, umożliwiających im naukę nietylko bez szkody dla zdrowia, ale popierających zdrowie; 5) danie dzieciom ciężko chorym i zagrożonym możności leczenia.

Zdając sobie sprawę, iż urzeczywistnienie tych wszystkich ogniw planowej walki i zapobiegania gruźlicy u dzieci i młodzieży wymaga dłuższego czasu i wielkich wysiłków ze strony społeczeństwa, jako punkt wyjścia akcji zapobiegawczej Ministerstwo uznało organizację stacyj przeciwgruźliczych. Poradnie przeciwgruźlicze są miejscami, gdzie zagrożeni i chorzy na gruźlicę powinni otrzymać pomoc i opiekę, kwalifikowanie do zakładów i t. p.. Opieka, roztoczona przez poradnie przeciwgruźlicze w naszych warunkach, zanim powstaną bardziej skomplikowane instytucje przeciwgruźlicze, będzie dążyć przez dawanie wskazówek do racjonalnego urządzenia życia domowego tego, którym się opiekuje; przez dostarczanie obarczonej rodzinie pomocy — zmniejszenie, jeżeli nie zupełne usunięcie, niebezpieczeństwa wspólnego przebywania chorych i zdrowych.

Przy udziale 118 organizacyj społecznych przeciwgruźliczych, które wszędzie na terenie Rzeczypospolitej rozwinęły energiczną działalność, a przy poparciu materjalnem Min. Pracy i Opieki Społecznej, które — prócz zasiłków gotówką na urządzenie i organizację poradni przeciwgruźliczych, łożyło w wielu wypadkach znaczne sumy na zakup niezbędnych aparatów leczniczych (lamp kwarcowych, aparatów Roentgen'a i t. p.), powstało w Polsce w przeciągu dwóch lat 135 poradni przeciwgruźliczych. Jeżeli przyjmiemy pod uwagę, iż w kulturalnych państwach Zachodniej Europy jedna poradnia przeciwgruźlicza wystarcza na 150.000 ludności, nie jesteśmy już zbyt oddaleni od tego ideału, gdyż przyjmując ludność Polski na 30 miljonów, mamy obecnie 1 stację przeciwgruźliczą na 230.000 mieszkańców. Ponieważ przytem równolegle ilość sanatorjów przeciwgruźliczych w Polsce wzrosła do liczby 40 prawie z 3.000 łóżek, możemy twierdzić, iż akcja przeciwgruźlicza u nas stanęła na pewnym gruncie i pozwala żywić całkiem niepłonną nadzieję, iż w niedalekiej przyszłości zostaną osiągnięte wybitnie dodatnie rezultaty. Zorganizowanie w tak krótkim stosunkowo czasie tak znacznej liczby poradni nie byłoby możliwe, gdyby Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej nie zaincjowało Kursów, mających na celu przy-

gotowanie odpowiedniego personelu, a mianowicie: Kursów wyszkolenia higjenistek-pielęgniarek przeciwgruźliczych i Kursów przeszkolenia dla lekarzy specjalistów—kierowników zakładów przeciwgruźliczych. Kursy ostatnie, do zrealizowania których przyczyniło się również Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Departament Służby Zdrowia), przygotowały odpowiedni personel, kompetentny do walki z gruźlicą.

Kolonje letnie. Z akcją przeciwgruźliczą stoją w ścisłym związku Kolonje letnie. Dla dziatwy i młodzieży miejskiej, osłabionej pracą, anemicznej, dla ozdrowieńców po ciężkich chorobach, którzy łatwo padają ofiarą zarazka gruźliczego, kolonje letnie są zbawczym czynnikiem. Już w roku 1881 powstały w Polsce pierwsze kolonje letnie z inicjatywy prywatnej i rozwijały się nadal pomyślnie, rok rocznie rozszerzając swą działalność i skupiając coraz to liczniejsze rzesze dziatwy i młodzieży, która przy odpowiedniem utrzymaniu w zdrowotnych warunkach, na świeżem powietrzu, zdobyła siły i zdrowie, nadwątlone niehigjenicznemi warunkami bytowania w miejskich środowiskach. Jednakże dopiero w Polsce niepodległej powstały warunki, przy których możliwą się stała racjonalna organizacja kolonij letnich dla dziatwy i młodzieży na szerszą skalę przy uwzględnieniu wszelkich warunków, niezbędnych do otrzymania dobrych rezultatów.

Rozporządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego i Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 22 lutego 1922 r. powołano do życia Radę do Spraw Kolonij letnich, działającą obecnie przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej, i Komisje wojewódzkie do spraw kolonij letnich. Zadaniem Rady jest wydawanie opinji, co do organizacji i kierownictwa kolonij letnich w Państwie oraz wnioski co do podziału funduszów na rzecz Komisyj wojewódzkich. Komisje wojewódzkie wprowadzają w życie uchwały Rady do spraw kolonij letnich, o ile takowe uzyskają aprobatę Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej; sprawują nadzór nad kolonjami i repartycją funduszów pomiędzy poszczególne kolonje oraz zajmują się propagandą idei kolonij letnich.*)

Następujące cyfry świadczą o rozwoju kolonij letnich w Polsce: liczba dzieci, wysłanych na kolonje lecznicze i wypoczynkowe: w r. 1922 — 28.077, 1923 — 17.015, 1924 — 19.790, 1925 — 32.249, 1926 — 37.041, 1927 — 42.463.

Całkowita liczba dzieci, wysłanych na kolonje letnie lecznicze i wypoczynkowe oraz półkolonje w r. 1927, dosięgła cyfry 59.761. Jeżeli dodamy

---

*) Oprócz tego Ministerstwo P. i O. S. wypracowało szczegółowy regulamin dla kolonij letnich dla dziatwy i młodzieży szkolnej, do którego winny się stosować wszystkie instytucje, prowadzące kolonje.

do tej ostatniej cyfry liczbę 4.059 dzieci szkolnych, wysłanych przez Koła Opieki Rodzicielskiej przy poparciu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, otrzymamy ogólną liczbę dzieci, wysłanych na kolonje letnie w r. 1927 — 63.820. Ogólne koszty utrzymania dzieci w 1927 r. wyniosły 3.842.265 zł. 87 gr., w tem subwencji Minist. Pracy i Opieki Społecznej—297.000 zł. Dzienny koszt utrzymania dziecka wyniósł: w kolonjach leczniczych—3 zł. 32 gr., w wypoczynkowych — 2 zł. 29 gr., w półkolonjach — 90 gr. Liczba instytucyj (samorządowych i społecznych), które zajęły się urządzeniem kolonij letnich w r. 1927, wyniosła 254; ogólna liczba kolonij, rozsianych po całym Państwie — 636. Przeciętny czas trwania kolonji wynosił 41 dni, przeciętny przyrost wagi dziecka — około 3-ch klg.

Zwalczanie jaglicy. Jako powojenny osad wędrówek ludnościowych w okresie wojny powstała w zakładach opiekuńczych jaglica, z którą walka ze względu na długotrwały przebieg choroby i jej zaraźliwość i łatwość nawrotów przedstawia wielką trudność. Z tych względów należało izolowanie i leczenie dzieci chorych na jaglicę prowadzić tak, aby ich wychowanie umysłowe i fizyczne nie poniosło żadnej szkody i nie uległo opóźnieniu. W tym celu właśnie w Polsce zastosowano dla walki z jaglicą w zakładach opiekuńczych system wydzielania dzieci chorych do specjalnych zakładów, gdzie prócz leczenia dzieci mają zapewnioną odpowiednio do swego wieku i stanu choroby naukę i opiekę pedagogiczną. Podobnych zakładów Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zorganizowało na terenie Państwa 20 na 2.650 miejsc; w ten sposób usunięto z zakładów opieki nad dziatwą i młodzieżą ogniska zarazy. Zakłady te funkcjonują w sposób całkiem zadowalający; ilość dzieci uleczonych zwiększa się rok rocznie i bezwątpienia za kilka lat jaglica w zakładach opiekuńczych dla dziatwy i młodzieży zostanie całkowicie wykorzeniona.

Opieka higjeniczno-lekarska. Wszechstronny rozwój opieki nad macierzyństwem, dziatwą i młodzieżą w całej Europie stał się jedną z charakterystycznych cech opieki powojennej. Niezmierne straty w ludziach wywołały troskę o byt narodów, które rozpoczęły ożywioną akcję w kierunku zagwarantowania zdrowia potomstwu. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w Polsce zwróciło specjalną uwagę na higjeniczno-sanitarne warunki wychowania dziatwy i młodzieży i poddało wszystkie zakłady opiekuńcze nadzorowi higjeniczno-lekarskiemu. W celu zrealizowania tej akcji opracowane zostały bardzo szczegółowe schematy sprawozdań higjeniczno-lekarskich dla lekarzy, które każdy zakład opiekuń-

czy winien wypełnić dwa razy do roku i przesłać do Ministerstwa, które zaś baczy, aby wskazania higjeny, czystości, porządku i wychowania były w należytej mierze wypełniane.

WYCHOWANIE W ZAKŁADACH.

Warunki powstawania i rozwoju zakładów opiekuńczo-wychowawczych.

W Polsce, jak w wielu innych państwach, Wojna Europejska wywołała konieczność wzmożenia opieki nad dzieckiem w rozmiarach, przekraczających świadczenia przedwojenne.

Dwie nieodparte konieczności pchnęły Polskę na tę drogę: masowe powstawanie sierot i dzieci opuszczonych, zbłąkanych w zamęcie wojennej zawieruchy, oraz zastraszający zanik więzów moralnych u dorosłych, działający rozkładająco na młode pokolenie, które nie zdążyło jeszcze wyrobić w sobie jakichkolwiek trwałych zasad.

Pierwsze zakłady opiekuńcze wojenne powstały w stolicy w początkach marca 1915 r.*), następnie zaś rozszerzyły się po całym kraju. Wielkie komitety społeczne i towarzystwa, specjalnie zawiązujące się w celu niesienia ulgi cierpiącej ludzkości, biorą całkowicie w ręce opiekę nad dzieckiem wojny.

Hasło „ratujmy dzeci" przemawia bez argumentów do wszystkich, popierane jedynie jaskrawą koniecznością. Znajdują się cudem — w warunkach niebywałej nędzy ogólnej — fundusze; znajdują się ludzie, którzy za przykładem bohaterów, ginących na polach bitew, stają do walki ze zwyrodnieniem fizycznem i moralnem rzesz dziecięcych, szarpanych zawieruchą katastrofy dziejowej. Bezprzykładna w swym altruizmie akcja samarytańska Ameryki pozwala przetrwać okres najgroźniejszy.

Ustawa o opiece społecznej z roku 1923 zamyka opiekę społeczną w pewne regulujące ramy, wkładając obowiązek opieki częściowo na samorządy, częściowo na rząd i bynajmniej nie tamując w tym względzie inicjatywy i akcji społecznej. Dalsze lata — to już szereg wysiłków ze strony rządu, normujących akcję opieki nad dzieckiem. Zarządzenia, instrukcje, rozporządzenia zmierzają ciągle do zapewnienia opiece nad dzieckiem maximum wydajności.

Ciężkie warunki ekonomiczne kraju, zwłaszcza w okresie dewaluacji, nie pozwalają na wyposażenie domów dziecięcych w warunki wzorowe. Brak dostatecznej ilości i jakości odzieży, skromne odżywianie, ubogie otoczenie, brak odpowiednich pomieszczeń wpływają na to, że dziecko opuszczone, wychowując się w zakładach opieki zamkniętej, nie

*) 8 marca 1915 r. została założona Bursa I przy ul. Zielnej, Nr. 45.

kształtuje się duchowo na naturalnych podłożach wychowawczych natury fizycznej. Przeciwnie — istniejące podłoża materjalne sprzyjają raczej obniżeniu kultury, niż jej racjonalnemu rozwojowi. Prymitywność pomieszczeń, umeblowania, odzieży, nakryć stołowych, posiłków i t.d. wzwyczaja do ograniczeń nadmiernych na szkodę radości życia i pogody ducha.

Opieka rodzinna zastępcza. Zdawałoby się, że najprostszem rozwiązaniem piętrzących się trudności byłoby wprowadzenie typu opieki rodzinnej zastępczej w stosunku do dziecka opuszczonego na wzór Państw Zachodnich. Teorja i praktyka przemawiają jednak przeciwko takiemu załatwieniu sprawy.

Klasa inteligentna polska, urzędnicza i mieszczańska, nie chce brać na siebie obowiązków i wprowadzać do własnej rodziny obcego przybysza. Zdarzają się wypadki, gdy rodziny bezdzietne pragną wziąć na własność dziecko opuszczone, lecz stawiają przytem naturalne z ich punktu widzenia wymagania, dotyczące rodowodu (ze względu na przypuszczalne atawistyczne obciążenia), zewnętrznego wyglądu dziecka, wieku i t. p.. Wypadki takie należą zresztą do wyjątkowych i nie mogą być brane pod uwagę przy zasadniczem rozważaniu zagadnienia.

Sfery włościańskie natomiast dość chętnie przyjmowałyby dzieci na wychowanie, lecz stoją one kulturalnie zbyt nisko, aby można było powierzyć im odpowiedzialne wychowanie dzieci. Dziecko przybrane traktowane jest w tych rodzinach jako siła robocza, wyręczająca rodzone dzieci w pracach łatwych coprawda, lecz absorbujących całkowicie czas na niekorzyść nauki i przygotowania do życia, jak np. pasanie bydła.

Oddawanie dzieci za opłatą na wychowanie dało rezultaty w większości wypadków opłakane. Dzieci były traktowane jako niezbędny dodatek do miesięcznej opłaty, wyzyskiwane i głodzone.

Opieka zakładowa. Z tych właśnie względów ustalił się jako pewniejszy dla dziecka typ opieki zakładowej zamkniętej. Ubóstwo jednak zakładów, jak to już wyżej było wspomniane, niesie z sobą wrażenia ujemne, przekształcające się, o ile dzieci są same sobie zostawione, w urazy trwałe, szkodliwe dla charakteru. Należało więc nacisk narazie położyć na wartości głębsze, leżące poza sferą materjalną, które dodatniością swoją zdołają zatrzeć ujemności, wypływające z materjalnego stanu zakładów. Z tych przesłanek wynika — po ustaleniu pewnego minimum konieczności materjalnych — troska rządu o czynniki natury czysto wychowawczej.

Trzy rozporządzenia: „O nadzorze i kontroli nad działalnością in-

stytucyj opiekuńczych". „O kwalifikacji kierowników zakładów opiekuńczych" i „O regulaminach zakładów opiekuńczych" są wyrazem tej troski. Pierwszorzędnym przytem czynnikiem i najważniejszym w doprowadzaniu istniejących i przyszłych zakładów do wymaganego poziomu są kursy dla wychowawców, szkoły wychowawców i szkoły społeczne.

Zakładów opieki zamkniętej, nie licząc internatów przy szkołach — mniej lub więcej płatnych — i pensjonatów, posiada Polska w chwili obecnej 1.011, w których wychowuje się 53.727 dzieci opuszczonych, normalnych pod względem rozwoju umysłowego, cech psychicznych i zdrowia.

Zakłady „koszarowe". Generalnym typem zakładu pozostaje dotychczas zakład na 50 mniej więcej dzieci, zapewniający swoim wychowankom zaspokojenie wszystkich konieczności życiowych materjalnych, kształcący dzieci w szkołach publicznych powszechnych, średnich czy zawodowych, w zależności od wieku, zdolności i zamiłowań wychowanka. Jest to typ zakładu koszarowego, przeznaczonego dla chłopców lub dziewcząt w wieku od 7 do 15 lat włącznie.

Ogólne sale dzienne, wielkie koszarowe sypialnie, jednakowe ubrania, regulamin, wymagający ścisłego przestrzegania godzin zbiorowych zajęć — wszystko to daje pewne piętno wychowankom takiego zakładu, różniące te dzieci od wychowywanych w rodzinach. Mniej rozwinięte umysłowo, egoistyczne i skryte przedstawiają stosunkowo mniejszą wartość indywidualną, natomiast znakomicie nadają się do pracy w zorganizowanej zbiorowości. Zakłady koedukacyjne również dla dzieci w wieku szkolnym niewiele się różnią od poprzednich. System wychowania polega w zakładach takich na dozorze, reagowaniu moralizatorskiem na przewinienia (kar fizycznych niema), na pomocy i dozorze przy odrabianiu zadań szkolnych, dostarczaniu rozrywek, urządzaniu zakładowych widowisk i skromnych zabaw, oraz na spełnianiu przez dzieci różnych dyżurów domowych przy równoczesnem ograniczeniu do minimum, czasem aż do zera, liczby służby domowej. Osią zainteresowań jest ścisły podział dnia, do którego wszyscy karnie muszą się stosować.

Coraz częściej stosowany jest w celach dozoru i współpracy wychowawczej dzieci podział gromady na dziesiątki z dziesiętnikami na czele, które stanową jednostkę wychowawczą i administracyjną.

System „samorządowy". Braki ustroju „koszarowego" zaznaczyły się dość wyraźnie, aby nie wywołały prób wprowadzenia nowych czynników wychowawczych, dążących w pierwszym rzędzie do zniwelowa-

nia piętna zakładu, wyrażającego się w pewnem otępieniu dziecka i jego aspołeczności.

Jako wyraz tych prób powstał nowy typ zakładów, cieszący się uznaniem przedewszystkiem w internatach żydowskich, typ, który możnaby nazwać „systemem zorganizowanej społeczności dziecięcej".

Zasadą tego systemu jest samorząd całkowity, któremu podlegają wszyscy mieszkańcy zakładu, nie wyłączając personelu i służby. Gazetka, prowadzona przez dzieci, i sąd, oparty na specjalnym kodeksie, są regulatorami życia: pierwsza urabia opinję zbiorową, drugi ocenia wartość dodatnią lub ujemną czynów wychowanków. Wzwyczajenia higjeniczne i społeczne osiąga się przez podział całej gromady na pewne kasty, różniące się między sobą stopniem doskonałości wyrabianej cechy. Podział uskutecznia ogólny plebiscyt i nie jest bynajmniej stały: praca nad sobą w danym kierunku pozwala po pewnym czasie na awans do kasty wyższej, mającej odpowiednio wyższe przywileje, i odwrotnie— zaniedbanie się w wysiłku doskonalenia się może spowodować wyrok opinji, strącający wychowanka do szeregu parjasów czy to w kategorjach czystości, czy sympatji kolegów i t. p..

System grupowy. Większe zakłady w dążeniu do zupełnego zniszczenia piętna gromady na jednostce poszły drogą rozdrabniania wielkiej gromady na mniejsze pod pewnemi względami autonomiczne gromadki, pociągając równocześnie starszą młodzież do współpracy wychowawczej i administracyjnej. Jest to system t. zw. grupowy.

Każda grupa pod wodzą starszego wychowanka czy wychowanki stanowi całość samodzielną, rozpadającą się na parę zastępów. Grupa ma swoje obowiązki, które wewnętrznie rozdziela między zastępy, zastępowi zaś w dalszym ciągu przydzielają już jednostkom pojedyncze ogniwa wspólnej pracy. Część dozoru i nawet pracy wychowawczej spada na „grupowych" i „zastępowych". Narady grupowych i zastępowych wraz z personelem są sprawdzianami linji wychowawczej i mają za temat sprawozdanie z przeszłości i plany na przyszłość.

Gniazda sieroce. Odmiennym zupełnie od poprzednich jest system rodziny zastępczej, t. zw. „Gniazda sieroce".

Polega on na tem, że rodzina naturalna obejmuje fermę rolniczą odpowiednio zaopatrzoną i otrzymuje na wychowanie od 15 do 20 dzieci opuszczonych chłopców i dziewcząt w różnym wieku. „Rodzice" Gniazda otrzymują pensję za swoją pracę i niczem już innem się nie zajmują, tylko pracą na roli i gospodarstwem wraz z całą przybraną rodziną. Ferma taka, oparta na wzorze zamożnej fermy włościańskiej, ma zastąpić sierocie dom rodzinny.

W roku bieżącym powstaje, jako fundacja państwowa, wieś cała, złożona z Gniazd sierocych, pod nazwą „Wieś Kościuszkowska". Wieś Kościuszkowska, jako teren wychowawczy dla sierot i dzieci opuszczonych, opiera się na zasadach jak najszerszej kooperatywy.

System rodzinkowy. W roku 1927 w dużym kompleksie zakładów wychowawczych pod Warszawą powstał nowy system wychowania dzieci sierocych, wprowadzający czynnik uczuciowy na innych zasadach, niż Gniazda sieroce.

Ze względu na to, że głównym brakiem wychowania sieroty jest brak uczucia wyłącznego, którego wychowawca w stopniu potrzebnym dać nie może, postarano się wyzyskać głód uczucia u dzieci jako motor wychowawczy.

Podzielono mianowicie gromadę dziecięcą (samych chłopców lub same dziewczęta) na drobne gromadki, dobrane wiekiem podług wzoru rodziny naturalnej. Starsza młodzież po lat 17, 18 a nawet 20 otrzymuje godność mateczek lub ojczulków takiej rodzinki i ma obowiązek całkowitego czuwania i moralnej opieki nad swoją gromadką. Rodzinka otrzymuje mieszkanko, bynajmniej nie koszarowe, lecz zbliżone urządzeniem jak najwięcej do typu mieszkania rodzinnego; otrzymuje całkowitą wyprawkę odzieżową, nakrycia stołowe i t. d.. To paropokojowe mieszkanko jest ich własnością; o jego czystość, wygląd estetyczny i higjenę dba sama rodzinka. Kilka takich rodzinek w jednym gmachu stanowi malutkie społeczeństwo, mające swoje specjalne prawa, regulujące stosunki sąsiedzkie, życie społeczne i t. d..

Rola personelu pozornie bierna polega na pogłębianiu a czasem budzeniu inicjatywy wychowawczej mateczek czy też młodych ojczulków.

Życie społeczne ogólne rozwija się podczas wspólnych narad tygodniowych, w sali ogólnej, w czytelni, w świetlicy, wreszcie w kołach samokształcących i rozrywkowych, które tworzą się na terenie ogólnym poza rodzinkami.

System ten nazwano systemem rodzinkowym.

Kształcenie i dokształcanie personelu. Każdy ze stosowanych systemów ma swoje zalety i wady, lecz każdy, pomimo zalet, może być wypaczony, dopóki na czele zakładów nie staną wychowawcy odpowiedzialni, przygotowani do swego zawodu. Rozporządzenie o kwalifikacjach personelu przewiduje wykształcenie ogólne i specjalne fachowe.

Masowo zdobywają to wykształcenie wychowawcy, po odbyciu kilkuletniej praktyki, na kursach dokształcających trzymiesięcznych, które dwa razy do roku urządza Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

Kursy, prowadzone podług specjalnego programu (patrz wydawnictwo: „Kursy dokształcające dla wychowawców zakładów opiekuńczo-wychowawczych"), są skrótem praktycznym wiadomości pedagogicznych, higjenicznych i ogólnych, pozwalających wychowawcy świadomie i z odpowiedzialnością oddziaływać na gromadę dziecięcą.

Dotychczas skład personelu wychowawczego jest bardzo pod względem wykształcenia różnolity, pozostaje jednak — stosownie do rozporządzenia o kwalifikacjach personelu — pięć lat czasu na jego dokształcenie fachowe.

Z 2.567 wychowawców, zajętych w zakładach, 264 osoby ma przygotowanie pełne pedagogiczne (seminarja nauczycielskie), 214 posiada ukończone studja wyższe, reszta zaś — od kilku klas szkoły powszechnej do ukończonej szkoły średniej.

W tem — świeckiego personelu posiadają zakłady 1.143 osoby, zakonnego — 1.424.

Statystyka powyższa dotyczy tylko 761 zakładów, które nadesłały wystarczające odpowiedzi na zarządzoną przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej ankietę.

Należy ogólnie stwierdzić, że sprawa wychowania dziecka opuszczonego rozwija się nader pomyślnie, braki zaś zwolna ale bezustannie maleją na korzyść cennych wychowawczych walorów, wnoszonych przez wyszkolony, przygotowany do zakładowych warunków pracy personel.

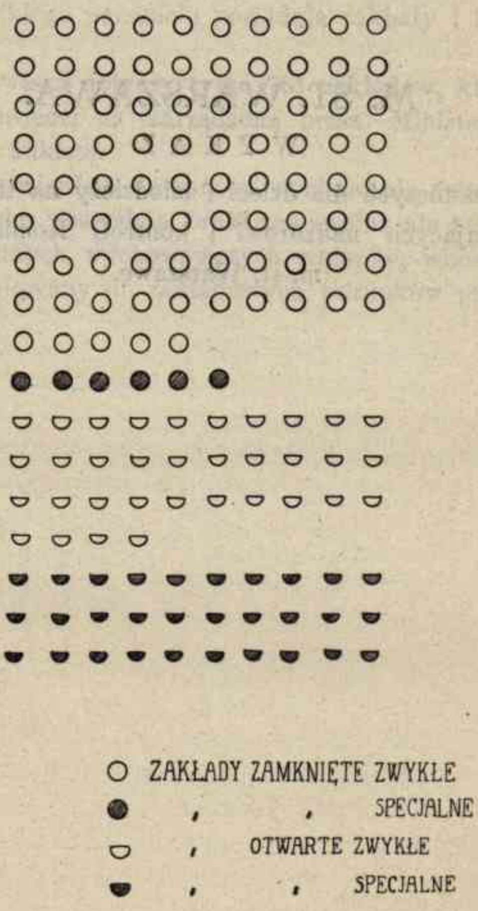
M. ST. WARSZAWA.

WYKAZ

Zakładów Opiekuńczych dla dzieci i młodzieży na terenie m. st. Warszawy, podlegających nadzorowi i kontroli Komisarjatu Rządu na m. st. Warszawę.

WARSZAWA

WYKAZ ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ



ZAKŁADY OPIEKI OTWARTEJ.

Inflancka 1. Ambulatorjum Ortopedyczne Im. Wiki Ewy T-wa Przyjaciół Dzieci. Zakład założony w 1914 r. Porady lekarskie, operacje. W 1927 r. korzystało z porad 1325 dzieci w wieku od 3 mies. do 15 lat.

Kredytowa 16, tel. zakładu 38-58. Biuro pomocy dla matek z niemowlętami Stowarzyszenia Koła Pracy Kobiet. Opieka otwarta. Udziela matkom niezamożnym pomocy odzieżowej, żywnościowej i mieszkaniowej. Pomoc otrzymuje od 150 do 200-tu matek.

Szara 1. „Błękitny Klub" dla dziewcząt. Opieka otwarta. Praca kulturalno-oświatowa nad dziewczętami. 9 grup: 1-sza od lat 12 do 14, 2) od 14 do 16, 3) od 16 do 18, następne 4-ry od 18 wzwyż. Uczęszcza do klubu około 500 dziewcząt.

Miodowa 8. tel. 270-55. „Klub sprzedawców gazet" Katolickiego Zw. Kobiet, założony w 1915 r. Opieka i dożywianie. Chłopców 40.

N. Świat 22, tel. 30-19. „Kropla Mleka" — stacja mleczna Polskiego T-wa „Kropla Mleka", subsydjowana przez Magistrat m. st. Warszawy. Zakład założony w 1914 r. Rodzaj świadczeń: mleko i preparaty mleczne, bielizna, lekarstwa, porady higjeniczno-lekarskie. W/g stanu z dnia 1/III-28 r. korzystało ze świadczeń 105 chłopców i 110 dziewcząt w wieku od 1 dnia do 3 lat.

Stawki 24. „Kropla mleka" Tow. Opieki nad Niemowlętami Wyzn. Mojżeszowego. Opieka otwarta. Pomoc otrzymuje 228 dzieci.

Praga. „Kropla Mleka" Tow. Opieki nad Niemowlętami wyzn. mojżeszowego. Opieka otwarta. Pomoc otrzymuje 124 dzieci.

Nowe-Bródno, Nadwiślańska 21. Ochrona Sióstr Loretanek, przejęta w 1920 r. od T-wa Opieki nad Dziećmi. Całodzienne utrzymanie dla 65 chłopców i 70 dziewcząt w wieku od 3 do 7 lat.

Nalewki 6, Ogród Krasińskich. Pawilon zdrowia i Stacja Opieki nad matką i dzieckiem T-wa Opieki nad Niemowlętami „Kropla Mleka" (żydowska). Mleko, preparaty mleczne, lekarstwa, porady higjeniczno-lekarskie dla 128 dzieci w wieku od 1 mies. do 2 lat. Założona w 1926 r.

Leszno 11, tel. 303-19. Poradnia Szkolna im. D-ra Maksymiljana Kraushara T-wa Przyjaciół Dzieci, założona w 1921 r. Poradnia dla dzie-

ci w wieku szkolnym: porady lekarskie, tran, odzież i t. p.; propaganda higjeny. W/g stanu z dn. 1 marca 1928 r. korzystało z porad 5.945 chłopców.

Elektoralna	12.	Poradnia	Przeciwgruźlicza	Warszaw.	T-wa	Przeciwgruźliczego
Górnośląska	26.	"	"	"	"	"
Wolska	11.	"	"	"	"	"
Brzeska	4.	"	"	"	"	"
Wysockiego	6.	"	"	"	"	"
Miodowa	1.	"	"	"	"	"
Marymoncka	28.	"	"	"	"	"
Spokojna	15.	"	"	"	"	"
Graniczna	15.	"	"	T-wa „Brijus-Zdrowie"		
Gęsia	43.	"	"	T. O. Z.		
Puławska	91.	"	"	„Ośrodek Zdrowia"		
Sosnowa	4.	"	"	Ligi Szkolnej Przeciwgruźliczej		

Tamka 37. Przychodnia przeciwgruźlicza dla dzieci Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom. Zakład założony w 1925 r.



Poradnia przeciwgruźlicza P. K. P. D. Tamka, 37.

Mylna 10. Przychodnia bezpłatna dla biednych dzieci żyd. przy „Centralnej Organizacji Opieki nad dziećmi żydowskiemi". Poradnia lekarska dla chorych i słabych dzieci, gabinet dentystyczny i stacja opieki nad matką. Porady lekarskie, tran, kefir bezpłatnie lub za małą opłatą; kwa-



Poradnia przeciwgruźlicza P. K. P. D. Tamka, 37.

lifikowanie dzieci do wyjazdu na kolonje letnie. Chłopców 260, dziewcząt 180, w wieku od 4 do 14 lat.

Ludna 1. Sala zajęć. 5-ciomiesięczne wieczorowe kursy kroju i szycia Warsz. Chrześc. T-wa Ochrony Kobiet. Zakład założony w 1910 r. Uczennic 20.

Marszałkowska 74. Schronisko dla emigrantów Polskiego Stow. Młodych Kobiet, założone 1 czerwca 1926 r. Schronisko dla przyjeżdżających emigrantów, głównie kobiet z dziećmi. Mieszkanie z utrzymaniem lub bez, pomoc w załatwianiu formalności emigracyjnych. Chłopców 5, dziewcząt 3 w wieku od 1 do 12 lat.

Złota 41, tel. 409-70. Szkoła gospodarstwa domowego Stowarzyszenia „Nauka i Praca", założona w 1923 r. Opieka otwarta. Nauka teoretyczna i praktyczna gospodarstwa domowego dla uczennic szkół powszechnych 6-go i 7-go oddziału oraz niezamożnych dziewcząt. Uczęszcza dziewcząt 112.

Tarchomińska 12. Świetlica Koła Polek, założona w roku 1921. Zakład czynny w dni powszednie od 7½ do 9½ prócz piątków i sobót, w niedzielę cały dzień. Opieka otwarta, koedukacja, samokształcenie, gimnastyka, wycieczki, boiska, chóry, bibljoteka. Uczestniczy 250 dzieci i młodzieży.

Zapiecek 1, m. 9. Świetlica Koła Polek, założona w roku 1921. Świe-

tlica czynna przez cały tydzień: w dnie powszednie od godz. 7½ do 9½, w niedzielę od 10½ do 11 wiecór. Koedukacja. Samokształcenie, gimnastyka, boiska, wycieczki, chóry, bibljoteka. Uczestniczy 250 dzieci i młodzieży.

Krochmalna 31. Stacja opieki nad niemowlętami „T-wa Przyjaciół Dzieci". Opieka otwarta. Pomoc lekarska, dożywianie dzieci. Opiekę otrzymuje 203 dzieci rocznie.

Lubeckiego 5, tel. 303-19. Stacja Opieki nad niemowlętami T-wa Opieki nad Niemowlętami Wyznania Mojżeszowego. Opieka otwarta.

Jerozolimska, 97. Stacja Opieki nad Niemowlętami Towarzystwa Opieki nad Niemowlętami, założona w 1915 r. Porady wychowawcze i higjeniczne, opieka nad niemowlętami. Niemowląt 112 w wieku od 0 do 2 lat.

Podwale 50, tel. 66-24. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom, założona 1/XI-21 r. Stacja profilaktyczna. Niemowląt: chłopców 302, dziewcząt 298 w wieku do 3 lat.

Żolibórz, Baraki dla bezdomnych. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Polskiego Kom. Pomocy Dzieciom. Opieka otwarta.

Brzeska 10. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem. Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom. Opieka otwarta.

Młynarska 5. „Stacja Opieki nad niemowlętami" Towarzystwa Opieki nad Niemowlętami. Opieka otwarta.

Leszczyńska 7a. Stacja Opieki nad Niemowlętami T-wa Opieki nad Niemowlętami. Opieka otwarta.

Jagiellońska 34. Stacja Opieki nad niemowlętami T-wa Opieki nad Niemowlętami. Opieka otwarta.

Graniczna 17. 2 Stacje Opieki nad Niemowlętami i Kuchnia mleczna T-wa Opieki nad niemowlętami wyznania mojżeszowgo: „Kropla Mleka", założone w 1917 r. Rodzaj świadczeń: mleko, tran. Dzieci 269.

Bonifraterska 31. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem imienia Ola Hellera Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Zakład założony 16/IV-1927 r. Porady lekarsko-higjeniczne, mleko, tran, preparaty odżywcze i t. p. Dzieci 643 od 0 do 6 lat.

Al. Jerozolimska 111. Stacja Opieki nad niemowlętami T-wa Opieki nad Niemowlętami. Opieka otwarta.

Dobra 72. Stacja Opieki nad niemowlętami. T-wa Opieki nad Niemowlętami. Opieka otwarta.

Puławska 33, tel. 504-55. Stacja Opieki nad niemowlętami. T-wa Opieki nad Niemowlętami. Opieka otwarta.

Widok 15, tel. 519-86. Stacja Opieki nad niemowlętami. Kuchnia Mleczna. Opieka otwarta.

Litewska 16. 2 Stacje Opieki nad niemowlętami i Kuchnia mleczna Kliniki Uniwersyteckiej. Ilość dzeci zmienna.

Puławska 91, tel. 274-48. Stacja Opieki nad niemowlętami: „Ośrodek Mokotowski"; poradnia przeciwgruźlicza, poradnia przeciwjaglicza. Sanatorjum dzienne dla dzieci na 30 miejsc. Zakład założony 20 sierpnia 1925 r. Ilość dzieci zmienna.

Grójecka 59. Świetlica Robotniczego T-wa Przyjaciół Dzieci, założona w roku 1925. Świetlica czynna w dnie powszednie od godz. 9 — 12, w niedziele 4 — 7. Lekcje, gimnastyka, pogadanki, zabawy, przedstawienia, wycieczki. Uczestników dzieci i młodzieży obojga płci 32.

Grójecka 63. Świetlica Robotniczego T-wa Przyjaciół Dzieci, założona w roku 1925. Czynna w dnie powszednie od godz. 9 do 5 na dwie zmiany. Lekcje, pogadanki, gimnastyka, zabawy, przedstawienia, wycieczki. Uczestnicy w pierwszej zmianie 26 dzieci, w drugiej — 35.

Wolska 54. Śwetlica Robotniczego Tow. Przyjaciół Dzieci, założona w roku 1925. Czynna codziennie w dnie powszednie od godz. 9 do 12-ej. Lekcje, gimnastyka, pogadanki, przedstawienia, wycieczki. Dzieci 35.

Leszno 53. Świetlica Robotn. T-wa Przyjaciół Dzieci, założona w roku 1927. Czynna codziennie w dnie powszednie na 2 zmiany od godz. 9 do 5-ej. Uczestnicy w pierwszej zmianie 38 dzieci, w drugiej — 21. dzielę przedstawienia i wycieczki.

Puławska 21. Świetlica Robotniczego T-wa Przyjaciół Dzieci, założona w roku 1927. Czynna od 2½ do 5½, w niedzielę od 4-ej do 7-ej godz. Pogadanki, odczyty, przedstawienia. Uczestniczy 45 dzieci.

Poznańska 11. Świetlica Tow. „Świetlica", założona w roku 1925. Czynna w środy od g. 8-ej, w niedzielę od 5 po poł. Pogadanki, odczyty, wycieczki. Uczestniczy 12 dzieci.

Nowolipie 80. Świetlica T-wa „Świetlica", założona w roku 1925. Czynna w piątki od 8-ej, w niedzielę od 5 po poł. Odczyty, pogadanki, wycieczki. Uczęstniczy 15 dzieci.

Elektoralna 53. Świetlica T-wa „Świetlica", założona w roku 1925. Czynna we wtorki od godziny 7-ej, w niedzielę od 3-ej po poł. Uczęstniczy 88 dzieci.

Chłodna 11. Świetlica T-wa „Świetlica", założona w roku 1925. Czynna we wtorki od 8-ej; w niedziele od 5 po poł. Pogadanki, odczyty, wycieczki. Uczestniczy 24 dzieci.

Drewniana 8. Świetlica T-wa „Świetlica", założona w roku 1925. Czynna w niedziele od godziny 12-ej w południe. Pogadanki, odczyty, gry, zabawy, wycieczki. Uczestniczy 17-ro dzieci.

Krucza 21. Świetlica dla młodocianych Centralnego Biura Kursów dla dorosłych (Koła Pomocy Kulturalnej), utrzymywana z funduszów

Magistratu m. st. Warszawy. Zajęcia i rozrywki wieczorowe: śpiew, zabawy, pogadanki społeczno-wychowawcze. Uczęstniczek 35.

Tarczyńska 27. Świetlica dla młodocianych Centralnego biura kursów dla dorosłych (Koła Pracy Kulturalnej) z funduszów Magistratu m. st. Warszawy. Nauka śpiewu, gimnastyka, zabawy, roboty ręczne. Uczestniczek 27.

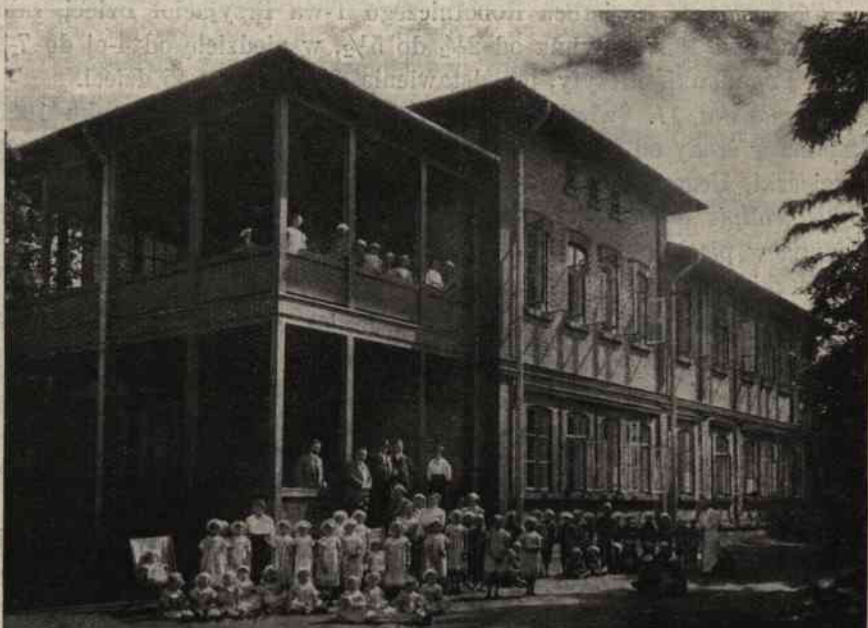
Chełmska 9. Świetlica dla młodocianych (dziewcząt) Centralnego Biura Kursów dla dorosłych (Koła Pracy Kulturalnej). Uczęstniczek 27.

Krucza 2. Świetlica dla starszych i młodocianych. Centralnego Biura kursów dla dorosłych (Koło Pomocy kulturalnej) z funduszów Magistratu m. st. Warszawy. Zabawy, pogadanki, śpiew, gimnastyka. Uczęstniczek: starszych dziewcząt 17, młodszych — 27.

Wolska 44. Świetlica dla młodocianych (koedukacyjna) Centralnego Biura kursów dla dorosłych (Koła pomocy kulturalnej) — z funduszów Mag. m. st. Warszawy. Śpiew, gimnastyka, zabawy, kółko dramatyczne, czytelnia. Uczęstniczy: chłopców 18, dziewcząt 15.

Drewniana 8. Świetlica dla młodocianych Centr. Biura Kursów dla dorosłych (Koła pomocy kulturalnej). Koedukacja. Roboty ręczne, rysunek, kółko muzyczne, dramatyczne, śpiew, zabawy. Uczęstników: chłopców 44, dziewcząt 47.

Wolność 16. Świetlica dla chłopców Koła Pomocy Kulturalnej (z za-



Towarzystwo Kolonji Letnich dla Dzieci im. St. Markiewicza w Warszawie.



Towarzystwo Kolonji Letnich dla Dzieci im. St. Markiewicza w Warszawie.



Towarzystwo Kolonji Letnich dla Dzieci im. St. Markiewicza w Warszawie.

siłku Min. W. R. i O. P.). Zabawy, gry, czytelnie, pogadanki. Uczestników 22.

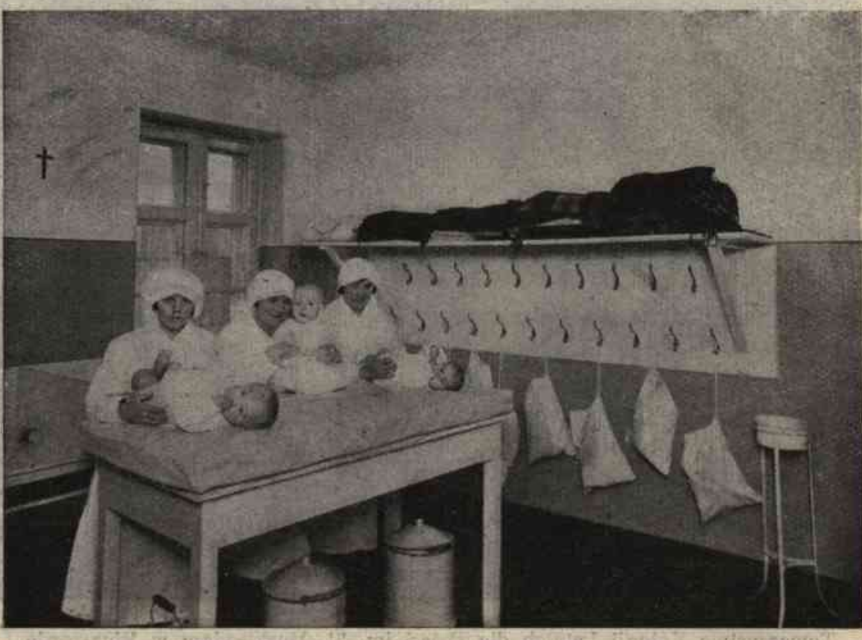
Plac Kazimierza Wielkiego 7. Świetlica dla młodocianych (koedukacyjna) Centralnego Biura Kursów dla dorosłych (Koło Pomocy Kulturalnej) z funduszów Min. W. R. i O. P. Śpiew, tańce narodowe, kółko robót kobiecych, kółko literackie. Uczęstników: Chłopców 25, dziewcząt 26.

Czerniakowska 131, tel. 319-47. „Zakład Leczniczo-Wychowawczy". Poradnia Przeciwgruźlicza Polskiego Komitetu Pomocy dzieciom, założona w 1925 r. Frekwencja roczna — 140.

Ogrodowa 17, tel. 137-77. Zakład „Trzech Króli" stowarzyszenia św. Wincentego à Paulo, założony w 1905 r. Opieka otwarta, wychowanie dziewcząt w wieku od $1\frac{1}{2}$ do lat 17. Żłobek, ochronka, szkoła powszechna, nauka robót. Wychowanek w wieku przedszkolnym 280, w wieku szkolnym — 240.

Wola, Syreny 11, tel. 54-37. Zakład św. Stanisława Sióstr Felicjanek, założony w 1911 r. Ochrona i żłobek dzienny. Opieka nad dziećmi w wieku przedszkolnym i w żłobku. Chłopców 67, dziewcząt 70, od 2 do 7 lat.

Nowolipki 52, tel. 229-05. Zakład wychowawczy św. Ludwika Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo, założony w 1906 r. Żłobek, dzienny, przedszkole, szkoła powszechna, szkoła zawodowa. Nauka, opieka, pomoc materjalna, porady lekarskie i odżywianie dzieci. Chłopców 124, dziewcząt 278, w wieku od 6 miesięcy do 16 lat.



Żłobek dziecinny przy Państwowej fabryce tytoniowej, ul. Dzielna, 62.



Żłobek dzienny przy fabryce tytoniowej. Ul. Dzielna, 62.

Karolkowa 77. Żłobek B. III Zboru Ewangelicko-Augsburskiego w Warszawie. Opieka otwarta dla dzieci od 1 roku do lat 5-ciu. Wychowuje się 65 dzieci.

Dzielna 62. Żłobek dzienny dla niemowląt przy Państwowej fabryce wyrobów tytoniowych „Warszawa-Miasto", założony 3 listopada 1927 r. Całkowita opieka nad zdrowemi dziećmi, pozostawionemi przez robotnice-matki w czasie ich pracy, dożywianie dzieci i leczenie lampą kwarcową. Dzieci w wieku od 3 miesięcy do 1 roku.

Wolska 10. Żłobek dzienny Ligi Małych Matek i szkoła dla wychowawczyń niemowląt. Zakład założony w 1916 r. Opieka nad niemowlętami w wieku do 1 roku. Niemowląt 20.

Freta 10. Żłobek Nr. 1 im. Marji—Warszawskiego Tow. Dobroczynności, założony w 1918 r. Opieka nad dziećmi wraz z dożywianiem. Chłopców 115, dziewcząt 112, w wieku od 2 do 6 lat.

Freta 10. Żłobek Nr. 2 św. Wincentego—Warsz. Tow. Dobroczynności, założony w 1925 r. Opieka nad dziećmi wraz z dożywianiem. Chłopców 55, dziewcząt 55, w wieku od 2 do 6 lat.

Solec 36. Żłobek przy przytułku św. Franciszka Salezego—Towarzystwa przytułku św. Fr. Salezego, prowadzony przez Siostry Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1897 r. Opieka nad dziećmi od godziny 8 rano do $4\frac{1}{2}$, obiad, drugie śniadanie. Chłopców 32, dziewcząt 28, w wieku od 2 do 6 lat.



Żłobek dzienny przy fabryce tytoniowej. Ul. Dzielna, 62.

Powązki, Hotel Emigracyjny. Żłobek i Ochronka Polskiego Tow. Emigracyjnego, założony 1 lipca 1926 r. Opieka i dokarmianie dzieci emigrantów do lat 12 w liczbie około 200 miesięcznie.

Leszno 94. Żłobek B. VII Okręgu Towarzystwa Opieki nad dziećmi, założony w 1904 r. Opieka nad dziećmi. Trzy razy dziennie żywienie. Chłopców 52, dziewcząt 40.

ZAKŁADY OPIEKI ZAMKNIĘTEJ.

Polna 40. Bursa żeńska Królowej Jadwigi Towarzystwa Wychowawczo-Oświatowego Królowej Jadwigi. Zakład założony w 1925 r. Opieka nad młodzieżą, uczęszczającą do szkół warszawskich, utrzymanie, mieszkanie i opłata szkolna. Dziewcząt 20 w wieku od 14 do 20-tu lat.

Polna 40. Bursa żeńska im. H. Sienkiewicza Chrześcijańskiego Tow. Ochr. Kobiet, założona w 1916 r. Opieka nad młodzieżą, uczęszczającą do szkół warszawskich. Całkowite utrzymanie i mieszkanie. Dziewcząt 35 w wieku od 13 do 18 lat.

Niska 78, tel. 52-47. Bursa dla dzieci Komitetu Ratunkowego Dzieci Dalekiego Wschodu. Zakład założony w 1927 r. Opieka nad młodzieżą, uczęszczającą do szkół średnich. Całkowite utrzymanie i nauka. Chłopców 31, dziewcząt 23, w wieku od 12 do 20 lat.

Targowa 77. Bursa dla dzieci osadników wojskowych Centralnego Związku osadników wojskowych. Zakład założony w 1927 r. Całodzienne utrzymanie i opieka nad dziećmi osadników. Chłopców 77 w wieku od 14 do 19 lat.

Hoża 45. Bursa dla panienek ze sfer niezamożnej inteligencji Koła Pracy Kobiet. Rok założenia 1915. Opieka nad uczennicami szkół średnich. Mieszkanie i utrzymanie. Dziewcząt 23 w wieku od 10 do 17 lat.

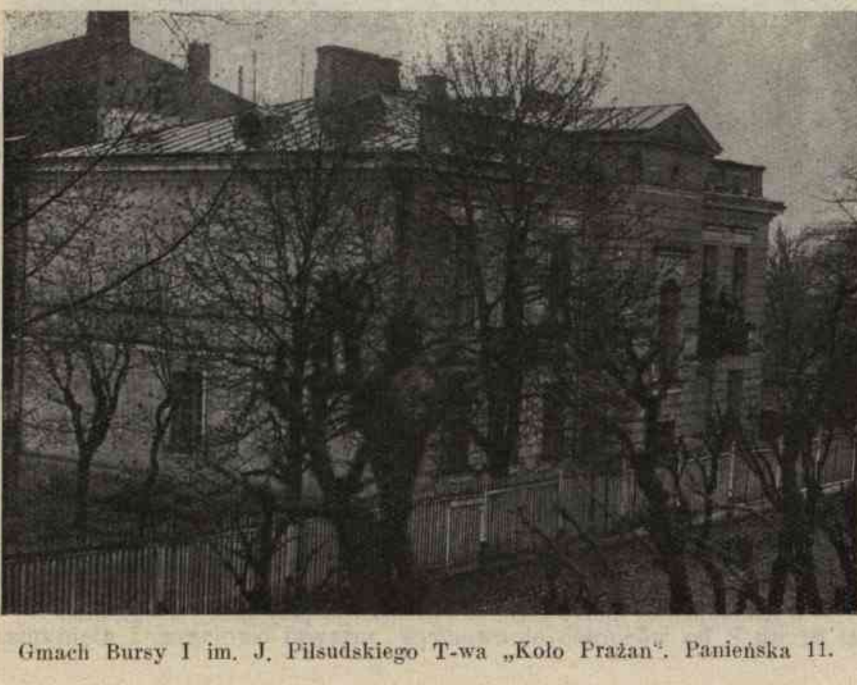
Kopernika 37. Bursa dla chłopców sierot lub pozbawionych opieki rodzicielskiej. Koła Pracy Kobiet. Zakład założony w 1915 r. Mieszkanie, utrzymanie i opieka. Chłopców 30 w wieku od 11 do 17 lat.

Marszałkowska 143, tel. Zarządu 38-58. Bursa dla terminatorów Koła Pracy Kobiet. Zakład założony w 1927 r. Mieszkanie i utrzymanie. Chłopców 17 w wieku od 16 do 20 lat.

Lipowa 4a. Bursa dla dziewczynek sierot lub pozbawionych opieki rodzicielskiej Koła Pracy Kobiet. Zakład założony w 1915 r. Opieka, mieszkanie i utrzymanie. Dziewcząt 52 w wieku od 13 do 16 lat.

N. Świat 9, tel. 38-58 Bursa dla dziewczynek sierot lub pozbawionych opieki rodzicielskiej Koła Pracy Kobiet. Zakład założny w 1915 r. Opieka, mieszkanie i utrzymanie. Dziewcząt 27 w wieku od 14 do 19 lat.

Al. 3-go Maja 9, koszary Blocka, tel. 505-96. Bursa dla sierot po poległych wojskowych Polskiego Tow. Opieki nad sierotami po poległych wojskowych. Zakład założony w 1921 r. Opieka, mieszkanie, utrzymanie, ubranie. Chłopców 57 w wieku od 14 do 20 lat.



Gmach Bursy I im. J. Piłsudskiego T-wa „Koło Prażan". Panieńska 11.

Panieńska 11. Bursa I im. Józefa Piłsudskiego T-wa „Koło Prażan". Zakład założony w 1915 r. Całkowite utrzymanie, opieka wychowawcza, pomoce naukowe i kulturalno-rozrywkowe. Chłopców 40 w wieku od 11 do 18 lat (Uczniowie szkół średnich).

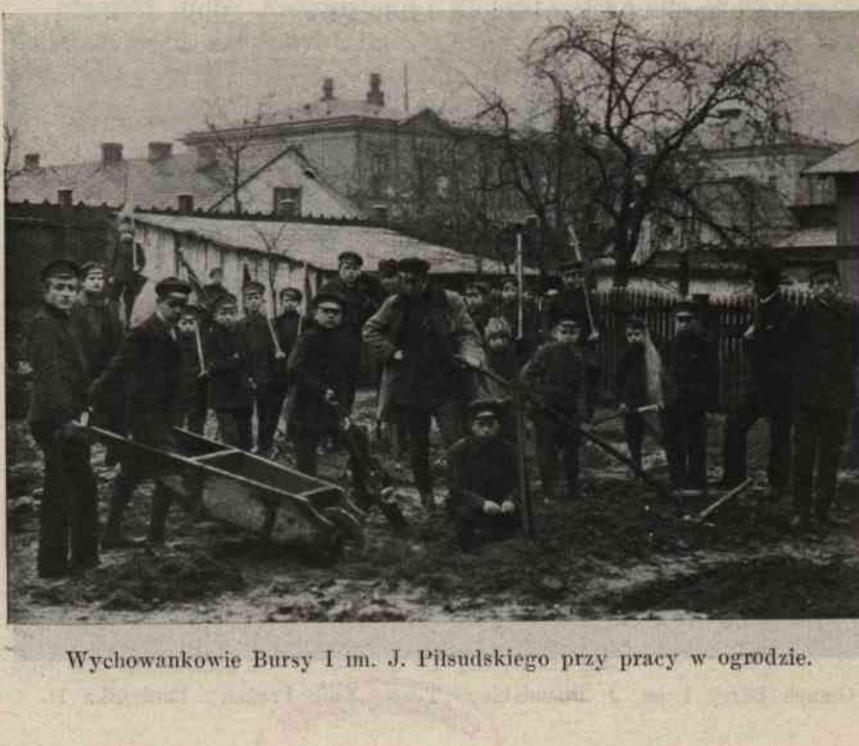
Szara 1, tel. 526-20ż Bursa Tow. Gniazd Sierocych. Zakład założony w 1910 r. Całkowita opieka. Chłopców 25, dziewcząt 19, w wieku od 16 do 22 lat.

Dzika 5. Bursa dla dziewcząt Centralnego Stow. Opieki nad dziećmi i sierotami żydowskiemi, założona w 1927 r. Żywienie, odzież, pomoc lekarska, wychowanie, dokształcanie, nauka fachu. Dziewcząt 29.

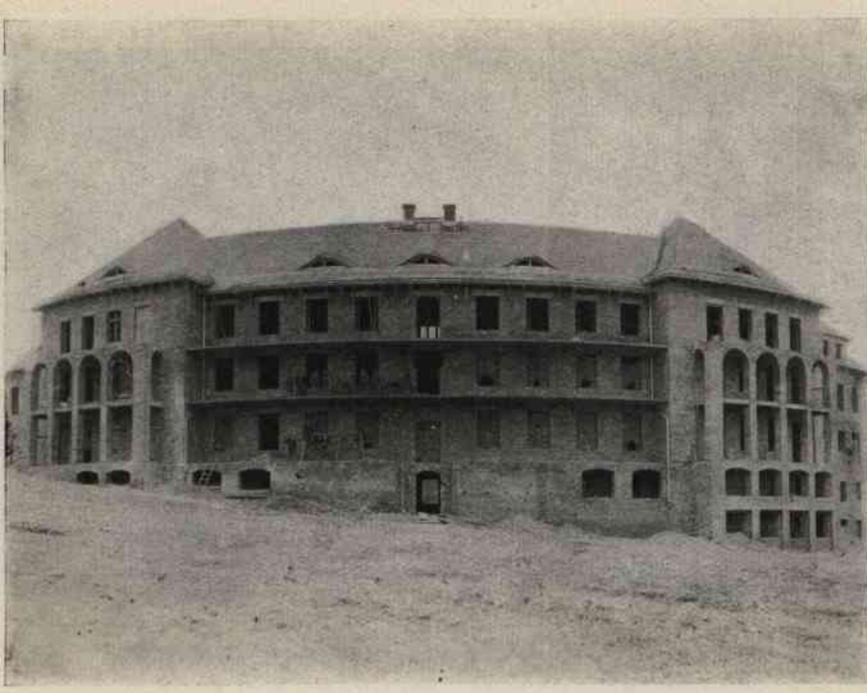
Wiejska 11. Bursa dla dziewcząt im. Bł. Andrzeja Boboli Chrześcijańskiego Tow. Ochrony Kobiet. Zakład założony w 1919 r. Opieka, wychowanie, utrzymanie i ubranie. Dziewcząt 33 w wieku od 10 do 22 lat.

Czerniakowska 219, tel. 99-21. Bursa rzemieślnicza dla młodzieży chrześcijańskiej terminatorskiej i przemysłowej. Zakład założony w 1926 roku. Całkowite utrzymanie i opieka. Chłopców 61 w wieku od 16 do 5 lat.

Filtrowa 55. Bursa Instytutu Oświaty i Kultury im. Staszica dla uczennic Państwowego Seminarjum dla nauczycielek gospodarstwa. Zakład założony w 1920 r. Całkowite utrzymanie i opieka. Dziewcząt 18 w wieku od 16 do 24 lat.



Wychowankowie Bursy I im. J. Piłsudskiego przy pracy w ogrodzie.



„Nasz Dom" w okresie budowy.

Hoża 45, tel. Zarządu 38-58. Bursa dla panien rodzin inteligentnych Stowarzyszenia Koła Pracy Kobiet. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta dla dziewcząt sierot i półsierot, uczęszczających do szkół średnich. Wychowanek 23.

Nowosielecka 1. „Dom Dziecka" Robotniczego T-wa Przyjaciół dzieci, założony w 1923 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 9 do 18-tu. Wychowanków: chłopców 17 i dziewcząt 10.

Wileńska 63, tel. 81-36. Dom Pracy dla chłopców im. Wacława Mańkowskiego. Fundacja im. Wacława Mańkowskiego. Zakład prowadzony przez księży Marjanów, założony w 1900 r. Opieka zamknięta. Ochrona i szkoła powszechna 4-oddziałowa. Wychowanie i kształcenie dzieci w wieku od 3 do 14 lat. Chłopców 161.

Lipowa 14b. „Dom Pracy dla nieletnich", oddział dla dziewcząt pod wezwaniem św. Teresy, fundacja ks. Siemca. Zakład założony w 1912 r. Opieka zamknięta. Żłobek, bursa i szkoła zawodowa, trykotarstwo, krój i hafciarstwo. Wychowanie, całkowite utrzymanie i nauka. Dziewcząt stałych 45 w wieku od 14 do 18 lat, przychodnich—161 w wieku od 4 do 18 lat.

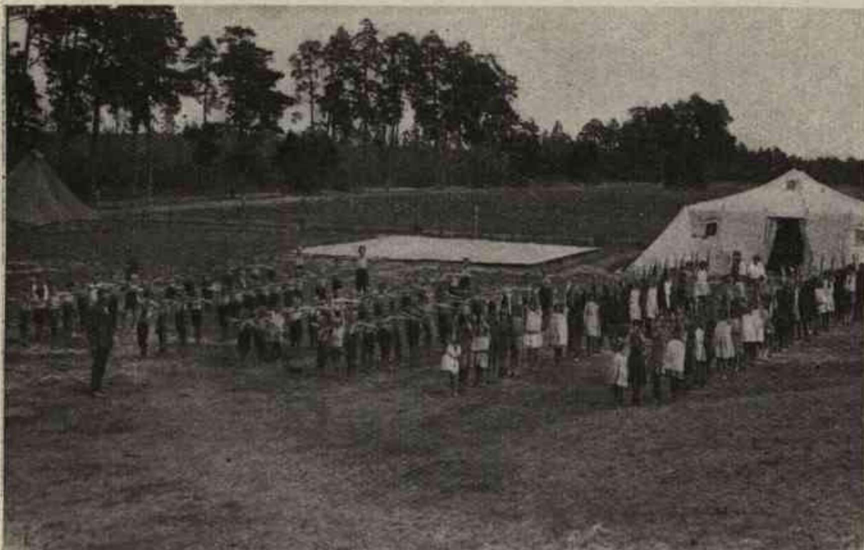
Litewska 14. Warszawski Dom Sierot po Robotnikach, fundacja bar. L. Lenvala. Zakład założony w 1888 r. Schronisko i świetlica. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, wychowanie chłopców od 8 do 16 lat,



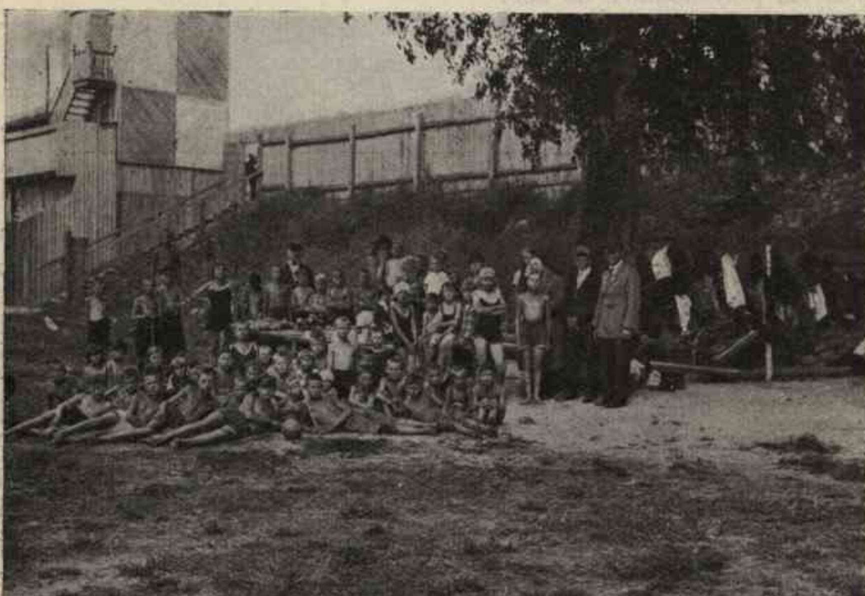
Kolonje letnie w Helenowie pod Aninem.



Kolonje letnie w Helenowie pod Aninem. Namioty - sypialnie.



Kolonje letnie w Helenowie pod Aninem. Ćwiczenia zbiorowe.



Robot. T-wo Przyjaciół Dzieci. Półkolonje letnie na plaży nad Wisłą.



Robotn. T-wo Przyjaciół Dzieci. Półkolonje letnie. Dzielnica Czerniakowska.

uczęszczających do szkół powszechnych i średnich. Wychowanków stałych 12, przychodnich do 256.

Grzybowska 48, tel. 265-56. Bursa Nr. 2 Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom, założona w 1916 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku szkolnym. Wychowanek 120.

Koszykowa 53, tel. 27-68. Bursa Nr. 3 P. K. P. D., założona w 1917 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku szkolnym, uczęszczających do szkół średnich i seminarjów. Wychowanek 46.

Młocińska 9, tel. 173-09. Bursa Nr. 4 P. K. P. D., założona w 1927 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku szkolnym. Wychowanków 180.

Polna 30. Bursa Nr. 5 P. K. P. D., założona w 1916 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku szkolnym, uczęszczających do szkół średnich, powszechnych i seminarjów. Wychowanek 56.

Praga, Targowa 14, tel. 319-48. Bursa Nr. 7 Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom, założona w 1925 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku szkolnym. Wychowanków 160.

Chłodna 34, tel. 205-88. Bursa Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, założona w 1918 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci sierot po nauczycielach. Wychowanków 20 w wieku szkolnym.

Czerniakowska 169, tel. 285-90. Bursa „Nasz Dom". Zakład Warszawskiego T-wa Chrześcijańskiego Ochrony Kobiet, założony w 1918 r.



Półkolonje letnie na plaży nad Wisłą. (Teren robotn. Klubu sportowego „Iskra").



Bursa I P. K. P. D. Sypialnia. Ul. Sapieżyńska, 4.



Bursa I P. K. P. D. Introligatornia. Ul. Sapieżyńska 4.

Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od 7 do 20 lat, uczęszczających do szkół powszechnych, średnich i seminarjów. Wychowanek 55.

Sapieżyńska 4, róg Franciszkańskiej, tel. 306-63. Bursa Nr. 1 Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od 10 do 20 lat. Wychowanków 100.

Piwna 43. Dom „Św. Bronisławy" Organizacji Społecznej „Przezorność", założony w 1911 r. Opieka zamknięta i częściowo otwarta; wychowanie dziewcząt od 16 do 18 lat (robotnic, biuralistek i studentek).

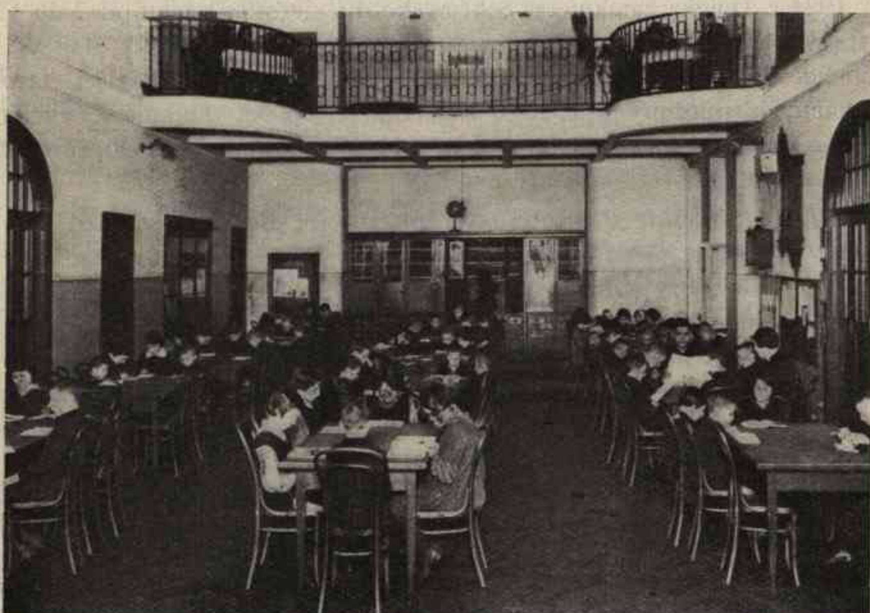
Żelazna 69, tel. 10-58. „Dom Sierot" Związku Ortodoksów, założony w 1917 r. Opieka zamknięta dla dziewcząt od lat 7 do 18-tu. Wychowanek 28.

Pl. Grzybowski 7, tel. 249-87. Dom Sierot Stow. Domu Sierot Żydowskich. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta nad dziewczętami w wieku od 7 do 16 lat, uczęszczającemi do szkół powszechnych, średnich i zawodowych. Opieka moralna, mieszkanie, żywienie, kształcenie i nauka fachu. Wychowanek 33.

Puławska 33. Dom zdrowia dla dzieci. Zakład założony w 1915 r.,



Dom sierot, Krochmalna 92. Front.



Dom sierot. Odrabianie lekcji.

należy do „Tow. Domu Zdrowia dla Dzieci". Opieka zamknięta. Zakład przeznaczony dla dzieci wątłych i ozdrowieńców. Dzieci przyjmowane są dla forsownego odżywiania i opieki lekarskiej. Wychowanków: chłopców 13, dziewcząt 17, w wieku od 3 do 15 lat.

Krochmalna 92, tel. 24-06 i 15-20. Dom Sierot i Bursa Tow. „Pomoc dla sierot". Zakład założony w 1913 r. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci w wieku szkolnym wyznania mojżeszowego. W Domu Sierot 100 dzieci, w Bursie — 20.

Żytnia 3/9, tel. 10-95. Dom Schronienia Opieki Najśw. Marji Panny Stow. Opieki Najśw. M. Panny. Opieka zamknięta. Zakład założony w 1862 r. Warsztaty rękodzielnicze: tkactwo, bieliźniarstwo, haft biały i kolorowy. Wychowanek 180.

Karolkowa 77 79, tel. 245-48. Dom Sierot Zboru Ewangelicko-Augsburskiego, założony w 1853 r. Opieka zamknięta, koedukacja dla dzieci w wieku od 2 do 18 lat. Warsztaty: szewski, introligatorski i stolarski. Wychowanków: chłopców 35, dziewcząt 40.

Barska 12, tel. 75-25. Dom Sierot im. św. Heleny. Zakład założony w 1906 r.—Tow. Opieki nad sierotami. Opieka zamknięta. Wychowanie i zawodowe kształcenie dziewcząt. Nauka szycia i pończoszarstwa. Wychowanek 47 w wieku od 14 do 18 lat.

Targowa 32. Dom Sierot Towarzystwa Wspierania Sierot wyznania mojżeszowego pod nazwą „Machzykiej - Jesajmim". Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta. Schronisko dla sierot w wieku od 7 do 12 lat. Wychowanków — chłopców 20.

Ogrodowa 27, tel. 15-50. Dom opieki dla opuszczonych dzieci starozakonnych, założony w 1922 r. Koedukacja, opieka zamknięta, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 7-miu. Wychowanków: chłopców 63, dziewcząt 44.

Al. Ujazdowskie 25. Internat „Opatrzności Boskiej". Zakład założony w 1917 r. przez p. Helenę Bispingową. Opieka zamknięta. Przeznaczony dla przyjezdnych niezamożnych uczennic seminarjów nauczycielskich ludowych. Wychowanek 39 w wieku od 15 do 22 lat.

Piękna 5, tel. Zarządu 38-58. Internat dla dzieci—sierot. Zakład założony w 1915 r. Stowarzyszenia Koła Pracy Kobiet. Opieka zamknięta dla dziewcząt w wieku od 12 — 16 lat, uczęszczających do szkół powszechnych. Mieszkanie i całkowite utrzymanie. Wychowanek 53.

Piękna 21. I Internat Tow. Opieki nad Dziećmi. Zakład założony w 1914 r. dla bezdomnych dzieci. Opieka zamknięta dla uczęszczających do szkoły powszechnej: mieszkanie i całkowite utrzymanie. Wychowanek 57 w wieku od 8 do 18 lat.

Nowe-Bródno, ul. Budowlana 13. tel. 316-36. Internat przy Szkole powszechnej specjalnej Nr. 137 dla chłopców moralnie zaniedbanych

i trudnych do prowadzenia. Zakład założony w 1924 r., państwowy. Opieka zamknięta i częściowo otwarta nad chłopcami w wieku od 10 do 15 lat. Warsztat stolarski. Wychowanie, nauczanie, żywienie i przygotowanie zawodowe. Wychowanków stałych 30, przychodnich 44.

Długa 12, tel. 149-32. Internat dla dzieci T-wa „Eszel", założony w 1915 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci obojga płci w wieku od 7 do 15 lat. Wychowanków: chłopców 16, dziewcząt 14.

Tamka 35, tel. 44-11. Instytut św. Kazimierza Stowarzyszenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo, założony w 1659 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 7 do 17. Wychowanek 110. Szkoła 7-mio oddziałowa powszechna i pracownie szycia, haftu i pończosznictwa.

Al. Szucha 7. Internat św. Teresy, założony w 1925 r. Opieka zamknięta, wychowanie niezamożnych dziewcząt, kształcących się w zakładach warszawskich. Wychowanek 45.

Ceglana 3, tel. 53-63. „Pierwszy Internat" Tow. Opieki nad Dziećmi, założony w 1915 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, nauka w szkole, zajęcia praktyczne, szycie, haft i gospodarstwo domowe. Wychowanek 50.

Freta 10. Internat dla sierot—chłopców im. Kronenberga. Zakład założony w 1891 r.—Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności. Opieka zamknięta. Pełne utrzymanie. Wychowują się chłopcy od 14 do 21 lat, uczęszczający do rzemiosł. Wychowanków 20.

Grójecka 38, tel. 23-25. Izby Rzemieślnicze św. Antoniego w Warszawie. Zakład założony w 1900 r. Schronisko i bursa. Opieka zamknięta dla chłopców — sierot i półsierot w wieku od 13 do 19 lat. Szkoła 7 oddziałowa, warsztaty: krawiecki, szewski i stolarski. Wychowanków 76.

Ś-to Jerska 22, tel. 288-59. „Ochrona Dziecka" — schronisko Towarzystwa „Ochrona Dziecka". Zakład założony w 1915 r. Opieka zamknięta i częściowo otwarta. Całkowite utrzymanie i wychowanie dziewcząt wyzn. mojżesz., uczęszczających do szkół powszechnych i zawodowych w wieku od 7 do 19 lat. Wychowanek stałych 38. Przychodnich: chłopców 5, dziewcząt 19.

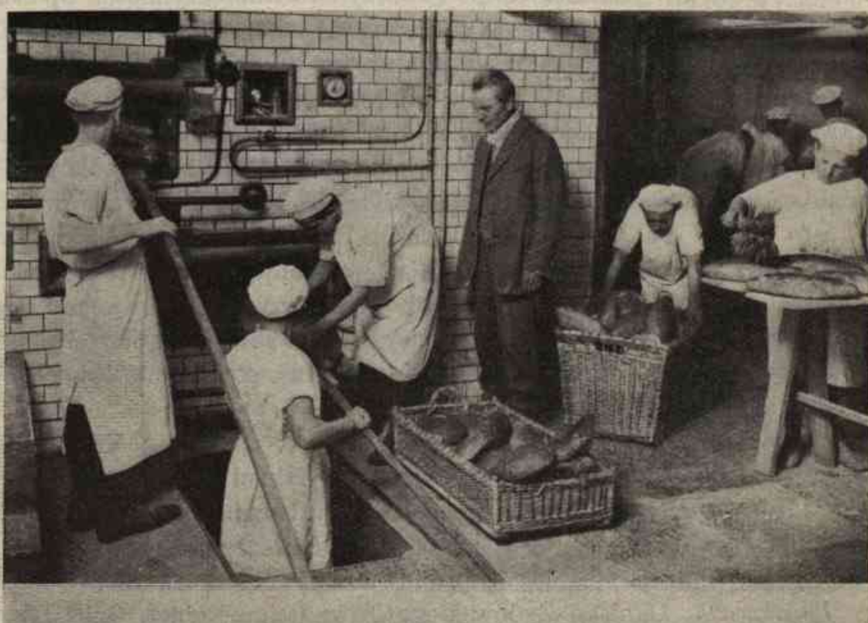
Praga, Zamojskiego 35, tel. 47-33. Ognisko „Rodziny Marji" dla dziewcząt—sierot i półsierot m. st. Warszawy. Zakład założony w 1919 r., prowadzony przez Siostry Zgromadzenia „Rodziny Marji". Opieka zamknięta dla dziewcząt w wieku od 7 do 20 lat, uczęszczających do szkół powszechnych, średnich i zawodowych. Wychowanek 190.

Pańska 20. Ognisko Żydowskiego Tow. Ochr. Koblet, Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 20.

Rybaki 10, tel. 71-54. Internat im. Narcyzy Żmichowskiej. Zakład założony w 1908 r., prowadzony przez Tow. Opieki nad Dziećmi. Opieka



Izba rzemieślnicza św. Antoniego, Grójecka 38. Front.



Izba rzemieślnicza św. Antoniego. Piekarnia.

zamknięta. Wychowanie sierot, całkowite utrzymanie. Wychowanek 35 w wieku od 6 do 15 lat.

Freta 10. Internat „Nazaret" Towarzystwa Wychowawczo-Oświatowego „Przyszłość". Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta nad młodzieżą, uczęszczającą do szkół powszechnych, średnich i wyższych. Wychowanków — chłopców 30 w wieku od 12 do 22 lat.

Śniadeckich 17, tel. 28-48. Internat przy gimnazjum. Zakład założony w 1920 r., prowadzony przez Towarzystwo Wychowawczo-Naukowe „Przyszłość". Wychowanków: chłopców 57 w wieku od 7 do 19 lat.

Złota 30, tel. 309-41. Internat pod wezwaniem Matki Boskiej, Wspomożycielki Stowarzyszenia „Nauka i Praca". Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta dla dziewcząt od lat 12 do 20, uczęszczających do szkół powszechnych, średnich, zawodowych i seminarjum nauczycielskiego. Wychowanek 48.

Puławska 97, tel. 98-98. Instytut Mokotowski Moralnej Opieki nad Dziećmi. Zakład założony w 1863 r., fundacja hr. Pusłowskich. Wychowanie chłopców moralnie zaniedbanych, opieka zamknięta. Szkoła powszechna 4-oddziałowa, warsztaty: stolarski, krawiecki i szewski. Wychowanków 70-ciu.

Plac Trzech Krzyży 4/6, tel. 25-59. Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych. Zakład założony w 1817 r. Opieka półotwarta, koedukacja.



Instytut głuchoniemych i ociemniałych, Plac 3-ch Krzyży 4/6. Front.



Instytut głuchoniemych i ociemniałych. Introligatornia.

Wychowanie i kształcenie dzieci głuchoniemych i ociemniałych. Wychowanków stałych: chłopców 40 i dziewcząt 57.

Fort VI, tel. 10 60. Patronat nad dziećmi więźniów. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym .Wychowanków 32.

Targowa 66, tel. 311-68. Pogotowie Opiekuńcze dla Dzieci. Zakład założony w 1905 r. Organizacja społeczna, subsydjowana przez Magistrat i Komisarjat Rządu m. st. Warszawy. Przejściowy zakład opiekuńczy dla dzieci, zbieranych z ulicy lub pozostających bez żadnej opieki. Opieka zamknięta. Całkowite utrzymanie oraz wychowanie. Przedszkole i szkoła powszechna na miejscu. Wychowanków: chłopców 64, dziewcząt 5, w wieku od 5 do 15 lat.

Tamka 37 m. 1. Przytułek św. Anny Towarzystwa Opieki nad dziećmi więźniów. Zakład założony w 1905 r. Opieka zamknięta dla chłopców w wieku od 7 do 18 lat, uczęszczających do szkół powszechnych, średnich i zawodowych. Wychowanków 60.

Leszno 20, tel. 46-32. Przytułek dla sierot Zboru Ewangelicko-Reformowanego. Zakład założony w 1882 r.. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 11, dziewcząt 11, w wieku od 7 do 18 lat.

Piękna 45, tel. Zarządu 38-58. „Sala Zajęć“ — szwalnia Stowarzyszenia Koła Pracy Kobiet, założona w 1916 r. Opieka zamknięta dla dziewcząt od 16 do 20 lat. Przy szwalni—internat z całkowitem utrzymaniem. Wychowanek 24.

Czerniakowska 47. Szkoła Zawodowa dla dziewcząt pod wezwaniem Najśw. M. Panny Loretańskiej, założona w 1898 r., fundacja Marji Celińskiej. Zakład miasta stoł. Warszawy, zarządzany przez SS. Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. Wychowuje się i kształci 70 dziewcząt.

Lipowa 14, tel. 82-65. Salezjańska Szkoła Rzemiosł. Zakład założony w 1919 r., fundacja ks. Siemca. Wychowanie chłopców od lat 14 do 17. Warsztaty: ślusarski, stolarski, introligatorski, szewski, krawiecki i drukarski. Wychowanków 130.

Śliska 28, m. 4. Szkoła i internat dla głuchoniemych dzieci żydowskich Warszawskiego Towarzystwa Opieki nad Głuchoniemymi Żydami w Polsce. Zakład założony w 1923 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie chłopców i dziewcząt w wieku od 7 do 14 lat. Całokształt opieki oraz nauka. Wychowanków: chłopców 17, dziewcząt 5.

Elektoralna 23, tel. Zarządu 285-90. Schronisko dla dzieci i osób wyznania ewangelickiego Warszawskiego Chrześcijańskiego T-wa Ochrony Kobiet pod opieką Zboru Ewangelickiego. Zakład założony w 1888 r.. Wychowują się 4 dziewczęta—sieroty. Opieka dla starszych kobiet (28 kobiet).

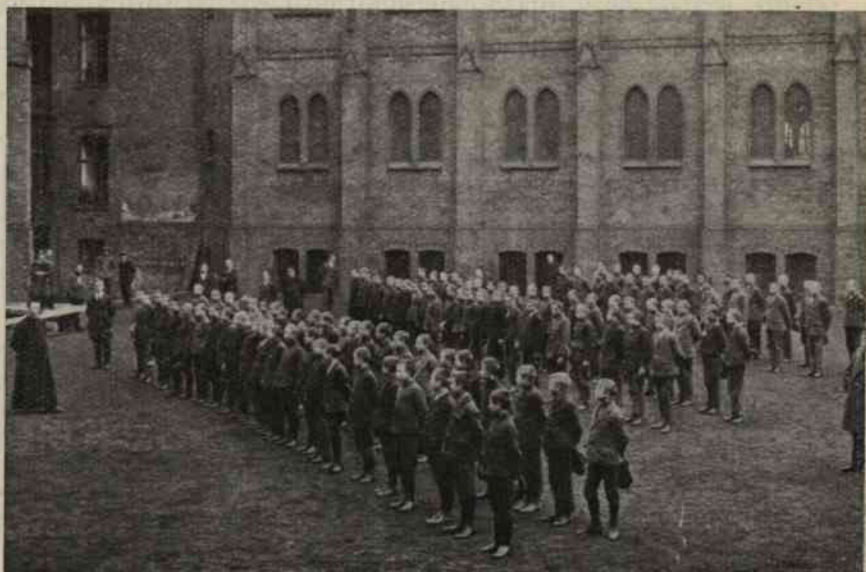
Praga, Jagiellońska 28, tel. 190-86. Schronisko dla sierot żydowskich Gminy Starozakonnych w Warszawie. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 10-ciu. Wychowanków: chłopców 39, dziewcząt 33.



Salezjańska szkoła rzemiosł. Lipowa 14. Zecernia.



Salezjańska szkoła rzemiosł. Krawiectwo.



Salezjańska szkoła rzemiosł. Gimnastyka.

Sielce, Teresińska 9, tel. 54-03. Schronisko dla dzieci Stow. Opieki nad dziewczętami pod wezwaniem św. Józefa. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewczynek w wieku od 14 do 19 lat



Salezjańska szkoła rzemiosł. Ślusarnia.

oraz kształcenie fachowe. Szkoła rzemiosł, działy: tkacki, pończoszniczy, haft, krawieccczyzna i gospodarstwo domowe. Wychowanek 120.

Rakowiecka 15, tel. 199-18. Schronisko „Dzieci Marji" Stow. Schroniska „Dzieci Marji", założone w 1900 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od 7 do 18 lat, uczęszczających do szkół powszechnych i zawodowych. Wychowanek 54.

Grochowska 139/141. Schronisko dla matek bezdomnych (czasowe) od 2 do 4 tygodni z niemowlętami Stow. Koła Pracy Kobiet, założone w 1924 r. Opieka zamknięta: mieszkanie i całkowite utrzymanie. Opiekuje się 12-ma matkami z niemowlętami.

Twarda 7, tel. 207-49. Schronisko dla osieroconych dzieci żydowskich Stow. Schronisk dzieci wyznania mojżeszowego, założone w 1919 r. Opieka zamknięta nad chłopcami w wieku od 6 do 14 lat, uczęszczającymi do szkół średnich. Wychowanie i utrzymanie. Wychowanków 42.

Sielce, Chełmska 19. Zakład „Opatrzności Bożej" Stowarzyszenia „Rodziny Marji", założony w 1917 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od 3 do 20 lat, uczęszczających do szkół powszechnych, przedszkola, szkoły średniej, zawodowej i seminarjum ochroniarskiego. Warsztat tkacki, hafciarstwo, pończosznictwo oraz działy gospodarstwa domowego. Wychowanek 208.

Mokotowska 55, tel. zakł. 71-09, tel. Zarządu 285-90. Zakład św. Anny, założony w 1905 r. Chrześcijańskiego Tow. Ochrony Kobiet, prowadzony przez Siostry Zmartwychstanki. Opieka zamknięta, wychowanie



Zakład „Opatrzności Bożej", Chełmska 19. Front.

dziewcząt w wieku od 14 do 25 lat, uczęszczających do szkół powszechnych, średnich, zawodowych i seminarjów nauczycielskich. Wychowanek 108.

Hoża 53, tel. 305-84. Zakład św. Elżbiety, S.S. „Rodziny Marji", założony w 1874 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od 8 do 18 lat, uczęszczających do szkół powszechnych, średnich, seminarjów i szkół zawodowych. Wychowanek 90.

Sewerynów 11, tel. 73-25. Zakład Opieki św. Józefa Stow. Opieki nad dziewczętami pod wezwaniem św. Józefa, założony 1919 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od 14 do 18 lat i wyżej. Zakład obejmuje internat, szkołę zawodową, naukę gotowania i prania. Wychowanek 86.

Dzielna 39, tel. 220-18. Zakład św. Stanisława Kostki Stowarzyszenia św. Stanisława Kostki, założony w 1898 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od 7 do 21 lat, uczęszczających do przedszkola, szkół powszechnych i seminarjum ochroniarskiego. Działy zawodowe: szycie bielizny, haft biały, koldry, pończosznictwo, trykotarstwo. Wychowanek 81.

Ordynacka 4, tel. 305-90. Zakład św. Wincentego à Paulo, założony w 1859 r. Opieka zamknięta, wychowanie 30 dziewcząt od 13 do 18 lat, opieka otwarta dla 60 dziewcząt w wieku od 14 do 15 lat. Szkoła zawodowa: szwalnia.



Zakład Ś-go St. Kostki, ul. Dzielna 39.



Zakład Naukowo-Wychowawczy „Rodziny Marji", Żelazna 97. Front.

Żelazna 97, tel. 86-15. Zakład Naukowo-Wychowawczy SS. Rodziny Marji, założony w 1862 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od 6 do 22 lat, uczęszczających do szkół powszechnych, śred-

nich, zawodowych i seminarjów. Szkoła 4-o oddziałowa i internat. Wychowanek 98.

Freta 11, tel. 256-51. Zakład Wychowawczy dla sierot chłopców im. Jachowicza Warszawskiego T-wa Dobroczynności, założony w 1844 r.. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od 5 do 16 lat. Pełne utrzymanie i kształcenie w zakresie szkół powszechnych. Wychowanków 232.

Stara 2, tel. 169-38. Zakład Najśw. M. Panny Warszawskiego T-wa Dobroczynności. Opieka zamknięta i częściowo otwarta dla dziewcząt w wieku od 7 do 17 lat. Wychowanek stałych 80, przychodnich 150.

Chmielna 27, tel. 137-49. Zakład im. św. Jadwigi, założony w 1900 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, kształcących się i pracujących w wieku od 15 do 28 lat. Wychowanek 40.

Karolkowa 79, tel. 185-84. Zakład dla umysłowo-niedorozwiniętych Zboru Ewangelicko-Augsburskiego, założony w 1904 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie chłopców i dziewcząt w wieku od 7 do 20 lat. Szkoła, warsztaty: tkacki, slojd, haft; zajęcia w ogrodzie. Chłopców 34, dziewcząt 25.

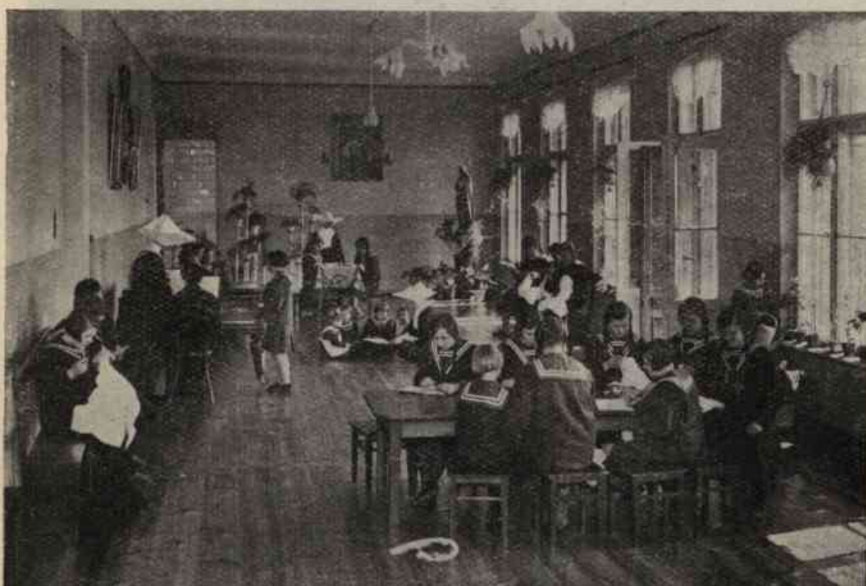
Dzielna 21, tel. 112-35. Żydowski Dom Młodzieży dla sierot Komitetu Opieki Żydowskiego Domu Młodzieży. Zakład założony w 1925 r.. Opie-



Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności.
Zakład dla dzeci przy ul. Freta Nr. 10. Koncert chłopców z Zakładu im. Jachowicza dla dzieci ze Żłobków Nr. 1. i Nr. 2.



Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności.
Zakład dla sierot-dziewcząt, ul. Rakowiecka Nr. 21. Widok ogólny.



Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności.
Zakład dla sierot-dziewcząt, ul. Rakowiecka Nr. 21. Sala rekreacyjna.

ka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od 14 do 18 lat, uczęszczających do szkół zawodowych i seminarjum nauczycielskiego. Warsztat krawiecki. Wychowanek 20.

Rakowiecka 21, tel. 133-30. Zakład Wychowawczy dla sierot—dziewcząt. Warszawskiego Tow. Dobroczynności założony w 1830 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od 4 do 17 lat, uczęszczających do przedszkola, szkoły powszechnej, średniej i seminarjum nauczycielskiego. Przy zakładzie szkoła powszechna, pracownia szycia i haftu białego. Wychowanek 142.

Jagiellońska 3/5, tel. 62-98. Zakład wychowawczy „Sierocin" Towarzystwa „Koło Prażan", założony w 1916 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od 12 do 18 lat, uczęszczających do miejscowej szkoły powszechnej i zawodowej. Przy zakładzie warsztaty: stolarski i introligatorski. Wychowanków 41.

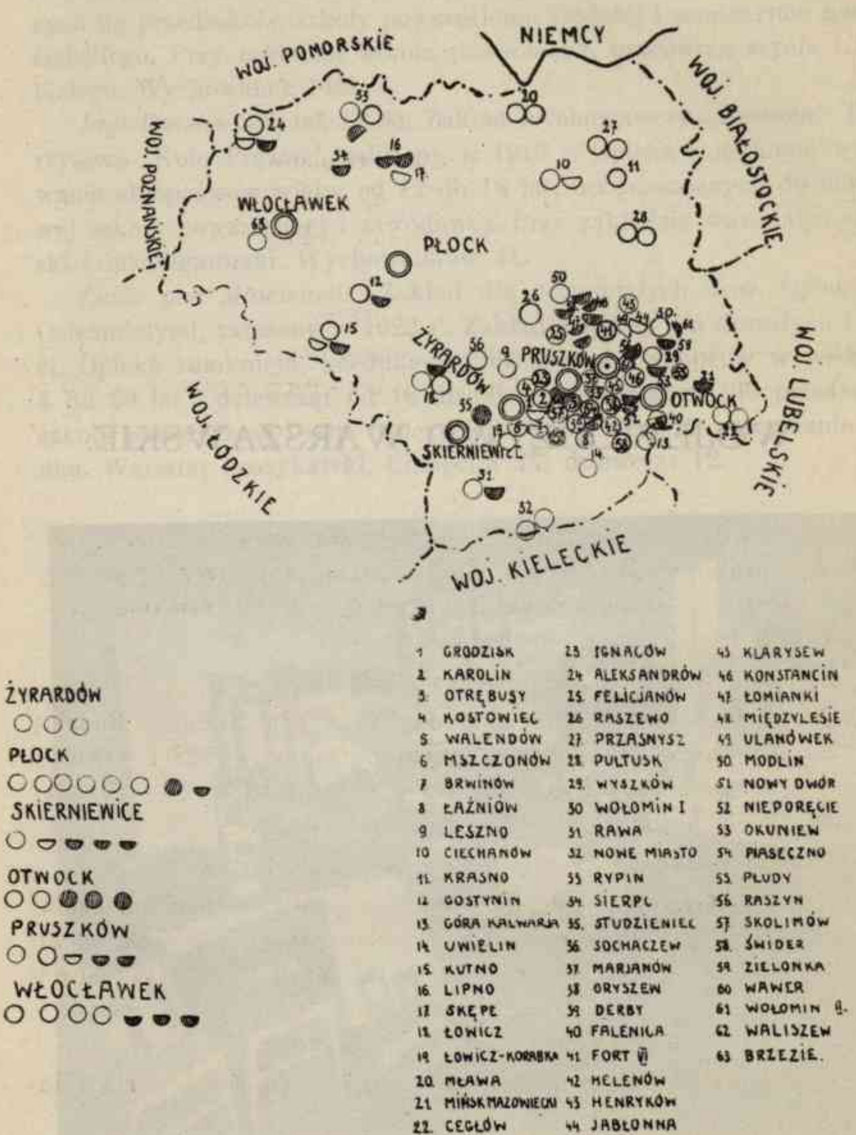
Laski pod Młocinami. Zakład dla ociemniałych Tow. Opieki nad Ociemniałymi, założony w 1922 r.. Zakład wspólny dla dorosłych i dzieci. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie chłopców w wieku od 4 do 20 lat i dziewcząt od 18 do 30, uczęszczających do przedszkola, szkoły powszechnej i sem. nauczycielskiego. Całkowite utrzymanie i nauka. Warsztat koszykarski. Chłopców 17, dziewcząt 12.



Sierocin T-wa „Koło Prażan". Doroczna wystawa prac wychowanków.
Ul. Jagiellońska, 3/5.

WOJEWÓDZTWO WARSZAWSKIE.

WOJEWÓDZTWO WARSZAWSKIE
MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ



WOJEWÓDZTWO WARSZAWSKIE — 2.324.077 mieszkańców.

Powiat Błoński — 127.053 mieszkańców.

Grodzisk — 12.379. mieszkańców.

Ochronka Magistratu m. Grodziska — przedmieście Łąki — ul. Kościuszki 21. Opieka otwarta. Wychowanie i dożywianie dzieci. Do ochronki uczęszcza 75 dzieci.

Karolin — gm. Helenów.

Schronisko dla sierot „Jutrzenka" Magistratu m. st. Warszawy. Zakład założony w 1922 r., prowadzony przez siostry Zgromadzenia Rodziny. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 3 — 18. Wychowanków 180.

Otrębusy — gm. Helenów.

Zakład dla dzieci epileptyków p. w. Błogosławionego ks. Jana Vianney Magistratu m. st. Warszawy. Zakład zarządzany przez Zgromadzenie Rodziny Marji. Opieka zamknięta, wychowanie i utrzymanie dziewcząt od lat 5 do 34. Wychowanek 30.

Kostowiec — poczta Nadarzyn.

Schronisko „Sierotka", filja zakładu Zgromadzenia Sióstr Rodziny Marji — Warszawa, Żelazna 69. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 — 15. Przy zakładzie szkoła powszechna. Wychowanków 60 dzieci.

Walendów — gm. Młochów, poczta Nadarzyn.

Zakład wychowawczo-poprawczy dla moralnie zaniedbanych dziewcząt. Fundacja Hr. Przeździeckiego. Zakład założony w 1896 r., zarządzany przez S. S. Zgromadzenia Opieki N. Marji Panny. Wychowanek 78.

Mszczonów — 5.515 mieszkańców.

Ochronka Miejska Magistratu m. Mszczonów. Opieka otwarta i dożywianie dzieci.

Brwinów.

Ochronka gminy Brwinów. Opieka otwarta i dożywianie dzieci.

Łaźniew.

Schronisko dla sierot Św. Antoniego w Łaźniewie. Zakład Ks. Fr. Toporskiego, zarządzany przez S. S. Służebniczki, założony w 1908 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 7 do 17. Przy zakładzie znajduje się Szkoła Ogrodnicza. Wychowanków 100.

Leszno — gm. Radzików.

Zakład wychowawczy i ochrona dla dzieci w Lesznie Zgromadzenia S. S. Marjawitek, założony w 1910 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 60.

Żyrardów — 23.469 mieszkańców.

1. Schronisko dla sierot Rady Opiekuńczej miasta Żyrardowa — ul. Sienkiewicza 3. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 5 w wieku od 2 do 7 lat, dziewcząt 29 w wieku od 1 do 18 lat.

2. Schronisło dla sierot Magistratu miasta Żyrardowa — ul. Ogrodowa 8. Zakład założony w 1913 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 14.

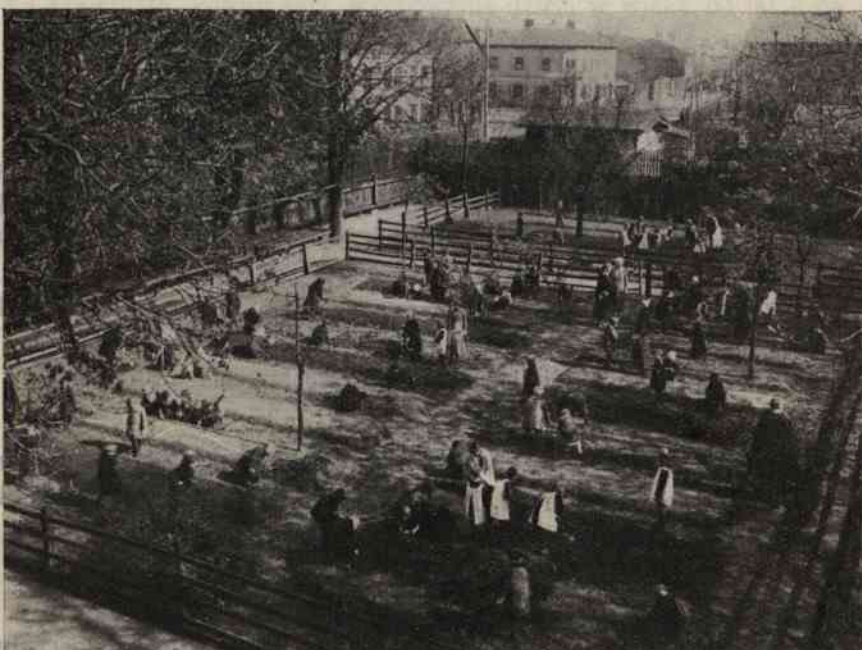
3. Ochronka Fabryczna Zakładów Fabrycznych w Żyrardowie. Z ochronki korzysta 480 dzieci.



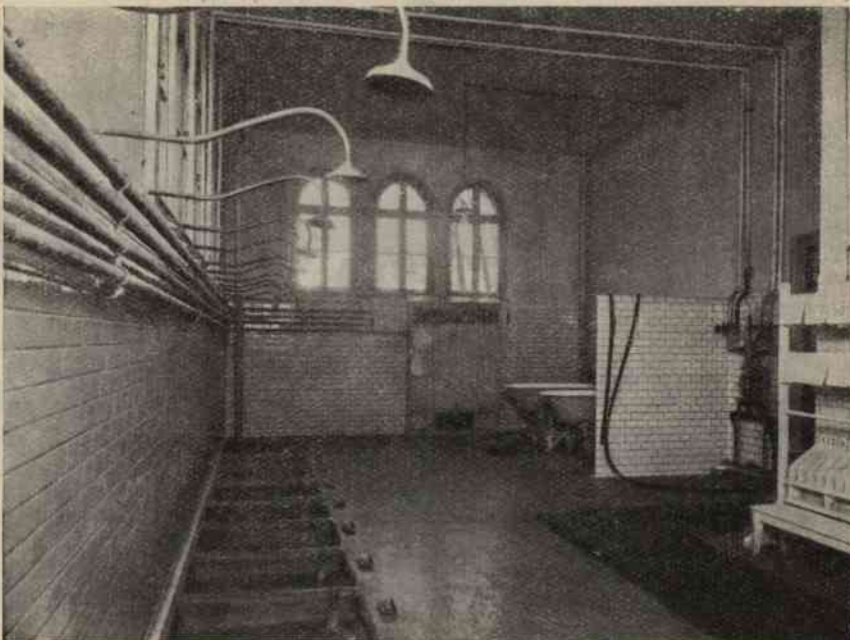
Żyrardów. Ochrona fabryczna.



Żyrardów. Ochrona fabryczna.



Żyrardów. Zagorjki dla dzieci przy ochronie fabrycznej.



Żyrardów. Ochrona fabryczna.

Powiat Ciechanów — 75.237 mieszkańców.

Ciechanów — 13.174 mieszkańców.

1. Powiatowy Sierociniec dla chłopców, zarządzany przez ks. ks. Salezjanów — ul. Sienkiewicza 14. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci w wieku od lat 8 do 14. Wychowanków 60.

2. Ochronka powiatowego Towarzystwa Dobroczynności. Opieka otwarta, dożywianie dzieci.

3. Kolonje letnie dla dzieci szkół powszechnych m. Płocka.

Krasine — gm. Zalesie.

4. Przytułek dla sierot ks. Ludwiki Czartoryskiej. Zakład założony w 1916 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot w wieku od lat 6 do 18. Wychowanków 35.

Powiat Gostyniński — 86.120 mieszkańców.

Gostynin — 7.782 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Gostynina. Zakład założony w 1921 roku.

2. Powiatowe Schronisko dla sierot—chłopców p. w. „Św. Edwarda" Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie dzieci — sierot w wieku od 3 do 14 lat. Szkoła powszechna. Wychowanków 40.

Powiat Grójecki — 139,763 mieszkańców.

Góra Kalwarja —5.445 mieszkańców.

Zakład dla sierot — chłopców „Koła Pracy Kobiet", założony w 1927 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców od lat 5 do 10. Wychowanków 40.

Uwielin.

Ochronka dla dzieci Chrześcijańskiego T-wa Ochrony Kobiet. Zakład założony w 1924 r. Opieka otwarta, wychowanie dzieci i dożywianie.

Powiat Kutnowski — 109.343 mieszkańców.

Kutno — 17,573 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Kutna — ul. Kilińskiego 41. Zakład założony w 1921 r.

2. Powiatowy Sierociniec Samorządu powiatowego i Rady Opiekuńczej m. Kutna—ul. Narutowicza 120. Zakład założony w 1915 r.—Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 12. Wychowanków 60. Przy sierocińcu — ochronka.

3. Przedszkole miejskie Magistratu m. Kutna — ul. Kilińskiego Nr. 114. Zakład założony w 1927 r. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Wychowanków 90.

Powiat Lipnowski — 97.759 mieszkańców.

Lipno — 9.313 mieszkańców.

1. Tow. „Kropla Mleka" Sekcji Nar. Org. Kobiet. Wydawanie mleka dzieciom do lat 3-ch.

2. Przychodnia przeciwgruźlicza Samorządu powiatowego — ul. Kamionkowska 1. Zakład założony w 1927 roku.

Skępe.

3. Ochronka Skępska Samorządu powiatowego. Opieka otwarta. Wychowanie i dożywianie dzieci.

Powiat Łowicki — 120.541 mieszkańców.

Łowicz — 17.387 mieszkańców.

1. Bursa Bartoszów przy gimnazjum im. ks. Józefa Poniatowskiego T-wa Opieki pozaszkolnej — ul. Podrzeczna 6. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży w wieku od lat 14 do 21. Wychowanków 40.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Łowicza — ul. Podrzeczna 16. Zakład założony w 1927 r.

3. Schronisko Samorządu powiatowego. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 15, początkowe nauczanie. Wychowanków 20.

Łowicz — Korabka.

Schronisko dla dzieci im. „Św. Antoniego" Samorządu powiatowego. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 21.

Powiat Mławski — 97.746 mieszkańców.

Mława — 18.703 mieszkańców.

1. Ochronka dla dzieci w Mławie Magistratu m. Mławy. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 15 i dziewcząt 6.

2. Schronisko dla dzieci Magistratu m. Mławy. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 20.

Powiat Mińsko - Mazowiecki — 105.486 mieszkańców.

Mińsk-Mazowiecki — 11,569 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Mińsk-Mazowiecki. Zakład założony w 1921 r.

Cegłów.

1. Schronisko dla chłopców Oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża. Zakład założony w 1924 r.. Opieka zamknięta, częściowo otwarta, wychowanie dzieci w wieku od lat 5 do 13. Wychowanków stałych 10, przychodnich — 15.

2. Schronisko dla dzieci Zgromadzenia SS. Marjawitek. Zakład założony w 1921 r.. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 6, dziewcząt 28.

Ignaców.

Zakład wychowawczy p. wez. „Św. Antoniego" Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1895 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 10 do 18, szkoła powszechna, nauka ogrodnictwa i gospodarstwa domowego. Wychowanek 70.

Powiat Nieszawski — 112.185 mieszkańców.

Aleksandrów-Kujawski — 9.012 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Polskiego Czerwonego Krzyża.

2. Sierociniec Samorządu Powiatowego — ul. Wilsona 47. Zakład założony w 1914 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od 1 do 16 lat. Wychowanków: chłopców 43, dziewcząt 18.

3. Dom Dziecka Samorządu powiatowego — ul. Wilsona 47. Zakład założony w 1928 r.. Opieka otwarta, dożywianie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Wychowanków 80.

Powiat Płocki — 122.923 mieszkańców.

Płock — 30.525 mieszkańców.

1. Schronisko dla dzieci z repatrjacji „Stanisławówka" Samorządu powiatowego — ul. Stanisławówka 11. Zakład założony w 1922 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 5 do 18. Wychowanek 78.



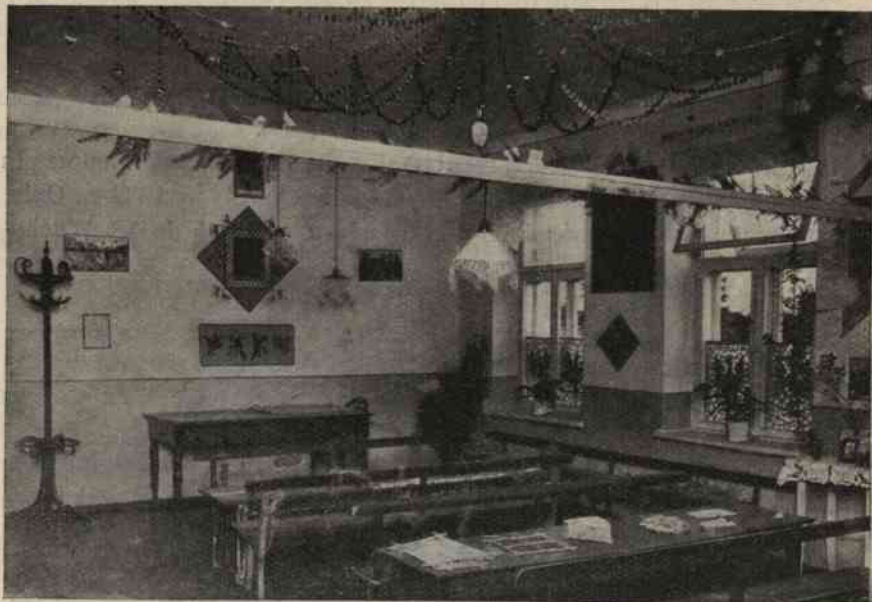
Stanisławówka — Płock. Widok od ulicy.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu miasta Płocka — ul. Kościuszki 3. Zakład założony w 1921 r.. Opieka otwarta nad matką i dzieckiem, wydawanie mleka i lekarstw, szerzenie zasad higjeny.

3. Zakład „Ś-go Józefa" Płockiego T-wa Dobroczynności — ul. Teatralna 1. Zakład założony w 1909 r., prowadzony przez SS. Pasjonistki. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 3 do 14. Wychowanków 37 — dzieci normalnych (przysyłane bywają przez Magistrat również dzieci głuchonieme i kalekie).

4. Zakład Ś-go Wincentego à Paulo Płockiego T-wa Dobroczynności — ul. Więzienna 34. Zakład założony w 1900 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 8 do 18. Wychowanek 40.

5. Zakład „Anioła Stróża" Zgromadzenia Sióstr Najśw. Marji Panny Miłosierdzia — ul. Stary-Rynek 16/18. Zakład założony w 1890 r..



Stanisławówka — Płock. Pokój szkolny.

Wychowanie i kształcenie fachowe moralnie zaniedbanych dziewcząt. Wychowanek 80.

6. Zakład Ochronki dla dzieci żydowskich Sekcji Żydowskiego T-wa Dobroczynności — ul. Zduńska 5. Zakład założony w 1904 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci od 1 do 17 lat. Wychowanków: chłopców 11, dziewcząt 25.

7. Żłobek im. Dz. Jezus Zgromadzenia Sióstr Pasjonistek — ul. Sienkiewicza 4. Zakład założony w 1923 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci do lat 7-miu: wychowankcw 13. Przy żłobku internat dla dziewcząt, uczęszczających do szkół zawodowych. Wychowanek 10.

8. Internat dla sierot i ubogich dzieci Zgromadzenia Sióstr Marjawitek — ul. Dobrzyńska 27. Zakład założony w 1917 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 17. Wychowanków: chłopców 34, dziewcząt 45.

Felicjanów — gm. Romutówko.

Internat dla sierot i ubogich dzieci S. S. Marjawitek. Zakład założony w 1917 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 32.



Kolonje letnie dla dzieci szkół powszechnych z Płocka w Ciechanowie.



Kolonje letnie dla dzieci szkół powszechnych z Płocka w Ciechanowie.

Powiat Płoński — 81.912 mieszkańców.

Raszewo.

Internat dla sierot i ubogich dzieci Marjawickiej Parafji Kobylniki. Zakład założony w 1908 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 6 do 14. Wychowanków 11.

Powiat Przasnyski — 62.250 mieszkańców.

Przasnysz — 6,974 mieszkańców.

1. Schronisko dla dzieci „Ś-go Józefa" Samorządu powiatowego — ul. 3-go Maja. Zakład zarządzany przez siostry Rodziny Marji. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 18. Wychowanków: chłopców 10, dziewcząt 32.

2. Miejska ochronka — ul. Świerczewo 42. Zakład założony w 1926, prowadzony przez Narodową Organizację Kobiet. Wychowanie dzieci w wieku od lat 4 do 7. Wychowanków 57.

Powiat Pułtuski — 117.162 mieszkańców,

Pułtusk — 15.106 mieszkańców.

1. Internat „Dzieci Warszawskich" Samorządu miejskiego. Zakład założony w 1913 r.. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 44, dziewcząt 36.

2. Sierociniec Samorządu powiatowego — ul. Benedyktyńska 4. Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 2 do 15. Wychowanek 66.

Rossewo.

Schronisko Św. Tereski. Zakład Cecylji Dobieckiej, założony w 1915 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 3 do 17. Wychowanek 25.

Wyszków — 9.992 mieszkańców.

Zakład „Gniazdo Sieroce w Wyszkowie" Magistratu m. Wyszkowa — ul. Kościuszki. Zakład założony w 1909 r.. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 8, dziewcząt 6.

Powiat Radzymiński — 79.864 mieszkańców.

Wołomin — 7.044 mieszkańców.

Schronisko dla dzieci Towarzystwa Pomocy Biednym Dzieciom. Zakład założony przez ks. Golędzińskiego w 1926 r.. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 30.



Sierociniec w Rawie.

P o w i a t R a w a M a z o w i e c k a — 91.835 mieszkańców.

Rawa — 9.003 mieszkańców

1. Dom Sierot Koła Ziemianek, założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 14. Wychowanków: chłopców 13, dziewcząt 15.

2. „Kropla Mleka". Instytucja Społeczna. Zakład założony w 1917 r. Opieka otwarta, dożywianie dzieci do lat 3, opieka nad matkami karmiącemi.

Nowe-Miasto n Pilicą — 4.137 mieszkańców.

1. Dom Sierot „Ś-go Antoniego z Padwy" Stowarzyszenia p. n. „Dom Sierot". Zakład założony w 1905 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 2 do 16. Wychowanek 40 dziewcząt.

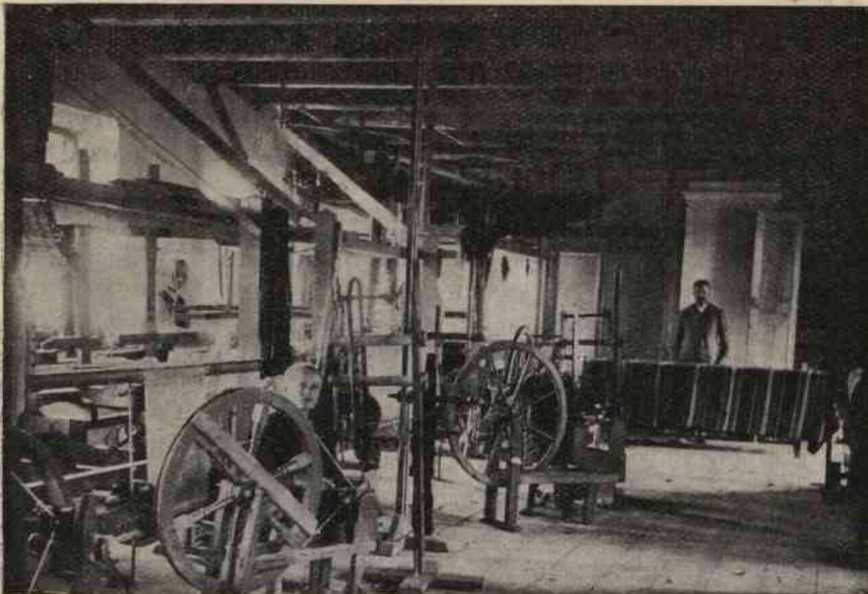
2. Zakłady „Rzemieślniczo-Wychoawcze p. w. „Św. Józefa" Stowarzyszenia Zakładów Rzemieślniczo-Wychowawczych p. w. Św. Józefa. Zakłady założone w 1900 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 8 do 18-tu. Warsztaty: szewski, stolarski, krawiecki, tkacki, szkoła dokształcająca rzemieślnicza. Wychowanków 30.



Nowe Miasto. „Dom Sierot".



Nowe Miasto. „Dom wychowawczy".



Nowe Miasto. „Dom wychowawczy".



Rypin. Sierociniec.

P o w i a t R y p i ń s k i — 82.889 mieszkańców.

Rypin — 7.957 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom. Zakład założony w 1922 r., utrzymywany przez Samorząd Powiatowy.

2. Schronisko dla sierot T-wa Dobroczynności w Rypinie — ul. Mławska. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 8, dziewcząt 13.

3. Schronisko dla sierot Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1916 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 16. Wychowanków 40.

P o w i a t S i e r p e c k i — 79.413 mieszkańców.

Sierpc — 9.312 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Komitetu Opieki nad niemowlęciem i matką. Zakład założony w 1922 roku. Poradnia dla dzieci do lat 15, opieka nad kobietami ciężarnemi.

P o w i a t S k i e r n i e w i c k i — 69.823 mieszkańców.

Skierniewice — 18.311 mieszkańców.

1. „Dom Zdrowia", Stacja Opieki nad Dziećmi i Młodzieżą Magistratu m. Skierniewice i Wydziału Powiatowego Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom — Sienkiewicza 2. Zakład założony w 1922 r..

2. „Dom Zdrowia", Poradnia Przeciwgruźlicza Magistratu m. Skierniewice — ul. Sienkiewicza 2. Zakład założony w 1925 r.

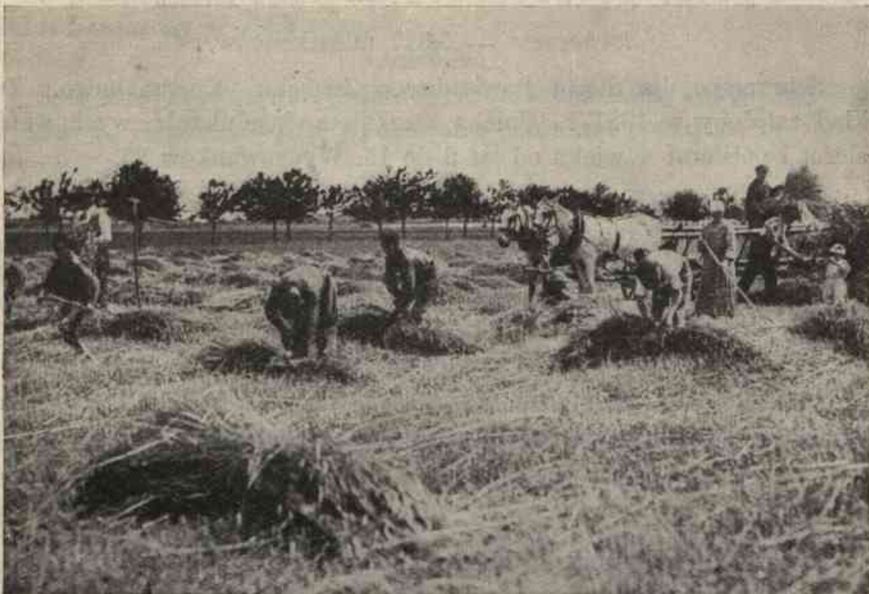
3. Schronisko dla sierot Magistratu m. Skierniewice i Samorządu Powiatowego — Plac Florjana 8. Zakład założony w 1916 r., zarządzany przez Komitet Opieki nad Dziećmi i Młodzieżą. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 5 do 14. Wychowanków: chłopców 15, dziewcząt 15.

4. Sala zajęć dla dziewcząt T-wa Polek — ul. Piotrowska 31. Zakład założony w 1916 r.. Opieka otwarta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 14 do 18, nauka szycia i kroju. Wychowanek 35.

5. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Skierniewice — Plac Florjana. Z zakładu korzysta 165 dzieci.

Studzieniec — poczta Żyrardów.

Zakład wychowawczo-poprawczy dla nieletnich przestępców—chłopców Warszawskiego T-wa Patronatu nad Nieletnimi. Zakład założony w 1878 r.. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców do lat 17. Wychowanków 249.



Żniwo w Marjanowie. Na czele — „matka Gniazda".



Żniwo pod kierunkiem „ojca Gniazda" w Marjanowie.

Powiat Sochaczewski — 69.086 meiszkańców.

Sochaczew — 5.577 mieszkańców.

Schronisko dla Sierot Powiatowego Związku Komunalnego. Zakład założony w 1921 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 2 do 15. Wychowanków 25.

Marjanów — gm. i poczta Szymanów.

Gniazdo Sieroce im. „Wandy" Towarzystwa Gniazd Sierocych. Zakład założony w 1912 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot w wieku od lat 8 do 16. Wychowanków 10.

Oryszew — poczta Żyrardów.

Przytułek dla sierot Św. Kazimierza Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo. Opieka zamknięta. Wychowanek 36.

Powiat Warszawski — 1.293.693 mieszkańców.

Derby — gm. Falenty.

Zacisze Ś-go Antoniego, zakład ks. Sewerynowej Czetwertyńskiej, zarządzany przez Zgromadzenie Sióstr Ś-go Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1914 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 5 do 15. Wychowanków: chłopców 11, dziewcząt 14.

Falenica.

Przedszkole Św. Teresy Organizacji Społecznej Opieki Parafji miasta Otwocka. Zakład założony w 1926 r.. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Uczęszcza do przedszkola 80 dzieci.

Fort VI — gm. Skorosze.

Żłobek Patronatu Tow. Opieki nad więźniami w Warszawie. Zakład założony w 1916 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci od lat 2 do 8 rodziców—więźniów. Wychowanków: chłopców 17, dziewcząt 8.

Helenów.

Dom Dziecka im. Heleny Dłuskiej Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 38, dziewcząt 33.

Henryków.

1. Zakład „Przystań" dla moralnie zaniedbanych dziewcząt Chrześcijańskiego T-wa Ochrony Kobiet. Zakład założony w 1904 r.. Opieka zamknięta, nauka szycia, gospodarstwa domowego, czapnictwa i haftu. Wychowanek 20.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1925 roku.

Jabłonna.

Sala zajęć Samorządu Powiatowego. Jabłonna 1-sza. Zakład założony w 1927 r.. Opieka otwarta, wychowanie dziewcząt ponad lat 14, nauka szycia.

Klarysew — poczta Skolimów.

Zakład wychowawczy Polsko-Amerykańskiej S-ki Akc. „Souther Trade". Zakład założony w 1920 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 6 do 20. Wychowanków: 62 chłopców i 54 dziewcząt.

Konstancin.

1. Dom Sierot Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Ewang. Chrześcijańskiej w Warszawie. Zakład założony w 1924 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od 3 do 15 lat. Wychowanków 22.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1927 r..

3. Przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwjaglicza Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1925 r.. Opieka i porady lekarskie.

Łomianki.

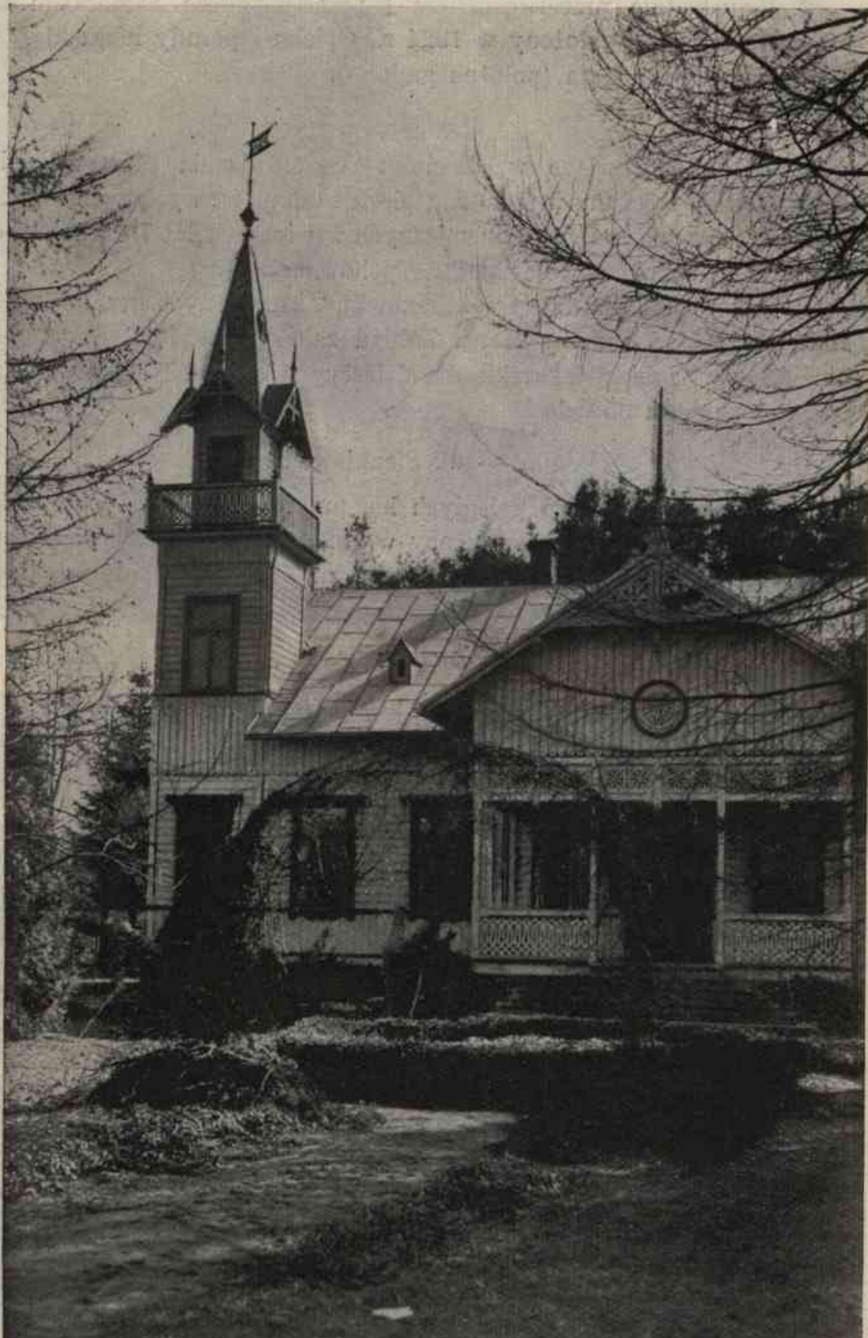
1. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1917 r..



Międzylesie. „Zosinek". Widok zakładu.



Międzylesie. Woj. Warszawskie. „Zosinek". Zakład dla dziewcząt zagrożonych gruzlicą. Zgr. SS. Rodziny Marji.



Uzdrowisko „Ulanówek" w Międzylesiu.

2. Przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwjaglicza Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1924 r.. Opieka i porady lekarskie.

3. Stacja położnicza (położna gminna).

Międzylesie.

1. Zakład-uzdrowisko w „Zosinku" Zgromadzenia Sióstr Rodziny Marji. Zakład założony w 1920 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, zagrożonych gruźlicą i anemicznych w wieku od lat 7 do 19. Szkoła powszechna, szkoła rękodzielnicza. Wychowanek 75.

2. Sanatorjum dla dzieci w „Ulanówku", zagrożonych gruźlicą, Zgromadzenia Sióstr Rodziny Marji. Zakład założony w 1927 r.. Opieka przejściowa i zabiegi lekarskie dla dzieci w wieku od lat 4 do 18. Korzysta z zakładu 35 dzieci.

Modlin — ul. Sienkiewicza 56.

Ognisko dla sierot po poległych im. pułk. Godebskiego Zgromadzenia Rodziny Marji. Zakład założony w 1923 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 5 do 15. Szkoła powszechna. Wychowanków 60.

Nowy-Dwór.

Przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwjaglicza. Zakład założony w 1925 r.. Porady i opieka lekarska.

Nieporęcie.

1. Przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwjaglicza Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1925 r.. Opieka i porady lekarskie.

2. Stacja położnicza (położna gminna).

Okuniew .

Przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwjaglicza Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1924 r.. Opieka i porady lekarskie.

Otwock — 9.350 mieszkańców.

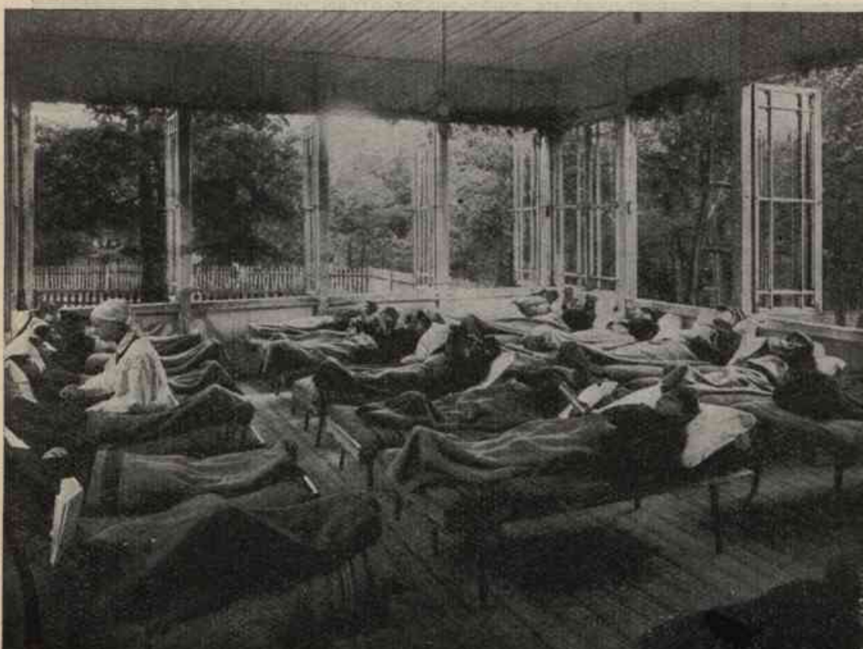
1. Uzdrowisko Polsk. Kom. Pomocy Dzieciom — ul. Dworska 9. Zakład założony w 1919 r.. Opieka zamknięta. Leczenie dzieci gruźliczych w wieku od 7 do 24 lat. Korzysta z zakładu 57 dzieci.

2. Dom Wychowawczy im. ks. Baudouina (Filja zakł. w Warszawie) Magistratu m. st. Warszawy. Zakład założony w 1924 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Wychowanków 150.

3. Zakład Opieki Św. Józefa. Filja Zakładu „Św. Józefa" w Warszawie Stowarzyszenia Opieki nad dziewczętami. Zakład założony w 1902 r.



Uzdrowisko P. K. P. D. dla dzieci gruźliczych w Otwocku. Widok ogólny.



Uzdrowisko P. K. P. D. dla dzieci gruźliczych w Otwocku. Werandowanie.

Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt słabowitych w wieku od lat 7 do 14. Wychowanek 45.

4. „Brijus-Zdrowie“ Żydowskiego T-wa Przeciwgruźliczego „Brijus-Zdrowie“. Zakład założony w 1922 roku. Wychowanie dzieci w wieku od lat 5 do 18. Opieka zamknięta, koedukacja; dzieci otrzymują opiekę lekarską i zabiegi lekarskie. Wychowanków: chłopców 13 i dziewcząt 23.

5. Dom Wychowawczy dla sierot Żydowskiej Ligi Oświaty Ludowej. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 19 i dziewcząt 13.

Piaseczno — 6.263 mieszkańców.

1. Schronisko Matki Boskiej Miłosierdzia Towarzystwa „Pomoc“ — ul. Warszawska 9. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt małoletnich, moralnie zaniedbanych w wieku od lat 11 do 21. Wychowanek 34.

2. Przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwjaglicza Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1927 roku.



Płudy. Dom dzieci Matki Bożej Łaskawej Zgromadzenia SS. Rodziny Marji.

Płudy.

Dom Dzieci Matki Bożej Łaskawej Zgromadzenia Sióstr Rodziny Marji. Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Przy zakładzie żłobek, przedszkole, szkoła. Wychowanków 380.

Pruszków — 16.645 mieszkańców.

1. Zakłady Rady Opiekuńczej Miasta Pruszkowa, założone w 1912—14 r. — ul. Stalowa 20. Opieka zamknięta, koedukacja, szkoła powszechna, zakład rękodzielniczy. Wychowanie dzieci i młodzieży w wieku od lat 3-ch do 18-tu. Wychowanków: 609 chłopców i 500 dziewcząt.

2. „Nasz Dom“ Towarzystwa „Nasz Dom“ — ul. Cedrowa 12. Zakład założony w 1919 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 7 do 18, wykształcenie szkolne. Wychowanków: 24 chłopców i 25 dziewcząt.

3. Pruszkowskie Gniazdo T-wa Opieki nad dziećmi. Opieka otwarta, koedukacja. Wychowanków: 33 chłopców i 29 dziewcząt.

4. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Pruszkowa.

5. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem. Rady Opiekuńczej m. Pruszkowa.



Fragment z życia burs na kolonjach letnich.



Fragment z życia burs na kolonjach letnich.



Fragment z życia burs na kolonjach letnich.



Fragment z życia burs na kolonjach letnich.

Raszyn.

Przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwjaglicza Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1926 r.

Skolimów.

1. Zakład wychowawczo-leczniczy T-wa Ligi Przeciwgruźliczej, założony w 1925 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 8 do 12. Wychowanków 34.

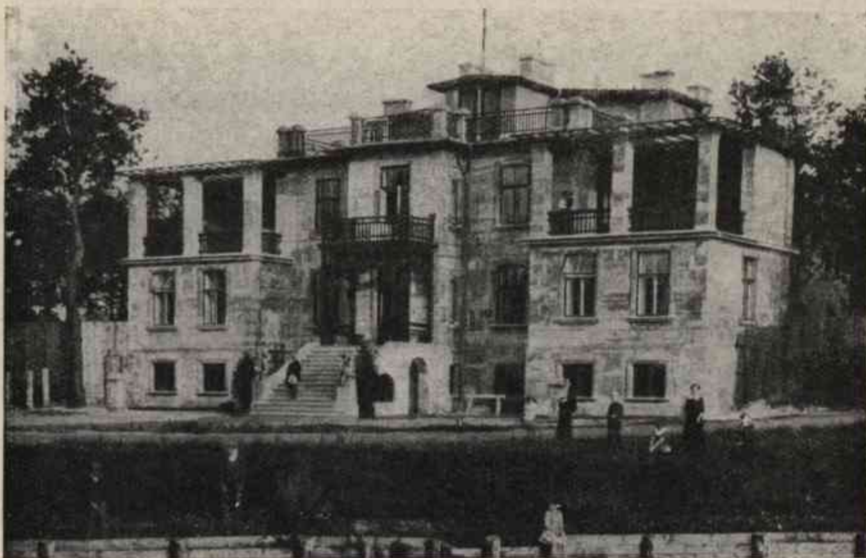
2. Zakład wychowawczy — Bursa, filja Zakładu Wychowawczego w Klarysewie Pol.-Am. T-wa „Sauthern Trade". Zakład założony w 1927 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie chłopców w wieku od lat 16 do 19 i dziewcząt w wieku od lat 10 do 15. Wychowanków 13.

Świder.

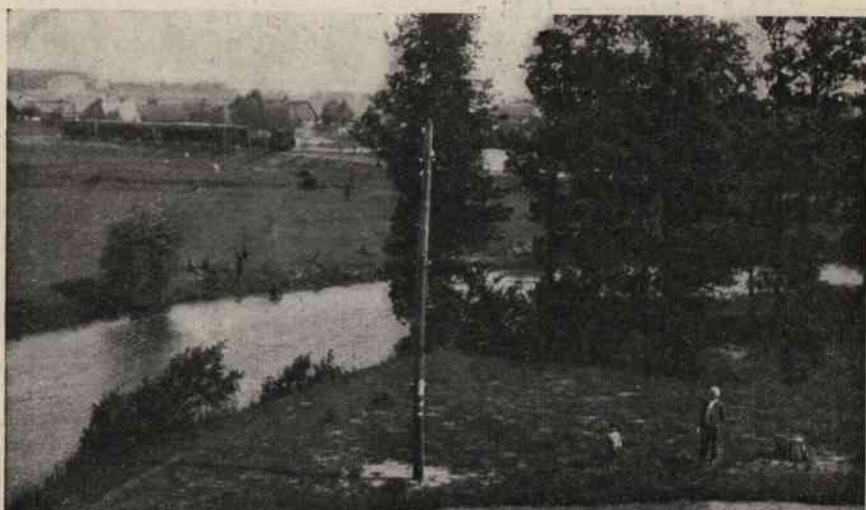
Żłobek „Św. Teresy" T-wa Opieki nad ubogiemi matkami i dziećmi. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od ½ roku do 5 lat. Wychowanków 34.

Zielonka.

Przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwjaglicza Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1926 r. Opieka i porady lekarskie.



Zakład Przyrodoleczniczy „Hugonówka" w Skolimowie.



Zakład Przyrodoleczniczy „Hugonówka" w Skolimowie.



Zakład Przyrodoleczniczy „Hugonówka" w Skolimowie. Kręgielnia.

Wawer.

Zakład św. Feliksa Zgromadzenia S. S. Felicjanek, założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 3 do 16. Szkoła powszechna. Wychowanek 40.

Wołomin.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Wołomina.

Wieliszew.

Stacja położnicza (położna gminna).

P o w i a t W ł o c ł a w s k i — 137.303 mieszkańców.

Włocławek — 44.309 mieszkańców.

1. Zakład „Dom Sierot Opatrzność" Włocławskiego Chrześcijańskiego T-wa Wspomagania biednych — ul. Biskupia Nr. 8. Zakład założony w 1910 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie dzieci w wieku od lat 3 do 14. Wychowanków: 22 chłopców i 21 dziewcząt.

2. Dom Pracy Chrześcijańskiego T-wa Ochrony Kobiet — ul. Tadeusza Kościuszki Nr. 5. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt ponad lat 14, nauka rzemiosł: czapnictwo, guzikarstwo oraz szycie. Wychowanek 13.

3. Kuchnia dla dożywiania dzieci Magistratu m. Włocławka. Opieka otwarta. Dożywianie dzieci najbiedniejszych ze szkół powszechnych oraz przedszkoli.

4. Ochronka im. L. Janickiego przy klasztorze OO. Reformatów. Zakład założony w 1920 r. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Wychowanków 70.

5. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa P. K. P. D. — ul. Szopena Nr. 40. Zakład założony w 1921 roku. Opieka nad matką ciężarną oraz dzieckiem do lat 2.

6. Zakład „Dom Miłosierdzia we Włocławku" Parafji Ewangelicko-augsburskiej we Włocławku — ul. J. Słowackiego 2. Zakład założony w 1905 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot w wieku od lat 5 do 18. Wychowanków: 11 chłopców i 17 dziewcząt.

7. Zakład „Ochronka Żydowska" dla dziewcząt. Gminy Żydowskiej i specjalnego Komitetu. Zakład założony w 1917 r. — ul. Przedmiejska

12. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci w wieku od lat 4 do 8. Wychowanek 40.

Brzezie — gm. Wieniec.

Schronisko dla dzieci repatrjantów, zagrożonych gruźlicą, Rady Opiekuńczej m. Pruszkowa. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Miejsc 40. Liczba wychowanków zmienna.

12. [illegible] w wieku od lat 4 do 8. Wychowanek 40.

[illegible]

[illegible] Zakład założony w 1928 r. [illegible] 10. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1. [illegible]

2. [illegible]

3. [illegible]

4. [illegible]

5. [illegible]

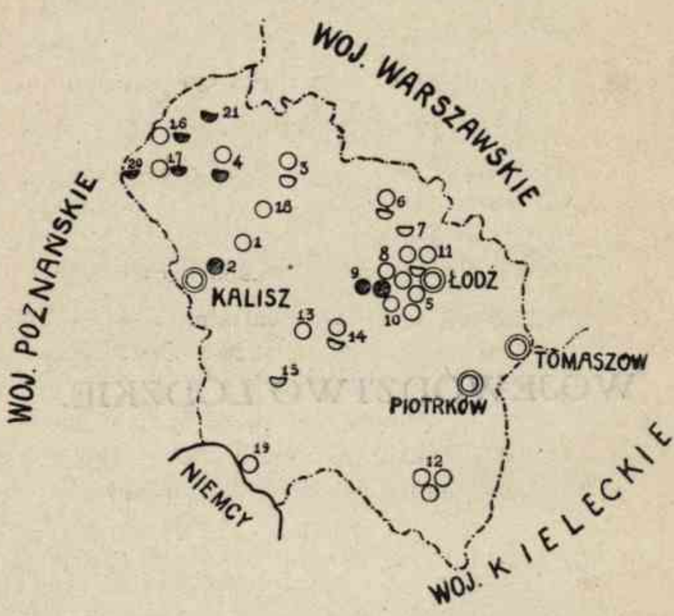
6. [illegible]

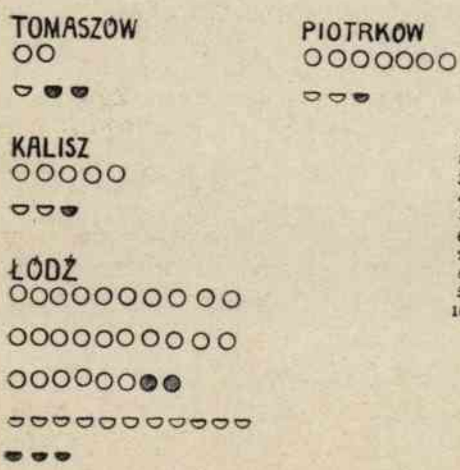
7. [illegible]

WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE.

WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIECMI I MŁODZIEŻĄ





1. LISKÓW KALISKI
2. KORCZUK
3. KOŁO
4. KONIN
5. PABJANICE
6. ŁĘCZYCA
7. OZORKÓW
8. KAŁY
9. RADOGOSZCZ
10. HELENÓWEK
11. ZGIERZ
12. RADOMSKO
13. SIERADZ
14. ZDUŃSKA WOLA
15. ZŁOCZEW
16. SŁUPCA
17. ZAGÓRÓW
18. TUREK
19. KOMORNIKI
20. PYZDRY
21. KLECZEWO

WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE.

2.478.045 mieszkańców.

Powiat Brzeziński — 125.029 mieszkańców.

M. Brzeziny — 10.633 mieszkańców.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, prowadzona przez Komitet Stacji — ul. Koluszkowska 56.

Tomaszów - Mazowiecki — 28.285 mieszkańców.

1. Dom sierot, prowadzony przez Centralne Tow. Opieki nad Sierotami — ul. Farna. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot—dziewcząt. Wychowanek 12.

2. Przytułek Sierot — prowadzony przez Katolickie T-wo Dobroczynności — ul. Bartosza. Zakład założony w 1907 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot. Wychowanków: 12 chłopców i 25 dziewcząt.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — ul. Kościuszki 17.

Powiat Kaliski — 180.320 mieszkańców.

M. Kalisz — 44.613 mieszkańców.

1. Schronisko dla dzieci „Żłobek", prowadzone przez Zgromadzenie SS. Nazaretanek — ul. Wrocławska. Zakład założony w 1920 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci do lat 7. Wychowanków: 36 chłopców i 32 dziewczęta.

2. Ochronka „Ognisko", prowadzone przez T-wo Opieki nad ochronkami. — ul. Górnośląska Nr. 53. Zakład założony w 1920 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie dzieci od lat 2 do 10. Wychowanków: 32 chłopców i 43 dziewcząt.

3. Przytułek dla dzieci „Opatrzności Boskiej", prowadzony przez Magistrat m. Kalisza — ul. Skarszewska Nr. 2. Zakład założony w 1899 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci i młodzieży do lat 18-tu. Wychowanków: 53 chłopców i 51 dziewcząt.

4. Dom Sierot dla Dziewcząt Żydowskich, prowadzony przez Komi-

tet Opieki nad Sierotami Żydowskiemi. Zakład założony w 1917 r.. Wychowanie dziewcząt — sierot wojennych, opieka zamknięta. Wychowanek 22.

5. Dom Sierot dla Chłopców Żydowskich, prowadzony przez T-wo „Agudas-Israel". Zakład założony w 1915 r.. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców—sierot wojennych. Wychowanków 38.

6. Ochronka „im. Elizy Orzeszkowej" dla dzieci żydowskich, prowadzona przez Gminę Żydowską m. Kalisza. Zakład założony 1912 r.. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 50 chłopców i 60 dziewcząt.

7. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Kalisza — ul. Nowy - Rynek 16.

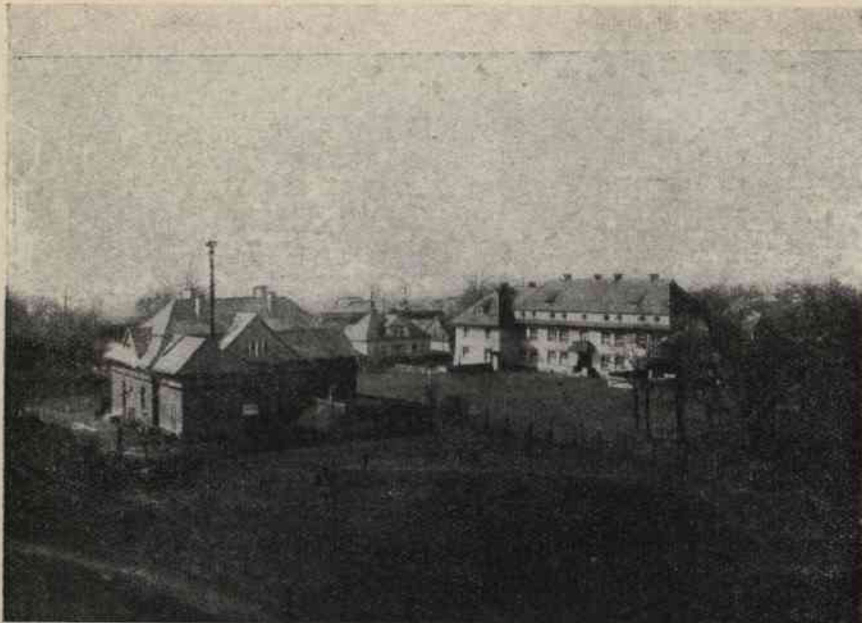
8. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Lisków Kaliski.

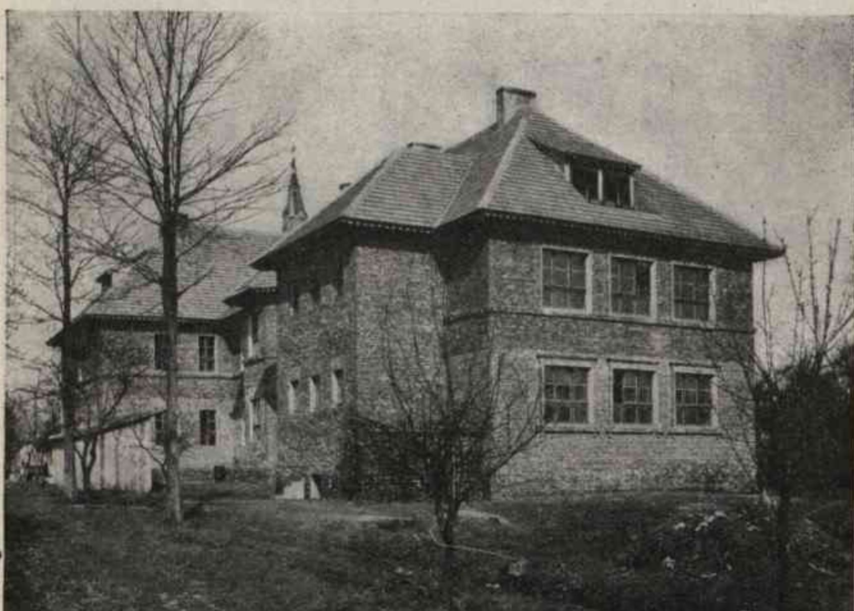
Sierociniec św. Wacława w Liskowie. Fundacja ks. kanonika Wacława Blizińskiego. Zakład założony w 1902 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i wykształcenie dzieci i sierot i półsierot w wieku od lat 3 do 18. Szkoła powszechna i szkoły zawodowe. Wychowanków: 162 chłopców i 163 dziewczęta.



Sierociniec św. Wacława w Liskowie. Widok ogólny.



Sierociniec św. Wacława w Liskowie. Widok ogólny.



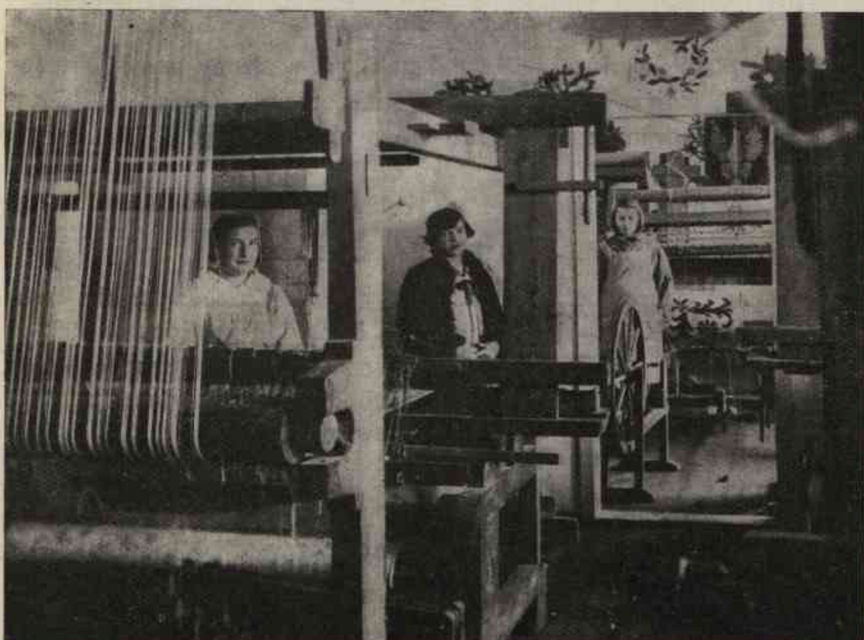
Sierociniec św. Wacława w Liskowie. 7-o klasowa Szkoła Powszechna.



Sierociniec św. Wacława w Liskowie. Szkoła Rolniczo-Budowlana.



Sierociniec św. Wacława w Liskowie. Jeden z budynków gospodarczych.



Sierociniec św. Wacława w Liskowie. Szkoła Zawodowa Żeńska.



Sierociniec św. Wacława w Liskowie. Szkoła Rzemieślniczo-przemysłowa.

Korczuk gm. Kaliskiej.

Zakład Opieki Św. Józefa (Magdalenek), prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Najśw. Marji Panny Miłosierdzia. Zakład założony w 1923 r.. Wychowanie moralne zaniedbanych dziewcząt.

Powiat Kolski — 12.029 mieszkańców.

Koło — 13.040 mieszkańców.

Sierociniec „Ochronka" — prowadzony przez Chrześcijańskie T-wo Dobroczynności w Kole—ul. Nowowiejska 5. Zakład założony w 1923 r. Opieka częściowo zamknięta, częściowo otwarta. Wychowanie sierot i półsierot oraz ochronka dla dzieci przychodzących. Koedukacja. Wychowanków stałych: 20 chłopców i 11 dziewcząt.

Powiat Koniński — 111.415 mieszkańców.

Konin — 10.379 mieszkańców.

1. Kropla Mleka, prowadzona przez Instytucję Społeczną „Kropla Mleka" — ul. Wodna. Zakład założony w 1906 r.. Cel Zakładu: dożywianie biednych dzieci. Z opieki Zakładu korzysta: 30 chłopców i 25 dziewcząt.

2. Schronisko, prowadzone przez T-wo Dobroczynności w Koninie—ul. Piaseczna. Zakład założony w 1923 r.. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków sierot i półsierot stałych 20 chłopców i 11 dziewcząt. Schronisko prowadzi ochronkę dla dzieci przychodzących.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.



Pabjanice. Gmach Ochrony Katolickiej.



Pabjanice. Ochrona katolicka: schronisko dla sierot.



Pabjanice. Ochrona katolicka: szwalnia.

Powiat Łaski — 149.404 mieszkańców.

Pabjanice — 34.967 mieszkańców.

1. Ochronka katolicka, prowadzona przez Towarzystwo Ochrony Katolickiej w Pabjanicach — ul. Sto-Jańska Nr. 26. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 28 chłopców i 30 dziewcząt. Ochronka dla dzieci przychodnich. Wychowanków: 88.

2. Ochronka Żydowska Stowarzyszenia Żydowskiego — plac Dąbrowskiego. Zakład założony w 1917 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 4-ch do 7. Wychowanków: 15 chłopców i 25 dziewcząt.

3. Żłobek, prowadzony przez T-wo Ochrony Kobiet — ul. Sto-Jańska Nr. 26. T-wo Ochrony kobiet. Zakład założony w 1927 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci do lat 2. Wychowanków 18.

Powiat Łęczycki — 122.422 mieszkańców.

Łęczyca — 10.267 mieszkańców.

Schronisko dla dzieci bezdomnych — prowadzone przez Sejmik powiatowy, — ul. Ożorowska. Zakład założony w 1924 r.. Wychowanie dzieci w wieku od lat 5 do 14, opieka zamknięta, koedukacja.

2. Stacjt Opieki nad Matką i Dzieckiem Samorządu Powiatowego— ul. Kilińskiego 3.

Ozorków.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, prowadzona przez Komitet Stacji — ul. Lubeckiego 307.

Miasto Łódź — 497.171 mieszkańców.

1. Bursa dla chłopców przy Szkole Rzemiosł, prowadzona przez ks. ks. Salezjanów w Łodzi — ul. Wolna Nr. 34. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 60.

2. Bursa dla dziewcząt (ul. Piotrkowska Nr. 92), prowadzona przez Magistrat m. Łodzi. Zakład założony w 1923 r.. Wychowanie dziewcząt ponad lat 15 oraz wykształcenie fachowe. Opieka zamknięta. Wychowanek 17.

3. Dom Serot po poległych żołnierzach (ul. Marysińska), prowadzony przez Wojskową Instytucję Społeczną. Zakład założony w 1920 r.. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i wykształcenie fachowe sierot po poległych żołnierzach. Wychowanków: 35 chłopców i 37 dziewcząt.

4. Dom Młodzieży (ul. Pomorska 123), prowadzony przez Zgromadzenie ks. ks. Salezjanów. Zakład założony w 1925 r.. Opieka zamknięta.

wychowanie i utrzymanie uczniów ze Szkoły Rzemiosł. Wychowanków 30.

5. Dom Sierot przy parafji Ewang.-Augsb. (ul. Piłsudskiego Nr. 36), prowadzony przez Parafję Ewangelicko-Augsburską w Zgierzu. Zakład założony w 1907 r. Wychowanie sierot. Opieka zamknięta.

6. Doraźne Pogotowie dla sierot żydowskich (ul. Północna 39), prowadzone przez T-wo Opieki nad sierotami i dziećmi rzemieślników żydowskich. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 40 chłopców i 30 dziewcząt.

7. Ewangelicki Dom Sierot (ul. Północna 40), prowadzony przez Parafję Ewangelicką św. Trójcy w Łodzi. Zakład założony w 1887 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 54.

8. Internat dla dziewcząt (ul. Narutowicza 7), prowadzony przez Instytucję Społeczną „Praca". Zakład założony w 1921 r. Wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół średnich i zawodowych. Wychowanek 20.

9. Internat dla moralnie zaniedbanych chłopców Magistratu miasta Łodzi — ul. Nawrot 93. Zakład założony w 1922 r. Wychowanie moralnie zaniedbanych chłopców w wieku szkolnym. Wychowanków 57.

10. Internat dla chłopców (ul. Dworska 14), prowadzony przez T-wo Wychowawczo-Naukowe „Przyszłość". Zakład założony w 1924 r. Wychowanie i wykształcenie zawodowe chłopców. Opieka zamknięta. Wychowanków 50.

11. Internat przy parafji Marjawickiej (ul. Franciszkańska Nr. 27), prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Marjawitek. Zakład założony w 1907 r. Wychowanie i wykształcenie fachowe dziewcząt do lat 18.

12. Zakład Łódzkiego Żydowskiego Towarzystwa Opieki nad dziećmi — ul. Północna 38. Zakład założony w 1909 r. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci sierot od lat 4 do 14. Wychowanków: 39 chłopców i 83 dziewczęta.

13. Łódzki Żydowski Dom Sierot (Stare Miasto ul. Zgierska 40), prowadzony przez Społeczną Instytucję Żydowską. Zakład założony 1918 r. Wychowanie dzieci od lat 4 do 14. Opieka zamknięta. Wychowanków: 40 chłopców i 20 dziewcząt.

14. Łódzkie Żydowskie T-wo „Ochrony Kobiet" (ul. Zielna 11). Zakład założony w 1916 r. Opieka nad bezdomnemi dziewczętami. Biuro informacyjne dla emigrantek. Pośrednictwo pracy.

15. Miejski Dom Wychowawczy dla młodzieży (ul. Centralna 10), prowadzony przez Magistrat m. Łodzi. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców od lat 13, kształcących sę w rzemiosłach. Wychowanków 42.

16. Miejski dom Wychowawczy dla dzieci (ul. Kopernika 51), prowadzony przez Magistrat m. Łodzi. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 7 do 13. Wychowanków: 63 chłopców i 60 dziewcząt.

17. Miejskie Pogotowie—ul. Kopernika 51. Zakład założony w 1920 roku. Opieka czasowa zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 26 chłopców i 16 dziewcząt.

18. Miejski Dom Wychowawczy — ul. Karolewska 51. Zakład założony w 1922 r.

19. Miejski Żłobek dla niemowląt (ul. Tramwajowa 15), prowadzony przez Magistrat m. Łodzi. Zakład założony w 1920 r.. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci w wieku do 1½ roku. Wychowanków: 44 chłopców i 61 dziewcząt.

20. Zakład dla sierot żydowskich „Niedola dziecięca" (ul. Wólczańska 95), prowadzony przez Żydowską Instytucję Społeczną. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot. oraz dzieci rezerwistów w wieku od lat 7 do 15. Wychowanków: 32 chłopców i 40 dziewcząt.

21. Ochronka przy parafji Św. Anny — Wacława 4. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 30.

22. Ochronka Bielskiej Macierzy Szkolnej — ul. Zgierska 41. Zakład założony w 1923 r. Wychowanie, wykształcenie fachowe oraz całkowite utrzymanie dla dzieci przychodnich, koedukacja. Wychowanków 30.

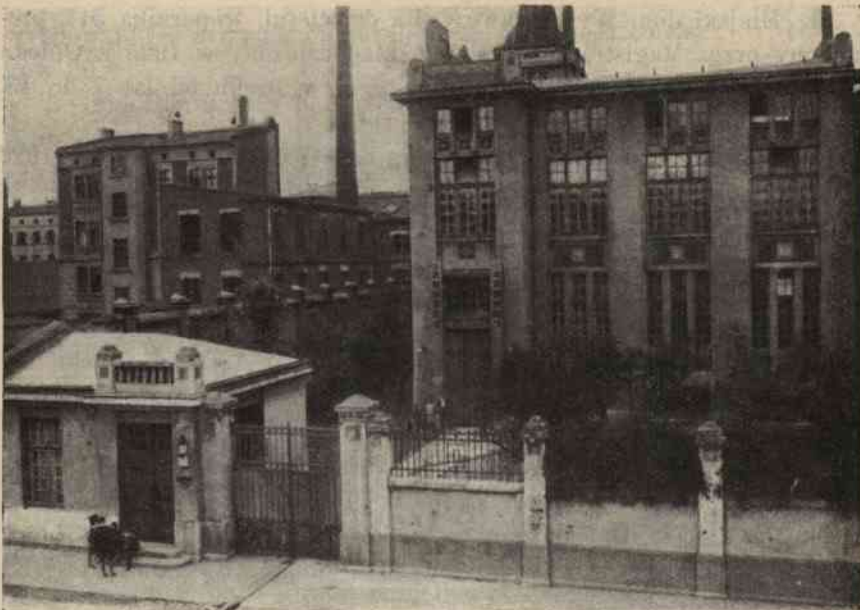
23. Ochronka przy parafji Ewangelicko-Augsburskiej Św. Jana — ul. Sienkiewicza 60. Zakład założony w 1916 r. Wychowanie, wykształcenie fachowe oraz całkowite utrzymanie dla dzieci przychodnich. Koedukacja. Wychowanków 70.

24. Ochronka Sjonistycznej Organizacji „Herelija" — ul. Cegielniana 75. Zakład założony w 1917 r. Wychowanie i całkowite utrzymanie dla dzieci w wieku przedszkolnym, koedukacja. Wychowanków 101 dzieci.

25. Przytulisko dla sierot—ul. Południowa 66. Fundacja małżonków Silbersztein. Zakład założony w 1920 roku. Wychowanie dziewcząt sierot i półsierot wyznania mojżeszowego. Wychowanek 81.

26. Przytułek Św. Olgi (ul. Piramowicza Nr. 1), prowadzony przez Radę Opiekuńczą gminy Łódzkiej Parafji Prawosławnej. Zakład założony w 1898 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot prawosławnych do lat 15. Wychowanków: 15 chłopców i 13 dziewcząt.

27. Poradnia Przeciwgruźlicza Sekcji Walki z gruźlicą Mag. m. Łodzi — ul. Narutowicza 30.



Łódź. Przytulisko dla sierot wyzn. mojżeszowego.



Łódź. Schronisko dla sierot wyznania mojżeszowego.

28. Poradnia Przeciwgruźlicza — ul. Sosnowa 1.

29. Poradnia Przeciwgruźlicza Robotniczego T-wa Przyjaciół Dzieci — ul. Kilińskiego 49.

30. Schronisko Najśw. Marji Panny (ul. Drewnowska 72), prowadzone przez Parafję Najśw. Marji Panny. Zakład założony w 1914 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci od lat 3-ch do 18-tu. Wychowanków: 8 chłopców i 13 dziewcząt.

31. Schronisko dla dzieci wyznania mojżeszowego, fundacja Leopolda Landau — ul. Smugowa 4. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków stałych 13. Przy schronisku znajduje się ochronka, do której uczęszcza 110 dzieci.

32. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem w Łodzi (ul. Andrzeja 1), prowadzona przez Towarzystwo „T. O. Z.". Zakład założony w 1922 r.

33. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem w Łodzi, Plac Kościelny 4.

34. Towarzystwo „Kropla Mleka" — ul. Piastowska 103. Towarzystwo założone w 1906 r., prowadzi w m. Łodzi 8 Stacyj Opieki nad Matką i Dzieckiem, jak następuje:

1-sza	Stacja	ul.	Sucha 2.
2	„	„	Wólczańska 257.
3	„	„	Zgierska 142.
4	„	„	Kielma 17,
5	„	„	Aleja 1-go Maja 15.
6	„	„	Piotrkowska 103.
7	„	„	Rokicińska 49,
8	„	„	Plac Kościelny 4.

35. Zakład Sierot „Sienkiewiczówka"—(ul. Pabianicka 65), prowadzony przez Towarzystwo Schronisk Św. Stanisława Kostki. Zakład założony w 1914 r. Wychowanie dzieci w wieku od lat 4 do 15. Opieka zamknięta, koedukacja wychowanków: 11 chłopców i 34 dziewcząt.

Powiat Łódzki — 110.134 mieszkańców.

Wieś Kały — gm. Radogoszcz.

1. Towarzystwo Opieki nad dziećmi „Gniazdo". Zakład założony w 1903 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci sierot. Wychowanków: 11 chłopców i 29 dziewcząt.

2. Zakład Opieki nad sierotami Żydowskiemi Żydowskiego Tow. Opieki nad Dziećmi „Rozalina" w Łodzi. Zakład założony 1923 r. Wychowanie i opieka nad dziećmi rekonwalescentami. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 36-oro.

Radogoszcz.

Zakład dla zaniedbanych dziewcząt Zgromadzenia „Sióstr Pasterek". Zakład założony w 1925 r.

Helenówek — gmina Radogoszcz.

Łódzki Żydowski Dom Sierot Gminy Żydowskiej. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci sierot. Wychowanków: 59 chłopców i 53 dziewczęta.



Helenówek. Internat dla dzieci żydowskich. Kopanie kartofli.



Helenówek. Internat dla dzieci żydowskich. Żniwa.

Zgierz — 21.129 mieszkańców.

1. Katolicki Dom Sierot (ul. Szeroka 8), prowadzony przez Towarzystwo Opieki nad biednemi dziećmi w Zgierzu. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 13 chłopców i 16 dziewcząt.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa Opieki nad Niemowlętami — ul. Długa 23.

3. Ochronka ewangelicka i Dom Sierot przy parafji Ewangelickiej. Zakład założony w 1907 r. Wychowanie i kształcenie sierot.

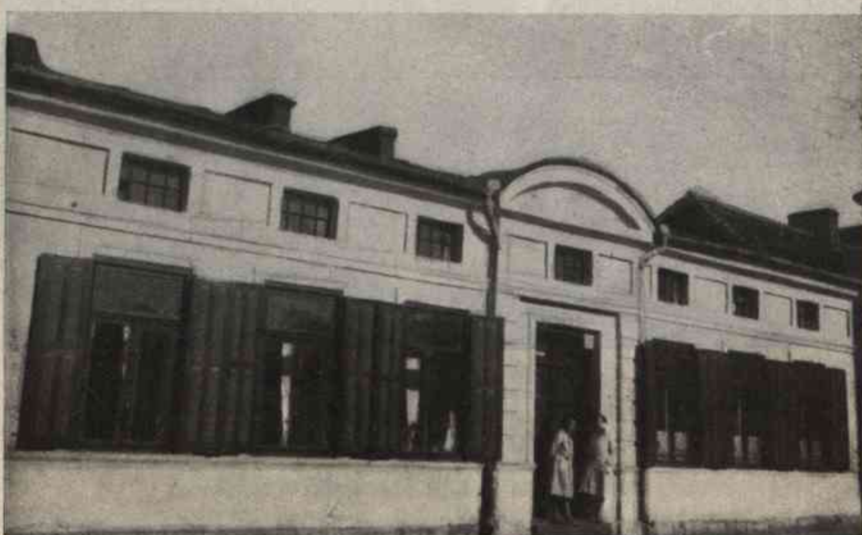
Powiat Piotrkowski — 197.285 mieszkańców.

Piotrków — 41.113. mieszkańców.

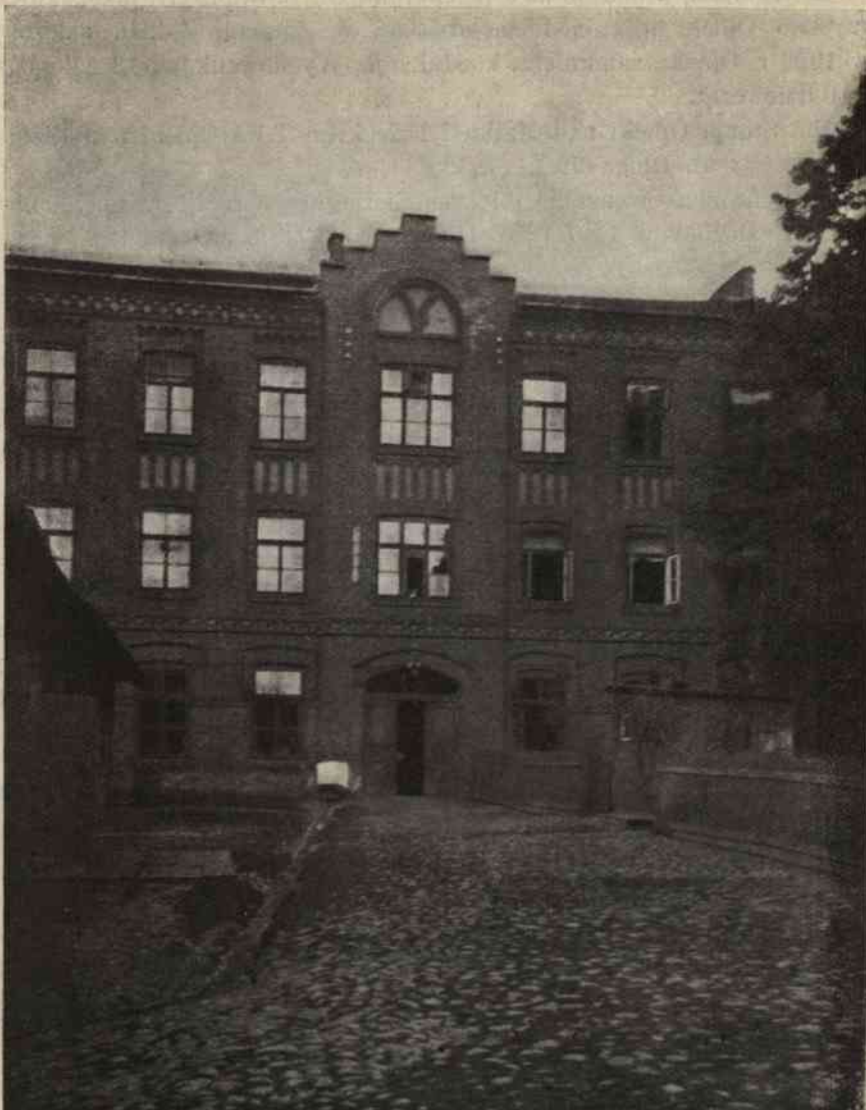
1. Bursa Rzemieślnicza (ul. Al. 3-go Maja 12), prowadzona przez Towarzystwo Rzemieślnicze. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczących się rzemiosła. Wychowanków 17.

2. Bursa dla chłopców im. „Św. Stanisława Kostki" (ul. Sulejowska). Zakład założony w 1916 r. Wychowanie i utrzymanie chłopców ze szkół powszechnych i średnich, opieka zamknięta. Wychowanków 26.

3. Bursa Rzemieślnicza (ul. Piłsudskiego 27), prowadzona przez Centralne Żydowskie Stow. Opieki nad sierotami. Zakład założony 1926 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczących się rzemiosł. Wychowanków 24.



Zgierz. Katolicki Dom Sierot.



Zgierz. Ochronka Ewangelicka i Dom Sierot.

4. Ognisko Rodzinne — (ul. Al. 3-go Maja 16). Zakład założony w 1918 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i utrzymanie niezamożnych uczennic z gimnazjów Piotrkowskich. Wychowanek 12.

5. Poradnia przeciwgruźlicza — ul. Tomickiego 30.

6. Schronisko dla dzieci inwalidów i sierot po poległych wojskowych im. „Anny Niepokojczyckiej". Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 7—15. Wychowanków 8.

7. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem — (ul. Piłsudskiego 27). Zakład założony w 1921 roku.

8. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, prowadzona przez Komi-T-wo Dobroczyności dla Chrześcian w Piotrkowie. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 6 chłopców i 6 dziewcząt. ,

9. Zakład wychowawczy dla sierot im. „Adeli", prowadzony przez

10. Żłobek dla dzieci (ul. J. Słowackiego 31), prowadzony przez T-wo „Kropla Mleka". Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci do lat 3-ch. Wychowanków 92-oje.

Powiat Radomskowski — 169.847 mieszkańców.

Radomsko — 20.572 mieszkańców.

1. Bursa im. „Tadeusza Kaściuszki" (ul. Długa 8), prowadzona przez Towarzystwo Polskiej Macierzy Szkolnej. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta, wychowanie uczniów ze szkół średnich. Wychowanków 36 chłopców.

2. Schronisko dla dzieci — (ul. Reymonta 13), prowadzone przez T-wo. Dobroczynności dla chrześcian w Radomsku. Zakład założony w 1904 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci bezdomnych. Wychowanków: 24 chłopców i 18 dziewcząt.

3. Ochronka im. Dr. Eljasza Mitelmana (ul. Kaliska 6), prowadzona przez Stowarzyszenie Ochronki im. Dr. E. Mitelmana. Zakład założony w 1915 r. Wychowanie dzieci wyznania mojżeszowego, opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 5 chłopców i 35 dziewcząt.

Powiat Sieradzki — 155.425 mieszkańców.

Sieradz — 9.284 mieszkańców.

Schronisko dla sierot, prowadzone przez Zgromadzenie Sióstr Urszulanek. Opieka zamknięta, wychowanie sierot do lat 14.

Zduńska Wola — 18.923 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Samorządu powiatowego — ul. Przemysłowa 16.

2. Ochronka i Przytułek (ul. Kościelna 22), prowadzone przez Kato-

lickie T-wo Dobroczynności. Zakład założony w 1909 r. Wychowanie i opieka nad dziećmi w wieku przedszkolnym. Wychowanków: 20 chłopców i 20 dziewcząt.

Złoczew.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Komitetu Hyg. Lekarsk. — ul. Daniłłowiczów.

Powiat Słupecki — 83.985 mieszkańców.

Słupca — 5.534 mieszkańców.

1. Ochronka Miejska (plac im. Marszałka J. Piłsudskiego), prowadzona przez Magistrat miasta Słupcy. Zakład założony w 1908 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 51.

2. Poradnia przeciwgruźlicza.

Zagórów.

1. Ochronka Miejska (ul. Kościelna), prowadzona przez Magistrat m. Zagórowa. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 43-oje.

2. Poradnia przeciwgruźlicza.

Pyzdry — 4.614 mieszkańców.

Poradnia przeciwgruźlicza.

Kleczew — 2.848 mieszkańców.

Poradnia przeciwgruźlicza.

Powiat Turecki — 102.139 mieszkańców.

Turek — 9.948 mieszkańców.

Ochronka dla dzieci (plac Sienkiewicza), prowadzona przez Towarzystwo Dobroczynności. Zakład założony w 1903 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 40 chłopców i 30 dziewcząt.

Powiat Wieluński — 181.361 mieszkańców.

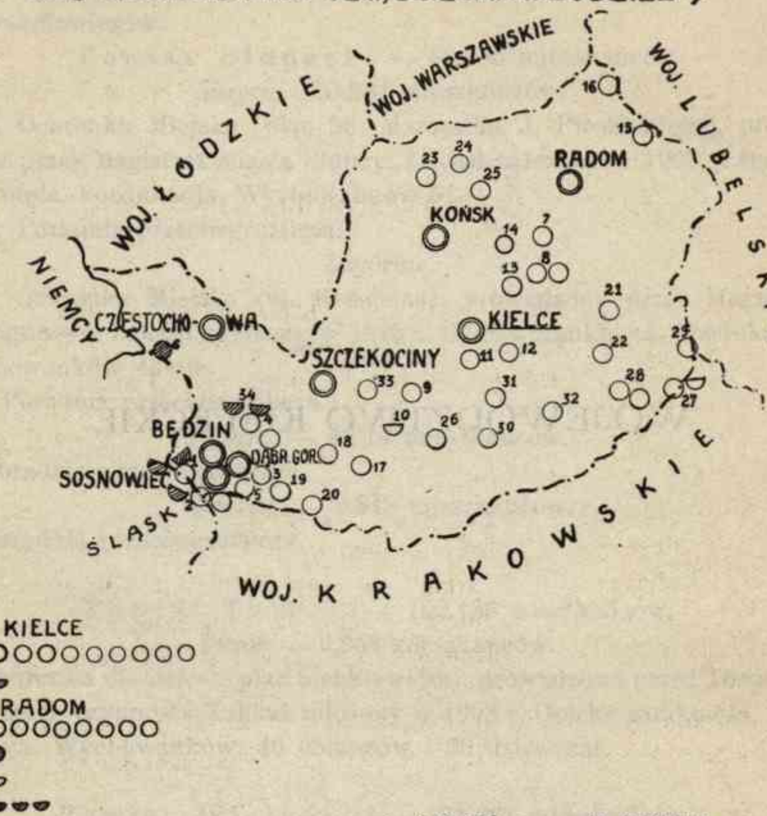
Komorniki.

Schronisko dla dzieci sierot i półsierot Wieluńskiego Powiatowego Związku Komunalnego. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku do lat 14. Wychowanków: 35 chłopców i 22 dziewczęta.

WOJEWÓDZTWO KIELECKIE.

WOJEWÓDZTWO KIELECKIE

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ





1 CZELADŹ
2. MACZKI
3 STRZEMIERZYCE WLK
4 ZĄBKOWICE
5 ZAGÓRZE
6. HERBY
7. MIRZEC
8 WĄCHOCK
9 JĘDRZEJÓW
10 WODZISŁAW
11 BILCZE
12 DALESZYCE
13 SUCHEDNIÓW
14 KAMIENNA
15 KOZIENICE
16 MAGNUSZEW
17 MIECHÓW
18 SZENIAWA
19 BOLESŁAW
20 PIESUTOWICE
21 OSTROWIEC
22 KOBYLANY
23 OPOCZNO
24 MARJÓWEK
25 PRZYSUCHA
26 WĘCHADŁÓW
27 SANDOMIERZ
28 KLIMONTÓW
29 ZAWICHOST
30 BUSKO-ZDRÓJ
31 CHMIELNIK
32 KUROZWĘKI
33 ROŻNICA
34 ZAWIERCIE

WOJEWÓDZTWO KIELECKIE
2.789.354 mieszkańców.

Powiat Będziński — 302.801 mieszkańców.

Będzin — 30.640 mieszkańców.

1. Przytułek dla sierot chłopców, Żydowskiego Towarzystwa Dobroczynności — ul. Kołłątaja 45. Zakład założony w 1924 r. Opieka częściowo zamknięta, częściowo otwarta, wychowanie chłopców sierot. Wychowanków stałych 6, przychodnich 24.

2. Przychodnia przeciwgruźlicza, Zakład Magistratu m. Będzina — ul. Pszenna 6. Zakład założony w 1925 r.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem „Kropla mleka". Zakład Magistratu m. Będzina — ul. Pszenna 6. Zakład założony w 1921 r. Opieka nad kobietami ciężarnemi oraz dzieckiem od urodzenia do 18-tu miesięcy.

4. Poradnia dla dzieci, ul. Pszenna Nr. 6. Ambulatorjum Magistratu m. Będzina. Zakład założony w r. 1921. Opieka lekarska nad dziećmi do lat 16.

5. Przytułek dla sierot, ul. Kołłątaja Nr. 55. Zakład Żydowskiego Towarzystwa Dobroczynności, założony w 1914 r.. Opieka otwarta. Wychowanek 43.

Czeladź — 18.922 mieszkańców.

1. Poradnia przeciwgruźlicza.

2. Schronisko dla dzieci chrześcijańskich — ul. Bytomska. Zakład Magistratu m. Czeladzi. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, Koedukacja. Wychowanków 28.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Czeladź.

Dąbrowa Górnicza — 45.849 mieszkańców.

1. Bursa przy państwowej szkole Górniczo-Hutniczej im. Staszica — ul. Kościuszki 23. Zakład założony w 1926 r. Wychowanków: 30 chłopców.



Dąbrowa Górniczą. Państwowa Szkoła Górnicza i Hutnicza im. Staszica.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu miasta — ul. Kościuszki 7.

4. Schronisko dla dziewcząt — ul. Królowej Jadwigi. Zakład T-wa Pomocy dla biednych chrześcijan. Zakład założony w 1901 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 18.

Maczki.

Bursa przy szkole Przemysłowo-Zawodowej w Maczkach. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta. Wychowanków: 40 chłopców.

3. Miejska Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Dąbrowy, ul. Kościuszki. Opieka otwarta.

4. Miejski Żłobek dla niemowląt Magistratu m. Dąbrowy. Opieka zamknięta. Wychowanków 15.

M. Sosnowice — 95.146 mieszkańców.

1. Dom Sierot — ul. Konrada 13. Zakład Żydowskiego Towarzystwa Dobroczynności, założony w 1920 roku. Wychowanie sierot od lat 5 do 15. Wychowanków 20.

2. Dom Sierot im. Henryka Sienkiewicza — ul. Prosta 7. Zakład Chrześćjańskiego T-wa Dobroczynności. Opieka nad dziewczętami sierotami do lat 17. Wychowanek 50.

3. Miejska przychodnia przeciwjagliczna. Zakład Magistratu m. Sosnowca.

4. Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem. ul. Chemiczna 2. Zakład miejski, założony w 1916 roku.

5. Przychodnia Przeciwgruźnicza. Zakład T-wa Przeciwgruźliczego w Sosnowcu, założony w 1925 roku.

6. Miejski Dom Niemowląt — ul. Aleja 11. Opieka i wychowanie dzieci do lat 7-miu.

7. Zakład Dom Wychowowczy dla chłopców, Chrześcijańskiego T-wa Dobroczynności w Sosnowcu — ul. Zygmuntowska 7. Opieka zamknięta, wychowanie sierot chłopców. Wychowanków 64.

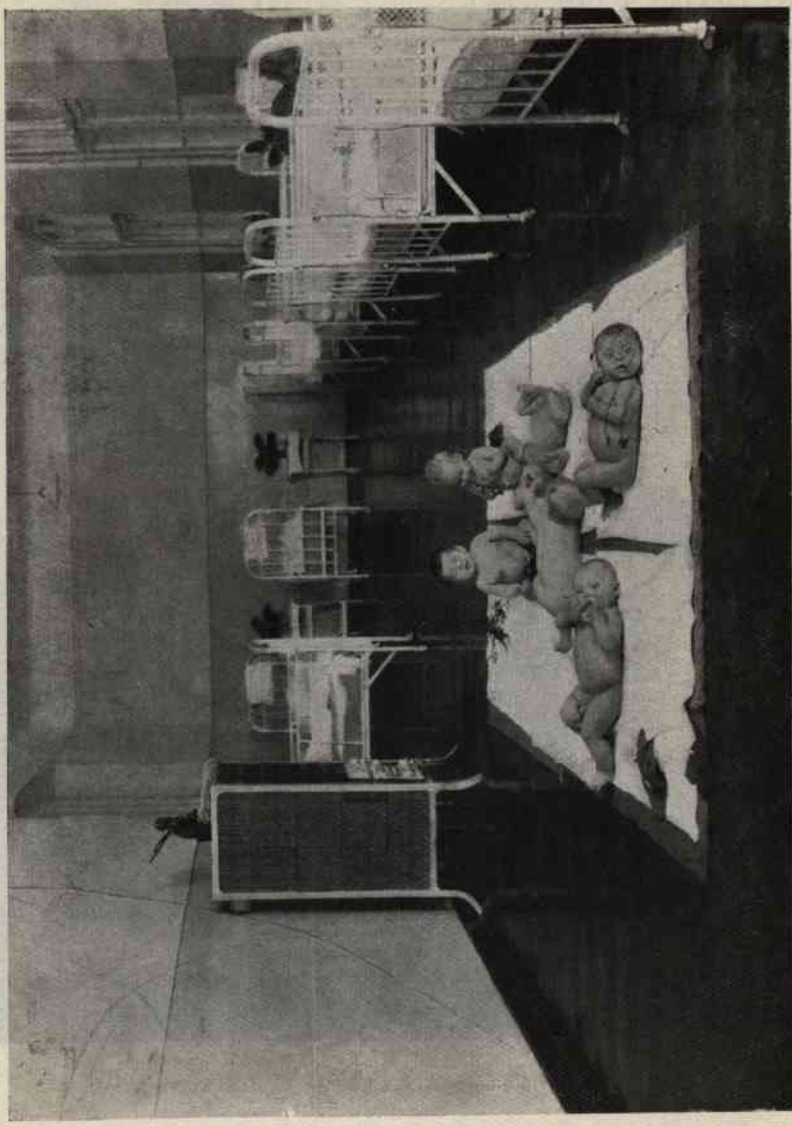
8. Sala Zajęć dla dziewcząt chrześcijańskiego T-wa Dobroczynności w Sosnowcu, ul. Kaliska 13. Opieka nad bezdomnemi dziewczętami ponad lat 16. Wychowanek 17.



Sosnowiec. Stacja opieki nad matką i dzieckiem.

Wieś Strzemieszyce Wielkie.

1. Zakład wychowawczy dla sierot Sióstr Pasjonistek. Zakład założony w 1919 roku. Wychowanie sierot dziewcząt od lat 3-ch do 14-tu. Wychowanek 50.



Sosnowiec. Miejski dom niemowląt.

Ząbkowice gminy Olkusko-Siewierskiej.

1. Schronisko dla sierot — na Basiuli. Zakład Wydz. Pow. Sejmiku Będzińskiego, Magistratu m. Sosnowca i Magistratu m. Dąbrowy-Górniczej. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta, Koedukacja. Wychowanie sierot i półsierot. Wychowańców 20.

Wieś Zagórne, poczta Dąbrowa-Górnicza.

1. Ochrona dla dzieci przychodnich oraz przytułek dla sierot. Wychowańców stałych 6.

Powiat Częstochowski — 258.695 mieszkańców.

Częstochowa — 88.520 mieszkańców.

1. Bursa przy Państwowem Seminarjum Ochroniarek — ul. Humbertowska. Zakład założony w 1901 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 15. —

2. Bursa przy szkole Rzemieślniczo-Przemysłowej Okręgowego T-wa Rzemieślniczego — ul. Dzika 23. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 35.

3. Bursa im. „Staszica" T-wa Dobroczynności dla chrześcijan. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 25.

4. Ochronka im. „Kr. Jadwigi" Sekcji przeciwżebraczej przy Magistracie m. Częstochowy. ul. Dąbrowskiego 22. Zakład założony w 1916 roku. Wychowanie dzieci od lat 4 do 10. Wychowanków 40.

5. Schronisko dla sierot dziewcząt Chrześcijańskiego T-wa Ochrony Kobiet — ul. Stara 26. Zakład założony w 1921 r. Wychowanie dziewcząt sierot, oraz kształcenie zawodowe. Wychowanek 24.

6. Schronisko dla Sierot Stowarzyszenia „Przezorność" — ul. Stara 15. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 9.

7. Schronisko Św. Antoniego Instytucji Społecznej — ul. Wieluńska. Opieka zamknięta. częściowo otwarta. wychowanie sierot. Zakład prowadzi szkołę powszechną, Koedukacja. Wychowanków stałych 56.

8. Zakład Opieki nad bezdomnemi dziećmi ,Organizacji Społecznej — ul. Piotrowska 12. Zakład założony w 1911 r. Opieka zamknięta, Koedukacja i kształcenie dzieci bezdomnych. Wychowanków 90.

9. Zakład Opieki Najśw. Marji Panny dla moralnie zaniedbanych młodych dziewcząt Zgromadzenia Sióstr Najśw. Marji Panny Miłosierdzia — ul. Barbary 5. Wychowanie dziewcząt ponad lat 14. Wychowanek 70.

10. Ochronka przy T-wie Dobroczynności dla Żydów — ul. Fabryczna 5a. Towarzystwo opiekuje się dziećmi do lat 7. Opieka otwarta. Koedukacja. Wychowanie i całkowite utrzymanie dzieci. Wychowanków 110.

11. Dom Starców i Sierot „Mina Werde“ Dobroczynności dla żydów — ul. Polna 2. Zakład założony w 1903 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot od lat 4 do 15, uczęszczających do szkół powszechnych. Wychowanków 48.

12. Przychodnia Przeciwgruźlicza T-wa Dobroczynności T. O. Z. Zakład założony w 1927 r.

13. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa Dobroczynności T. O. Z. Zakład założony w 1927 r.

Częstochowa na Stradomiu.

Zakład Leczniczo-Wychowawczy dla dzieci jaglicznych Komitetu Społeznego Wojew. Kieleckiego. Wychowanie, nauka i opieka lekarska aż do wyzdrowienia. Wychowanków 400.

Herby.

Zakład wychowawczy dla chłopców trudnych do prowadzenia Komitetu Społecznego Województwa Kieleckiego. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta, wyhowanków 120.

Powiat Iłżecki — 150.964 mieszkańców.

Mirzec.

Zakład wychowawczy dla sierot Samorządu Powiatowego. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot pow. Iłżeckiego. Wychowanków 57.



Herby Polskie. Zakład wychowawczy dla chłopców trudnych do prowadzenia.

Wąchoć.

1. Schronisko dla dzieci repartjantów (dziewcząt). Zarządu patronatu Schroniska. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowankw 50.

2. Przytułek dla Sierot (chłopców). Zakład prywatny ks. Kanonika Chrzanowskiego, założony w 1920 r. Wychowanków 10.

P o w i a t J ę d r z e j o w s k i — 110.350 mieszkańców.

Jędrzejów — 12.914 mieszkańców.

Internat pracy przy Państwowem Seminarjum Nauczycielskiem męskiem. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 53.

Wodzisław.

Ochronka „Królowej Jadwigi" Koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Kielcach. Opieka otwarta, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 5 — 7, szkoła freblowska. Wychowanków 45.

P o w i a t K i e l e c k i — 197.852 mieszkańców.

Kielce.

1. Bursa im. Jana Śniadeckiego przy gimnazjum państwowem w Kielcach — ul. Szeroka 40. Zakład założony w 1911 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 24.

2. Bursa dla dziewcząt Narodowej Organizacji Kobiet — ul. Kapitulna. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół średnich. Wychowanek 15.

3. Bursa przy Szkole Rzemieślniczej ks. ks. Salezjanów — ul. Starowarszawska 56. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców sierot i synów ubogich rodziców od lat 14-tu, kształcących się w rzemiośle. Wychowanków 24.

4. Schronisko Dziecięce Św. Wincentego à Paulo — ul. Aleksandra 11. (Fundacja). Zakład założony w 1866 r. zarządzany przez S. S. Św. Wincentego à Paulo. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot po wojskowych i rzemieślnikach w wieku od lat 3 — 12. Wychowanków 90.

5. Schronisko Św. Józefa dla chłopców, Katolickiego T-wa Dobroczynności — ul. Wesoła 61. Zakład założony w 1909 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 4 do 15. Wychowanków 40.

6. Schronisko Św. Antoniego dla dziewcząt Katolickiego T-wa Dobroczynności — ul. Wesoła 61. Zakład założony w 1909 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 4 — 15. Wychowanek 40.

7. Schronisko Św. Stanisława Kostki oraz Żłobek dla dzieci T-wa Schroniska „Dzieci Marji" w Kielcach — ul. Czysta 36. Zakład zało-



Kielce. Zakład św. Wincentego à Paulo. Sypialnia.

żony w 1915 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci od lat 14. Wychowanków 53.

8. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Organizacji Społecznej — plac Wolności. Zakład założony w 1920 r.

9. Zakład Sierot Serca Jezusowego, Zgromadzenia S. S. Dominikanek — Aleja Karcowska 14. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od lat 4 — 14. Wychowanek 36.

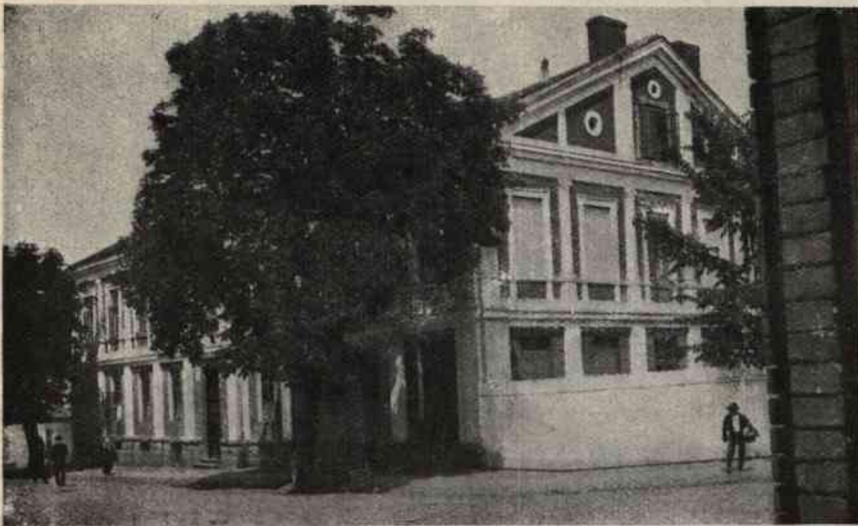
10. Zakład Schronisko dla sierot żydowskich T-wa Opieki nad sierotami żydowskimi — ul. Aleksandra 9. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 35.

Bilcza.

Sierociniec w Bilczy Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot. Wychowanków 25.

Daleszyce, poczta Kielce (Dom Ludowy).

Ochronka, Zakład Fundacji Ks. Bogumiła Czarkiewicza. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 — 7. Wychowanków: chłopców 10 i dziewcząt 15.



Kielce. Dom T-wa Dobroczynności.



Bilcza. Sierociniec Samorządu Powiatowego.

Suchedniów.

Bursa przy Szkole Zawodowej Żeńskiej T-wa Przyjaciół Szkoły zawodowej. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 40.

Powiat Końskie — 155.577 mieszkańców.

Końskie — 10.030 mieszkańców.

1. Bursa przy Państwowem Seminarjum Męskiem. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, wychowanie i utrzymanie młodzieży uczęszczającej do Seminarjum. Wychowanków 33.

2. Schronisko Sierot Samorządu powiatowego. Zakład założony 1926 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i wykształcenie dzieci sierot do lat 14. Wychowanków: chłopców 20 i dziewcząt 25.

3. Żydowski Dom Sierot, Zakład Anny Hochberg. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 21.

Kamienna — 8.979 mieszkańców.

Gniazdo w Kamiennej, T-wa Opieki nad dziećmi w Kamiennej. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 — 7. Wychowanków: chłopców 28 i 37 dziewcząt.

Powiat Kozienicki — 136.682 mieszkańców.

Kozienice — 7.525 mieszkańców.

Przytułek sierot Samorządu powiatowego — ul. Aleje Nr. 5. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot do lat 14. Wychowanków: chłopców 24 i dziewcząt 26.

Magnuszewo.

Ochronka pod wezwaniem „Najśw. M. Panny Zwycięskiej". Zakład Miejscowego Koła Opieki. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie miejscowych sierot oraz z okolicy. Wychowanków: chłopców 14 i dziewcząt 16.

Powiat Miechowski — 164.293 mieszkańców.

Miechów — 6.268 mieszkańców.

Ochronka „Najśw. Serca Jezusa" Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1926 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 2 — 14. Wychowanków 50.

Szeniawa.

Schronisko dla dzieci im. „Dzieciątka Jezus" Katolickiego Związku Polek w Szeniawie. Opieka zamknięta, wychowanie sierot chłopców. Wychowanków 10.

Powiat Olkuski — 149.862 mieszkańców.

Bolesław.

Bursa przy Szkole Zawodowej Żeńskiej Polskiej Macierzy Szkolnej. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 32.



Niesułowice. Schronisko dla sierot.

Niesułowice.

Schronisko dla sierot Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 50.

Powiat Opatowski — 178.860 mieszkańców.

Ostrowiec — 24.435 mieszkańców.

Schronisko dla dzieci Chrześcijańskiego T-wa Dobroczynności.—ul. Długa. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 9 i dziewcząt 15.

Kobylany.

Schronisko dla dzieci Św. Wincentego à Paulo, fundacja ś. p. Rudnickiego. Zakład założony w 1858 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i wykształcenie sierot. Wychowanków: chłopców 15 i dziewcząt 20.

Powiat Opoczyński — 134.828 mieszkańców.

Opoczno — 4.077 mieszkańców.

Schronisko dla sierot Stowarzyszenia Ratunkowego „Samarytanin" w Opocznie. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 2 — 16. Wychowanków: chłopców 17 i dziewcząt 23.

Marjówek.

Bursa przy Seminarjum Nauczycielskiem żeńskiem i przy Szkole Gospodarczo-Rzemieślniczej dla dziewcząt wiejskich T-wa „Samopomoc Kulturalno-Oświatowa w Marjówce“. Opieka zamknięta. Wychowanek 50.

Przysucha.

Bursa przy Szkole Spółdzielczej Średniej w Przysusze T-wa Szerzenia Oświaty. Zakład założony w 1920 r. Wychowanków 40.

Powiat Pińczowski — 132.442 mieszkańców.

Węchadłów.

Sierociniec „Św. Józefa“ Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 26 chłopców i 23 dziewczęta.

Powiat Radomski — 113.782 mieszkańców.

Radom — 67.758 mieszkańców.

1. Bursa dla seminarzystek „Przyszłość“ Koła Ziemianek powiatu Kozienickiego — ul. Skaryszewska 7. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 36.

2. Bursa dla chłopców im. J. Kochanowskiego Koła Ziemianek powiatu Kozienickiego — ul. Tronowa 6. Zakład założony w 1916 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 36.

3. Dom Sierot „Św. Antoniego“ T-wa Dobroczynności w Radomiu — ul. Stare Miasto 7. Zakład założony w1893r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców sierot w wieku od lat 4 — 10. Wychowanków 50.

4. Dom Sierot „Św. Rodziny“ T-wa Dobroczynności w Radomiu, zarządzany przez Siostry Św. Wincentego à Paulo — ul. Świeża 6. Opieka zamknięta, wychowanie sierot dziewcząt. Przy zakładzie znajduje się ochronka dla dzieci przychodzących w wieku od lat 4 — 7. Wychowanek 35.

5. Dom Sierot Żydowskich Żydowskiego T-wa Dobroczynności — ul. Obozisko 6. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 68.

6. Miejska Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem I-szy oddział — ul. Zemłynie. Zakład założony w 1926 r.

7. Miejska Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem (II-gi oddział) — ul. Słowackiego 80. Zakład założony w 1926 r.

8. Przychodnia Przeciwgruźlicza Magistratu miasta Radomia. Zakład założony w 1925 r.

9. Ochronka III-cia dla chłopców T-wa Dobroczynności w Radomiu — ul. Skaryszewska 17. Opieka otwarta dla dzieci pozbawionych opie-

ki domowej, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 3 — 7. Wychowanków 23.

10. Schronisko dla bezdomnych dzieci w Radomiu Magistratu miasta Radomia — ul.Lubelska 89. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku do lat 16- tu . Wychowanek 60.

11. Zakład Opieki Najśw. M. P. dla moralnie zaniedbanych dziewcząt Zgromadzenia Sióstr Najśw. M. Panny. Zakład założony w 1917 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i wykształcenie fachowe bezdomnych dziewcząt, moralnie zaniedbanych. Wychowanek 50. (Opieka nad upadłemi kobietami).

12. Żłobek Magistratu miasta Radomia — ul. Lubelska 89. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, wychowanie niemowląt.

13. „Talmud - Tora" Zakład Żydowskiego T-wa „Mizroch" — ul. Góra Rytwiańska 6. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie wykształcenie sierot. Wychowanków 56.

Powiat Sandomierski — 123.049 mieszkańców.

Sandomierz — 7.439 mieszkańców.

1. Schroniska dla Sierot przy Szpitalu Św. Ducha Samorządu powiatowego — ul. Opatowska. Fundacja. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 22 i dziewcząt 18.

2. Ochronka dla przychodzących dzieci T-wa Dobroczynności w Sandomierzu. Opieka otwarta, dożywianie dzieci w wieku do lat 7-miu. Wychowanków 98.

Klimontów.

1. Bursa przy Szkole Zawodowej Żeńskiej w Klimontowie Stowarzyszenia „Nauka i praca". Opieka zamknięta. Wychowanek 40.

2. Schronisko Św. Józefa Stowarzyszenia „Nauka i Praca". Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta, wychowanie i wykształcenie fachowe dziewcząt sierot w wieku od lat 3 — 18. Wychowanek 40.

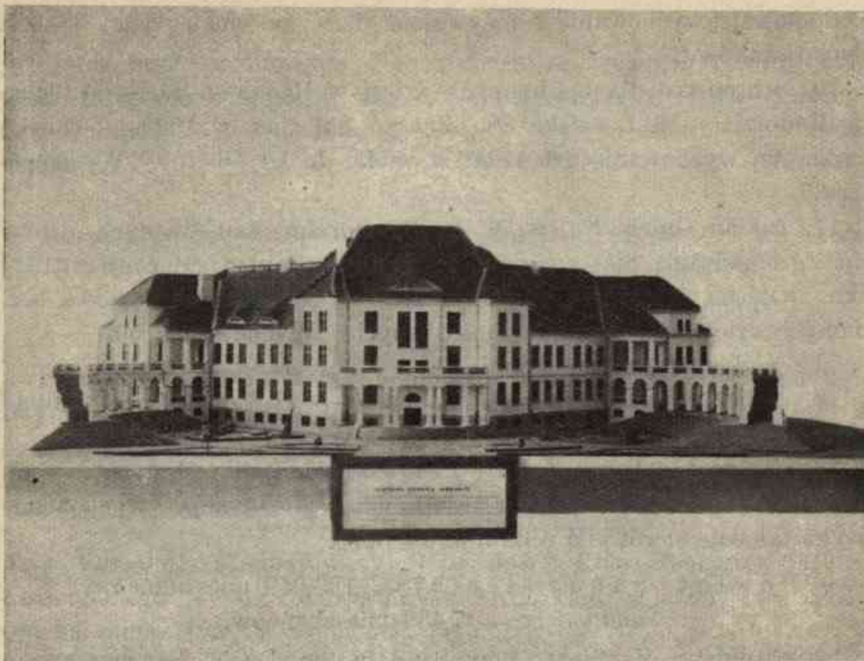
Zawichost — 3.315 mieszkańców.

Bursa przy Szkole Rzemiosł T-wa Wychowawczo - Oświatowego „Przyszłość". Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 60.

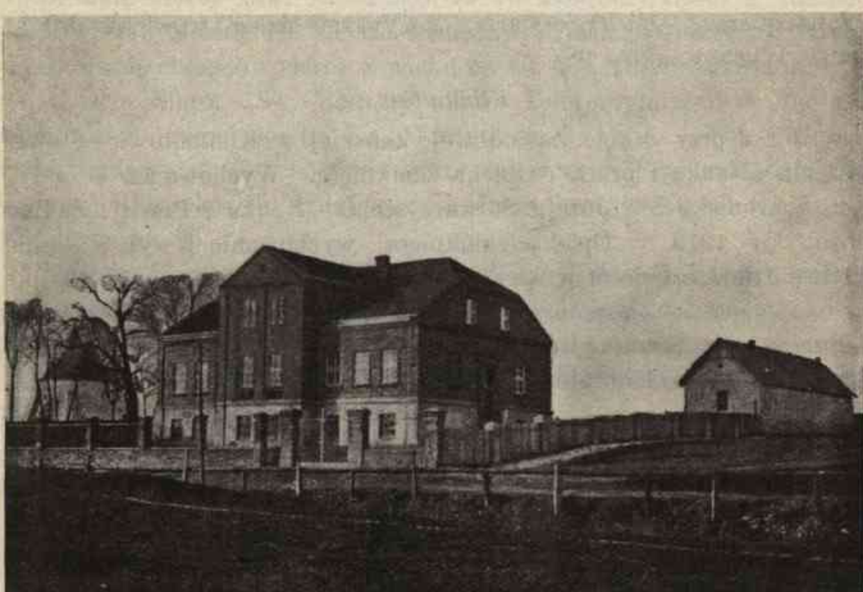
Powiat Stopnicki — 154.686 mieszkańców.

Busko - Zdrój.

Kolonja Lecznicza Dziecięca im. Dra Med. Józefa Brudzińskiego, fundacja Stowarzyszenia „Kolonja Lecznicza Dziecięca im. Dra Med. Józefa Brudzińskiego". Zakład założony w 1918 r. Leczenie zołzów



Busko-Zdrój. Model gmachu „Kolonji Leczniczej im. D-ra Med. Józefa Brudzińskiego".



Chmielnik. Bursa przy Szkole Zawodowej Żeńskiej.

i przewlekłych chorób. Opieka zamknięta. Zakład otwarty cały rok. Korzysta 800 dzieci rocznie.

Chmielnik — 8.503 mieszkańców.

Bursa przy Szkole Zawodowej Żeńskiej w Chmielniku Wojewódzkiego Komitetu Społecznego. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 50.

Kurozwęki.

Przytułek Św. Wincentego à Paulo, fundacja ś. p. Anastazji Sołtykowej. Zakład założony w 1860 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 12 i dziewcząt 24.

Powiat Włoszczowski — 103.669 mieszkańców.

Rożnica.

Sierociniec Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i ubogich dzieci pow. Włoszczowskiego. Wychowanków 38.

Szczekcciny — 6.172 mieszkańców.

1. Bursa dla dziewcząt przy Gimnazjum T-wa Opieki. Zakład za łożony w 1925 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanek 20.

2. Bursa dla chłopców przy Gimnazjum T-wa Opieki. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta, wychowanie hcłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 40.

3. Schronisko Związku Ziemian powiatu Włoszczowskiego. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci sierot do lat 14-tu. Wychowanków: chłopców 11 i dziewcząt 13.

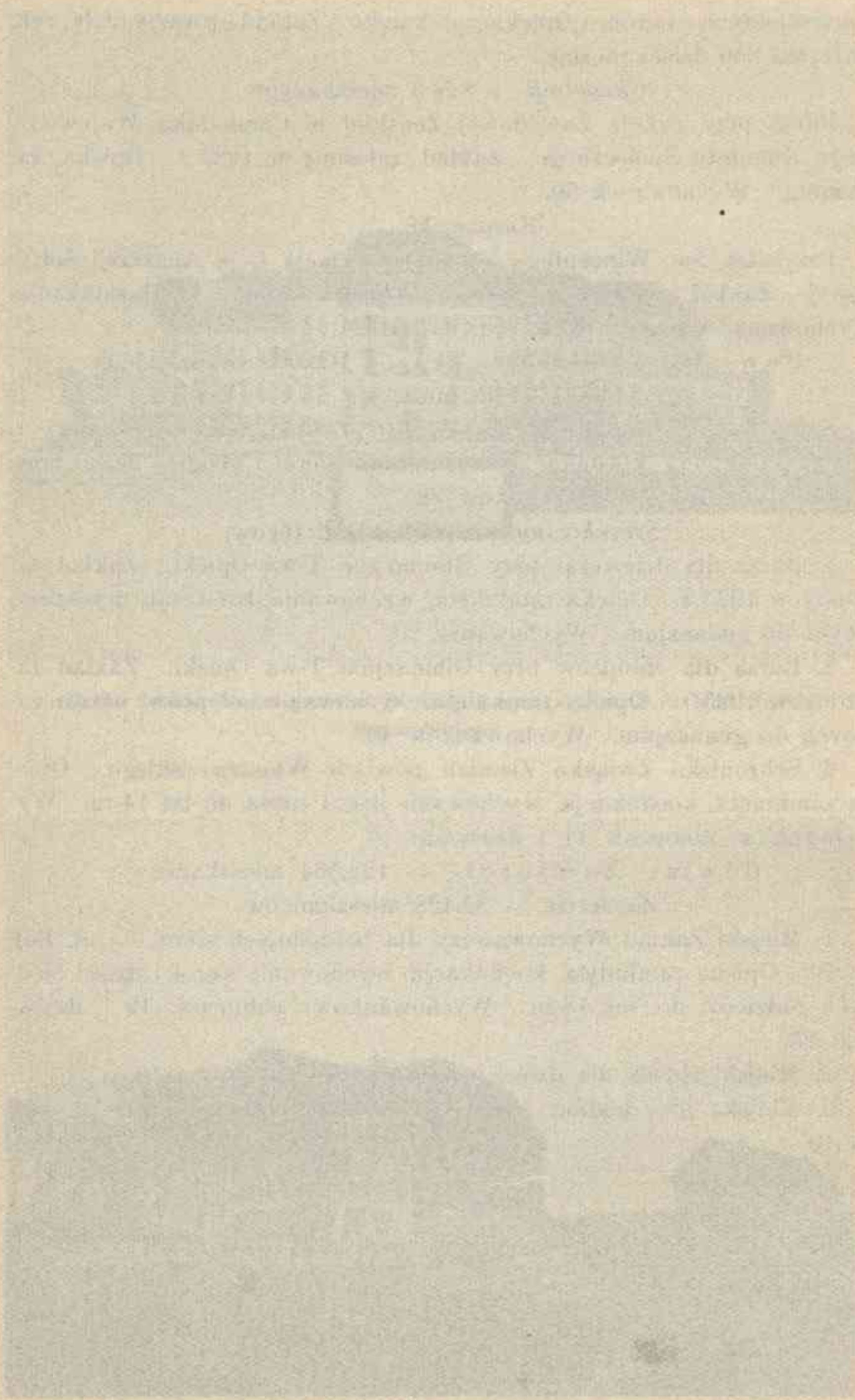
Powiat Zawiercie — 122.554 mieszkańców.

Zawiercie — 32.428 mieszkańców.

1. Miejski Zakład Wychowawczy dla bezdomnych sierot — ul. Polna 10. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i dzieci biednych rodziców do lat 18-tu. Wychowanków: chłopców 19 i dziewcząt 25.

2. Miejski żłobek dla dzieci w Zawierciu — ul. Polna 10.

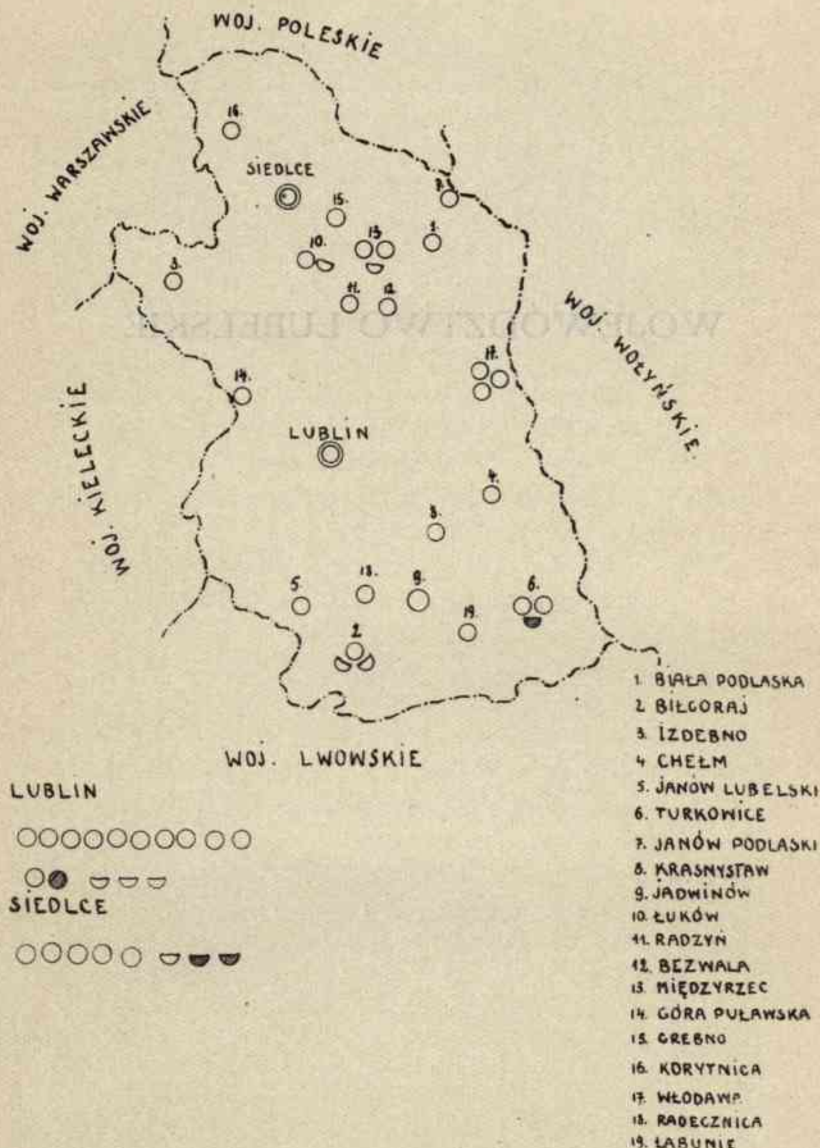
3. Miejska przychodnia przeciwgruźnicza w Zawierciu — ul. Polna 10.



WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE.

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ



WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE — 2.296.746 mieszkańców.

Powiat Bialski — 63.404 mieszkańców.

Biała Podlaska — 13.005 mieszkańców.

Zakład Bialskiego T-wa Dobroczynności — ul. Janowska 16. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot do lat 14. Wychowanków: 22 chłopców i 28 dziewcząt.

Powiat Biłgorajski — 99.588 mieszkańców.

Biłgoraj — 5.603 mieszkańców.

1. Przytułek dla starców i sierot — ul. Nadstawna. Budynek własny Gminy Żydowskiej. Zakład założony w 1880 r. Pensjonarzy 11: 8 starców i 3 dzieci.

2. Ochronka dla dzieci w Biłgoraju — ul. 3 Maja. Sejmiku Powiatowego w Biłgoraju. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 3 do 18. Wychowanków: chłopców 29 i dziewcząt 15.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Polskiego Czerwonego Krzyża — ul. Nadstawna.

Powiat Garwoliński — 159.795 mieszkańców.

Wieś Izdebno.

Schronisko Sejmikowe w Izdebnie, Sejmiku Powiatowego. Zakład założony w 1926 r.. Koedukacja. Wychowanków: 25 chłopców i 26 dziewcząt.

Powiat Chełmski — 133.622 mieszkańców.

Chełm — 87.643 mieszkańców.

Zakład sierot Chełmskiego T-wa Dobroczynności — ul. Lwowska. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot i półsierot od lat 2 do ukończenia fachowego wykształcenia. Wychowanków: chłopców 50 i dziewcząt 88.



Chełm. Zakład Sierot Chełmskiego T-wa Dobroczynności.

Powiat Janowski — 144.652 mieszkańców.

Janów Lubelski — 6.426 mieszkańców.

Przytułek dla sierot pod wezwaniem św. Józefa, Powiatowego Związku Komunalnego. Zakład założony w 1915 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot do lat 14. Wychowanków: chłopców 14 i dziewcząt 21.

Powiat Hrubieszowski — 113.852 mieszkańców.

Turkowice.

1. Zakład sierot wojennych w Turkowicach. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Wychowanie sierot-chłopców w wieku od 3-ch lat do 17. Wychowanków 17.

2. Ochronka Sejmikowa w Turkowicach, Sejmiku Powiatowego w Turkowicach. Zakład założony w 1919 r. Wychowanie sierot powiatu Hrubieszowskiego. Koedukacja. Wychowanków: 35 chłopców i 30 dziewcząt.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza T-wa Przeciwgruźliczego.



Janów Lubelski. Przytułek dla sierot pod wezw. św. Józefa.

Powiat Konstantynowski — 58.460 mieszkańców.

Janów Podlaski — 3.360 mieszkańców.

Zakład sierot wojennych dla dziewcząt, Zgromadzenia Sióstr Służebniczek. Zakład założony w 1922 r. Wychowanie dziewcząt oraz nauka gospodarstwa domowego. Wychowanek 18.

Powiat Krasnystawski — 128.788 mieszkańców.

Krasnystaw — 8.943 mieszkańców.

Przytułek sierot w Krasnymstawie Sejmiku Powiatowego, zarządzany przez Siostry Felicjanki. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci do lat 14. Wychowanków: chłopców 23 i dziewcząt 23.

Powiat Lubratowski — 106.121 mieszkańców.

Jadwinów.

Zakład sierot pod wezwaniem św. Antoniego Zgromadzenia Sióstr Felicjanek. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 2 do 18-tu. Wychowanków: chłopców 21 i dziewcząt 27.

Powiat Lubelski — 257.489 mieszkańców.

M. Lublin — 103.853 mieszkańców.

1. Bursa Andrzejów — ul. Króla Leszczyńskiego. Fundacja Stanisława i ś. p. Michaliny Śliwińskich. Zakład założony w 1923 r. Wychowanie młodzieży męskiej szkół średnich i zawodowych miasta Lublina w wieku od lat 9 do 20. Wychowanków chłopców 105.

2. Miejski Zakład Wychowawczy im. Jachowicza — ul. Archidjakońska Nr. 3, Magistratu miasta Lublina. Zakład założony w 1918 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 2 do 7. Wychowanków: chłopców 27 i dziewcząt 22.

3. Miejski Zakład Wychowawczy „Osada Dziecięca" — ul. Unicka, Magistratu miasta Lublina. Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 7 do 16. Wychowanków: chłopców 76 i dziewcząt 37.

4. Ochronka dla dzieci gminy wyznaniowej Żydowskiej miasta Lublina — ul. Grodzka Nr. 11. Zakład założony w 1862 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 51 i dziewcząt 55.

5. Szkoła Gospodarstwa Domowego z oddziałem wychowawczym dla sierot w Kiełczewicach pow. Lubelskiego — ul. Chmielna Nr. 1. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta dla dziewcząt w wieku od lat 7 do 18. Szkoła powszechna, wykształcenie zawodowe. Wychowanek dziewcząt 140.

6. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Lublina — ul. Narutowicza 32.

7. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. Z. — ul. Królewska 15.

8. Zakład wychowawczy sierot wojennych dla dziewcząt — ul. Dominikańska 3. Dom państwowy. Zakład prowadzony przez Magistrat miasta Lublina, założony w 1918 r. Opieka zamknięta. Wychowanie i wykształcenie dziewcząt w wieku od lat 4 do 18. Wychowanek 120.

9. Żłobek dzienny — ul. Narutowicza. Zakład prywatny, założony w 1922 r. przy T-wie „Kropla Mleka", prowadzony przez T-wo „Żłobek dzienny". Opieka otwarta. Wychowanków 15 niemowląt.

10. Zakład Rzemieślniczo-Wychowawczy pod wezwaniem „Ś-go Józefa" — ul. Narutowicza 48, T-wa Zakładów Rzemieślniczo-Wychowawczych „Ś-go Józefa". Opieka zamknięta. Wychowanie i wykształcenie chłopców sierot. Wychowanków 26.

11. Żłobek Miejski i Ognisko Matek Magistratu m. Lublina — ul. Sieroca 4. Zakład założony w 1917 r. Wychowanie dzieci niemowląt



Lublin. „Żłobek".

i opieka nad matkami karmiącemi. Opieka zamknięta. Z zakładu korzysta 10 matek karmiących. Wychowanków niemowląt: 10 chłopców i 22 dziewcząt.

12. Zakład Rzemieślniczo-Wychowawczy Braci Misjonarzy Kresowych w Lublinie — ul. Podwal 15. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców w wieku ponad lat 14-cie. Wychowanków 40.

13. Zakład dla chłopców sierot „Dom Zarobkowy", Lubelskiego T-wa Dobroczynności—ul. Jezuicka 3. Zakład założony w 1894 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dzieci w wieku od lat 5 do 15. Wychowanków — chłopców 162.

14. Zakład wychowawczy dla sierot dziewcząt „Sala sierot", Chrześcijańskiego T-wa Dobroczynności — ul. Sieroca. Zakład założony w 1855 r. Opieka zamknięta. Wychowanie i kształcenie fachowe dziewcząt sierot w wieku od lat 3 do 18. Wychowanek 118.

15. Zakład opiekuńczy nad upadłemi moralnie dziewczętami — ul. Wiktorja. Fundacja Kleniewskich. Zakład założony w 1910 r., zarządzany przez T-wo Dobroczynności. Opieka zamknięta. Opieka i wychowanie dziewcząt moralnie zaniedbanych w wieku od lat 14 do 18. W zakładzie przebywa wychowanek 55.

Powiat Łuków — 127.359 mieszkańców.

Łuków — 12.571 mieszkańców.

1. Schronisko dla dziewcząt pod wezw. „Św. Mikołaja", Powiatowego Komunalnego Związku. Zakład założony w 1913 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt w wieku od lat 2-ch do 18. Wychowanek 42. Przy zakładzie szkoła powszechna dla 40 dziewcząt oraz szwalnia, do której uczęszcza 25 dziewcząt.

2. Ochronka dla niezamożnych mieszkańców miasta Łukowa. Zakład prowadzony przez Macierz Szkolną, wspólnie ze Związkiem Zawodowym kolejarzy „Oddział w Łukowie". Opieka otwarta. Wychowanków 55 dzieci.

Powiat Radzyński — 87.219 mieszkańców.

M. Radzyń — 4.833 mieszkańców.

Schronisko dla dzieci pod wezw. „Św. Józefa" — ul. Warszawska. Fundacja Parafji Rzymsko-Katolickiej m. Radzynia. Zakład założony w 1921 r., zarządzany przez Siostry Albertynki. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 2 do 16. Wychowanków: chłopców 5 i dziewcząt 18.

Bezwola, poczta Wohyń.

Zakład sierot św. Franciszka Serafickiego. Zakład prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Felicjanek. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 9 i dziewcząt 9.



Łuków. Schronisko dla dziewcząt pod wezwaniem św. Mikołaja.

Międzyrzec — 12.622 mieszkańców.

1. Dom sierot żydowskich, Komitetu nad sierotami żydowskiemi. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot w wieku od lat 3 do 16. Wychowanków: chłopców 12 i 10 dziewcząt.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, T-wa T. O. Z. — ul. Lubelska 26.

3. Zakład Sióstr T-wa Dobroczynności w Łukowie — ul. Szpitalna 3. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców sierot w wieku od lat 5 do 15. Wychowanków 28 chłopców.

Powiat Puławski — 163.923 mieszkańców.

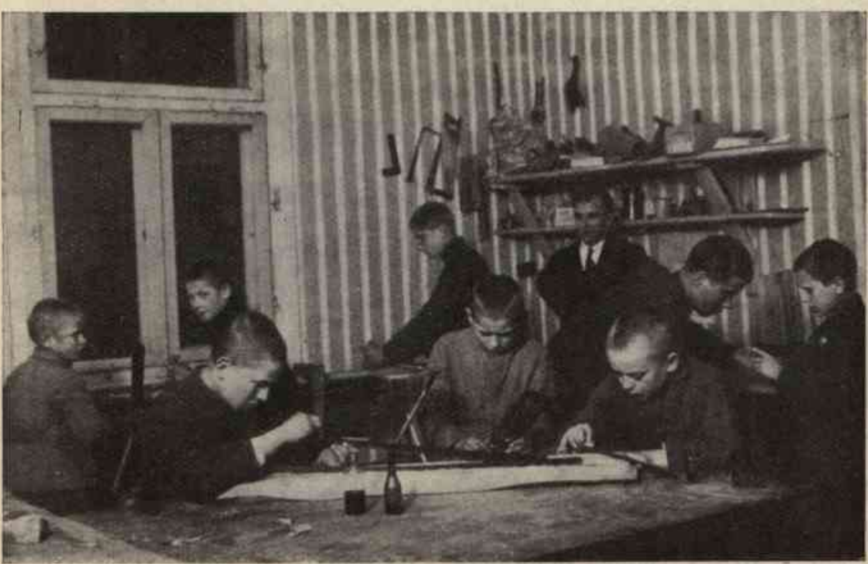
Góra Puławska, poczta Puławy.

Zakład wychowawczy w Górze Puławskiej, Sejmiku Powiatowego Puławskiego. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 14. Wychowanków: chłopców 37 i dziewcząt 23.

Powiat Siedlecki — 111.679 mieszkańców.

Siedlce — 33.743 mieszkańców.

1. Schronisko dla chłopców Magistratu m. Siedlec — ul. Szpitalna 5. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta. Wychowanków — chłopców 45.



Łuków. Zakład T-wa Dobroczynności dla chłopców sierot



Góra Puławska. Zakład wychowawczy.

2. Zakład opiekuńczy dla sierot „Sierociniec“, Magistratu m. Siedlec — ul. Szkolna 5. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Wychowanków: chłopców 22 i dziewcząt 23.

3. Ochronka Sierot Żydowskich — ul. Sienkiewicza 65, Gminy Żydowskiej w Siedlcach. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 34 chłopców i 18 dziewcząt.

4. Poradnia Przciwgruźlicza T-wa Przeciwgruźliczego.

5. Poradnia Przeciwgruźlicza T-wa T. O. Z.

6. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Lublina — ul. Prospektowa 2.

7. Schronisko T-wa Opieki nad dziećmi „Gniazdo“ — ul. Starowiejska 7. Zakład założony w 1912 r. Opieka zamknięta. Wychowanie i wykształcenie fachowe dziewcząt. Wychowanek 55.

8. Żłobek dla niemowląt do lat 3-ch, Magistratu miasta Siedlec. Zakład założony w 1914 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 15 i 11 dziewcząt.

Powiat Węgrowiecki — 191.049 mieszkańców.

Grebno.

Ochronka Marjawicka Zgromadzenia Sióstr Marjawitek. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 2 i dziewcząt 12.



Radecznica. Schronisko św. Antoniego.



Towarzystwo Gniazd Sierocych Dwór gniazda leosińskiego.

Wieś Korytnica.

Powiatowe Schronisko, Sejmiku Węgrowskiego. Zakład założony w 1918 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 13 chłopców i 22 dziewcząt.

Powiat Włodawski — 90.784 mieszkańców.

Włodawa — 6.263 mieszkańców.

1. Sierociniec im. „Tadeusza Kościuszki“, Sejmiku Włodawskiego. Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta. Wychowanków — chłopców 41.

2. Schronisko im. „Królowej Jadwigi“ dla dziewcząt Sejmiku Włodawskiego. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 34.

3. T-wo Opieki nad sierotami wyznania Mojżeszowego — ul. Kozia Nr. 408. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 73 i dziewcząt 49.

Powiat Zamojski — 141.896 mieszkańców.

Radecznica, poczta Szczebrzeszyn.

Schronisko sierot „Św. Antoniego“ Sejmiku Powiatowego Zamojskiego. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od 3 do 15. Wychowanków: chłopców 28 i dziewcząt 37.

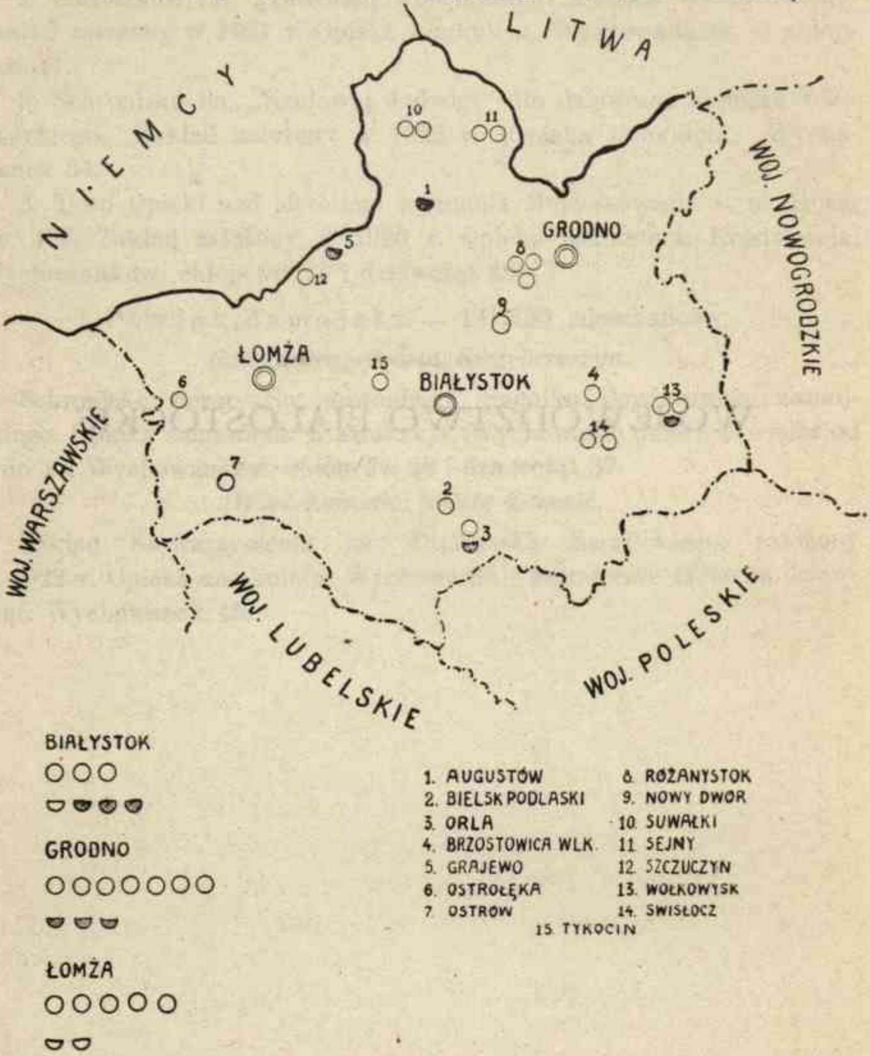
Wieś Łabunie, poczta Zamość.

Zakład Stowarzyszenia im. Franciszka Serafickiego, założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanie i kształcenie fachowe dziewcząt. Wychowanek 45.

WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE

WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ



WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE — 1.432.043 mieszkańców.

Powiat Augustowski — 68.622 mieszkańców.

Augustów — 8.762 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Białystok — 84.471 mieszkańców.

1. Dom Św. Marcina — ul. Legjonowa. Fundacja Jana Klemensa Branickiego. Zakład założony w 1923 r., zarządzany przez Zgromadzenie SS. Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 50.

2. Dom Sierot „Erzas Jesajmin" — ul. Jurowiecka 7, T-wa Białostockiego Opieki nad Sierotami Żydowskiemi. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 19 chłopców i 44 dziewczęta.

3. Dom Sierot „Bet Jesajmes" — T-wa Opieki nad sierotami żydowskimi. Zakład założony w 1906 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 10 chłopców i 23 dziewczęta.

4. Ochrona Miejska (ul. Dąbrowskiego 10) Magistratu m. Białegostoku. Opieka półotwarta. Koedukacja. Wychowanków: 99 chłopców i 78 dziewcząt. Przy zakładzie znajduje się żłobek dla niemowląt.

5. Poradnia Przeciwgruźlicza.

6. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Białegostoku — ul. Słonimska 19.

7. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. Z. — ul. Św. Rocha 27.

Powiat Bielski — 155.239 mieszkańców.

Bielsk - Podlaski — 5.274 mieszkańców.

1. Ochronka Żydowska Społecznej Organizacji Żydowskiej. Zakład założony w 1917 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 3 chłopców i 10 dziewcząt.

Orla.

2. Ochronka Chrześcijańska w Orli dla chłopców samorządu powiatowego. Zakład założony w 1925 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 44 chłopców i 48 dziewcząt.

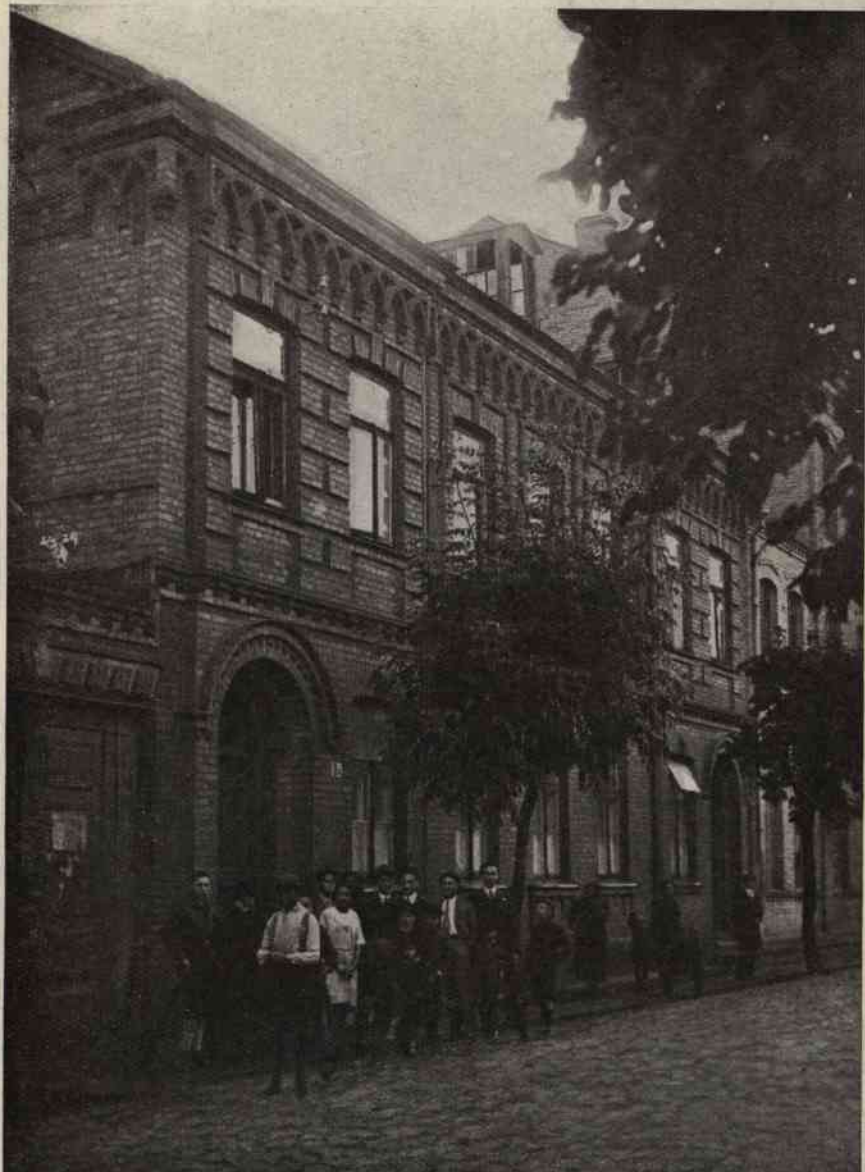
3. Poradnia Przeciwgruźlicza.



Białystok. Dom Sierot św. Marcina.



Białystok. Dom sierot św. Marcina.



Białystok. Dom sierot „Erzas Jesajmin“.



Białystok. Dom sierot „Erzas Jesajmin". Warsztaty stolarskie.



Białystok. Ochrona miejska.



Białystok. Ochrona miejska. Sypialnia dziewczynek



Białystok. Ochrona miejska. Pokój zabaw dwulatków.

Powiat Grodzieński — 168.283 mieszkańców.

Grodno — 38.662 mieszkańców.

1. Ochronka im. Św. Kazimierza (ul. Piłsudskiego 28), Polskiego T-wa Dobroczynności w Grodnie. Zakład założony w 1863 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 76 chłopców i 69 dziewcząt.

2. Ochronka Farna przy kościele Farze (ul. Bernardyńska 5), Towarzystwa Dobroczynności. Zakład założony w 1908 r. Opieka zamknięta. Wychowanie sierot dziewcząt. Wychowanek 32.



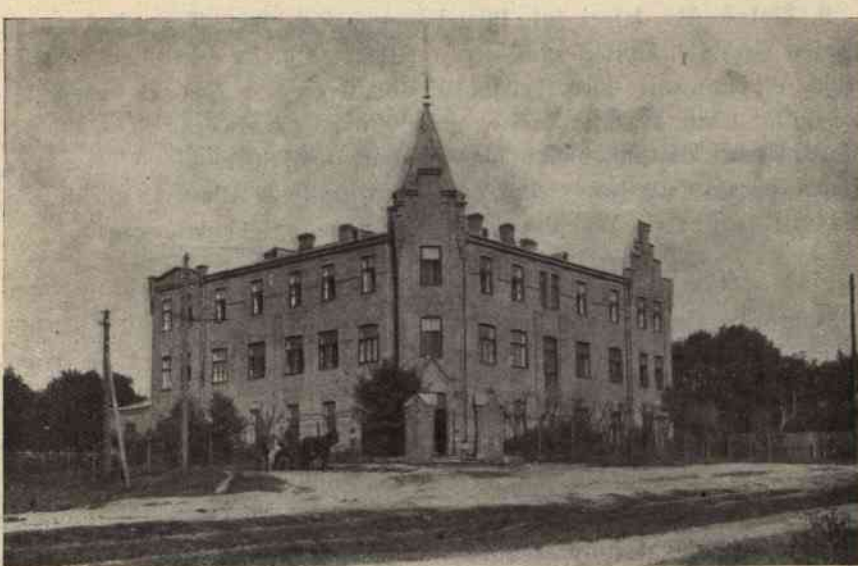
Grodno. Polskie T-wo Dobroczynności. Wywczasy letnie dzieci ochrony.

3. Białoruska dziecięca Ochrona (ul. Mostowa 9), Białoruskiego T-wa Dobroczynności w Grodnie. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 24 chłopców i 16 dziewcząt.

4. Ochronka Prawosławna (ul. Kręta), Parafji Grodzieńskiego Kościoła Katedralnego Prawosławnego. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 15.

5. Ochrona Żydowska (Plac Skidelski Nr. 14) Gminy Żydowskiej. Zakład założony w 1869 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 44 chłopców i 36 dziewcząt.

6. Poradnia Przeciwgruźlicza.



Grodno. Budynek żydowskiej ochrony i żłobka.

7. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Polskiego Czerwonego Krzyża — ul. Kościelna 2.

8. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. Z. — ul. Bankowa 11.



Grodno. Żłobek żydowski.

9. Żłobek dla dzieci (ul. Piłsudskiego) Polskiego T-wa Dobroczynności w Grodnie. Zakład założony w 1918 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot i dzieci bezdomnych w wieku od niemowlęctwa do lat 18-tu. Wychowanków: chłopców 23 i dziewcząt 26.

10. Żłobek dla niemowląt (plac Skidelski), Białostockiego T-wa Opieki nad sierotami żydowskiemi. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 9 chłopców i 11 dziewcząt.

Wieś Brzostowica-Wielka.

Ochronka Organizacji Społecznej. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 14 chłopców i 18 dziewcząt.

Powiat Łomżyński — 112.051 mieszkańców.
Łomża — 24.215 mieszkańców.

1. Schronisko Św. Józefa (ul. Bernatowicza 7), Magistratu miasta Łomży. Zakład założony w 1915 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 21 chłopców i 34 dziewczęta.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem (ul. Szosowa 19), Magistratu miasta Łomży. Zakład założony w 1920 r. Opieka otwarta. Wychowanie dzieci od niemowlęctwa do lat 3-ch. Korzysta z opieki: 147 chłopców i 158 dziewcząt.

3. Zakład dla dzieci sierot „Św. Kazimierza" (ul. Wiejska), Samorządu Powiatowego. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 3-ch do 15. Wychowanków: 34 chłopców i 36 dziewcząt.

4. Żłobek Św. Wincentego à Paulo w Łomży (ul. Sienkiewicza 8) Katolickiego Związku Polek w Łomży. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 11 chłopców i 9 dziewcząt.

5. Żłobek dzienny w Łomży (stare więzienie), Magistratu miasta Łomży. Opieka otwarta. Koedukacja. Wychowanków: 13-ro dzieci.

6. Ochronka Sierot Żydowskich (ul. Wiejska 12), Gminy Żydowskiej m. Łomży. Zakład założony w 1916 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 21.

7. „Haszgochas Jesoimim" (ul. Senatorska 11), T-wa Opieki nad sierotami „Haszgochas Jesoimim". Zakład założony w 1893 r. Wychowanie chłopców sierot. Wychowanków 70.

Powiat Ostrołęcki — 81.219 mieszkańców.
Ostrołęka — 10.059 mieszkańców.

Schronisko dla dzieci (ul. Kościuszki), Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1924 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 44 i dziewcząt 27.

Powiat Ostrowski — 103.794 mieszkańców.

Ostrów — 18.002 mieszkańców.

Schronisko dla sierot i starców (ul. Lubiejewska), Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot w wieku do lat 14. Wychowanków: 2 chłopców i 30 dziewcząt.

Powiat Sokólski — 99.290 mieszkańców.

Różanystok.

1. Schronisko Zakładu Naukowo-Wychowawczego Sióstr Salezjanek w Różanymstoku. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 85 chłopców i 78 dziewcząt.

2. Sejmikowe Schronisko dla sierot Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1923 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 17 chłopców i 26 dziewcząt.

3. Zakład Wychowawczy ks. ks. Salezjanów, Zgromadzenia ks. ks. Salezjanów. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie chłopców. Gimnazjum klasyczne, szkoła zawodowa. Bursa dla uczniów gimnazjalnych i szkół rzemieślniczych. Wychowanków 230 chłopców.



Różanystok. Zakład wychowawczy ks. ks. Salezjanów.

Nowy Dwór — 1.222 mieszkańców.

T-wo Opieki nad sierotami Żydowskiemi w Nowym Dworze. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 5 chłopców i 7 dziewcząt.

Powiat Suwalski — 99.290 mieszkańców.

Suwałki — 18.458 mieszkańców.

1. Schronisko dla dzieci (ul. Węgierska 47), Magistratu m. Suwałk. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta. Koedukacja, Wychowanie sierot i półsierot. Wychowanków: 47 chłopców i 54 dziewczęta.

2. Schronisko dla dzieci żydowskich (Wesoła 10), Gminy Żydowskiej w Suwałkach. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 11 chłopców i 6 dziewcząt.

Sejny — 2.479 mieszkańców.

Zakład Opiekuńczy „Rodziny Marji" w Sejnach, Zgromadzenie Siόstr Rodziny Marji. Zakład założony w 1922 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 5 chłopców i 53 dziewcząt.

2. Ochrona dla dzieci litewskich w Sejnach Centralnego Komitetu Litewskiego T-wa Dobroczynności w Wilnie. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 12 chłopców i 11 dziewcząt.



Sejny. Dom izolacyjny.



Sejny. Ochrona litewskiego Komitetu.

Powiat Szczuczyński — 63.995 mieszkańców.

Szczuczyn — 4.952 mieszkańców.

Ochrona dla dzieci Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1924 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 23 chłopców i 37 dziewcząt.

Grajewo — 7.346 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Wołkowyski — 126.787 mieszkańców.

Wołkowysk — 12.210 mieszkańców.

1. Bursa dla uczniów i uczenic Gimnazjum w Wołkowysku (ul. Kolejowa 39)), Rady Opieki Społecznej w Wołkowysku. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 11 i dziewcząt 12.

2. Towarzystwo Pomocy dla dzieci i sierot (ul. Chołodowska). Zakład T-wa „Ezros-Jesejmym" Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 11 chłopców i 24 dziewcząt.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. Z. ul. Szeroka 77.

Świsłocz — 3.228 mieszkańców.

1. Ochronka w Świsłoczy Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1924 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 2 do 14. Wychowanków: 30 chłopców i 42 dziewcząt.

2. Bursa przy Państwowem Seminarjum im. „R. Traugutta“ w Świsłoczy. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 92 chłopców i 26 dziewcząt.

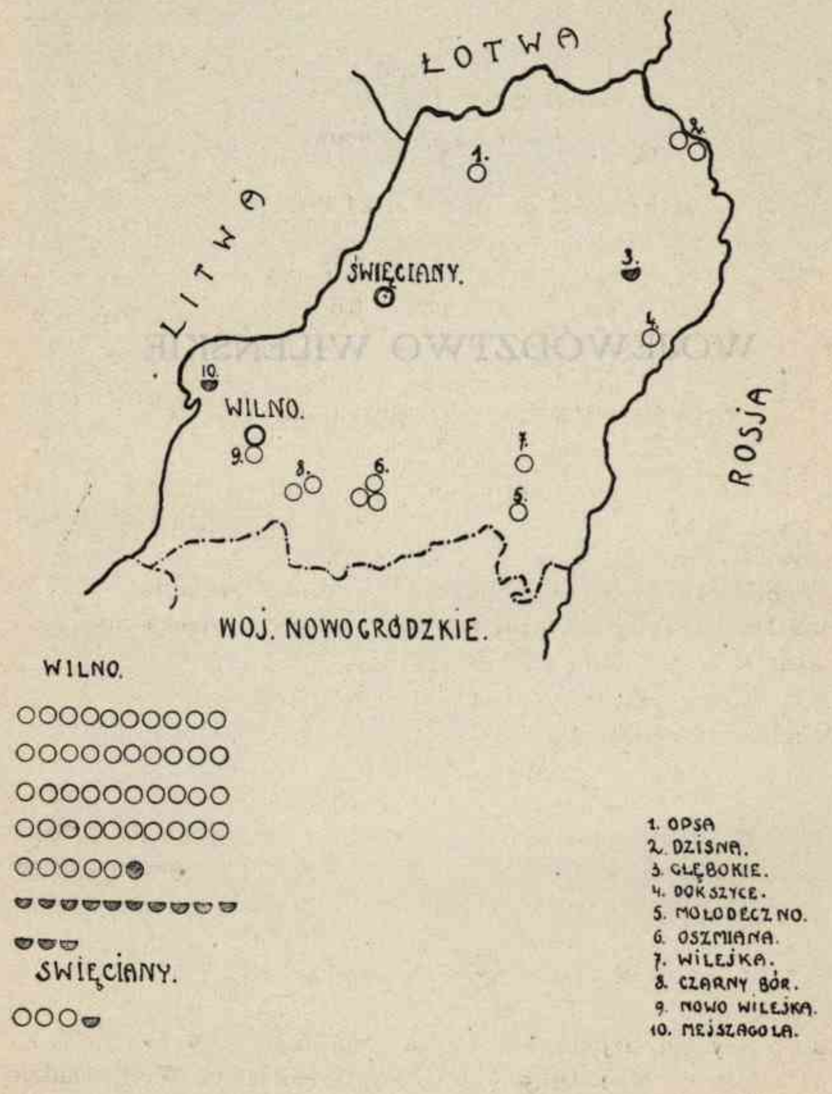
Powiat: Wysokie Mazowieckie — 78.188 mieszkańców.
Tykocin — 3.292 mieszkańców.

Schronisko dla dzieci i przytułek dla starców, Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1919 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 15 chłopców i 23 dziewcząt.

WOJEWÓDZTWO WILEŃSKIE

WOJEWÓDZTWO WILEŃSKIE.

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ.



WOJEWÓDZTWO WILEŃSKIE —
1.005.565 mieszkańców.

P o w i a t B r a s ł a w s k i — 124.909 mieszkańców.

Opsa. —

Schronisko dla sierot, prowadzone przez Sejmik Brasławski. Zakład założony w 1923 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 71 dzieci.

P o w i a t D z i s n a — 138.175 mieszkańców.

Dzisna — 4.413 mieszkańców.

1. Bursa dla chłopców gimnazjalnych, prowadzona przez Koło P. M. Sz. Z. W. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 41.

2. Schronisko sejmikowe, prowadzone przez Powiatowy Wydział Sejmiku Dziśnieńskiego. Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 34 dzieci.

Głębokie — 4.514 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Dokszyce — 3.004 mieszkańców.

Bursa dla szkół powszechnych, prowadzona przez Koło P. M. Sz. Z. W. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 12.

P o w i a t M o ł o d e c z n o — 76.135 mieszkańców.

Mołodeczno.

Bursa przy gimnazjum, prowadzona przez Koło P. M. Sz. Z. W. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 24 dzieci.

Powiat Oszmiański — 70.021 mieszkańców.

Oszmiana — 3.442 mieszkańców.

ski. Zakład założony w 1922 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychoski. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot. Wychowanków 71 dzieci.

2. Bursa przy gimnazjum, prowadzona przez P. M. Sz. Z. W. — ul. Piłsudskiego 56. Zakład założony w 1927 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców sierot. Wychowanków 14.

3. Schronisko żydowskie, prowadzone przez Tow. Żydowskie w Oszmianie. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 7 do 14. Wychowanków: 15 chłopców i 15 dziewcząt.

Powiat Święciany — 118.819 mieszkańców.

Święciany — 3.981 mieszkańców.

1. Schronisko sejmikowe, prowadzone przez sejmik Święciański — ul. Widzka 2. Zakład założony w 1919 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 51 dzieci.

2. Internat przy szkole zawodowej żeńskiej, prowadzony przez sejmik Święciański — ul. Pocztowa. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 19.

3. Bursa przy gimnazjum, prowadzona przez Koło P. M. Sz. Z. W. Zakład założony w 1926 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 18.

4. Poradnia Przeciwgruźlicza.



Święciany. Schronisko sejmikowe.

Powiat Wilejka — 102.479 mieszkańców.

Wilejka — 3.417 mieszkańców.

Schronisko sejmikowe, prowadzone przez Sejmik Wilejski. Zakład założony w 1923 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 70 dzieci.

Miasto Wilno — 128.954 mieszkańców.

1. Bursa przy państwowej szkole murarskiej, prowadzona przez Radę Opiekuńczą Szkoły, założona w 1925 r. — ul. Kopanica 51. Wychowanków 29.

2. Bursa przy państwowej szkole ogrodniczej — ul. Sołtańska 50. Zakład założony w 1923 r. Wychowanków 29 chłopców.

3. Bursa wychowawczo-opiekuńcza T-wa „Przyszłość" — ul. Zarzeczna 5. Zakład założony w 1924 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców sierot, rzemieślników. Wychowanków 27 chłopców.

4. Bursa przy szkole Rzemieślniczo-przemysłowej, prowadzona przez T-wo Przyjaciół Państwowej Szkoły Rzemieślniczej w Wilnie, ul. Popławska 30. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 37.

5. „Dom Dzieciątka Jezus", prowadzony przez Zgromadzenie SS. Św. Wincentego à Paulo — ul. Subocz 16. Zakład założony w 1794 r.. Fundacja ks. Jadwigi Ogińskiej. Opieka zamknięta. Wychowanie podrzutków. Wychowanków 290.



Wilno. Bursa przy państwowej szkole murarskiej

6. „Dom Matki Bożej" (Magdalenki), prowadzony przez Zgromadzenie SS. Najświętszej M. P. Miłosierdzia — ul. Antokol. Zakład założony w 1908 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt moralnie zaniedbanych. Wychowanek 67.

7. „Dom sierot Gertrudy Marks", prowadzony przez gminę żydowską — ul. Potocka 5. Zakład założony w 1917 r.. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 52 dzieci.

8. Dom wychowawczy dla moralnie zaniedbanych chłopców, prowadzony przez Patronat nad dziećmi szkół specjalnych. Zakład założony w 1927 r. Wychowanków 18.

9. Dom Izolacyjny im. J. Słowackiego, prowadzony przez patronat zakładu — ul. Senatorska 16. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Zakład przeznaczony dla dzieci gruźliczych. W zakładzie przebywa 42 dzieci.

10. Dom św. Antoniego, prowadzony przez Zgromadzenie SS. Rodziny Marji — ul. Brzeg Antokolski. Zakład założony w 1894 r. Opieka zamknięta. Wychowanie i nauka w zakresie szkoły powszechnej, oraz nauka szycia i pończosznictwa. Wychowanek 60.

11. „Dom Wychowawczy" dla chłopców sierot im. Marszałka Piłsudskiego, prowadzony przez T-wo Pomocy Żołnierzowi Polskiemu — ul. Piaski 19. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców sierot wojennych oraz dzieci inwalidów. Wychowanków 37.

12. „Gniazdo im. św. Teresy", prowadzone przez T-wo Opieki nad Dziećmi — ul. Jasińskiego 14. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowują się dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków: 31 dzieci.

13. Internat przy szkole zawodowej T-wa „Labor" — ul. Piwna 15. Zakład założony w 1921 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół średnich. Wychowanek 21.

14. Internat przy szkole zawodowej im. św. Józefa, prowadzony przez T-wo Kultury i Dobroczynności — ul. Ostrobramska 29. Zakład założony w 1920 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie i kształcenie dziewcząt, uczęszczających do szkół zawodowych. Wychowanek 45.

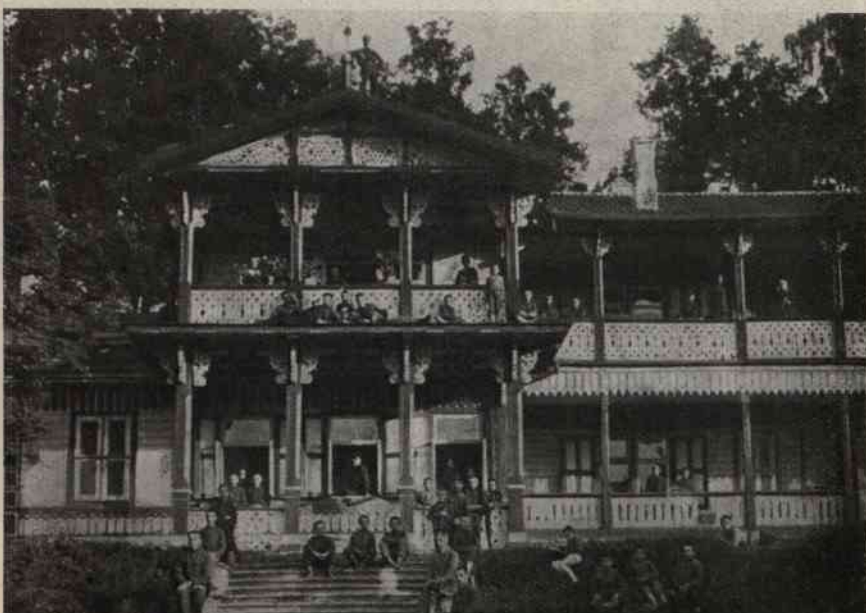
15. Internat „Zuburelis", prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Literacka 11. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 49.

16. Internat „Markucie", prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Czarny Trakt. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięto. Wychowanie chłopców sierot. Wychowanków 21.

17. Internat Zgromadzenia SS. Najświętszej Rodziny z Nazaretu — ul. Sierakowskiego 21. Zakład założony w 1906 r. Opieka zamknięta,



Wilno. Letnisko Litewskiego T-wa Dobroczynności w Markuciach.



Wilno. Internat „Markucie" prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności.

Wychowanie dziewcząt sierot i półsierot, uczęszczających do szkół średnich. Wychowanek 54.

18. „Internat dla Panien", prowadzony przez SS. Misjonarki — ul. Wielka 15. Zakład założony w 1927 r.. Opieka zamknięta. Wychowanek 16.

19. Internat SS. Wizytek, prowadzony przez SS. Wizytki. Zakład założony w 1921 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt w wieku od lat 7 do 14. Wychowanek 15.

20. Interant kursów tkackich, prowadzony przez SS. Bernadynki — ul. św. Anny 7. Zakład założony w 1920 r.. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 8.

21. Internat „Źródło Pracy", prowadzony przez T-wo Pań Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo — ul. Trocka 19. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 36.

22. Internat „Ostrobramski", prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Ostrobramska 12. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 110.

23. Internat „Antokolski", prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Letnia 7. Zakład założony w 1915 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt sierot. Wychowanek 35.

24. Internat im. ks. Staszica, prowadzony przez Litewskie T-wo Do-



Wilno. Internat Zgromadzenia SS. Najświętszej Rodziny z Nazaretu.



Wilno. Internat Zgromadzenia SS. Najświętszej Rodziny z Nazaretu.



Wilno. Bursa „Ostrobramska" Litewskiego T-wa Dobroczynności.



Wilno. Plac do zabaw przy internacie SS. Benedyktynek.

broczynności — ul. Filarecka 17. Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 112.

25. Internat przy seminarjum męskiem, prowadzony przez OO. Misjonarzy — ul. Subocz 18. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 15.

26. Internat SS. Benedyktynek, Zgromadzenia SS. Benedyktynek — ul. Zaułek Ignacowski 3. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół średnich. Wychowanek 22.

27. Internat Agronomiczny, prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Jasna 14. Zakład założony w 1917 r., fundacja. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 29.

28. „Internat dla chłopców", prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Wielka 12. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 20.

29. Internat św. Mikołaja, prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Objazdowa 1. Zakład założony w 1914 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 31.

30. „Internat dwuklasowy", prowadzony przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Franciszkański Zaułek 7. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 42.

31. „Internat dla uczniów szkół średnich", prowadzony przez T-wo Wychowawczo - Oświatowe „Przyszłość" — ul. Zarzeczna 5. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 25.

32. „Ochrona", proadzona przez Litewskie T-wo Dobroczynności — ul. Filarecki Zaułek 30. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 29.

33. Ochrona „Imienia Jezus", prowadzona przez T-wo Pań Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo — ul. Subocz 20. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt sierot i półsierot. Wychowanek 58.

34. „Przytułek dla niemowląt", prowadzony przez T-wo Opieki nad sierotami żydowskiemi. Opieka zamknięta. Wychowanie podrzutków i sierot. Wychowanków 37.

35. „Schronisko Serca Jezusowego", prowadzone przez SS. Salezjanki — ul. Stefańska 37. Zakład założony w 1907 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 198.

36. „Schronisko dla sierot", prowadzone przez Ewangielicko-augsburskie kollegjum Kościelne. Zakład założony w 1900 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 16.

37. Schronisko im. K. Lubowicza, prowadzone przez T-wo Opieki nad Dziećmi — ul. Jakóba Jasińskiego 14/16. Zakład założony w 1917 r.



Wilno. Ochrona Litewskiego T-wa Dobroczynności. Filarecka 30.

Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot w wieku od lat 4 do 15. Wychowanków 118 dzieci.

38. „Schronisko dla dzieci“, prowadzone przez Wileńskie T-wo „Caritas“ — ul. Połocka 2. Zakład założony w 1914 r. Opieka zamknięta, Wychowanie dziewcząt-sierot. Wychowanek 198.

39. „Schronisko Matki Boskiej Ostrobramskiej“ Towarzystwa Popierania Pracy, prowadzone przez SS. Dominikanki — ul. Witebska 21. Zakład założony w 1919 r., fundacja ś. p. Józefa Montwiłła. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt sierot i półsierot. Wychowanek 50.

40. Schronisko Białoruskie, prowadzone przez Białoruskie T-wo Pomocy Ofiarom Wojny — ul. Ostrobramska 9. Zakład założony w 1915 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 19 dzieci.

41. „Schronisko dla dziewcząt“, prowadzone przez T-wo Rosyjskie w Wilnie — ul. Konarskiego 45. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt wyznania prawosławnego. Wychwanek 27.

42. Schronisko prawosławne dla dzieci, prowadzone przez T-wo Filantropijne Pomocy Dzieciom prawosławnym — ul. Ostrobramska 10. Zakład założony w 1915 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci wyznania prawosławnego. Wychowanków 50 dzieci.

43. Schronisko „Wil. Talmud-Tora“, prowadzone przez Komitet



Wilno. Bursa T-wa Białoruskiego Pomocy ofiarom wojny.

Opiekuńczy Talmud-Tora — ul. Gdańska 5. Zakład założony w 1928 r. Opieka zamknięta, Wychowanie chłopców-sierot i półsierot wyznania mojżeszowego. Wychowanków 212.

44. Schronisko dla sierot żydowskich, prowadzone przez Gminę Żydowską — ul. Subocz 29. Zakład założony w 1898 r. Opieka zamknięta, Wychowanie dziewcząt sierot i półsierot. Wychowanek 71.

45. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr. 1, Magistratu m. Wilna — ul. Pohulanka 1. Opieka otwarta.

46. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr. 2, T-wa Opieki Żydowskiej — ul. Pohulanka 18. Opieka otwarta.

47. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr. 3, Kliniki Pedjatr., U. S. B. — Antokol. Klinika Ped. U. S. B.

48. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr 4, Magistratu m. Wilna przy Szpitalu św. Jakóba — ul. 3 Maja 8.

49. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr. 5, Kliniki Pedjatrycznej — ul. Zarzecze 20.

50. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr. 6, Kasy Chorych m. Wilna — ul. Dominikańska 16.

51. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr. 7, Wil. Tow. Przeciwgruźliczego — ul. Żeligowskiego 1.

52. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr. 8, Magistratu m. Wilna — ul. Pohulanka 1.

53. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Kliniki Pat. Gin. U. S. B.— ul. Bogusławska 3.

54. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, T-wa Opieki Żydowskiej— ul. Finna 3.

55. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Zw. Pracy Społ. Kobiet — ul. Fabryczna 32.

56. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Zw. Pracy Społ Kobiet — ul. Koszykowa 7.

57. Zakład im. Św. Kazimierza, prowadzony przez T-wo im. Św. Kazimierza — ul. Mostowa 10. Zakład założony w 1885 r. Opieka zamknięta. Wychowanie i kształcenie fachowe dziewcząt (nauka krawieczyzny, szycia i robót ręcznych). Wychowanek 29.

58. Żłobek im. Marji, prowadzony przez Wileńskie T-wo Opieki nad dziećmi. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dzieci do lat 5. Wychowanków 57 dzieci.

59. Przychodnia Przeciwgruźlicza.



Czarny Bór. Schronisko Sejmikowe.



Czarny Bór. Schronisko powiatowe.

Powiat Wilno-Troki — 161.879 mieszkańców.

Czarny Bór.

1. Schronisko w Czarnym Borze, prowadzone przez SS. Urszulanki. Zakład założony w 1924 r. przez Sejmik Wil.-Trocki. Opieka zamknięta, Koedukacja. Wychowanków 60 dzieci.

2. Schronisko rosyjskie, prowadzone przez T-wo Rosyjskie. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 20.

Nowo-Wilejka — 10.182 mieszkańców.

Bursa dla dziewcząt przy szkole zawodowej, prowadzona przez Koło P. M. Sz. Z. W. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 12.

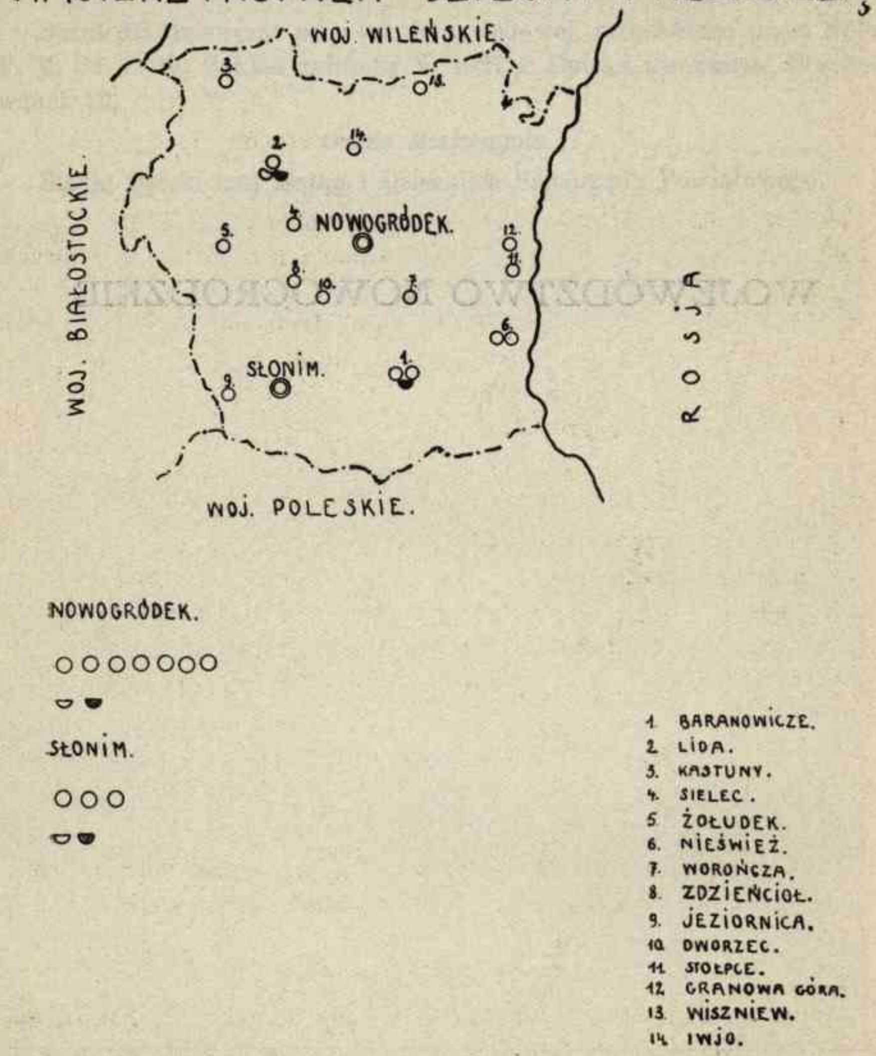
Osada Miejszagola.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Samorządu Powiatowego.

WOJEWÓDZTWO NOWOGRODZKIE

WOJEWÓDZTWO NOWOGRÓDZKIE

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ



WOJEWÓDZTWO NOWOGRÓDZKIE

880.837 mieszkańców.

Powiat Baranowicki — 124.222 mieszkańców.

Baranowicze — 28.101 mieszkańców.

1. Zakład Wychowawczy dla dzieci jaglicznych — ul. Szosowa. Wydział powiatowy Sejmiku Baranowickiego. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie i leczenie dzieci chorych na jaglicę. Wychowanków 200.

2. Ochrona Izraelicka — ul. Hrabiowska. Izraelickiej gminy. Zakład założony w 1919 roku. Wychowanie dzieci do lat 14. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 12 i 13 dziewcząt.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Lidzki — 219.261 mieszkańców.

Lida — 13.401 mieszkańców.

1. Schronisko „Serca Marji" — ul. 17-go kwietnia. Towarzystwo pomocy Społecznej w Lidzie. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 19 i 25 dziewcząt.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. Z. — ul. Suwalska 25.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Kastuny — poczta Eljaszki.

Schronisko „Serce Jezusowe". Zakład ks. proboszcza Bolesława Moczulskiego, założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Koedukacja.

Sielec — stacja Niemen.

Schronisko w Sielcu — Majątek Sielce gm. Hanczarska. Zakład Samorządu Powiatowego, założony w 1921 roku. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot i półsierot. Wychowanków: chłopców 74 i 31 dziewcząt.



Baranowicze. Zakład leczniczo - wychowawczy dla dzieci chorych na jaglicę. Chłopcy przy pracy szewckiej.



Baranowicze. Zakład leczniczo - wychowawczy dla dzieci chorych na jaglicę. Strzelanie z łuku.



Baranowicze. Zakład leczniczo - wychowawczy dla dzieci chorych na jaglicę

Żołudek.

Schronisko św. Antoniego — poczta Żołudek via Lida. Komitet Opieki nad schroniskiem w Żołudku. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci sierot i półsierot po poległych żołnierzach na wojnie. Wychowanków: chłopców 9 i dziewcząt 13.

Powiat Nieświeski — 101.361 mieszkańców.

Nieśwież — 7.033 mieszkańców.

1. Bursa męską Polskiej Macierzy Szkolnej. Zakład założony w 1927 r. Wychowanie uczniów państwowego Gimnazjum i Seminarjum Nauczycielskiego. Opieka zamknięta. Wychowanków 25.

2. Powiatowe Schronisko w Nieświeżu — ul. Studencka 102. Zakład założony w 1919 r. Powiatowy Samorząd Nieświeski. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 2 — 14. Wychowanków: chłopców 49 i dziewcząt 57.

Powiat Nowogródzki — 109.082 mieszkańców.

Nowogródek — 6.367 mieszkańców.

1. Bursa żeńska gimnazjum im. A. Mickiewicza. Komitet Bursy. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 30.

2. Bursa męska dla uczniów Gimnazjum Państwowego Polskiej Macierzy Szkolnej. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 25.

3. Bursa Białoruska I Patronatu nad bursami. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanek: 30 dziewcząt.

4. Bursa Białoruska II Patronatu nad bursami. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanków chłopców 24.

5. Bursa Białoruska III Patronatu nad bursami. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanków chłopców 35.

6. Ochronka Nr. 1. — ul. Słonimska Nr. 3. Samorząd powiatowy Nowogródzki. Zakład założony w 1906 r. Wychowanie sierot i półsierot dziewcząt z powiatu Nowogródzkiego. Wychowanek 60.

7. Ochronka Żydowska — ul. Kościelna 7. Gmina Żydowska w Nowogródku. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot i półsierot. Wychowanków: chłopców 22 i dziewcząt 28.

8. Poradnia Przeciwgruźlicza.

9. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. Z. — ul. Słonimska 8.

Worończa — gm. Cyryn.

Ochronka Nr. 3 Samorządu Powiatowego. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 11 i dziewcząt 34.

Powiat Słonimski — 79.277 mieszkańców.

Słonim — 9.643 mieszkańców.

1. Bursa męska dla uczniów Seminarjum Nauczycielskiego. Komitet Rodzicielski. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 100.

2. Bursa żeńska Polskiej Macierzy Szkolnej. Zakład założony w 1927 roku. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt, kształcących się w Seminarjum Nauczycielskiem. Wychowanek 17.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem prowadzona przez Komitet Stacji — ul. Miejska róg Więziennej.

4. Poradnia Przeciwgruźlicza.

3. Internat przy Szkole powszechnej i Seminarjum Nauczycielskiem — Handlowa 11. Zgromadzenie Sióstr Niepokalanego Poczęcia N. P. Wychowanie i kształcenie dziewcząt. Seminarjum Nauczycielskie przy klasztorze. Wychowanek: stałych 40, przychodnich 314.

4. Dom sierot w Słonimie — ul. Poniatowskiego 25. Organizacja żydowska „Dom Sierot". Zakład założony w 1919 r. Opieka i wychowa-

nie sierot i półsierot. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 36 i dziewcząt 36.

Zdzięcioł — 3.080 mieszkańców.

Schronisko dla dziewcząt sierot i półsierot. Samorząd Powiatowy. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt od lat 13. Szkoła zawodowa. Wychowanek 120.

Jeziornica (ferma).

Schronisko w Jeziornicy Samorządu Powiatowego Słonimskiego. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci sierot do lat 15. Wychowanków: chłopców 24 i dziewcząt 26.

Dworzec.

Zakład Rzemieślniczo-Wychowawczy „Św. Józefa" Księży Salezjanów, założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców od lat 14. Wychowanków 84.

Powiat Stołpecki — 69.047 mieszkańców.

Stołpce — 2.956 mieszkańców.

Ochronka powiatowa dla sierot. Zakład Samorządu powiatowego, założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 3-ch do 14. Wychowanków: chłopców 12 i 13 dziewcząt.

Granowa Góra.

Ochronka w Gronowej Górze Wydziału Samorządu Powiatowego w Stołpcach. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków: 10 chłopców i 10 dziewcząt.

Powiat Wołożyński. — 98.511 mieszkańców.

Wiszniew.

Schronisko w Wiszniewie. Wydziału Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 2 — 15. Wychowanków: chłopców 20 i dziewcząt 20.

Iwjo.

Ochronka Żydowska Gminy Żydowskiej miasta Iwjo. Zakład założony w 1920 r. Wychowanie sierot i półsierot. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 10 i dziewcząt 10.

[illegible] i dziewcząt 60.

[illegible] — [illegible] mieszkańców.

Schronisko dla dziewcząt [illegible]. Zakład założony w 1927 r. Opieka [illegible]. Wychowanie dziewcząt od lat 12. Szkoła powszechna. Wychowanek 120.

[illegible]

Schronisko w [illegible]. Zakład założony w 1928 r. Opieka [illegible]. Wychowanie [illegible] do lat 10. Wychowanków: chłopców 24 i dziewcząt 22.

[illegible]

[illegible] zakład założony w 1922 r. Opieka [illegible]. Wychowanie chłopców do lat 14. Wychowanków 56.

Powiat Stołpecki — [illegible] mieszkańców.

Stołpce — 2.9[illegible] mieszkańców.

Ochronka powiatowa dla sierot. Zakład Samorządu powiatowego założony w [illegible]. Opieka [illegible]. Wychowanie dzieci od lat [illegible] do lat [illegible]. Wychowanków [illegible].

[illegible]

Ochronka w [illegible]. Zakład założony w 192[illegible] r. Opieka [illegible]. Wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków: 10 chłopców i 10 dziewcząt.

Powiat Wołożyński — [illegible] mieszkańców.

[illegible]

Schronisko w [illegible]. Wydział Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1924 r. Opieka [illegible]. Wychowanie [illegible] w wieku od lat 2 — 15. Wychowanków: chłopców [illegible] i dziewcząt 20.

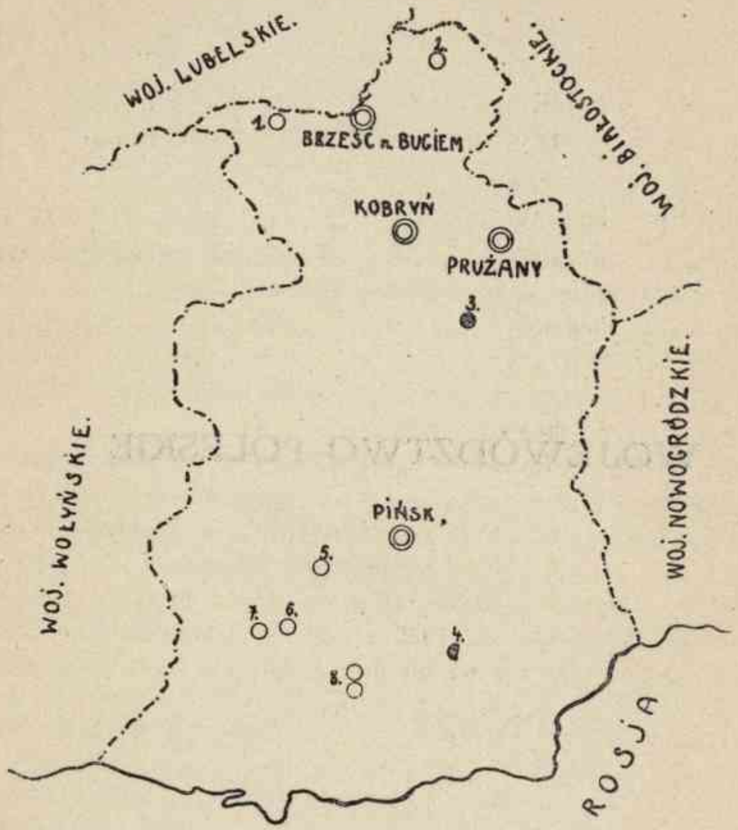
[illegible]

Ochronka [illegible]. Zakład założony w [illegible]. Opieka [illegible]. Wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. [illegible]

WOJEWÓDZTWO POLESKIE

WOJEWÓDZTWO POLESKIE.

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ



BRZEŚĆ n. BUGIEM.

KOBRYŃ.

1. DOMACZEWO.
2. WYSOKIE LITEWSKIE.
3. NIWY.
4. ŁUNINIEC.
5. WIECZÓWKA.
6. WOROBIN.
7. DĄBROWICA.
8. STOLIN.

PIŃSK.

PRUŻANY.

WOJEWÓDZTWO POLESKIE

Powiat Brzeski — 128.784 mieszkańców.

Brześć n/Bugiem — 32.541 mieszkańców.

1. Bursa dla chłopców, prowadzona przez Sejmik Brzeski — ul. Mickiewicza. Zakład założony w 1927 roku. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot ponad lat 14. Wychowanków 42.

2. Bursa dla młodzieży rzemieślniczej męskiej, prowadzona przez Tow. Opieki nad Młodzieżą Rzem. i Przemysłową w Brześciu — ul. Piotrowska 14. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot. Wychowanków 30.

3. Dom sierot żydowskich, prowadzony przez Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi na Polesiu — ul. Jagiellońska 2. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 16. Wychowuje się 99 sierot.

4. Miejska Bursa dla dziewcząt, prowadzona przez Magistrat m. Brześcia. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 14, kształcenie zawodowe. Wychowanek 35.

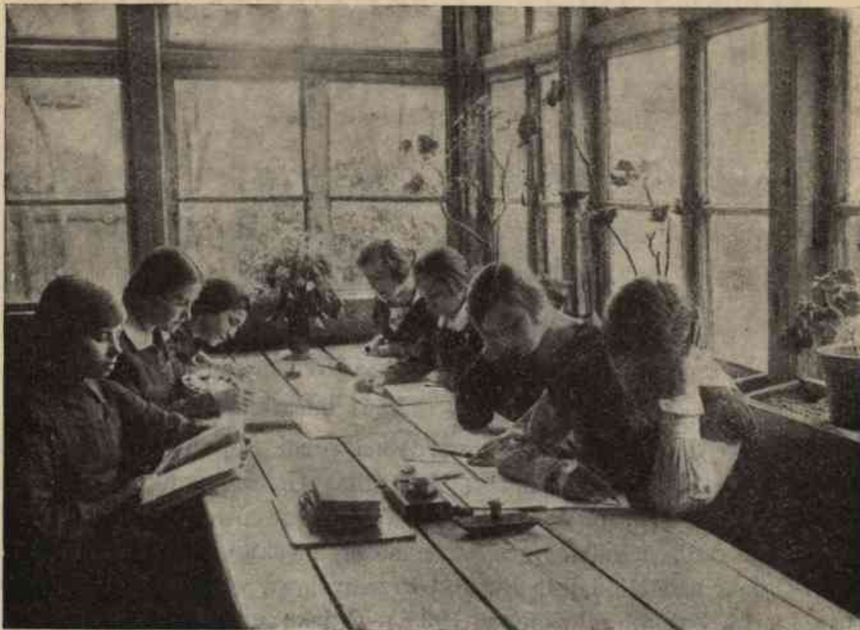
5. Internat dla uczennic, prowadzony przez Tow. Polskiej Macierzy Szkolnej w Brześciu — ul. Steckiewicza 21. Zakład założony w 1925 roku. Opieka zamknięta. Wychowanek 48.

6. Internat dla Młodzieży Rzemieślniczej Żyodwskiej, prowadzony przez Zarząd Główny Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi — ul. 3-go Maja 58. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców ponad lat 14. Wychowanków 14.

7. „Kropla Mleka" Zakład Magistratu m. Brześcia, Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — ul. Sadowa 25. Poradnia dla matek i niemowląt.

8. Poradnia Przeciwgruźlicza.

9. Żłobek dla niemowląt, prowadzony przez Magistrat m. Brześcia — ul. Teatralna. Zakład założony w 1925 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci w wieku od lat 1 do 3. Wychowuje się 25 dzieci.



Brześć nad Bugiem. Internat dla uczennic Polskiej Macierzy Szkolnej.



Brześć nad Bugiem. Bursa dla chłopców, prowadzona przez Sejmik.

Domaczewo.

„Schronisko dla dzieci", prowadzone przez sejmik Brzeski. Zakład założony w 1927 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 3 do 7. Wychowuje się 83 dzieci.

Wysokie-Litewskie — 2.310 mieszkańców.

Dom sierot żydowskich, prowadzony przez Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi. Zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowuje się 20 sierot.

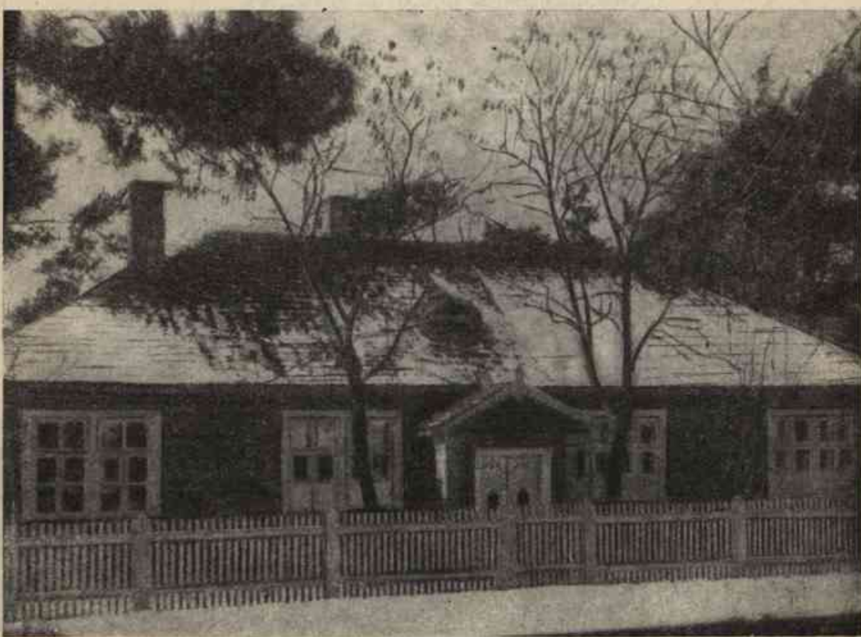
Powiat Kobryński — 83.956 mieszkańców.

Kobryń — 9.028 mieszkańców.

1. Schronisko dla dziewcząt, prowadzone przez sejmik Kobryński. Zakład założony w 1918 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt sierot i półsierot od 7 lat do 14, uczęszczających do szkół powszechnych. Wychowanek 40.

2. Gniazdo Sieroce, prowadzone przez Kom. Pom. Pol. Kresów Wschodnich — ul. Brzeska 17. Zakład założony w 1924 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 7 do 16. Wychowanków 26.

3. Dom Sierot żydowskich, prowadzony przez Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi na Polesiu — ul. Traugutta 33. Zakład założony



Domaczewo. Ochrona dla dzieci, prowadzona przez Sejmik Brzeski.

w 1922 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot. Wychowuje się 29 dzieci.

4. Dom sierot żydowskich, prowadzony przez Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi — Antopol. Zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot. Wychowuje się 12 dzieci.

Powiat Kossowski — 53.741 mieszkańców.

Niwy.

Zakład wychowawczo-leczniczy. Opieka zamknięta dla dzieci zagrożonych gruźlicą.

Powiat Łuniniecki — 89.513 mieszkańców.

Łuniniec — 8.267 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Piński — 147.387 mieszkańców.

Pińsk — 25.814 mieszkańców.

1. Schronisko dla chłopców, prowadzone przez Sejmik Piński. Zakład założny w 1920 roku. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 7 do 14. Wychowanków 89.



Pińsk. Ochrona, prowadzona przez Sejmik.

2. Schronisko dla dziewcząt, prowadzone przez Tow. Dobroczynności. Zakład założony w 1926 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 5 do 16. Wychowuje się 30 dziewcząt.

3. Ochrona dla dziewcząt im. św. Józefa, prowadzona przez Tow. Dobroczynności Katolickie — ul. Zielony Zaułek. Zakład założony w 1920 roku. Wychowuje się 45 dzieci.

4. Dom sierot żydowskich, prowadzony przez Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi na Polesiu. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot. Wychowuje się 80 dzieci.

5. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Twa T. O. Z. — ul. Brzeska 43.

6. Żłobek dla niemowląt, prowadzony przez Magistrat m. Pińska — ul. Sienkiewicza 4. Zakład założony w 1926 roku. Wychowuje się 21 dzieci.

7. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. Z. ul. Brzeska.

Wieczówka.

Zakład dla dzieci jaglicznych. Zakład założony w 1927 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i leczenie dzieci w wieku od lat 5 — 16. Wychowanków: 40 dzieci.

Powiat Prużański — 73.429 mieszkańców.

Prużany — 6.965 mieszkańców.

1. Schronisko dla chłopców, prowadzone przez sejmik Prużański — ul. 3-go Maja. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 7 — 14. Wychowanków 161.

2. Bursa Rzemieślnicza dla chłopców, prowadzona przez Polską Macierz Szkolną. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców sierot i półsierot ponad lat 14, uczących się rzemiosł. Wychowanków 37.

3. Dom sierot żydowskich, prowadzony przez Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi. Zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot do lat 14. Wychowuje się 27 dzieci.

Powiat Sarneński — 145.189 mieszkańców.

Worobin.

Schronisko dla dziewcząt im. św. Stanisława Kostki, prowadzone przez Sejmik Sorneński. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 7 — 14. Wychowanek 42.

Dąbrowica.

Dom sierot żydowskich, prowadzony przez Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot. Wychowuje się 15 dzieci.

Powiat Stoliński — 105.703 mieszkańców.

Stolin — 5.239 mieszkańców.

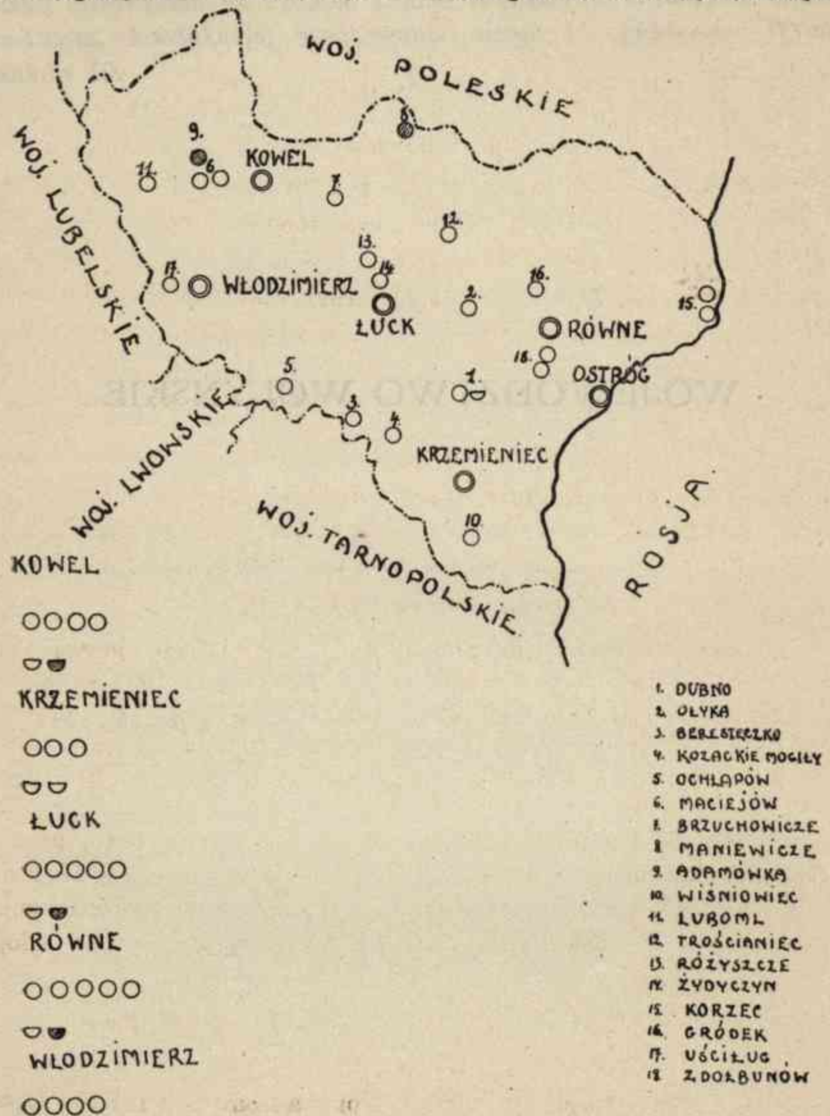
1. Schronisko dla dziewcząt, prowadzone przez sejmik Stoliński. Zakład założony w 1924 roku. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot. Wychowanek 36.

2. Dom sierot żydowskich, prowadzony przez Tow. Opieki nad sierotami żydowskimi na Polesiu. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot. Wychowanków 19.

WOJEWÓDZTWO WOŁYŃSKIE

WOJEWÓDZTWO WOŁYŃSKIE.

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ.



WOJEWÓDZTWO WOŁYŃSKIE

1.581.325 mieszkańców.

Powiat Dubieński — 124.791 mieszkańców.

Dubno — 2.290 mieszkańców.

1. Ochronka im. Józefa Piłsudskiego, prowadzona przez Wydział Powiatowy Sejmiku. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt — sierot i półsierot w wieku od lat 7 do 18. Wychowanek 42.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, T-wa T. O. Z.

Ołyka — 4.766 mieszkańców.

Schronisko dla dzieci, prowadzone przez Wydział Powiatowy Sejmiku w Dubnie. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 1 do 14. Wychowanek 40.

Beresteczko — 6.196 mieszkańców.

Schronisko dla dzieci im. Stanisława Żółkiewskiego, prowadzone przez Wydział Powiatowy Sejmiku. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 7 do 18. Wychowanków 41.

Kozackie Mogiły.

Przytułek dla małoletnich dzieci wyznania prawosławnego, prowadzony przez Zgromadzenie im. św. Jerzego. Zakład założony w 1922 roku. Własność klasztoru prawosławnego. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i dzieci ubogich rodziców. Wychowanków: 14 chłopców i 12 dziewcząt.

Powiat Horochowski — 100.794 mieszkańców.

Ochłapów.

Schronisko dla dzieci repatrjantów, prowadzone przez Radę Opiekuńczą miasta i pow. Horochowskiego. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 48.

Powiat Kowelski — 187.022 mieszkańców.

Kowel — 22.899 mieszkańców.

1. Poradnia Przeciwgruźlicza.

2. Schronisko żydowskie, prowadzone przez żydowskie Stowarzyszenie Pomocy Sierotom izraelitom ul. Sadowa 16. Zakład założony w 1923. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku do lat 18. Wychowanków: 20 chłopców i 16 dziewcząt.

3. Schronisko Polskie dla dziewcząt, prowadzone przez Wydział Powiatowy Sejmiku w Kowlu — ul. Apteczna 5. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt sierot i półsierot w wieku do lat 16. Wychowanek 42.

4. Żłobek dla niemowląt, prowadzony przez Magistrat m. Kowla — ul. Łucka. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku do lat 3. Wychowanków:: 22 chłopców i 7 dziewcząt.

5. Schronisko dla dzieci rusińskich, prowadzone przez Wydział Powiatowy Sejmiku Kowelskiego — ul. Monopolowa 46. Zakład założony w 1924 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 3 do 14. Wychowanków: 14 chłopców i 17 dziewcząt.

6. Stacja opieki nad Matką i Dzieckiem, Polskiego Czerwonego Krzyża — ul. Kolejowa 59.

Maciejów.

1. Schronisko dla dziewcząt, prowadzone przez Zgromadzenie SS. Niepokalanek. Zakład założony w 1919 roku przez Sejmik Powiatowy w Kowlu. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 3 do 16. Wychowanek 63.

2. Bursa przy Szkole zawodowej szewckiej, prowadzona przez Macierz Szkolną w Maciejowie. Zakład założony w 1924 roku. Opieka Szkolna w Maciejowie. Zakład założony w 1924 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie chłopców w wieku od lat 13 do 18. Wychowanków 28.

Brzuchowicze.

„Schronisko w Brzuchowiczach“, prowadzone przez Wydział Powiatowy Sejmiku w Kowlu. Zakład założony w 1920 roku. Opieka za mknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 3 do 17. Wychoanków: 40 chłopców i 20 dziewcząt.

Maniewicze.

Uzdrowisko dla dzieci gruźlicznych, prowadzone przez Wydział Powiatowy Sejmiku w Kowlu. Zakład założony w 1926 roku. Opieka za-

mknięta, koedukacja, wychowanie dzieci z zakładów pow. Kowelskiego. Wychowanków: 11 chłopców i 9 dziewcząt.

Adamówka.

Zakład dla dzieci jaglicznych, prowadzony przez Wydział Powiatowy Sejmiku Kowelskiego. Zakład założony w 1927 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie chłopców w wieku od lat 3 do 17. Przy zakładzie warsztaty szewcki i stolarski. Wychowanków 35.

Powiat Krzemieniecki — 211.760 mieszkańców.

Krzemieniec — 17.671 mieszkańców.

1. Ochronka dla dzieci, prowadzona przez T-wo Dobroczynności — ul. Słowackiego. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot, wyznania rzymsko-katolickiego. Wychowanków: 35 chłopców i 30 dziewczynek.

2. Zakład Prawosławnego T-wa Dobroczynności — ul. Słowackiego 34. Zakład założony w 1922 r. Opieka otwarta, pomoc doraźna dla 29 chłopców i 27 dziewcząt.

3. Towarzystwo Opieki nad żydowskiemi sierotami — ul. Słowackiego. Zakład założony w 1912 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dizeci w wieku od lat 10 do 12. Wychowanków: 84 chłopców i 103 dziewczęta.



Adamówka. Zakład leczniczo-wychowawczy dla chłopców chorych na jaglicę. Front zakładu.



Adamówka. Zakład leczniczo-wychowawczy dla chłopców chorych na jaglicę.
Widok zakładu od strony ogrodu.

4. Sejmikowe schronisko Nr. 2, prowadzone przez Sejmik — ul. Dubieńska-Rogatka. Zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 3 do 13. Wychowanków: 22 chłopców i 7 dziewczynek.

5. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. Z. — ul. Pocztowa 11.

Wiśniowiec.

Sejmikowe Schronisko Nr. 1, prowadzone przez Sejmik. Zakład założony w 1917 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot w wieku od lat 6 do 18. Wychowanków: 40 chłopców i 18 dziewcząt.

P o w i a t L u b o m e l s k i — 61.890 mieszkańców.

Luboml — 3.660 mieszkańców.

Bursa dla chłopców przy Szkole Koszykarskiej, prowadzona przez Wydział Powiatowy Sejmiku w Lubomlu — ul. Maicejowska. Zakład założony w 1926 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców sierot i półsierot. Wychowanków 14.



Łuck. Sierociniec „Teresinek".

Powiat Łucki — 210.123 mieszkańców.
Łuck 23.272 mieszkańców.

1. Schronisko dla dzieci „Żłobek", prowadzone przez Wydział Powiatowy Sejmiku Łuckiego — ul. Szopena 13. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot, kształcących się w szkołach powszechnych i zawodowych. Wychowanków: 15 chłopców i 12 dziewcząt.

2. Stacja opieki nad matką i dzieckiem — ul. Dominikańska 14. Zakład założony w 1923 roku. Opieka otwarta nad matkami ciężarnemi, niemowlętami i dziećmi do lat 3. W zakładzie otrzymuje opiekę 73 chłopców i 56 dziewczynek.

3. Bursa Polskiej Macierzy Szkolnej, prowadozna przez P. M. S. — ul. Cmentarna. Zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 52.

4. Bursa dla dziewcząt — ul. Lubelska 12. Zakład założony w 1925 roku. Własność Państwowej Szkoły Zawodowej. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, kształcących się w szkole zawodowej. Wychowanek 54.

5. Poradnia Przeciwgruźlicza.

6. Przytułek dla sierot żydowskich, prowadzony przez gminę żydowską — ul. Sienkiewicza 29 .Zakład założony w 1927 roku. Opieka

zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 18 chłopców i 12 dziewcząt, 150 dzieci w opiece domowej.

7. Sierociniec „Teresinek", prowadzony przez SS. Misjonarki św. Benedykta. Zakład założony w 1925 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt — sierot, kształcących się w szkołach. Wychowanek 32.

Wieś Trościaniec.

Internat przy szkole rolniczej, założony w 1908 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców kształcących się w Państwowej Szkole Rolniczej. Wychowanków 29.

Różyszcze — 3.589 mieszkańców.

„Dom sierot", prowadzony przez T-wo Opieki nad sierotami żydowskiemi. Zakład założony w 1926 roku. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, koedukacja, wychowanie i kształcenie zawodowe sierot w wieku od lat 10 do 14. Wychowanków: 4 chłopców i 6 dziewczynek. Przychodnich 26.

Żydyczyn.

Schronisko dla dzieci, prowadzone przez Wydział Powiatowy Sejmiku Łuckiego. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanie sierot i półsierot powiatu Łuckiego, oraz sieroty po repatrjantach. Wychowanków: 23 chłopców i 11 dziewcząt.

Powiat Rówieński — 207.968 mieszkańców.

Równe — 35.238 mieszkańców.

1. „Dom sierot", prowadzony przez T-wo Opieki nad sierotami żydowskiemi — ul. Sienna 15. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 31 chłopców i 13 dziewcząt.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

2. „Żłobek Miejski dla niemowląt", utrzymywany przez Magistrat— ul. ks. Skorupki 2. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i podrzutków wyznania rzymsko-katolickiego w wieku do lat 5. Wychowanków: 14 chłopców i 23 dziewczęta.

4. Internat, prowadzony przez T-wo Opieki nad Sierotami żydowskimi — ul. Sienna 15. Zakład założony w 1924 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie zawodowe sierot i półsierot w wieku od lat 13 do 17. Wychowanków: 1 chłopiec i 13 dziewczynek.

5. Bursa Centralna T. O. Z. — ul. Litewska 13. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta, koedukacja. wychowanie i kształcenie zawodowe dzieci wyznania mojżeszowego. Wychowanków: 8 chłopców i 12 dziewcząt.



Równe. Bursa dla biednych uczniów Polskiej Macierzy Szkolnej.

6. Bursa dla biednych uczniów, prowadzona przez P. M. S. — ul. Piłsudskiego 13. Zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 37.

7. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, prowazona przez Magistrat m. Równego i P. K. P. D. — ul. Poniatowskiego 106. Zakład założony w 1921 roku. Opieka otwarta dla matek karmiących i dzieci do lat 3. Z opieki korzysta 95 dzieci.

Korzec — 5.440 mieszkańców.

1. Przytułek dla osieroconych dziewcząt, prowadzony przez Żeńskie Prawosławne Zgromadzenie Zakonne — ul. Kościuszki. Zakład założony w 1914 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie podrzutków, sierot i półsierot wyznania prawosławnego. Nauka szycia i robót ręcznych. Wychowanek 23.

2. Bursa Polskiej Maicerzy Szkolnej, założona w 1926 roku. Opieka zamknięta. Wychowanków 23.

Gródek.

Ochronka dla sierot, prowadzona przez Wydział Powiatowy Sejmiku Kowieńskiego. Zakład założony w 1925 roku. Opieka zamknięta, koedu-

kacja, wychowanie sierot do lat 14. Wychowanków: 23 chłopców i 18 dziewcząt.

Powiat Włodzimierski — 111.553 mieszkańców

Włodzimierz — 13.312 mieszkańców.

1. Bursa dla alumnów, prowadzona przez Kurję Biskupią Krzemieniecką. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, wychowanie sierot repatrjantów od lat 12. Wychowanków 41.

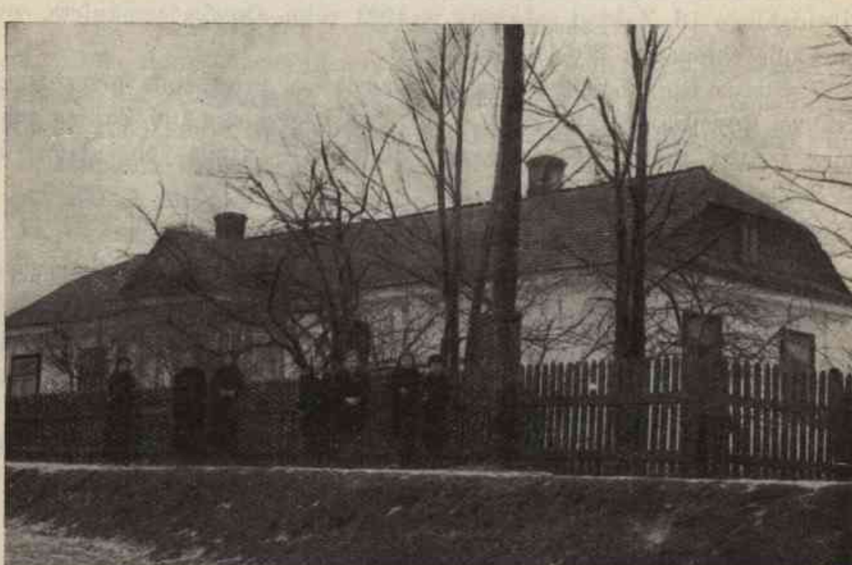
2. Internat przy szkole kroju i szycia. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt bezdomnych, sierot i półsierot w wieku od lat 3 do 16. Nauka krawieczczyzny i szycia bielizny. Wychowanek 11.

3. Bursa dla chłopców szkoły zawodowej, prowadzona przez P. M. S., założona w 1921 roku. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot i dzieci repatrjantów w wieku od lat 14 do 18. Wychowanków 78.

4. Dom sierot żydowskich, prowadzony przez T-wo Opieki nad Sierotami Żydowskiemi m. Włodzimerza — ul. Poniatowskiego 47. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci wwieku od lat 6 do 16. Wychowanków: 17 chłopców i dziewczynek.

Uściług — 4.100 mieszkańców.

Ochronka dla dzieci, prowadzona przez Powiatowy Związek Ko munanly, założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 30 chłopców i 16 dziewczynek.



Włodzimierz. Bursa dla sierot Ochronki miejskiej.

Powiat Zdołbunowski — 110.429 mieszkańców.

Zdołbunów — 8.567 mieszkańców.

1. Bursa dla uczniów gimn. im. Adama Mickiewicza, prowadzona przez Polską Maicerz Szkolną — ul. Gimnazjalna 28. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków .27.

2. Bursa dla uczniów Szkoły Rzemieślniczej, prowadzona przez P. M. S. — ul. Fabryczna. Zakład założony w 1926 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 24.

Ostróg — 14.272 mieszkańców.

1. Bursa przy szkole Kołodziejskiej, prowadzona przez P. M. S. — ul. Starościńska 2. Zakład założony w 1926 roku. Opieka zamknięta, wychowanie najbiedniejszych chłopców szkół w Ostrogu. Wychowanków 6.

2. „Sierociniec", prowadzony przez Wydział Powiatowy Sejmiku — ul. Dubieńska 42. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie dzieci. Wychowanków: 31 chłopców i 30 dziewczynek.

3. Bursa Seminarjum Nauczycielskiego, prowadzona przez Preparandę Nauczycielską — ul. Dubieńska 32. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do Seminarjum. Wychowanków 50.

4. Bursa przy Gimnazjum Państwowem im. Marji Konopnickiej, prowadzona przez Wydział Powiatowy Sejmiku — ul. Plac Słowackiego 6. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie uczniów i uczennic gimnazjum im. Marji Konopnickiej. Wychowanków: 29 chłopców i 25 dziewcząt.

5. Ochronka dla sierot, prowadzona przez T-wo Opieki nad sierotami żydowskiemi — ul. Monasterska 8. Zakład założony w 1924 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot żydowskich. Wychowanków: 22 chłopców i 13 dziewcząt.

6. Poradnia Przeciwgruźlicza.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

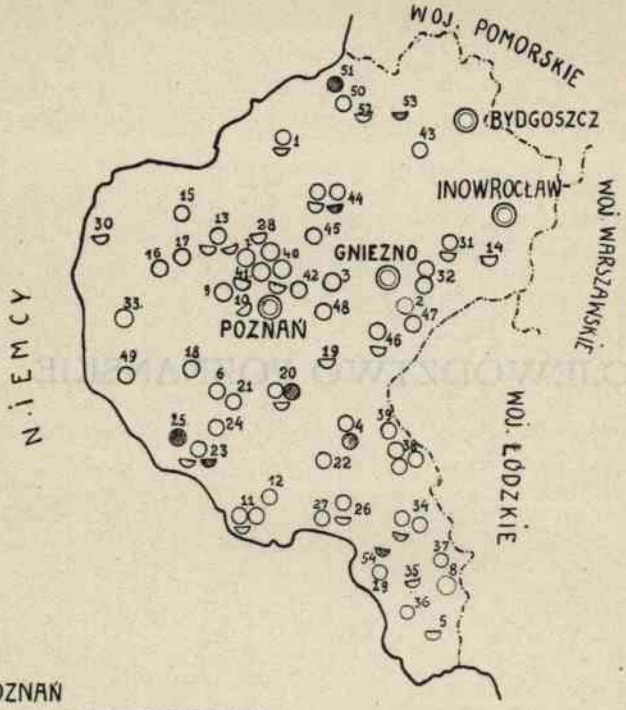
[illegible]

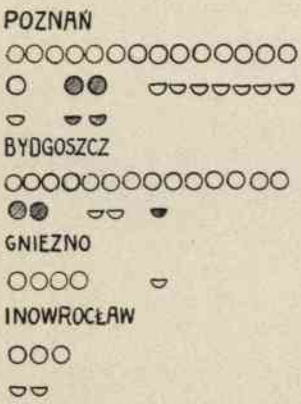
[illegible]

WOJEWÓDZTWO POZNAŃSKIE

WOJEWÓDZTWO POZNAŃSKIE

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ





1. CHODZIEŻ
2. MIELŻYN
3. OLKUSZYN
4. CEREKWICA
5. KĘPNO
6. KOŚCIAN
7. MROWISKA
8. NARAMOWICE
9. WINIARY
10. ŻABIKOWO
11. RAWICZ
12. MIEJSKA GÓRA
13. SZAMOTUŁY
14. STRZELNO
15. WRONKI
16. PNIEWY
17. OTOROWO
18. GOŹDZIECHOWO
19. ŚRODA
20. ŚREM
21. CHORYŃ
22. BRUCZÓW
23. LESZNO
24. WILKOWICE
25. LIPNO
26. KROTOSZYN
27. ZDUNY
28. OBORNIKI
29. MOJAWOLA
30. MIĘDZYCHÓD
31. MOGILNO
32. TRZEMESZNO
33. KONIN
34. OSTRÓW
35. OSTRZESZÓW
36. LIGOLA
37. MARSZAŁKI
38. PLESZEW
39. BRONISZEWICE
40. GŁOWNA
41. JEŻYCE
42. KOBYLNICA
43. SZUBIN
44. WĄGROWIEC
45. ANTONIEWO
46. WRZEŚNIA
47. MIELŻYN
48. CZERNIEJEWO
49. WOLSZTYN
50. WYRZYSK
51. KIJASZEWO
52. BRZOSTOWO
53. NAKŁO
54. ODOLANÓW

WOJEWÓDZTWO POZNAŃSKIE

2.164.651 mieszkańców.

Powiat Bydgoski — 52.620 mieszkańców.

M. Bydgoszcz — 87.643 mieszkańców.

1. Bursa przy Państwowej Średniej Szkole Rolnej — ul. Bernardyńska 7. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców, uczęszczających do Szkoły Rolniczej. Wychowanków 27.

2. Dom św. Józefa dla synów obrońców Ojczyzny „im. gen. Hallera“ — ul. Śniadeckich 53. Stow. Kongregacji Ducha Św. Zakład założony 1921 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców uczniów szkół średnich. Wychowanków 54.

3. Internat Kresowy — ul. Senatorska 80. Towarzystwo Pomocy Dzieciom i Młodzieży Polskiej z Kresów. Zakład założony w 1920 r. Wychowanie chłopców w wieku od lat 10 — 20, uczęszczających do szkół średnich, powszechnych i zawodowych. Wychowanków 122.

4. Internat Państwowego Katolickiego Seminarjum Nauczycielskiego — ul. Seminaryjna Nr. 3 — 7. Zakład założony w 1907 r. Wychowanie uczniów Seminarjum w wieku od lat 14-tu — 22. Opieka zamknięta. Wychowanków 122.

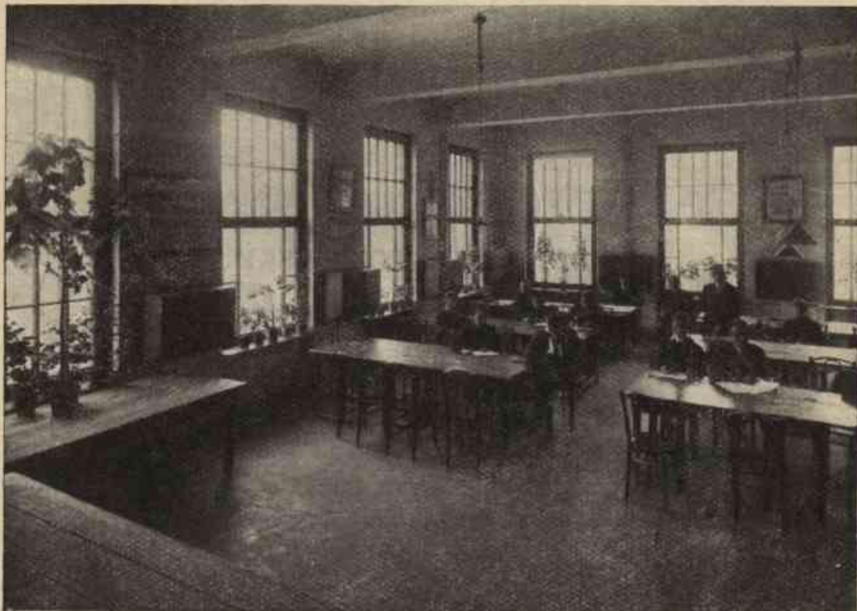
5. Ochronka Sióstr Elżbietanek — przedmieście Szrederowo, ul. Bielecka 4. Towarzystwo Pań Św. Wincentego à Paulo. Opieka zamknięta. Koedukacja. Pensjonarzy: 150 osób dorosłych i 200 dzieci.

6. Ochronka im. Blumwego — ul. Nokielska 23. T-wa „Christliche Frauenhilfe“. Zakład założony w 1891 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 12 i 10 dziewcząt.

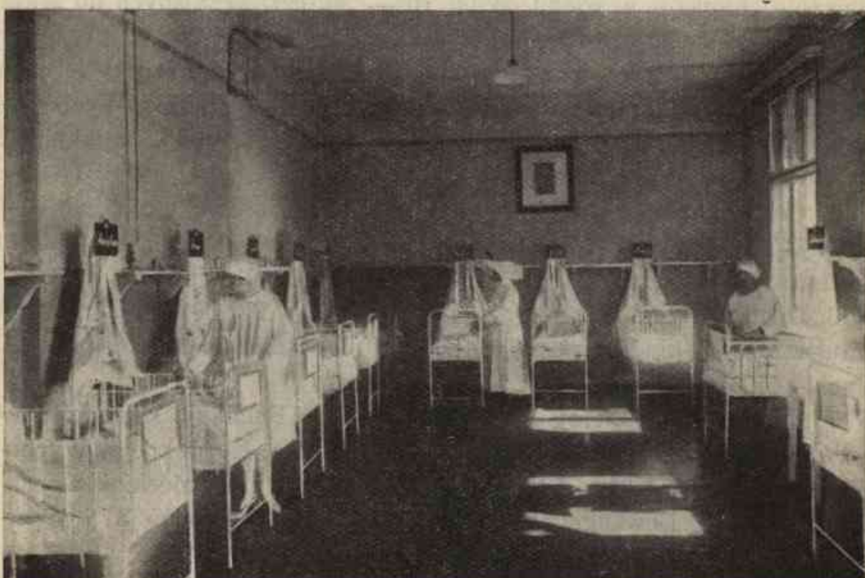
7. Przytułek dla Sierot im. Henryka Dietza. Fundacja Henryka Dietza. Zakład założony w 1907 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot od lat 6 — 14 narodowości polskiej i niemieckiej, wyznania katolickiego i ewangelickiego. Wychowanków: chłopców 37 i dziewcząt 37.

8. Poradnia Przeciwgruźlicza.

9. Schronisko dla dzieci—ul. Mazowiecka 12. Towarzystwo „Verein



Bydgoszcz. Internat Kresowy.



Bydgoszcz. Miejskie schronisko dla niemowląt.

zu Gründung Kleinkinderschule". Zakład założony w 1894 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 26 i dziewcząt 12.

10. Ewangelickie Schronisko dla dzieci — ul. Toruńska 7. Gminy Kościelnej Ewangelickiej. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 12 chłopców i 10 dziewcząt.

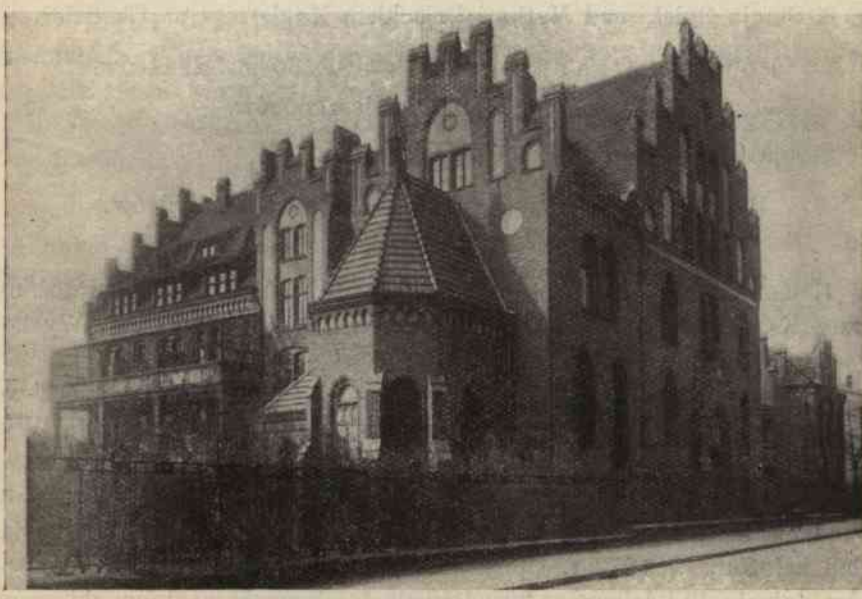
11. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — ul. Jagiellońska 56. Magistrat m. Bydgoszczy. Zakład założony w 1922 r.

12. Miejskie Schronisko dla niemowląt — ul. Kościelskich, 3. Magistrat m. Bydgoszczy. Zakład założony w 1926 r. Zarządzany przez Siostry Miłosierdzia. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 26 i dziewcząt 22.

13. Sierociniec im. Gen. Józefa Hallera — Wilczak, ul. Jary. Polskiego Czerwonego Krzyża. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców w wieku od lat 14 — 18. Wychowanków 28.

14. Zakład św. Florjana — ul. św. Florjana 9. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia. Zakład założony 1913 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 3 — 14. Wychowanków. chłopców 26 i dziewcząt 24.

15. Zakład św. Florjana „Żłobek" — ul. Florjana 14. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia. Zakład założony w 1922. Opieka zamknięta. Wychowanie niemowląt, oraz dzieci do lat 3. Wychowanków: chłopców 15 i dziewcząt 11.



Bydgoszcz. Zakład św. Florjana.

16. Żłobek Dzienny dla niemowląt przy Państwowej Fabryce Wyrobów Tytoniowych — ul. Dworcowa 44. Zakład założony w 1927 r. Wychowanie niemowląt i dzieci do lat 2-ch.

17. Krajowy Zakład Szkolny dla Ociemniałych—ul. Krasińskiego 2. Magistrat m. Bydgoszczy. Zakład założony w 1877 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 31 i dziewcząt 59.

18. Zakład Wychowawczy dla dziewcząt moralnie zaniedbanych. Zakład założony w 1902 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 15.

19. Zakład Wychowawczy Tow. Czerwonego Krzyża. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta. Kaedukacja. Wychowanie młodzieży męskiej, kształcącej się w rzemiosłach i handlu. Wychowanków 48.

Jastrzębie, poczta Maksymiljanowo, pow. Bydgoszcz.

Kolonja Feryjna „Opieka". Towarzystwo kolonij letnich „Opieka". Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Sezon kolonij trwa od maja do września. Korzystają dzieci szkół powszechnych. Chłopców 114 i dziewcząt 224.

Powiat Chodzieski — 41.742 mieszkańców.

Chodzież — 5.646 mieszk.

1. Bursa dla chłopców—ul. Strzelecka 7. Tow. „Caritas". Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dzieci w wieku od lat 11 — 19. Wychowanków 14.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Chodzież.

Powiat Czarnkowski — 35.586 meiszkańców.

Czarnków — 3.970 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

Powiat Gnieźnieński — 25.694 mieszkańców.

M. Gniezno.

1. Konwikt Arcybiskupi Diecezji Gnieźnieńskiej. Zakład założony przez Ks. Arcyb. Stablewskiego w 1896 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 43 chłopców.

2. Przytulisko dla dzieci kresowych — Słomianka 6. Polskie T-wo Czerwonego Krzyża. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Wychowanków chłopców 26.

3. Zakład dla sierot św. Wojciecha — ul. Ś-go Wojciecha Nr. 3. Fundacja ks. prof. Kozłowskiego. Konsystorz Arcybisk. w Gnieźnie. Zakład założony w 1872 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków stałych: 49 i dziewcząt 30. Przychodnich wychowanków: chłopców 80 i dziewcząt 70.



Gniezno. Zakład sierot św. Wojciecha.

4. Żłobek — ul. Lecznicza. T-wo Opieki nad Żłobkiem. Zakład założony w 1901 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dzieci w wieku od lat 2. Koedukacja. Wychowanków stałych: chłopców 15 i dziewcząt 13. Porady dla matek karmiących oraz dla niemowląt.

5. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem. Polsk. Czerw. Krzyża — przy Rzeźni.

Mielżyn Stary.

Zakład Sierot. Związek Towarzystw Dobroczynnych „Caritas". Zakład założony w 1919 r. Zarządzany przez Stowarzyszenie S.S. Dominikanek. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci sierot od lat 3—18. Wychowanków: chłopców 4 i dziewcząt 68.

Olkuszyn.

Dom Sierot „Johannisheim" st. kol. Olekszyn. Zakład założony w 1908 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 4 i dziewcząt 11.

Powiat Grodziski — 35.572 mieszkańców.

Grodzisk — 5.604 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

Powiat Inowrocławski — 51.118 mieszkańców.
M. Inowrocław — 24.277 mieszk.

1. Bursa Kujawska. T-wo Bursy Ziemi Kujawskiej. Zakład założony w 1919 r. Wychowanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Opieka zamknięta. Wychowanków 20 chłopców.

2. Dom Sierot — ul. Rąbińska 39. Magistrat miasta Inowrocławia. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 2—14. Wychowanków: chłopców 37 i dziewcząt 30.

3. Wolfschnische Weisenstiftung. Zakład założony w r. 1896. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 12 chłopców i 15 dziewcząt.

4. Dom Sierot Żydowskich „Wolffsohn". Zakład Miejski, zarządzany przez Gminę Żydowską. Zakład założony w 1896 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 3 i dziewcząt 2.

5. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem — ul. Toruńska 21. Magistrat m. Inowrocławia. Zakład założony w 1923 r. Porady lekarskie, opieka domowa ze strony higjenistek. Pomoc materjalna dla ubogich matek.

Powiat Jarociński — 54.362 mieszkańców.
Cerekwica.

1. Krajowy Zakład Poprawczo-Wychowawczy. Starostwo Krajowe. Zakład założony w 1880 r. Wychowanie przymusowe chłopców od lat 16—21. Zakład prowadzi warsztaty: kołodziejski, krawiecki i szewcki. Wychowanków chłopców 48.

2. Bursa Gimnazjalna — ul. Aleja Tadeusza Kościuszki. Stowarzyszenie Bursy Gimnazjalnej w Jarocinie. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców od lat 10—19. Wychowanków 27.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

Powiat Kępniński — 52.670 mieszkańców.
M. Kępno — 6.218 mieszkańców.

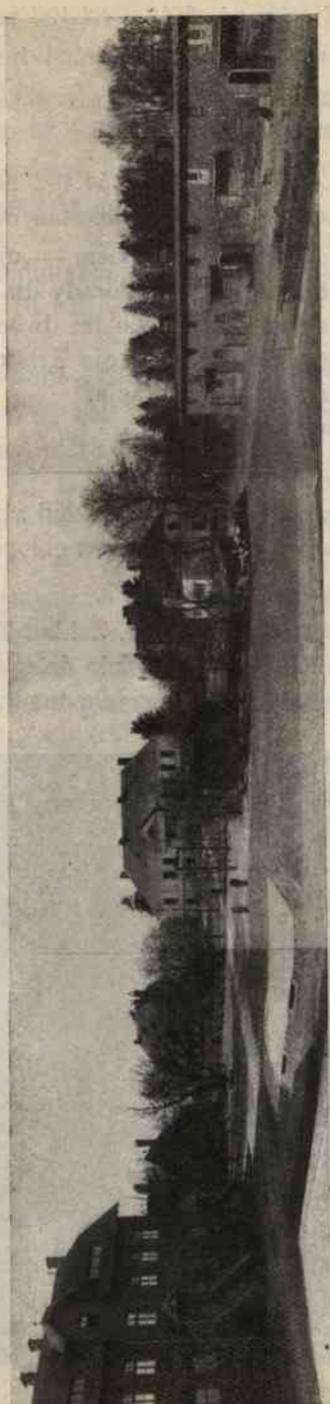
Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Samorządu Powiatowego — ul. Kościuszki.

Powiat Kościański — 48.580 mieszkańców.
Kościan — 7.803 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem — Błonie. Magistrat miasta Kościana. Zakład założony w 1927 r. Otrzymuje poradę 81 dzieci.

Choryń.

Zakład dla dzieci kresowych, założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 8 i dziewcząt 26.



Cerekwica. Krajowy zakład wychowawczy.

Powiat Koźmiński — 34.496 mieszkańców.

Bruczków — stacja kol. Borek.

Zakład wychowawczy. Zakład założony w 1886 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 36 i 29 dziewcząt.

Powiat Lesznoski — 54.402 mieszkańców.

Leszno — 16.506 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem — ul. Zielna 14. Magistrat m. Leszna. Zakład założony w 1924 r. Porady dla matek w sprawie wychowania dzieci. Opieka nad dziećmi do lat dwóch.

2. Chrześcijański Dom Sierot. Fundacja Kristmana. Zakład założony w 1832 r. Opieka zamknięta. Koedukacja.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Wilkowice.

Konfirmanten-Anstalt Zionsfheude. Zakład założony w 1898 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 19 i dziewcząt 17.

Lipno Nowe.

Dom Św. Józefa — st. kol. Osieczno. Zakład Zgromadzenia S.S. Elżbietanek, założony w 1905 r. Wychowanie dziewcząt umysłowo upośledzonych. Wychowanek stałych 24 i przychodnich 50.



Bruczków Zakład wychowawczy.

Powiat Krotoszyński — 44.754 mieszkańców.

M. Krotoszyn — 11.110 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem — ul. Kołłątaja 5. Magistrat miasta Krotoszyna. Zakład założony w 1926 r. Porady lekarskie, opieka domowa ze strony higjenistek dla matek w sprawie wychowania niemowląt. Opieka nad dziećmi do lat 2.

2. Żłobek zamknięty — ul. Kołłątaja 5. Magistrat m. Krotoszyna. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 3—4. Wychowanków: chłopców 10 i dziewcząt 5.

Zduny — 2.825 mieszkańców.

Zakład dla sierot — st. kol. Zduny. Fundacja ks. prałata Jaździewskiego. Zakład założony w 1870 r., zarządzany przez siostry Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo. Opieka zamknięta. Koedukacja. Pracownia szycia karamentów kościelnych i bielizny. Wychowanków: chłopców 20 i dziewcząt 34.

Powiat Obornicki — 55.146 mieszkańców.

Oborniki — 4.147 mieszkańców.

Stacja Opieki nad matką i dzieckiem — ul. Żukowska 4. Magistrat m. Obornik oraz Sejmik Powiatowy. Zakład założony w 1926 r. Porady dla matek. Opieka nad dziećmi do lat 2.



Ostrów. Dom Sierot św. Józefa.

Powiat Odolanowski — 43.217 mieszkańców.

Mojawola.

1. Dom Opieki i Schronisko „Berthaheim". Własność prywatna. Zakład założony w 1904 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 6 i dziewcząt 6.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Międzychodzki — 30.131 mieszkańców.

Stacje Opieki nad Matką i Dzieckiem, Magistratu m. Międzychód przy Kasie Chorych.

Powiat Mogilnowski — 48.898 mieszkańców.

Mogilno — 4.171 mieszkańców.

1. Ochronka: Zakład Sióstr Służebniczek N. M. P., założony w 1898 r. Opieka półotwarta. Wychowanie dzieci, oraz nauka szycia. Stałych wychowanek 20 dziewcząt — przychodnich 125.

2. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem — ul. Mickiewicza 21. Magistrat miasta Mogilna. Zakład otwarty w 1927 r.

Trzemeszno — 5.093 meszkańców.

1. Konwikt Kurji Arcybiskupiej. Fundacja ks. Kosmowskiego. Zakład założony w 1773 r. Wychowanie młodzieży, uczęszczającej do gimnazjum. Pomoc dla młodzieży akademickiej. Wychowanków 23.

2. Zakład dla sierot katolickiej gminy kościelnej. Fundacja Wandy Erdman. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 10 i dziewcząt 6.

Powiat Nowotomyślski — 50.373 mieszkańców.

Konin.

Zakład sierot. Zakład założony w 1912 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 6 i dziewcząt 6.

Powiat Ostrowski — 48.129 mieszkańców.

Ostrów — 16.366 mieszkańców.

1. Dom Sierot św. Józefa. Fundacja ks. Edmunda Radziwiłła. Zakład założony w 1883 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 28 i dziewcząt 20.

2. Konwikt Arcybiskupi Kurji Arcybiskupiej Poznańskiej. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców, uczniów gmnazjalnych. Wychowanków 17.

3. Stacja Opieki nad matką i dzieckiem — ul. Raszkowska 29. T-wo Czerwonego Krzyża. Zakład założony w 1926 r. Korzysta z opieki Stacji 139 dzieci.

Powiat Ostrzeszowski — 40.082 mieszkańców.
M. Ostrzeszów — 5.413 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Magistratu m. Ostrzeszów — ul. Kolejowa 228.

Ligota.

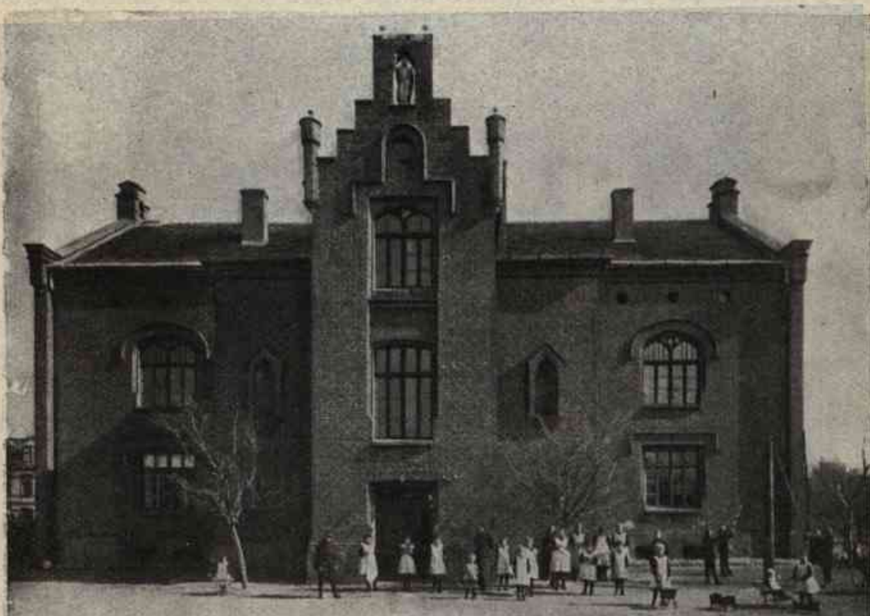
Zakład wychowawczy Polskiego T-wa Ewengelickiego. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 17 i dziewcząt 18.

Marszałki.

Zakład dla sierot, założony w 1923 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 5 i dziewcząt 7.

Powiat Pleszewski — 38.234 mieszkańców.
Pleszew — 7.638 mieszkańców.

1. Dom Sierot Katolickich. Gminy Katolickiej. Zakład założony w 1872 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci do lat 13. Wychowanków: chłopców 20 i dziewcząt 23. Przy zakładzie znajduje się schronisko dla starców.



Pleszew. Dom sierot katolickich.

2. Dom Sierot Miejski. Zakład założony w 1873 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 33 i dzeiwcząt 27.

3. Ewangelicki Zakład Wychowawczy dla dzieci zaniedbanych. Zakład miejski, założony w 1854 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 2 do ukończenia wykształcenia zawodowego. Wychowanków: chłopców 59 i dziewcząt 31.

Broniszewice.

Zakład Wychowawczy dla sierot pod nazwą „Caritas" Zgromadzenia Sióstr Dominikanek. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców od lat 7 do lat 17-tu, uczęszczających do szkoły powszechnej. Wychowanków 32 chłopców.

Miasto Poznań — 184.758 mieszkańców.

1. Miejskie Schronisko dla dzieci — ul. Grobla 8. Zakład założony w 1910 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci w wieku od lat 3—15. Wychowanków: chłopców 16 i dziewcząt 8.

2. Miejski Żłobek dla niemowląt im. „Dzieciątka Jezus" — ul. Św. Wojciecha 16. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta. Wychowanie niemowląt do roku życia. Wychowanków 30.



Broniszewice Zakład sierot.

3. Miejskie Przytulisko dla dziatwy — ul. Wiśniowa. Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 2—6. Wychowanków: chłopców 14 i dziewcząt 6.

4. Miejska Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem Nr. 1 — Aleje Marcinkowskiego. Zakład założony w 1927 r. Z opieki stacji korzysta 150 dzieci.

5. Miejska Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem Nr. II — ul. Wrocławska. Zakład założony w 1925 r. Z opieki stacji korzysta 171 dzieci.

6. Miejska Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem Nr. IV — ul. Wspólna 61. Zakład założony w 1926 r. Z opieki stacji korzysta 108 dzieci.

7. Miejska Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem Nr. V — ul. Słowackiego. Zakład założony w 1928 r. Z opieki korzysta 91 dzieci.

8. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Kliniki Uniw. Poznańskiego — ul. Marji Magdaleny 3.

9. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Magistratu m. Poznania — Główna, ul. Smolna.

10. Ogródki Tow. „Warta" — Dolna Wilda 9. Towarzystwo istnieje od roku 1920. Ogródki przeznaczone dla najbiedniejszych dzieci szkolnych, pozostających bez opieki, w wieku od 8—12 lat. T-wo „Warta" oddaje do użytku tych dzieci ogród 2-morgowy z 298 zagonkami, gdzie dzieci pod opieką ochroniarek hodują dla siebie warzywa i kwiaty.

11. Przytulisko Ewangelickiego Stowarzyszenia — ul. Gen. Prądzyńskiego. Zakład założony w 1899 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 9 i dziewcząt 12.

12. Przytulisko dla sierot „Filipinek". Zakład założony w 1885 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 4 i dziewcząt 57.

13. Poradnia Przeciwgruźlicza. Magistratu m. Poznania.

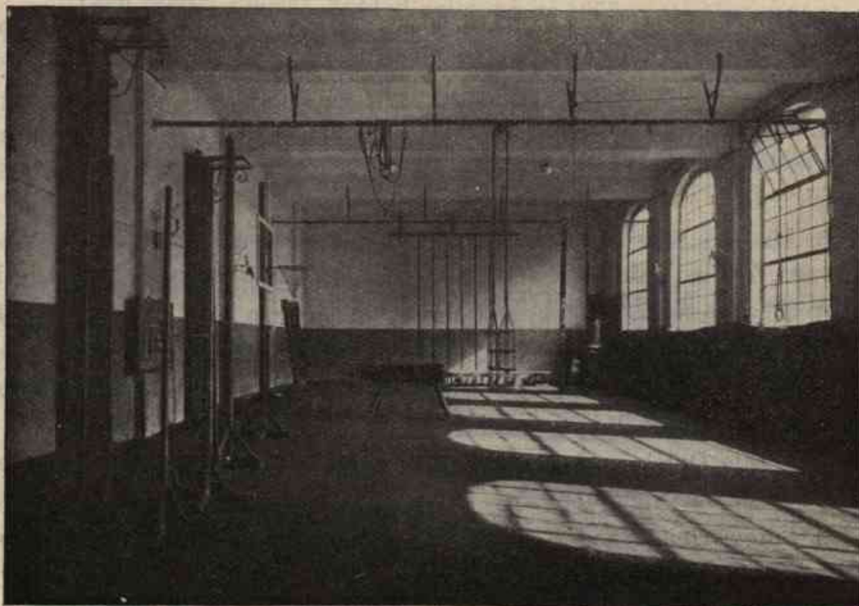
14. Poradnia Przeciwgruźlicza Kliniki Chorób Dziecięcych Uniwersytetu Poznańskiego.

15. Żydowski Dom Sierot Gminy Żydowskiej — ul. Straszna. Zakład założony w 1836 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 26.

16. Krajowy Zakład szkolny dla głuchoniemych. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 63 i dziewcząt 63.

17. Zakład Ortopedyczno-Wychowawczy im. Heleny Gąsiarowskiej. Fundacja Heleny Gąsiorowskiej. Zakład założony w 1913 r. Leczenie chorych dzieci na choroby kości, mięśni i nerwów aparatu ruchomego.

18. Zakład Św. Anny — ul. Wieżowa 5. Metropolitańska Kapituła Poznańska. Zakład założony w 1890 r. Opieka zamknięta. Zakład pro-



Poznań. Krajowy zakład dla głucho-niemych.

wadzi szkołę gospodarstwa domowego, szwalnię i prasowalnię. Stałych wychowanek 50 dziewcząt, przychodnich 137.

19. Zakład dla Panien im. „Św. Jadwigi"—ul. Skarbowa 9. Zakład założony w 1906 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 78 dziewcząt.

20. Zakład „Paulinum" — ul. Przemysłowa 15. T-wo „Landesverband für Innere Mission". Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców szkół średnich. Wychowank:ów 43.

21. Zakład dla niemowląt — Plac Sapieżyński. Stowarzyszenie Kobiet Niemieckich. Zakład założony w 1915 r. Opieka zamknięta. Wychowanków: chłopców 14 i dziewcząt 12.

22. Żłobek dzienny „Św. Wincentego" — ul. Sielska 7. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia. Zakład założony w 1916 r. Opieka otwarta. Opieka w ciągu dnia i wychowanie dzieci w wieku od tygodnia do 3 lat. Wychowanków 25 dzieci.

23. Żłobek zamknięty dla niemowląt—ul. P. Jackowskiego. „Przytulisko dla Niemowląt i Matek". Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanków: 13 chłopców i 8 dziewcząt.

24. Żłobek zamknięty—ul. Sienna 4. Konferencja Pań Św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1877 r. Opieka zamknięta. Wychowanie niemowląt i dzieci do lat 7. Wychowanków 30 dzieci.

25. Żłobek—ul. Graniczna 5. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia. Zakład założony w 1914 roku. Opieka zamknięta. Wychowanie niemowląt i dzieci do lat 7. Wychowanków 20-ro dzieci.

26. Żłobek zamknięty przy Szpitalu Djakonisek. Zakład miejski, założony w 1907 r. Opieka zamknięta. Wychowanków: chłopców 11 i 12 dziewcząt.

27. Żłobek Jezejecki. Oddział Towarzystwa „Przytulisko dla Niemowląt i Matek". Zakład założony w 1902 r. Opieka otwarta. Wychowanie dzieci od 8-miu tygodni do 7-miu lat. Wychowanków 30.

Powiat Poznański — 82.385 mieszkańców.

Główna — pow. Wschodni, st. kol. Główna.

1. Dom Sierot Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia — ul. Graniczna. Zakład założony w 1910 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt sierot. Wychowanek: stałych 28 i przychodnich 20.

2. Dom Sierot — ul. Krótka. Towarzystwo „Caritas". Zakład założony w 1910 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców sierot. Wychowanków 30.

3. Miejska Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Nr. III — ul. Smolna. Zakład założony w 1925 r. Z opieki korzysta 91 dzieci.

4. Żłobek Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia. Zakład założony w 1914 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dzieci do lat 7. Wychowanków 20.

Jeżyce.

Żłobek przy Państwowej Fabryce Wyrobów Tytoniowych. Zakład założony w 1927 r. Opieka otwarta. Wychowanie dzieci od 1½ do lat 7.

Kobylnica.

Stacja Sanitarna „Stella" w Kobylnicy Towarzystwa „Stella" Kolonij Wakacyjnych i Stacyj Sanitarnych. Zakład założony w 1901 r. Do zakładu przyjmowane są dzieci w wieku od 7—14 lat na 6-cio tygodniowy pobyt po przebytych chorobach. Opieka zamknięta. Koedukacja. Pensjonarzy: chłopców 26 i dziewcząt 25. W porze wakacyj letnich przebywa do 400 dzieci.

Mrowiska — pow. Zachodni, st. kol. Rokietnica.

Ochronka dla dzieci. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 13 chłopców i 6 dziewcząt.

Naramowice.

Sierociniec. Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 13 chłopców i 6 dziewcząt.

Pobiedziska — 3.363 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

Stręszew — 1.926 mieszkańców

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

Winiary.

Dom Misyjny „Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Boskiej". Zakład założony w 1893 r. Opieka zamknięta. Wychowanie moralnie zaniedbanych dziewcząt. Wychowanek 70.

Żabikowo.

Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem w Żabikowie. Porady lekarskie, opieka domowa ze strony higjenistek dla matek. Opieka nad dziećmi do lat dwuch.

Powiat Pleszewski — 38.234 mieszkańców.

Pleszew — 7.638 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

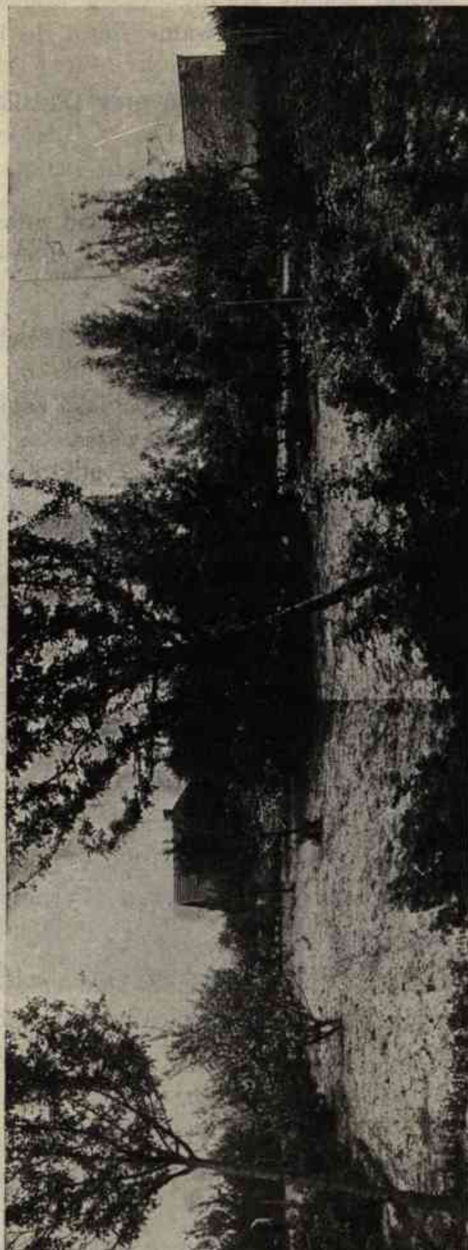
Powiat Rawicz — 48.929 mieszkańców.

Rawicki — 9.250 mieszkańców.

1. Dom sierot Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1873 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 33 chłopców i 27 dziewcząt.



Żabikowo. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.



Żabikowo. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

2. Martin Stift. Zakład Gminy Ewangelickiej, założony w 1884 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie sierot do lat 7-miu. Wychowanków: 7 chłopców i 5 dziewcząt.

3. Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem przy Oddziale Czerwonego Krzyża w Rawiczu. Zakład założony w 1924 r.

Miejska Góra.

Dom Sierot Katolickiej Gminy Kościelnej. Zakład założony w 1885 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 4 chłopców i 5 dziewcząt.

Powiat Szamotulski — 66.056 mieszkańców.

Szamotuły — 6.772 mieszkańców.

1. Dom Sierot. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 98 chłopców i 48 dziewcząt.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — ul. Rynek 40.

Powiat Strzeleński — 39.913 mieszkańców.

Strzelno — 4.927 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem — ul. Lipowa. Magistrat m. Strzelna. Zakład założony w 1926 r.

Wronki — 4.621 mieszkańców.

Dom Sierot św. Jadwigi. Fundacja ks. Grabowskiego. Zakład założony w 1909 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 30 i dziewcząt 12.

Pniewy — 2.731 mieszkańców.

Zakład św. Olafa. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Szkoła gospodarstwa domowego dla dziewcząt. Wychowanek 80.

Otorowo.

Dom Sierot Ziemianek Wielkopolskich. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 57.

Powiat Śmigielski — 37.955 mieszkańców.

Goździchowo.

Zakład dla sierot św. Stanisława Kostki. Prywatny Tekli Chłapowskiej. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 3 chłopców i 53 dziewczęta.

Powiat Średzki — 49.812 mieszkańców.

Środa — 7.231 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem przy Oddziale Czerwonego Krzyża w Środzie. Zakład założony w 1925 r. Korzysta z zakładu 137 dzieci.

Powiat Śremski — 56.436 mieszkańców.

Śrem — 6.650 mieszkańców.

1. Konwikt Arcybiskupi Katolickiej Gminy Kościelnej. Zakład założony w 1916 r. Wychowanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 41.

2. Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem — Nowy-Rynek Nr. 12. Zakład założony w 1928 r.

3. Zakład Wychowawczo-Leczniczy dla dzieci jaglicznych w Śremie — ul. Mickiewicza Nr. 16. Polski Komitet Pomocy Dzieciom. Zakład założony w 1925 r. Opieka zamknięta. Wychowanie i leczenie dziewcząt chorych na jaglicę, w wieku od lat 4—20.Wychowanek 143.



Śrem. Zakład dla dzieci jaglicznych.

Powiat Szubiński — 46.089 mieszkańców.

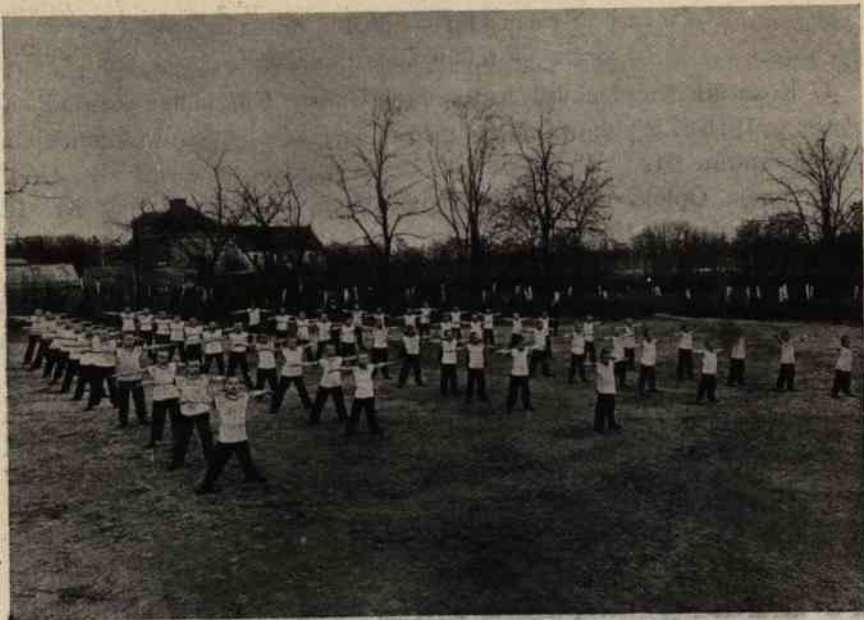
Szubin — 2.744 mieszkańców.

Krajowy Zakład Poprawczo-Wychowawczy dla chłopców. Zakład założony w 1889 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 142.

Powiat Wągrowiecki — 54.375 mieszkańców.

Wągrowiec — 6.867 mieszkańców.

1. Dom Sierot — ul. Kolejowa 2. Fundacja ks. kanonika Muzolfa. Zakład założony w 1860 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 17 chłopców i 23 dziewczęta.



Szubin. Krajowy zakład wychowawczy.



Wągrowiec. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem

2. Konwikt Arcybiskupi. Fundacja ks. kanonika Muzolfa. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 35.

3. Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem — ul. Kościuszki. Magistrat m. Wągrowca. Zakład założony w 1927 r.

4. Stacja Przeciwgruźlicza i Przeciwjaglicza przy szpitalu w Wągrowcu. Zakład założony w 1927 r.

Antoniewo.

Krajowy Zakład Poprawczo-Wychowawczy dla chłopców. Wychowanków 41.

Powiat Wrzesiński — 41.104 mieszkańców.

Września — 6.627 mieszkańców.

1. Bursa im. Dr. Karola Marcinkowskiego — ul. Opieszyn 4. T-wo Bursy Gimnazjalnej. Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 17.

2. Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem — ul. Szklana. Towarzystwo Polsk. Czerwonego Krzyża. Zakład założony w 1926 r. Z opieki Stacji korzysta 186 dzieci.



Mielżyn. Zakład sierot.

Powiat Witkowski — 30.248 mieszkańców.

Mielżyn.

Zakład Sierot Związku Towarzystw Dobroczynnych. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta. Wychowanie sierot dziewcząt do lat 14. Warsztaty kilimkarskie. Wychowanek 67.

Czerniejewo.

Ochronka. Zakład założony przez p. Skórzewskiego w 1898 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków 69.

Powiat Wolsztyński — 48.661 mieszkańców.

Wolsztyn — 4.124 mieszkańców.

1. Dom Sierot Katolickich. Fundacja Adeli Gajewskiej. Zakład założony w 1855 r., zarządzany przez Siostry Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo. Opieka zamknięta. Wychowanie sierot dziewcząt do lat 18. Wychowanek 102.

2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

Powiat Wyrzyski — 62.531 mieszkańców.

Wyrzysk — 1.305 mieszkańców.

Sierociniec. Fundacja ks. Albina Bolmajera. Zakład założony w 1894 r.



Wolsztyn. Zakład wychowawczy dla sierot.

Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 4—14-tu Wychowanków: chłopców 20 i dziewcząt 15.

Nakło — 7.427 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Suchary.

Dom Misyjny ks. ks. Pallotynów. Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta. Wychowanie młodzieży od lat 12-tu.

Kijaszkowo.

Zakład Wychowawczo-Leczniczy dla dzieci ułomnych Ewangelickiej Gminy Kościelnej. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 10 i dziewcząt 15.

Brzostowo.

Kolonja Feryjna. Fundacja ks. Malińskiego. Zakład założony w 1921 roku. Służy za letnisko dla młodzieży szkolnej. Przebywa latem 60 chłopców.

Powiat Żnin — 41.063 mieszkańców.

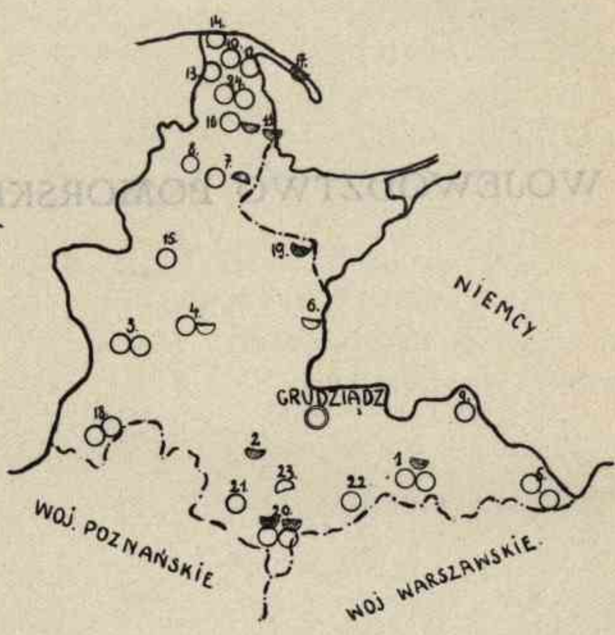
Żnin — 4.436 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

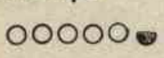
WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ



GRUDZIĄDZ



1. BRODNICA.
2. CHEŁMNO.
3. CHOJNICE.
4. CZERSK.
5. DZIAŁDOWO
6. GNIEW.
7. KARTUZY
8. KOLBUSZEWO.
9. LUBAWA.
10. STAWUTÓWKA.
11. GDYNIA.
12. ŚWARZEWO.
13. STRZELNO.
14. OBŁUŻE.
15. WERBLIN
16. DOMATÓWKA.
17. JASTARNIA
18. WIĘCBORK.
19. TCZEW.
20. TORUŃ.
21. NOWE GRABIE.
22. OSTROWITE.
23. CHEŁMŻA.
24. WEJHEROWO.

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE.

935.643 mieszkańców.

Powiat Brodnicki — 61.230 mieszkańców.

Brodnica — 6.963 mieszkańców.

1. Sierociniec Parafji Brodnickiej — ul. Tylna 4. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci do lat 14. Wychowanków: 8 chłopców i 5 dziewcząt.

2. „Kinderheim" T-wa Deutschen Frauenferein — ul. Mazurska 12. Zakład założny w 1892 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci do lat 14. Wychowanków 6-ciu chłopców i 3 dziewczęta.

3. Przychodnia przeciwgruźlicza miejska, opieka otwarta.

Powiat Chełmiński — 51.505 mieszkańców.

Chełmno — 10.208 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Chełmiński — 51.505 mieszkańców.

Chojnice — 10.409 mieszkańców.

Zakład św. Boromeusza, fundacja stolicy Biskupiej Chełmskiej. Zakład założony w 1867 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci. Pielęgnowanie chorych wszystkich wyznań i opieka nad starcami. Wychowanków: chłopców 13 i dziewcząt 12. Pensjonarzy osób dorosłych 12.

2. „Frauenverein zur Erzichnung verweister und verwahrloster Knaben" w Chojnicach. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i półsierot chłopców. Wychowanków 3-ch chłopców.

Czersk.

1. Kongregacja Marjańska dla dziewcząt (oddział Szwalnia). Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od lat 3 — 14-tu. Nauka szycia i robót ręcznych. Wychowanek 20 dziewcząt.

2. Ochronka pod wezwaniem „Ducha Świętego" Gminy Kościelnej w Czersku. Zakład założony 1919 r. Opieka otwarta, koedukacja. Wychowanków 150.

P o w i a t D z i a ł d o w s k i — 23.727 mieszkańców.

Działdowo — 3.568 mieszkańców.

Ochronka miejska Magistratu m. Działdowa, zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 8 i dziewcząt 9.

2. Bursa Rzemieślnicza T-wa pomocy Dzieciom i Młodzieży polskiej z Kresów. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, wychowanie i wykształcenie fachowe chłopców repatrjantów od lat 12-tu do 16. Wychowanków 148.

Grudziądz — 33.516 mieszkańców.

1. Dom Sierot dla Katoliczek dziewcząt pod wezw. „Wszystkich Świętych" Organizacji Społecznej — ul. Rybacka 44. Zakład założony w 1857 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku do lat 15. Wychowanek 65.

2. Dom Sierot dla katolików chłopców pod wezwaniem „Św. Józefa" Organizacji społecznej — ul. Bydgoska 5. Zakład założony w 1893 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców do lat 15. Wychowanków 75.

3. Dom Sierot dla ewangelickich dziewcząt, fundacji Bormana — ul. Młynarska 12. Zakład założony w 1881 r. Wychowanie dziwcząt sierot. Wychowanek 23.

4. „Petersonstift", fundacja „Petersona", zakład gminy ewangelickiej — ulica Viktorjusa. Założony w 1878 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 19-tu.

5. „Zakład dla Niemowląt" miasta Grudziądza—ul. Budkiewicza 26. Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie niemowląt i dzieci w wieku do lat dwóch. Wychowanków: 40 chłopcó i 50 dziewcząt.

6. Poradnia Przeciwgruźlicza.

P o w i a t G n i e w s k i — 27.161 mieszkańców.

Gniew — 3.131 mieszkańców.

Ochronka Miejska magistratu m. Gniew. Zakład założony w 1921 r. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci Wychowanków: chłopców 20 i dziewcząt 20.

P o w i a t K a r t u s k i — 64.631 mieszkańców.

Kartuzy — 3.717 mieszkańców.

1. Dom Św. Wincentego à Paulo Polskiego T-wa Czerwonego Krzyża.

Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 50 i dziewcząt 52.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Kolbuszewo — 2.900 mieszkańców.

Ewangelicki Dom Sierot i starców, fundacja T-wa „Verein zur Pflege von Weiser und Siechen". Opieka zamknięta, wychowanie sierot i opieka nad starcami. Pensjonarzy: starców 25 i chłopców 5.

Powiat Lubawski — 58.495 mieszkańców.

Lubawa — 4.635 mieszkańców.

Szpital Św. Jerzego Lubawa-Pomorze, fundacja kościelna. Zakład założony w XV wieku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 37 dziewcząt i 15 chłopców.

Powiat Morski — 29.941 mieszkańców.

Gdynia — 1.268 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem — ul. Starowiejska.

Sławutówko. —

Dom Ubogich obszaru dworskiego Sławutówko. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i opieka nad ubogiemi obszaru dworskiego Sławutówko. Pensjonarzy: dzieci 10, dorosłych osób 9.

Swarzewo. —

Wiejski Dom Ubogich Samorządu Gminnego Swarzewo. Zakład założony w 1898 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i opieka nad starcami. Wychowanków: chłopców 4 i dziewcząt 5. Kobiet dorosłych 6.

Strzelno — 4.927 mieszkańców.

Dom Ubogich przy szpitalu w Strzelnie, Samorządu powiatowego. Zakład założony w 1893 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i opieka nad ubogiemi starcami. Wychowanków: 1 chłopiec, 3 dziewczęta i 6 dorosłych osób.

Obłuże.

Obłuże, zakład właściciela majątku Obłuże, założony w 1900 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i opieka nad starcami. Wychowanków: 2 chłopców i 2 dziewcząt, dorosłych osób 6.

Werblin.

Dom Ubogich Samorządu Gminnego. Zakład założony w 1902 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i opieka nad starcami. Wychowanków: chłopców 2 i pensjonarzy 2 i dwie kobiety.

Domatówko.

Zakład Ubogich Samorządu gminnego. Opieka zamknięta, wychowanie sierot, opieka nad ubogiemi gminy. Wychowanków: chłopców 2, pensjonarzy 2 i kobiet 2.

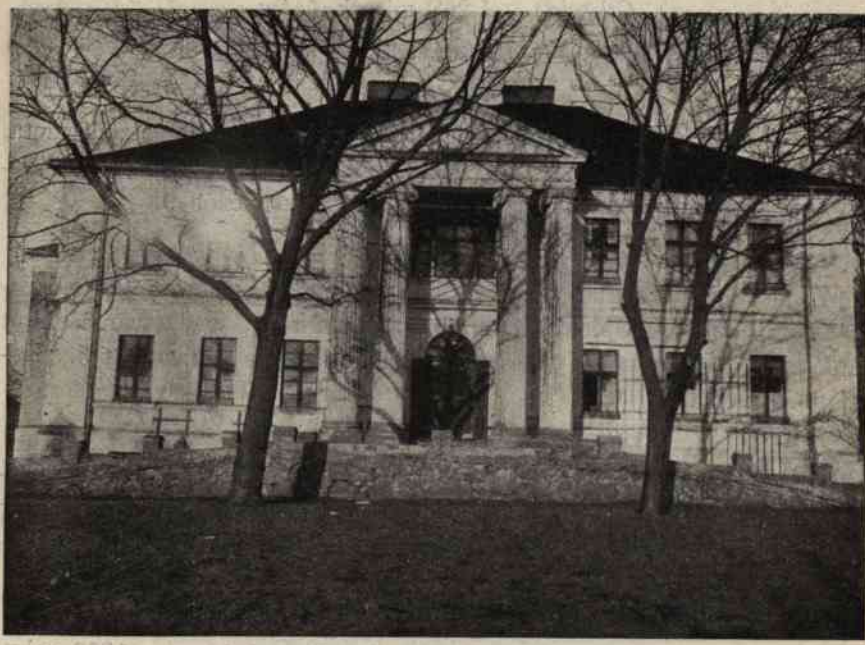
Jastrarnia.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Komitetu Stacji.

Powiat Sępoliński — 27.876 mieszkańców.

Więcbork — 2.588 mieszkańców.

1. Ewangelicki Dom Sióstr Djakonis. Zakład założony w 1900 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci, pensjonat gospodarczy, dom dla misji wewnętrznej. Otrzymuje opiekę: 279 kobiet, 10 dzieci i 23 mężczyzn.



Ostrowite. Sierociniec.

2. Zakład św. Anny, Wychowawczo-Poprawczy dla dziewcząt Biskupstwa Chełmińskiego. Zakład założony w 1905 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 15-tu. Z zakładu korzysta: 55 kobiet i 20 dziewcząt.

Powiat Tczewski — 35.744 mieszkańców.

Tczew

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Samorządu powiatowego — ul. Skarszewska 2.

Powiat Toruński — 53.773 mieszkańców.

Toruń — 39.424 mieszkańców.

1. Ochronka Miejska Magistratu m. Torunia — ul. Bydgoska. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot do lat 14-tu. Wychowanków: chłopców 33 i dziewcząt 33.

2. Żłobek Pomorski pod wezwaniem „Św. Antoniego" Pomorskiego T-wa Opieki nad dziećmi. Zakład założony w 1922 r. Koedukacja, wychowanie dzieci do lat 4-ch. Wychowanków stałych 14-tu, przychodnich 70.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Pomorskiego T-wa Opieki nad niemowlętami — ul. Wały.

4. Przychodnia Przeciwgruźlicza.



Więcbork. Zakład SS. Djakonis.

Chełmża — 10.648 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Dziećmi Miejscowej Rady Opieki Społecznej — ul. Hallera. Zakład założony w 1923 r. Opieka otwarta, wychowanie niemowląt oraz dzieci do lat 3-ch. Z zakładu korzysta 270 dzieci.

Nowe Grabie.

Zakład wychowawczy sierot pod wezwaniem „Św. Antoniego", Zgromadzenia Sióstr Elżbietanek. Zakład założony w 1923 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 44-ch chłopców i 16 dziewcząt.

Powiat Wąbrzeski — 47.100 mieszkańców.

Wieś Ostrowite.

Schronisko sierot im. gen. Hallera Pomorskiego T-wa Opieki nad dziećmi w Toruniu. Zakład założony w 1922 r. Opieka otwarta i częściowo zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 5 — 14-tu. Wychwanków: 13-tu chłopców i 29 dziewcząt.

Powiat Wejherowski — 47.751 mieszkańców.

Wejherowo — 8.786 mieszkańców.

1. Zakład Komitetu Przyjaciół Dzieci Dalekiego Wschodu, założony w 1921 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci z repatrjacji. Wychowanków: 75 chłopców i 80 dziewcząt.

2. Zakład Polskiego T-wa Czerwonego Krzyża, Oddział w Wejherowie. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot po wojskowych i dzieci z repatrjacji do lat 14-tu.

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE.

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ





1. DZIEDZICE
2. STRUMIEŃ
3. KONCZYCE WLK.
4. USTROŃ
5. SKOCZÓW
6. BOBREK
7. DZIĘGIELÓW
8. BOGUCICE
9. KOCHŁOWICE
10. ROŻDZIEŃ
11. MYSŁOWICE
12. ZAŁĘŻE
13. PSZCZYNA
14. HOŁDONÓW
15. STARA WIEŚ
16. TYCHY
17. PSZÓW
18. WODZISŁAW
19. ŚWIĘTOCHŁOWICE
20. WIELKIE PIEKARY
21. TARNOWSKIE GÓRY
22. RUDA
23. SIEMIONOWICZE
24. SZOPENICE
25. WIELKIE HAJDUKI

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE.

123.793 mieszkańców.

Powiat Bielski — 56.929 mieszkańców

Bielsko — 19.785 mieszkańców.

1. Katolicki Dom Sierot T-wa Katolickiego Związku Parafjalnego w Bielsku. Zakład założony w 1888 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 18 chłopców i 12 dziewcząt.

2. Ewangelicki Dom Sierot T-wa Ewangelickiego Związku Pań w Bielsku. Opieka zamknięta. Wychowanków: chłopców 11 i dziewcząt 12.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.

4. Stacja dla Niemowląt — miejska. Zakład założony w 1917 r. Opieka otwarta. Korzysta 45 dzieci.

5. Stowarzyszenie Opiekuńcze dla małych dzieci — miejskie. Opieka otwarta. Koedukacja. Wychowanków: 11 chłopców i 19 dziewcząt.

Dziedzice.

Zakład Sierot — Sióstr Felicjanek. Założony w 1907 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 30.

Strumień — 1.566 mieszkańców.

Zakład Sióstr Szkolnych. Założony w 1876 r. Opieka zamknięta. Wychowanie i kształcenie dziewcząt od 6 do 18 lat. Wychowanek 92.

Powiat Cieszyński — 80.456 mieszkańców.

Cieszyn — 16.794 mieszkańców.

1. Zakład wychowawczy dla dzieci trudnych do prowadzenia, Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego. Założony w 1912 r. Wychowanie chłopców moralnie zaniedbanych od lat 14. Wychowanków 123.



Dziedzice. Zakład sierot sióstr Felicjanek.



Cieszyn. Pensjonat SS. Boromeuszek.

2. Bursa Polskiej Macierzy Szkolnej. Zakład założony w 1905 r. Wychowanków 105 chłopców.

3. Katolicki Dom Sierot T-wa Rodziny Sierocej w Cieszynie. Zakład założony w 1910 r. Opieka otwarta. Koedukacja. Wychowanków: chłopców 28 i dziewcząt 6.

4. Internat Opiekuńczy — SS. Boromeuszek w Cieszynie. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 6.

5. Internat Opiekuńczy — SS. Boromeuszek w Cieszynie. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 74.

6. Miejski Zakład Sierot. Założony w 1898 r. Opieka zamknięta. Koedukacja. Wychowanków: 25 dzieci.

7. Miejski Zakład dla niemowląt. Założony w 1923 r. Wychowanków: 27 niemowląt.

8. Pensjonat SS. Boromeuszek w Cieszynie. Zakład założony w 1876 r. Wychowanie dziewcząt. Wychowanek 95.

9. Poradnia Przeciwgruźlicza.

10. „Sierociniec Ewangelicki" — ul. Plac Wolności. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot. Wychowanków: 13-oro dzieci.

11. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Komitetu Stacji — ul. Strażacka 9.

Kończyce-Wielkie

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — W. Hallerówka.

Ustrów.

„Ewangelicki Dom sierot", prowadzony przez Ewangelicko-augsburski Zbór w Ustrowiu, założony w 1878 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 20 chłopców i 36 dziewcząt.

Skoczów — 3.494 mieszkańców.

„Ewangelicki Dom Sierot", prowadzony przez T-wo Pań Ewangelickich w Skoczowie, założony w 1905 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 3 chłopców i 6 dziewcząt.

Bobrek.

Internat im. błog. Melchjora Grodziskiego, porwadzony przez T-wo Opieki nad kształcącą się młodzieżą katolicką, założony w 1913 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 76.



Bobrek. Internat im. bł. Melchjora Grodziskiego.



Katowice. Sierociniec im. dr. Mielęckiego.

Dzięgielów.

Zakłady Polskiego Diakonatu Ewangelickiego, założone w 1924 r. przez ks. Seniora Kulisza w Cieszynie. Opieka zamknięta, koedukacja. Przy zakładzie znajduje się żłobek dla 26 dzieci. Wychowanków: 48 chłopców i 37 dziewcząt.

Szopienice.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Katowicki — 203.354 mieszkańców.

Katowice — 115.354 mieszkańców.

1. Poradnia Przeciwgruźlicza.
2. Sierociniec im. dr. Mielęckiego, prowadzony przez Polski Czerwony Krzyż, założony w 1923 r., fundacja. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 10 chłopców i 14 dziewcząt.
3. Sierociniec św. Jadwigi, prowadzony przez SS. św. Jadwigi, założony w 1899 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 16 chłopców i 14 dziewcząt.
4. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — Magistratu m. Katowice — ul. Ligocka 34.
5. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — Magistratu m. Katowice — ul. Dąbrowa 23.
6. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — Magistratu m. Katowice — ul. Stawowa.
7. „Zakład wychowawczo-poprawczy im. Augusta", prowadzony przez Gminę Ewangelicką—ul. Damrota 16. Zakład założony w 1884 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 11.
8. „Żłobek Miejski", założony w 1910 r. Opieka zamknięta. Wychowanków: 17 chłopców i 13 dziewcząt.

Bogucice - Katowice.

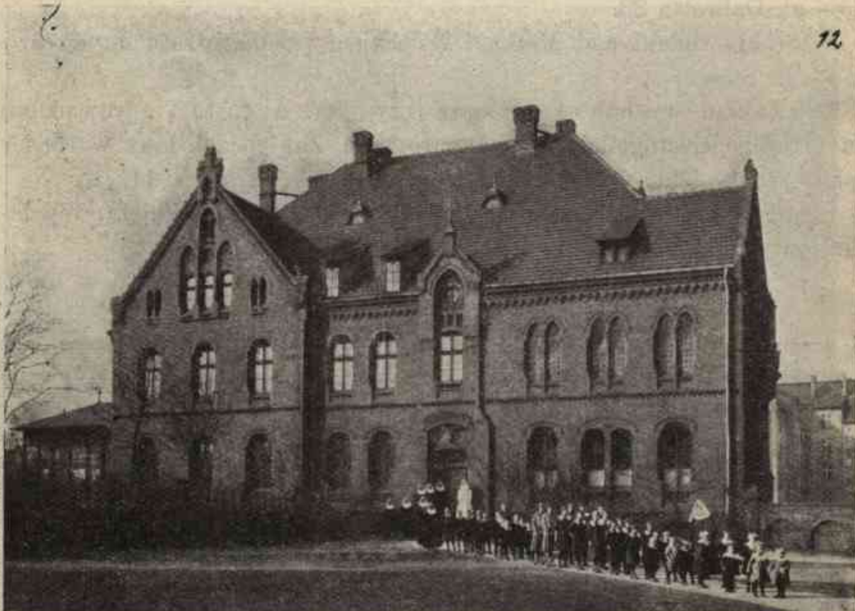
1. Sierociniec ks. Markefki, założony w 1858 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 32 chłopców i 40 dziewcząt.
2. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem — Magistratu m. Katowice — ul. Krakowska 50.
3. Zakład wychowawczy ks. Markefki, założony w 1858 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 58 chłopców i 50 dziewcząt.

Kochłowice.

Sierociniec, prowadzony przez Katolicką Parafję Kochłowicką, założony w 1910 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 13 chłopców i 18 dziewcząt.



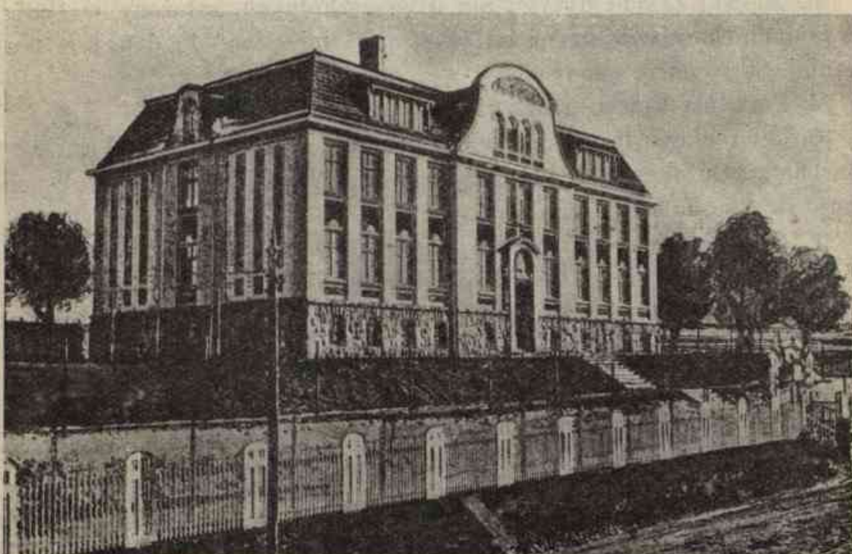
Katowice. Ewangelicki Sierociniec „Augusta".



Załęże. Sierociniec św. Jadwigi.



Bogucice. Zakład wychowawczy ks. L. Markefki.



Kochłowice. Sierociniec.

Roździeń.

„Sierociniec", prowadzony przez Katolicką parafję w Roździeniu, założony w 1904 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 14 chłopców i 22 dziewcząt.

Mysłowice — 19.926 mieszkańców.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Magistratu m. Mysłowice — ul. Bytomska 41a.

Siemianowice.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Załęże.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Samorządu Gminnego — ul. Wojciechowskiego 99.

Powiat Królewska Huta — 79.905 mieszkańców.

Królewska Huta — 74.905 mieszkańców.

1. Ewangielicki Dom Sierot „Luthera", założony w 1884 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 23 chłopców i 17 dziewcząt.
2. Miejski Zakład Bł. Bronisławy, założony w 1904 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 31 chłopców i 22 dziewcząt.
3. Miejski zakład dożywiania dzieci szkolnych, założony w 1927 r. Wysyłanie bezpłatne dzieci na przeciąg 1 miesiąca; 40 dzieci w porze letniej, 30 w porze zimowej.
4. Poradnia Przeciwgruźlicza.
5. „Sierociniec im. św. Józefa", prowadzony przez T-wo Parafji św. Barbary, założony w 1886 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowuje się 250 dzieci.
6. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Magistratu m. Królewska Huta — ul. św. Piotra 26. Sierociniec św. Jana.
7. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Magistratu m. Królewska Huta — ul. Kilińskiego. Szpital Miejski.

Powiat Pszczyński — 131.643 mieszkańców.

Pszczyna — 6.147 mieszkańców.

Katolicki Dom Sierot, prowadzony przez Katolicką Parafję Pszczyńską, założony w 1901 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 14 chłopców i 11 dziewcząt.



Królewska Huta: Zakład Luthera.



Orzesz. Miejski zakład dożywiania dzieci.



Królewska Huta. Sierociniec pod nazwą św. Józefa.



Rybnik. Sierociniec Polskiego Czerwonego Krzyża im. gen. Hallera.

Hołdonów.

„Sierociniec", prowadzony przez Ewangelicki Synod Powiatowy w Pszczynie, założony w 1893 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 25.

Stara-Wieś.

Ewangelicki Dom Sierot, założony w 1848 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 60.

Tychy.

Katolicki Sierociniec, prowadzony przez Katolicką Parafję Pszczyńską, założony w 1909 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 32 chłopców i 18 dziewcząt.

Powiat Rybnik — 161.786 mieszkańców.

Rybnik — 12.821 mieszkańców.

1. Poradnia Przeciwgruźlicza.
2. Sierociniec P. G. K. im. Hallera, prowadzony przez Polski Czerwony Krzyż, założony 1913 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 27 chłopców i 13 dziewcząt.
3. Śląski zakład dla głuchoniemych, prowadzony przez Śląski Urząd Wojewódzki, założony w 1927 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 37 chłopców i 26 dziewcząt.
4. Zakład dla umysłowo-chorych, oddział dla dzieci, szkoła dla matołków, prowadzona przez Urząd Wojewódzki. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 33 chłopców i 40 dziewcząt.

Pszów.

Dom Sierot, prowadzony przez SS. Boremeuszki, założony w 1890 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 11.

Wodzisław — 3.561 mieszk.

Zakład św. Józefa, prowadzony przez SS. Boromeuszki, założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 12 chłopców i 14 dziewcząt.

Powiat Świętochłowice — 192.443 mieszkańców.

Świętochłowice.

1. Poradnia Przeciwgruźlicza.
2. Zakład SS. Boromeuszek, założony w 1879 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 15 chłopców i 9 dziewczynek.

Wielkie Piekary.

3. Sierociniec, prowadzony przez Katolicką Parafję w Wielkich Piekarach, założony w 1891 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 21 chłopców i 8 dziewcząt.

Powiat Tarnowskie Góry — 59.884 mieszkańców.

Tarnowskie Góry — 15.237 mieszkańców.

Żłobek, prowadzony przez T-wo św. Wincentego à Poulo, założony w 1914 roku. Opieka otwarta, koedukacja. Wychowanków: 15 chłopców i 15 dziewczynek.

WOJEWÓDZTWO KRAKOWSKIE

WOJEWÓDZTWO KRAKOWSKIE.

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ





1. BIAŁA
2. BOCHNIA.
3. BRZESKO
4. BOBREK.
5. CHRZANÓW.
6. CZERNA.
7. JAWORZNO.
8. GORLICE
9. JASŁO
10. BIEŻDZIEDŻA.
11. PRĄDNIK
12. LAGIEWNIKI
13. WITKOWICE.
14. MIELEC.
15. MAKÓW.
16. MYŚLENICE
17. SIDZINA
18. NOWY TARG
19. CZARNY DUNAJEC
20. OŚWIĘCIM
21. PODEGRODZIE
22. DĘBICA
23. WADOWICE
24. ANDRYCHÓW
25. FRYDRYCHOWIEC
26. WIELICZKA
27. PAWLIKOWCE.

WOJEWÓDZTWO KRAKOWSKIE.

2.192.091 mieszkańców.

Powiat Bielski — 89.244 mieszkańców.

Biała — 19.779 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa Ochrony Dzieci i Młodzieży — ul. Główna 28.
2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Bochniański — 119.212 mieszkańców.

Bochnia. — 11.014 mieszkańców.

Ochronka dla dzieci im. Królowej Jadwigi Samorządu Gminnego. Zakład Zarządzany przez S. S. Felicjanki. założony w 1884 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 71 chłopców i 65 dziewcząt.

Powiat Brzeski — 105.816 mieszkańców

Brzesko. — 3.144 mieszkańców.

Zakład T-wa Opieki nad Opuszczonemi dziećmi w Brzesku, zarządzany przez S. S. Służebniczki N. M. Panny. Zakład założony w 1907 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 2 do 14. Wychowanków 40.

Powiat Chrzanowski — 128.334 mieszkańców.

Bobrek.

Zakład Wychowawczy im. „Dzieciątka Jezus" w Bobrku, fundacja książąt Bogdana i Marji Ogińskich. Zakład założony w 1899 r., zarządzany przez S. S. Miłosierdzia. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 4 do 18. Wychowanków: 55 chłopców i 45 dziewcząt.

Chrzanów. — 13.171 mieszkańców.

Stowarzyszenie Opieki nad sierotami żydowskiemi. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot w wieku od lat 4-ch do 15-tu. Wychowanków 28.

Czerna.

Zakład im. ks. Siemaszki dla biednych i opuszczonych chłopców Zgromadzenia ks. ks. Misjonarzy w Krakowie. Zakład założony w 1882 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci w wieku od lat 7-miu do 11-tu. Wychowanków 120.

Jaworzno. — 15.932 mieszkańców.

Schronisko sierot bezdomnych Samorządu Gminnego. Opieka zamknięta, koedukacja, całkowite utrzymanie i wykształcenie dzieci sierot. Wychowanków: chłopców 10 i dziewcząt 10.

Powiat Gorlicki — 185.897 mieszkańców.

Gorlice. — 5.611 mieszkańców.

1. Ochronka św. Wojciecha T-wa Ochronek chrześcijańskich dla małych dzieci im. Wojciecha Biechońskiego. Zakład założony w 1899 roku. Opieka półotwarta, koedukacja, wychowanie dzieci w weku od lat 2 do 7-miu. Wychowanków: 35 chłopców i 29 dziewcząt.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Jasielski — 193.778 mieszkańców.

Jasło — 10.391 mieszkańców.

1. Bursa gimnazjalna im. A. Mickiewicza T-wa Opieki nad młodzieżą gimnazjalną w Jaśle. Zakład założony w 1912 r. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci i młodzieży w wieku od lat 10—20. Wychowanków 63.

2. Ochronka im. D-ra Stefana Cięglewicza T-wa Dobroczynności Pań w Jaśle. Zakład założony w 1918 r. Opieka otwarta, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków 98.

Wieś Bieździedża.

Ochronka dla dzieci Sióstr Serafitek z Oświęcimia. Zakład założony w 1910 r. Opieka otwarta. Wychowanie i dożywianie dzieci w miesiącach letnich w czasie zbiorów w polu.

Powiat Krakowski — 115.562 mieszkańców.

Prądnik.

Zakład „Rodziny Sierocej", założony w 1923 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 6 do 14. Wychowanków 40 chłopców.

Łagiewniki.

Zakład „Józefów“ w Łagiewnikach dla moralnie zaniedbanych dziewcząt, Stowarzyszenia Opieki Najświętszej Marji Panny. Zakład założony w 1890 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od lat 14-tu, wyjątkowo przyjmuje się poniżej lat 10. Wychowanek 200 dziewcząt.

Witkowice.

Zakład leczniczy Uniwersytetu Jagiellońskiego dla dziewcząt chorych na jagilcę. Opieka zamknięta, wychowanie, nauka i leczenie dziewcząt chorych na jaglicę. Wychowanek 372 — wyjątkowo 3 chłopców.

M i a s t o K r a k ó w — 202.076 mieszkańców.

1. Bursa Salezjańska im. Al. Lubomirskiego — ul. Rakowiecka 27. Zakład założony w 1893 roku, fundacja ks. Aleksandra Lubomirskiego. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, pracujących u majstrów. Wychowanków 142.

2. Bursa Związku Młodzieży rękodzielniczej i przemysłowej — ul. Skarbowa 2. Zakład założony w 1915 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców powyżej lat 14, kształcących się w zawodach praktycznych. Wychowanków 250.



Kraków. Salezjańska bursa rzemieślnicza. Orkiestra zakładowa.



Kraków. Salezjańska bursa rzemieślnicza.



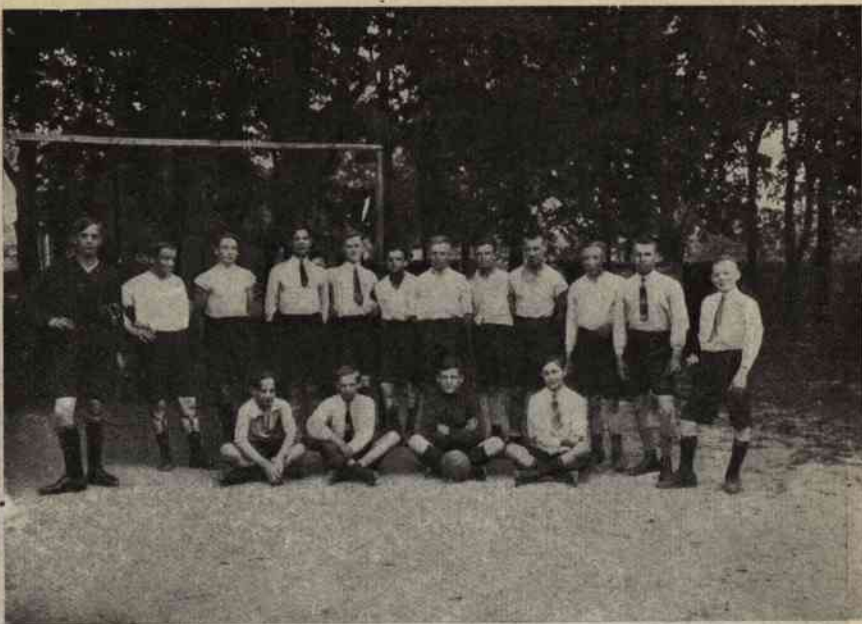
Kraków. Salezjańska bursa rzemieślnicza.

3. Bursa dla synów nauczycieli i nauczycielek szkół powszechnych — ul. Szujskiego 5.. Zakład założony w 1898 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku lat 14 do 20, kształcących się w szkołach średnich. Wychowanków 25.

4. Bursa sierot żydowskich przy Stowarzyszeniu Ręk. żyd. „Szomer Umonium" — ul. Podbrzezie 6. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 14 do 20, kształcących się w zawodach praktycznych. Wychowanków 40.

5. Bursa żydowska sierot wojennych, prowadzona przez Centralny Komitet Opieki nad sierotami żydowskiemi — ul. Krakowska 53. Zakład założony w 1880 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot. Wychowanków 32.

6. „Dom Pracy", prowadzony przez Zgromadzenie S. S. Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo — ul. Piekarska 8. Zakład założony w 1876 r. Opieka zamknięta, koedukacja, dzieci w wieku przedszkolnym i kształcenie zawodowe dziewcząt. Zakład prowadzi warsztaty: trykotarnię, kilimy, kołdry, pralnię i szwalnię. Wychowuje się 173 dzieci.



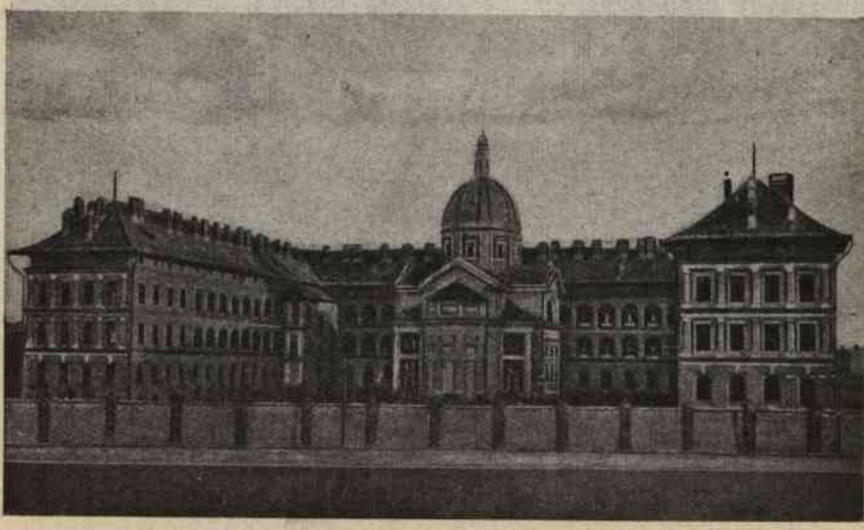
Kraków. Salezjańska bursa rzemieślnicza.
Klub sportowy wychowanków zakładu.



Kraków. Bursa Związku młodzieży przem. i rękodzielniczej.
Grupa wychowanków.



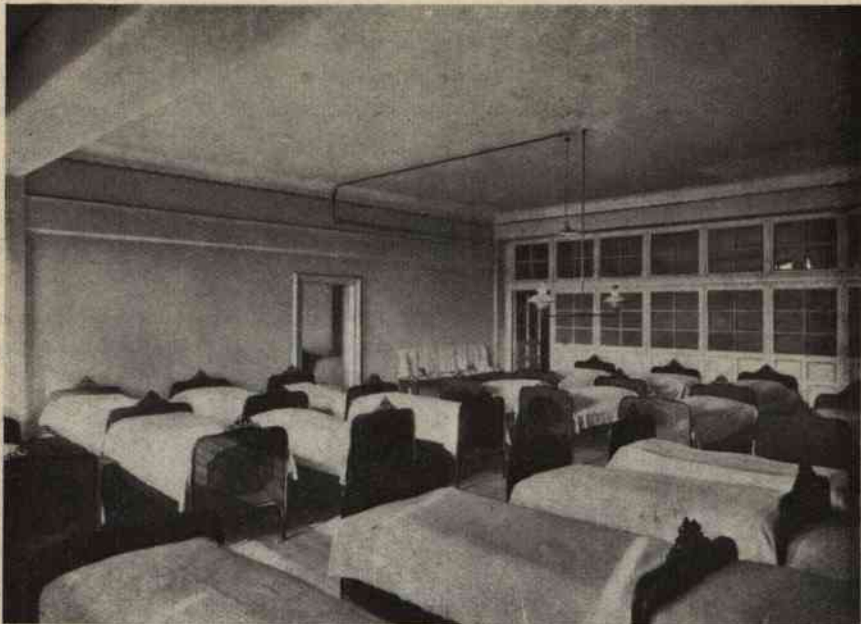
Kraków. Bursa Związku młodzieży przem. i rękodzielniczej.
Otwarcie bufetu.



Kraków. Zakład Helclów.



Kraków. Instytut Marji. Korytarz.



Krakow. Instytut Marji. Sypialnia pensjonarek.



Kraków. Instytut Marji. Kaplica zakładowa.



Kraków. Instytut Marji. Seminarjum.

7. Dom kalek i nieuleczalnych pod wezwaniem św. Anny, prowadzony przez Gminę m. Krakowa. Radziwiłłowska 2. Zakład założony w 1878 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci niedorozwiniętych.

8. Internat S. S. Nazaretanek — ul. Warszawska 15. Zakład założony w 1882 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 20, kształcących się w szkołach powszechnych i średnich. Wychowanek 70.

9. Instytut Marji „Córek Bożej Miłości" — ul. Pędzichów 16. Zakład założony w 1888 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół w wieku od lat 6 do 20. Wychowanek 70.

10. Instytut Ochrony Dziewcząt, prowadzony przez S. S. Felicjanki, ul. Mikołajewska 18. Zakład założony w 1876 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 13, kształcących się zawodowo. Wychowanek 16.

11. Internat Seminarjum Nauczycielskiego męskiego — ul. Karmelicka 41. Zakład założony w 1878 roku. Opieka zamknięta, wychowanie ubogich chłopców Seminarjum Nauczycielskiego. Wychowanków 50.

12. Internat PP. Prezentek — ul. św. Jana 7. Zakład założony w 1623 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 20, uczęszczających do szkół średnich oraz zawodów praktycznych.

13. Internat przy gimnazjum prywatnem żeń. im. H. Kaplińskiej —



Kraków. Instytut Marji. Gmach Główny.

ul. Gołębia 8. Zakład prywatny założony w 1862 roku w Warszawie, po zamknięciu przez władze rosyjskie w 1887 roku przeniesiony do Krakowa. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 10 do 20, uczęszczających do gimnazjum żeńskiego. Wychowanek 12.

14. Internat przy seminarjum naucz. prywatnem żeńskiem im. S. Münichowej — ul. Karmelicka 37. Zakład prywatny, założony w 1906 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 14 do 20, uczęszczających do seminarjum nauczycielskiego żeńskiego. Wychowanek 12.

15. Internat S. S. Kanoniczek św. Ducha — ul. Szpitalna 12. Zakład założony w 1490 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 18, uczęszczających do szkół powszechnych S. S. Kanoniczek, oraz do seminarjum prywatnego.

16. Internat PP. Urszulanek — ul. Starowiślana 11. Zakład prywatny, założony w 1875 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 7 do 20, uczęszczających do szkół prywatnych, prowadzonych przez PP. Urszulanki. Wychowanek 140.

17. Kuchnia dla ubogiej młodzieży szkolnej, prowadzonej przez S. S. Felicjanki — ul. Smoleńska 2. Zakład założony w 1880 r. Zakład zajmuje się dostarczaniem obiadów dla 200 ubogich dzieci dziennie, zupełnie bezpłatnie.

18. Miejski Żłobek pod wezwaniem św. Józefa, prowadzony przez Gminę miasta Krakowa — ul. Dębniki 7 i Koletek 10. Zakład założony w 1916 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci od urodzenia do 6 roku. Wychowanków 200.

19. Miejskie schronisko i Dom Wychowawczy dla biednych chłopców, prowadzony przez Braci Albertynów — ul. Tyniecka 18. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 24.

20. Ochronka sierot wojennych, prowadzona przez Żydowskie Towarzystwo — ul. Mostowa 2. Zakład założony w 1916 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowuje się 120 dzieci.

21. Ochronka im. Tadeusza Kościuszki, prowadzona przez Krakowskie Koło Ligi Kobiet — ul. Turecka 30. Zakład założony w 1917 r. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Wychowuje się 145 dzieci.

22. Ochronka im. św. Salomei, prowadzona przez SS. Służebniczki N. M. P. — ul. Mazowiecka. Zakład założony w 1918 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 2 do 7. Wychowuje się 68 dzieci.

23. Ochronka pod wezwaniem N. M. P., Komitetu Tanich Mieszkań dla robotników katolickich, prowadzona przez S. S. Miłosierdzia — ul. Mazowiecka 14. Zakład założony w 1924 roku. Opieka otwarta, koedukacja, Wychowuje się 90 dzieci.

24. Ochronka II, św. Stanisława Kostki, prowadzona przez S. S. Miłosierdzia — ul. Warszawska 5. Zakład założony w 1861 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 2 do 7. Wychowanków: 25 chłopców i 35 dziewcząt.

25. Ochronka św. Franciszka, prowadzona przez Komitet ochrony małych dzieci — ul. Konfederacka 18. Zakład założony w 1911 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków: 30 chłopców i 20 dziewcząt.

26. Ochronka pod wezwaniem św. Bronisławy — ul. Józefińska 39, Zakład założony w 1895 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 3 do 6. Wychowanków: 70 chłopców i 80 dziewcząt.

27. Poradnia Przeciwgruźlicza Krakowskiego T-wa Przeciwgruźliczego — ul. Radziwiłłowska 1.

28. Poradnia Przeciwgruźlicza (Poradnia VIII Dzielnicy, przy szpitalu żydowskim).

29. Zakład wychowawczy dla bezdomnych chłopców Gminy m. Krakowa — ul. Kościuszki 86. Zakład założony w 1913 roku. Opieka zamknięta. Wychowanków 44.

30. Zakład wychowawczy dla bezdomnych dziewcząt — ul. Józefińska 37. Zakład założony w 1916 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 18. Wychowanek 64.

31. „Zakład wychowawczy dla sierot pod opieką św. Józefa“, prowadzony przez Zgromadzenie SS. Miłosierdzia — ul. Warszawska 11. Zakład założony w 1859 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie dziewcząt. Wychowanek 90.

32. Zakład św. Rodziny, prowadzony przez Stowarzyszenie „Dom Rodzinny“ — ul. Pędzichów 13. Zakład założony w 1893 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 14 do 21. Wychowanek 38.

33. Zakład dla sierot żydowskich, prowadzony przez T-wo wychow. sierot — ul. Dietlowska 64. Zakład założony w 1847 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 51 chłopców i 51 dziewcząt.

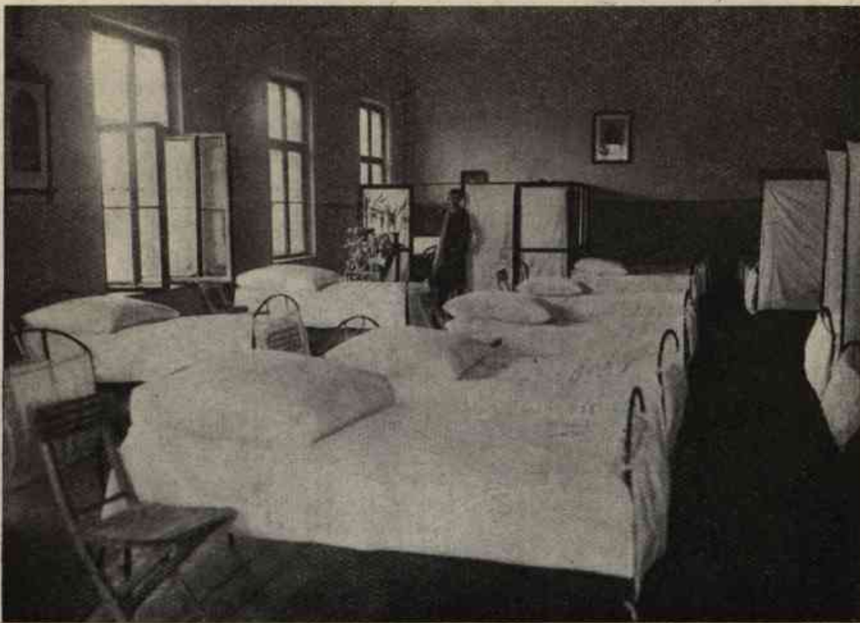
34. „Rodzina sieroca“ prowadzona przez Stowarzyszenie Rodziny Sierocej — ul. Zwierzyniec Emaus 22 i Prądnik Czerwony. Zakład za-



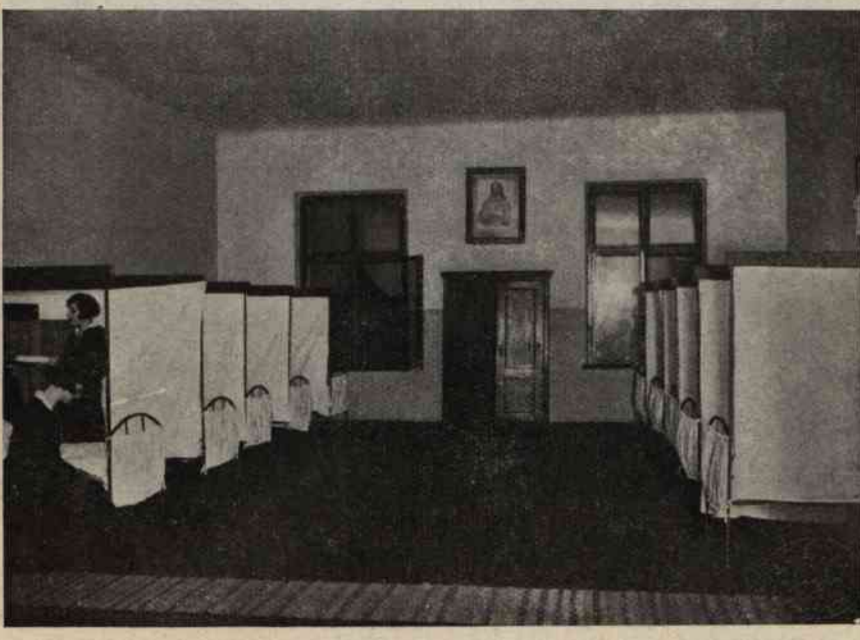
Kraków. Miejski zakład dla dziewcząt sierot. — Józefińska 37.



Kraków. Zakład św. Rodziny. Mycie naczyń w jadalni.



Kraków. Zakład św. Rodziny. Sypialnia I.



Kraków. Zakład św. Rodziny. Sypialnia II.



Kraków. Zakład Sierot żydowskich ul. Dietlowska 64.

łożony w 1815 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot i półsierot. Wychowanków: 68 chłopców i 38 dziewcząt.

35. „Ochrona III św. Józefa", prowadzona przez Komitet Ochrony — ul. Krowoderska 40. Zakład założony w 1867 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Wychowuje się 83 dzieci.

36. Ochrona IV im. św. Elżbiety, prowadzona przez Komitet Ochrony — ul. Piekarska 12. Zakład założony w 1868 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 2 do 7. Wychowuje się 137 dzieci.

37. Ochrona bł. Bronisławy, prowadzona przez P. P. Norbertanki — ul. Senatorska 16. Zakład założony w 1906 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowuje się 70 dzieci.

38. Ochrona św. Kajetana, prowadzona przez Komitet Ochrony — ul. Kopernika 16. Zakład założony w 1846 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 7. Wychowanków: 76 chłopców i 84 dziewcząt.

39. Ochrona N. M. P. Pomocy, prowadzona przez SS. Serafitki — ul. Twardowskiego 86. Zakład założony w 1918 roku. Opieka otwarta, koedukacja. Wychowanków: 26 chłopców i 15 dziewcząt.

40. Pensjonat Panien przy Klasztorze św. Andrzeja SS. Klarysek — ul. Grodzka 54. Zakład prywatny, założony w 1803 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 7 do 15, uczęszczających do szkół powszechnych SS. Klarysek. Wychowanek 22.

41. Pensjonat dla dziewcząt SS. Augustjanek — ul. Skałeczna 10. Zakład założony w 1666 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 19, uczęszczających do szkól. Wychowanek 25.

42. Poradnia dla matek z osobnym komitetem opieki nad niemowlętami i matkami ciężarnemi — ul. Radziwiłłowska 1. Zakład założony w 1922 roku przez T-wo walki z gruźlicą. Opieka otwarta, udzielanie pomocy lekarskiej matkom ciężarnym i dzieciom. Liczba osób, korzystających w ciągu roku z poradni: 500.

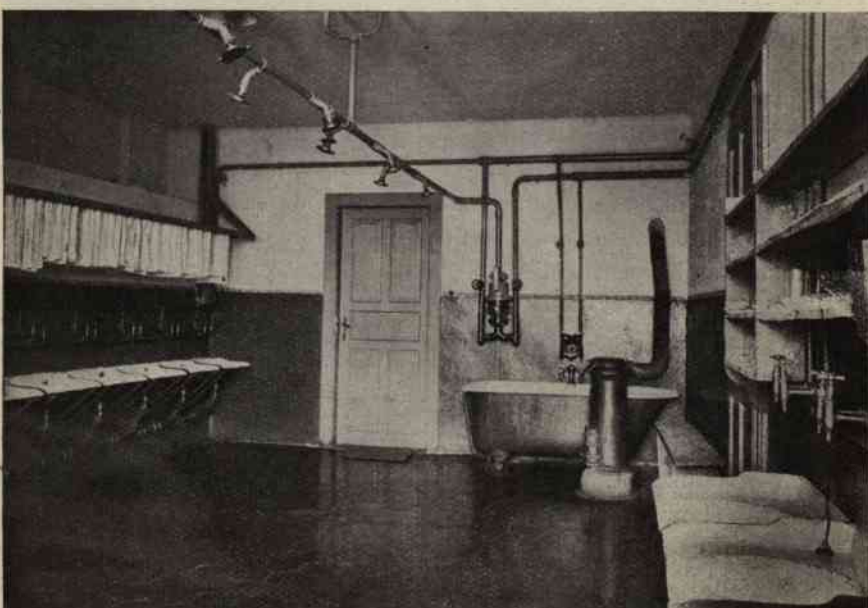
43. Ochrona V „im. św. Franciszka", prowadzona przez Komitet Ochronki — ul. Szujskiego 4. Zakład założony w 1906 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 3 do 6. Wychowanków 80 dzieci.

44. Ochrona dla sierot w wieku przedszkolnym, prowadzona przez SS. Felicjanki — ul. Smoleńska 2. Zakład założony w 1860 roku. Opieka otwarta w wieku od lat 7. Wychowuje się 60 dzieci.

45 Ochronka VIII św. Rodziny, prowadzona przez Komitet Ochron-



Kraków. Zakład wychowawczy Sierot żydowskich. Dieltowska 64. Sypialnia.



Kraków. Zakład wychowawczy sierot żydowskich. Dieltowska 64. Umywalnia.

ki — ul. Grzegórzecka 38. Zakład założony w 1914 roku. Opieka otwarta, koedukacja. Wychowuje się 60 dzieci.

46. Ochronka pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa, prowadzona przez Główny Komitet Ochron Miasta — ul. Jachowicza 81. Zakład założony w 1917 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 2 do 6. Wychowuje się 50 dzieci.

47. Zakład Towarzystwa Dobroczynności, prowadzony przez T-wo Dobroczynności — ul. Koletek 12. Zakład założony w 1816 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci od lat 6 wzwyż. Wychowuje się 27 dzewcząt.

48. Ochrona XII „Andrzeja Boboli", prowadzona przez Komitet Ochrony — ul. Myśliwska. Zakład założony w 1917 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 2 do 7. Wychowuje się 45 dzieci.

49. Żłobek im. Dzieciątka Jezus, prowadzony przez T-wo Opieki nad opuszczonemi niemowlętami — ul. Krowoderska 71. Zakład założony w 1910 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od 4 miesięcy do 6 lat. Wychowuje się 51 dzieci.

50. Bursa Katolickiego Związku Polek — ul. Smoleńska 11 i 16. Zakład założony w 1910 r. dla chłopców i w 1911 r. dla dziewcząt. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci, uczęszczających do szkół średnich. Wychowanków 86.

51. Bursa przemysłowa dla dziewcząt prowadzona przez T-wo Bursy Przemysłowej — ul. Lenartowicza 4. Zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, kształcących się w szkole przemysłowej i w zawodach praktycznych. Wychowanek 19.

52. Miejska kuchnia obywatelska Gminy m. Krakowa, prowadzona przez Katolicki Związek Polek — ul. Franciszkańska 4. Zakład założony w 1916 r. Zakład zajmuje się wydawaniem śniadań, obiadów i kolacyj dzieciom ubogiej ludności, oraz wycieczkom szkolnym.

53. Ochrona XVII pod wezwaniem św. Józefa prowadzona przez Zgromadzenie SS. Służebniczek ze Starej Wsi — ul. Piaski 177. Zakład założony w 1927 r. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i dożywianie dzieci w wieku od lat 2 do 7, wychowuje się 32 dzieci.

54. Zakład św. Józefa dla osieroconych chłopców—ul. Karmelicka 86. Zakład założony w 1848 roku, fundacja Piotra Michałowskiego. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie w ogrodownictwie chłopców w wieku od lat 10 do 18. Wychowanków 46.

55. Zakład im. ks. Siemaszki, prowadzony przez Zgromadzenie ks. ks. Misjonarzy — ul. Długa 42. Zakład założony w 1882 roku. Opie-



Kraków. Zakład św. Józefa. Karmelicka 66.



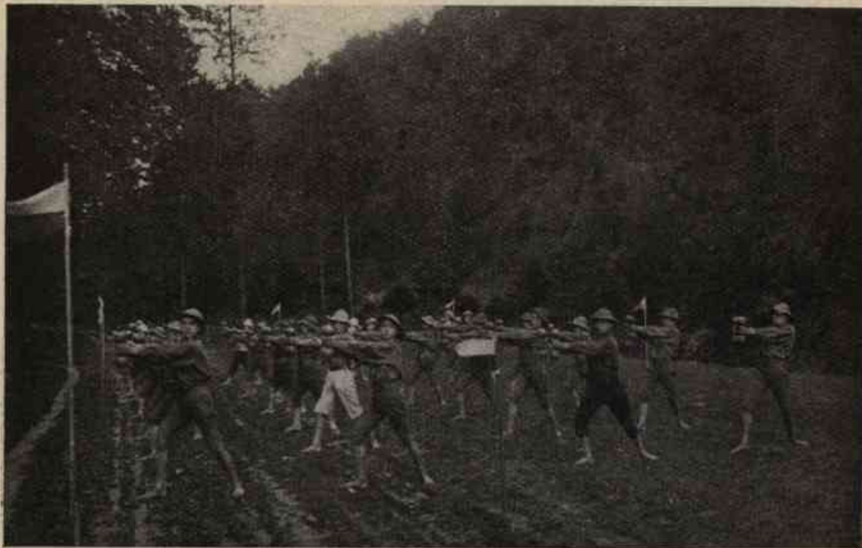
Kraków. Zakład wychowawczy im. ks. Siemaszki, ul. Długa 42.



Kraków. Zakład wychowawczy im. ks. Siemaszki, ul. Długa 42.



Kraków. Zakład wychowawczy im. ks. Siemaszki, ul. Długa 42.



Kraków. Zakład wychowawczy im. ks. Siemaszki, ul. Długa 42.

ka zamknięta, wychowanie chłopców biednych i opuszczonych w wieku od lat 12 wzwyż. Wychowanków 182.

56. „Zakład sierot Najsłodszego Serca Jezusowego", prowadzony przez Stowarzyszenie N. S. J. — ul. Kopernika 32. Zakład założony w 1926 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie w gospodarstwie domowem 24 dziewcząt.

Powiat Mielecki — 80.124 mieszkańców.

Mielec — 5.599 mieszkańców.

„Dom Sierot" T-wa św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 5 i dziewcząt 5.

Powiat Makowski — 174.115 mieszkańców.

Maków — 3226 mieszkańców.

Ognisko Ligi Polskich Kobiet dla sierot po żołnierzach. Zakład założony w 1914 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 21 chłopców i 18 dziewcząt.

Powiat Myślenicki — 43.738 mieszkańców.

Myślenice — 4.414 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Wieś Sidzina.

Zakład Sierot Wojenych pod wezw. „Św. Józefa". Opieka zamknięta, wychowanie chłopców do lat 14. Wychowanków: 31 chłopców.

P o w i a t N o w o t a r s k i — 112.963 mieszkańców.

Nowy Targ — 8071 mieszkańców.

1. Bursa Gimnazjalna w Nowym Targu. Zakład założony w 1912 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 60.

2. Dom Samorządu Gminnego dla ubogich. Zakład założony w 1858 roku. Opieka zamknięta nad ubogiemi dziećmi, dorosłymi i starcami. Korzysta z opieki 26 osób.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Czarny Dunajec — 2399 mieszkańców.

Bursa Państwowej Szkoły Zawodowej (Spisko-Orawskiej). Zakład założony w 1925 roku. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt ponad lat 14. Wychowanek 20.

P o w i a t O ś w i ę c i m s k i — 57.124 mieszkańców.

Oświęcim — 12.187 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Zakopane — 9.688 mieszkańców.

1. Bursa Państwowej Szkoły Przemysłu Drzewnego T-wa Pomocy Naukowej. Zakład założony w 1912 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 80.

2. Zakład Sierot pod wezw. Św. Kazimierza, fundacja. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: dziewcząt 32 i chłopców 35.

3. Sanatorjum „Odrodzenie" T-wa Domów Zdrowia Polsk. Młodzieży Katolickiej „Odrodzenie". Zakład założony w 1913 r. Opieka zamknięta, leczenie młodzieży chorej na gruźlicę. Ilość miejsc 53.

4. Zakład Profilaktyczny (zapobiegawczy) T-wa Domów Zdrowia Polsk. Młodzieży Katolickiej „Odrodzenie". Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta. Ilość miejsc 44.

5. Poradnia Przeciwgruźlicza Sekcji Przeciwgruźliczej Pol. Czerw. Krzyża.

Zakopane — Gubałówka.

Dom Zdrowia „Bratnia Pomoc" Ogólno Polskiego Związku Bratnich Pomocy Studentów Uniwersytetu. Centrala, Warszawa. Zakład może pomieścić 46 osób.

Powiat Nowosandecki — 143.871 mieszkańców.

Podegrodzie.

1. Dom Samorządu Gminnego dla ubogich. Zakład założony w 1898 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dzieci sierot oraz opieka nad starcami.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Ropczycki — 75.920 mieszkańców.

Dębica — 3922 mieszkańców.

Bursa gminy Dębica, Samorządu Gminnego. Zakład założony w 1906 roku. Opieka zamknięta, wychowanie uczniów gimnazjalnych. Wychowanków 70.

Powiat Tarnowski — 119.201 mieszkańców.

Tarnów — 38.881 mieszkańców.

1. Bursa T-wa Św. Kazimierza, fundacja ś. p. Kazimierza Mikulskiego — ul. Lipowa 9. Zakład założony w 1870 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców uczniów gimnazjalnych. Wychowanków: 67 chłopców.

2. Dom Opieki i szkoła praktyczna dla sług św. Zyty — Instytucji Społecznej — ul. Rejtana. Zakład założony w 1907 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt i przygotowanie do zajęć domowych praktycznych. Wychowanek: 28 dziewcząt. Zakład opiekuje się niezdolnemi kobietami do pracy. Korzysta z opieki 20 kobiet.

3. Internat pod wezw. „Św. Józefa"—Seminarjum Nauczycielskiego— ul. Pocztowa. Zakład założony w 1892 roku. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży za opłatą. Wychowanków 70.

4. Internat pod wezw. św. Stanisława — Seminarjum Nauczycielskiego — ul. Dąbrowska. Zakład założony w 1907 r. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży za opłatą. Wychowanków 34.

5. Ochronka żydowska sierot wojennych — T-wa „Ochrona Żydowska". Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanie dzieci od lat 6 do 14. Wychowanków 15 chłopców i 16 dziewcząt.

6. Przytulisko SS. Albertynek Magistratu m. Tarnowa, zarządzane przez Siostry Albertynki — ul. Szpitalna. Zakład założony w 1901 r. Wychowanie ubogich dzieci i opieka nad starcami.

7. Poradnia Przeciwgruźlicza.

8. Zakład sierot im. św. Teresy, fundacja ks. Konstancji Sanguszkowej, zarządzany przez SS. Felicjanki. Zakład założony w 1876 roku. Wychowanie i kształcenie fachowe dziewcząt w pracy zarobkowej (szycie, roboty kobiece, gospodarstwo domowe). Wychowanek 30.

Zakład dla sierot żydowskich Stowarzyszenia „Safa Berusa". Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 10 dzieci.

Powiat Wadowicki — 97.500 mieszkańców.

Wadowice — 6862 mieszkańców.

Zakład Wychowawczy — Sierocy internat i ochronka dzienna, Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu. Zakład założony w 1896 r. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół. Zakład prowadzi ochronkę dla dzieci przychodnich. Wychowanek stałych 65 dziewcząt, dzieci przychodnich 25.



Wadowice. Ochronka S. S. Nazaretanek.

Andrychów — 4171 mieszkańców.

Ochronka Stowarzyszenia „Ochronki" w Andrychowie. Zakład założony w 1906 r. Opieka otwarta i częściowo zamknięta. Wychowanków stałych 12, dochodzących dzieci 85.

Wieś Frydrychowice.

Ochronka pod wezwaniem św. Józefa—Sióstr Serafitek. Zakład założony w 1895 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot. Wychowanek 4.

Powiat Wielicki — 74.892 mieszkańców.

Wieliczka — 7236 mieszkańców.

Dom Ubogich w Wieliczce Magistratu m. Wieliczki. Zakład założony w 1803 r. Opieka zamknięta, wychowanie ubogich dzieci, przeważnie przeznaczony jest dla dorosłych kalek, niezdolnych do pracy.

Wieś Pawlikowce.

Zakład wychowaczy dla ubogiej i opuszczonej młodzieży męskiej, T-wa Przezorność i Praca. Zakład założony w 1903 roku. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży do lat 18-tu. Wychowanków 107 chłopców.

WOJEWÓDZTWO LWOWSKIE

WOJEWÓDZTWO LWOWSKIE

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ



WOJEWÓDZTWO LWOWSKIE — 2.323.189 mieszkańców.

Powiat Bóbrowski — 9.160 mieszkańców.

Berteszów.

1. Zakład Wychowawczy im. Józefa i Katarzyny Palaców, prowadzony przez Tow. „Powściągliwości i Praca", założony w 1920 roku (fundacja). Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, sierot i opuszczonych od lat 7 do 15. Nauczanie krawiectwa, szewctwa i ogrodnictwa. Wychowanków 30.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Brzozowski — 87.017 mieszkańców.

Brzozów.

1. Zakład Sierot „Rodzina Sieroca", prowadzony przez Zgromadzenie SS. Służebniczek N. M. P. Zakład założony w 1915 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie dzieci w wieku od 6 do 15 lat w zakresie szkoły powszechnej i przygotowanie do szkół zawodowych. Wychowanków: chłopców 29, dziewcząt 14.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Dobromilski — 69.924 mieszkańców.

Birczów.

1. Ochronka pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, prowadzona przez Tow. Rady Sierocej w Birczy. Zakład założony w 1922 orku. Opieka otwarta, częściowa zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od 12 do 14. Wychowanków stałych: chłopców 6, dziewcząt 6. Dzieci przychodzących w wieku przedszkolnym 40. Przy zakładzie kursy kroju i szycia oraz robót ręcznych.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Przędzelnica.

Państwowy zakład wychowawczo - poprawczy, założony w 1922 r. Wychowannie moralno-religijne, przestępczej młodzieży męskiej od

lat 10 do 20. Przy zakładzie nauka rzemiosł. Warsztaty: krawiecki, stolarski, ślusarski oraz ogrodownictwo. Wychowanków 218.

Drohobycz — 29.409 mieszkańców.

1. Polska Ochronka T. O. M., prowadzona przez Wschodnio-Małopolskie Tow. Ochrony Dzieci i Młodzieży. Zakład założony w 1926 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców sierot od lat 7 do 15. Wychowanków 17.

2. Zakład Sierot SS. Bazyljanek, prowadzony przez SS. Bazyljanki. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie dziewcząt w szkołach powszechnych, średnich i seminarjach. Dziewcząt 12.

3. Zakład Tow. Ukraińskiego, prowadzony przez Tow. Ukraińskie w Drohobyczu, ul. Liszmańska. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 5 do 15. Chłopców 28.

4. Żydowski Dom Sierot, prowadzony przez Tow. Wspierania Wychowanków Żydowskiego Domu Sierot — ul. Sobieskiego 58. Zakład założony w 1910 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 5 do 15. Wychowanków: 35 chłopców i 30 dziewcząt.

5. Ochronka św. Jadwigi, ul. Polna 10, prowadzona przez SS. Serafitki. Zakład założony w 1901 roku. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, koedukacja, wychowanie sierot od lat 6 do 14. Wychowanków: chłopców 10, dziewcząt 20.

6. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Truskawiec.

Ochronka Polska, prowadzona przez SS. Służebniczki. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, częściowo otwarta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków stałych: chłopców 32, dziewcząt 18.

Borysław — 18.308 mieszkańców.

1. Ukraińska Ochronka, prowadzona przez gminę chrześcijańską i Tow. „Ruska Zachoronka". Założony w 1917 roku. Opieka częściowo zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot w wieku od 6 do 15 lat. Wychowanków stałych: chłopców 21, dziewcząt 18.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Gródek Jagielloński — 78.378 mieszkańców.

Gródek Jagielloński — 11.750 mieszkańców.

1. Ochronka Polska im. Fedorowicza, prowadzona przez Komitet Ochronki. Zakład założony w 1898 roku. Opieka zamknięta, koedu-

kacja, wychowanie sierot w wieku od 6 do 15 lat. Wychowanków: 9 chłopców i 10 dziewcząt.

2. Ruski Zakład Sierot. Założony w 1916 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot wyznania grecko-katolickiego w wieku od lat 6 do 14. Wychowanków: 2 chłopców i 19 dziewcząt.

3. Bursa Tow. Szkoły Ludowej, Koła Tow. Szkoły Ludowej w Gródku Jagiellońskim. Zakład założony w 1909 roku. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży męskiej niezamożnych rodziców, uczęszczającej do gimnazjum. Wychowanków: 17 chłopców.

4. Ochronka Żydowska T-wa Opieki nad sierotami żydowskiemi w Gródku Jagiellońskim. Zakład założony w 1918 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot w wieku od lat 7 do 15. Wychowanków: 12 chłopców i 15 dziewcząt.

Lubień Wielki.

Ochronka pod wezwaniem św. Maurycego, prowadzona przez SS. Służebniczki N. M. P. Zakład założony w 1886 roku. Opieka otwarta, częściowo zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym oraz kursy kroju i szycia. Wychowanków stałych: 29 chłopców i 26 dziewcząt. Przechodnich do 200.

Powiat Jarosławski — 149.933 mieszkańców.

Jarosław — 21.970 mieszkańców.

1. Dom sierot Polskich im. K. B. K. (oddział dla dziewcząt), prowadzony przez Komitet Opiekujący się zakładem. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt sierot i bezdomnych od lat 6 do 15. Przy zakładzie znajdują się warsztaty pończosznicze i trykotarskie. Wychowanek 40.

2. Dom Sierot, Polskich im. dr. Adolfa Dzietzinsa (oddział dla chłopców), prowadzony przez gminę. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie chłopców w kierunku fachowym. Wychowanków 29.

3. „Bursa im. Kopernika". T-wo bursy im. Kopernika — ul. 3-go Maja 41. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie niezamożnej młodzieży męskiej zamiejscowej, uczęszczającej do gimnazjum. Wychowanków: 32 chłopców.

4. „Bursa im. Św. Onufrja". T-wo Św. Onufrja w Jarosławiu. Zakład założony w 1902 roku. Opieka zamknięta. Wychowanie młodzieży szkolnej. Wychowanków: 42 chłopców.

5. Dom Sierot Żydowskich im. Juljusza Strisowera, prowadzony przez Stowarzyszenie im. Strisowera. Zakład założony w 1917 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie dzieci sie-

rot i bezdomnych w wieku od lat 7 do 15. Wychowanków: 17 chłopców i 18 dziewcząt.

7. Przytulisko dla dzieci bezdomnych, prowadzone przez Gminę m. Jarosławia — ul. Mickiewicza 13. Zakład założony w 1901 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci niedołężnych w wieku od 6 lat do 14. Wychowanków: chłopców 7, dziewcząt 12.

8. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Jarosławia— ul. 3-go Maja.

9. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Tapin.

Ochronka SS. Służebniczek, prowadzona przez Zgromadzenie SS. Służebniczek w Starej-Wsi. Zakład założony w 1884 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 6 do 16. Wychowanków: chłopców 48, dziewcząt 38.

Chłapice.

Ochronka SS. Służebniczek, prowadzona przez SS. Służebniczki w Starej Wsi. Zakład założony w 1895 roku, fundacja Apolonji Kuźmiar. Opieka zamknięta, edukacja, wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków: chłopców 14, dziewcząt 16.

Moszczany.

Zakład wychowawczy, prowadzony przez SS. Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1826 roku, fundacja ks. Marji z Czartoryskich Wirtenberskiej. Opieka zamknięta, częściowo otwarta, koedukacja, wychowanie i kształcenie dzieci. Przy zakładzie szkoła powszechna i nauka szycia i robót. Wychowanków stałych: chłopców 8, dziewcząt 32.

Miękisz Nowy.

Ochronka SS. Służebniczek, prowadzona przez Zgromadzenie SS. Służebniczek w Starej Wsi, założona w 1896 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. Nauka kroju, szycia, haftu i gospodarstwa domowego. Pielęgnowanie chorych. Wychowanków: 12 chłopców i 18 dziewczynek.

Powiat Jaworowski — 80.831 mieszkańców.

Jaworów — 8.910 mieszkańców.

1. Bursa Polska T. S. L,. prowadzona przez Tow. Szkoły Ludowej. Zakład założony w 1916 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do szkół średnich. Wychowanków 37.

2. Ochronka Zgromadzenia SS. Franciszkanek, prowadzona przez

Zgromadzenie SS. Franciszkanek Rodziny Marji. Zakład założony w 1918 roku. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, wychowanie dziewcząt od lat 14, uczęszczających do seminarjum nauczycielskiego. W porze letniej opieka nad dziećmi w wieku przedszkolnym. Wychowanek stałych 60. Przychodnich 20.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Bruchnal.

Ochronka św. Jana Kantego, prowadzona przez SS. Służebniczki N. M. P. w Starej Wsi. Zakład założony w 1912 roku. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 6 do 15. Wychowanków: 35 chłopców i 45 dziewcząt.

Powiat Kolbuszowski — 81.169 mieszkańców.

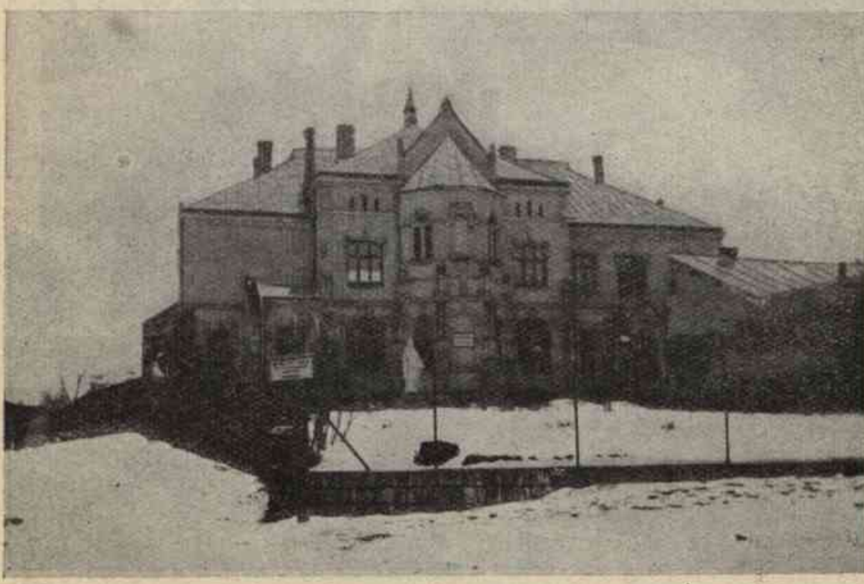
M. Kolbuszowo — 3.190 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza Powiatowego Koła Walki z Gruźlicą.

Powiat Krosnieński — 89.265 mieszkańców.

Krosno — 11499 mieszkańców.

Zakład i Ochrona im. św. Józefa, prowadzona przez Zgromadzenie SS. Józefitek w Krośnie. Zakład założony w 1909 roku. Opieka zamknięta, częściowo otwatra, koedukacja, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 16. Przy zakładzie szwalnia i przedszkole. Wychowanek stałych 23, wychowanków przychodnich 70.



Krosno. Zakład i ochrona im. św. Józefa.

Iwonicz.

Zakład im. św. Kazimierza, prowadzony przez SS. Felicjanki Zgromadzenia św. Franciszka. Zakład założony w 1886 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie zawodowe dziewcząt w wieku od lat 7 do 18. Wychowanek 35.

Miejsce Piastowe.

1. Zakład wychowawczy Stowarzyszenia Niewiast im. ks. Bronisława Markiewicza, prowadzony przez Stowarzyszenie Niewiast im. ks. Bronisława Markiewicza. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie zawodowe dziewcząt w wieku od lat 8 do 18. Przy zakładzie warsztaty hafciarski, krawiecki, tkacki, galanteryjno-skórny, introligatorski. Wychowanek 40.

2. Zakład wychowawczy T-wa Powściągliwość i Praca, założony w 1902 roku przez ks. Bronisława Markiewicza. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie zawodowe chłopców sierot w wieku od lat 7 do 16. Przy zakładzie warsztaty rzemieślnicze, młyn motorowy, gospodarstwo wiejskie. Wychowanków 135.



Miejsce Piastowe. Zakład wychowawczy Stow. Niewiast im. ks. Markiewicza.

Powiat Liskowski — 102.082 mieszkańców.

Lisko — 4.186 mieszkańców.

Poradnia przeciwgruźlicza Powiatowego Koła Walki z Gruźlicą

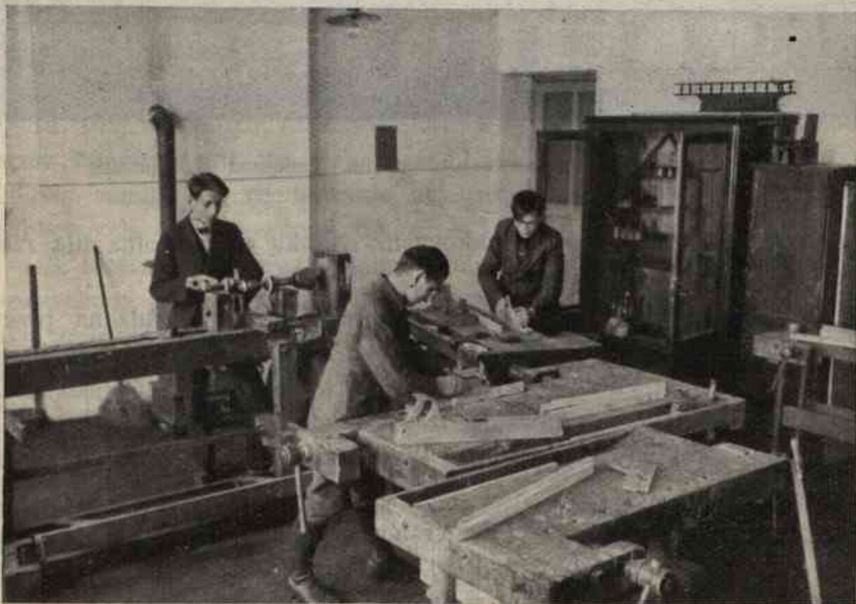
Powiat Lubaczowski — 98.454 mieszkańców.

Lubaczów — 5833 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza Powiatowego Koła Walki z Gruźlicą.

Lwów — 241326 mieszkańców.

1. „Bursa Grunwaldzka", prowadzona przez T-wo Szkoły Ludowej — ul. Sowińskiego 15. Zakład założony w 1910 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców uczęszczających do szkół średnich i zawodowych od lat 11 do 22. Warsztaty: szewcki, stolarski i introligatorski. Wychowanków 144.



Lwów. — Bursa Grunwaldzka T. S. L. Warsztaty.

2. Bursa im. „Tadeusza Kościuszki", prowadzona przez T-wo Pomocy Naukowej — ul. Dwernickiego. Zakład założony w 1903 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do szkół średnich. Przy zakładzie znajduje się warsztat introligatorski. Wychowanków 60.

3. Polska Bursa Rękodzielnicza i Handlowa „im. Dekerta". Zakład założony w 1807 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców,



Lwów. Zakład wychowawczy. Dom im. Tadeusza Kościuszki.

uczęszczających do szkół zawodowych. Nauka pozaszkolna dla rzemieślników. Wychowanków 120.

4. „Państowowa Przystań Chrześcijańska", prowadzona przez Wschodnio-Małopolskie Zjednoczone T-wo Ochrony Dzieci i młodzieży — ul. Wronowska 2. Zakład założony w 1918 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku szkolnym, uczęszczających do szkół powszechnych. Wychowanków: 15 chłopców i 11 dziewczynek.

5. „Bursa rzemieślnicza" (ul. Wronowska), prowadzona przez T-wo T. O. M. Zakład założony w 1920 roku. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży, uczącej się rzemiosł. Wychowanków: 9 chłopców.

6. Bursa rzemieślnicza „im. św. Stanisława Kostki" (ul. Grodecka 2/6), prowadzona przez T-wo św. Stanisława Kostki. Opieka nad Terminatorami we Lwowie. Zakład założony w 1900 roku. Opieka zamknięta. wychowanie chłopców w wieku od lat 15, kształcących się w rzemiośle. Wychownków 60.

7. Bursa dla dziewcząt im. Felicji z Wasilewskich Baterskiej — ul. Poniatowskiego 11, prowadzona przez Koło Pań T-wa Szkoły Ludowej. Zakład założony w 1912 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół, w wieku od lat 6 do 20. Wychowanek 60.

8. Bursa Instytutu Stauropigjańskiego, ul. Blacharska 9. Zakład założony w 1586 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców wyznania grecko-katolickiego w wieku od lat 7 do 15, uczęszczających do szkół średnich i powszechnych. Wychowanków 29.

9. Ruska Bursa rzemieślnicza i przemysłowa, ul. Chodorowskiego 3, prowadzona przez T-wo Ruskiej Bursy Rzemieślniczej i przemysłowej. Zakład założony w r. 1848. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczących się rzemiosł. Wychowanków 41.

10. Bursa rzemieślnicza dla żydowskich sierot im. D. Rubenrahla, prowadzona przez T-wo Ochronek i Kolonij Ogrodniczych dla dziatwy i młodzieży żydowskiej — ul. Janowskiego 78. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. uczących się rzemiosł. Wychowanków 60.

11. „Dom Sierot Żydowskich", ul. Zborowska 8, prowadzony przez T-wo Kolonij i Ochronek Ogrodniczych. Zakład założony w 1918 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci od lat 7 do 14. Wychowanków: chłopców 18, dziewcząt 32.

12. Internat Sióstr Felicjanek, ul. Wincentego Pola 6, prowadzony przez Zgromadzenie SS. Felicjanek. Zakład założony w 1896 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół publicznych. Wychowanek 65.

13. Internat dla dziewcząt im. Królowej Jadwigi, ul. Teatyńska 19, prowadzony przez T-wo Pań Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od lat 15 do 20, uczęszczających do szkół średnich. Wychowanek 17.

14. Ochrona i internat im. Józefa Piłsudskiego, prowadzona przez Lwowskie Koło Ligi Kobiet — ul. Jabłonowskich 7. Zakład założony w 1915 roku. Opieka częściowo zamknięta i częściowo otwarta, koedukacja, wychowanie dzieci od lat 6 do 15. Przy internacie świetlica dla dzieci ze szkół publicznych, które otrzymują obiady i kolacje. Wychowanków stałych: chłopców 18, dziewcząt 23.

15. Internat dla sierot żydowskich, ul. Piekarska 9, prowadzony przez T-wo Warsztatów Rękodzielniczych dla dziewcząt żydowskich. Zakład założony w 1917 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od lat 12 do 17, uczęszczających do szkół zawodowych. Wychowanek 68.

16. Ochronka i Klub Chłopięcy, ul. Janowska 54. Ochronka założona w 1914 roku. Klub Chłopięcy w 1923, od 1923 r. prowadzone są razem. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowane sierot i opuszczonych dzieci od lat 6 do 15. Wychowanków 80, wychowanek 32.

Poradnie przeciwgruźlicze: T-wa Walki z Gruźlicą — ul. Lindego 5;



Brzuchowice. Kolonje wakacyjne.

Klinika Chorób Wewnętrznych Uniw. J. K.; Powiatowego Koła Walki z Gruźlicą — Starostwo; T-wa Szerzenia Higjeny wśród Żydów.

17. „Przytulisko sierot pod wezwaniem św. Józefa", ul. Piekarska 69. Zakład założony w 1876 roku, fundacji ś. p. Julji Haller. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, sierot bezdomnych w wieku od lat 2 do 14. Wychowanek 36.

18. „Przytulisko Lwowskie Brata Alberta", ul. Kleparowska 15, prowadzone przez Magistrat m. Lwowa. Zakład założony w 1892. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, wychowanie chłopców od lat 6 do 15. Przy zakładzie warsztaty. Wychowanków stałych 48, przychodnich 50.

19. Przytulisko SS. Albertynek, ul. Złota 6, prowadzone przez Magistrat m. Lwowa. Zakład założony w 1894 roku. Opieka zamknięta, częściowo otwarta. Wychowanie dziewcząt bezdomnych i sierot. Przy zakładzie warsztaty tkackie, trykotarskie i szwalnia. Stałych wychowanek 64.

20. Schronisko dla repatrjantów, ul. Złota 10, prowadzone przez Wschodnio-Małopolskie T-wo Ochrony dzieci i młodzieży. Zakład założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 7 do 15 w zakresie szkół powszechnych i kierowanie do zawodów. Wychowanków 24.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Kliniki Pedjatrycznej U. J. K. ul. Głowińskiego.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, Magistratu m. Lwowa — Chorążczyzna 22.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Lwowa — ul. Szpitalna 31.

Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem T-wa T. O. M. (Lwów — Zniesienie) ul. Złota.

21. „Ognisko Centralnego Pogotowia Opiekuńczego" ul. Złota 10, prowadzone przez T-wo T. O. M. Zakład założony 1920 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 7 do 14. Chłopców 24 i dziewcząt 11.

22. Zakład Ochrony chłopców pod wezwaniem św. Antoniego — ul. Kurkowa 39. Instytucja społeczna pod zarządem każdorazowego arcybiskupa. Zakład założony w 1857 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców w wieku od lat 7 do 14, kształcących się w szkołach średnich i powszechnych. Wychowanków 38.

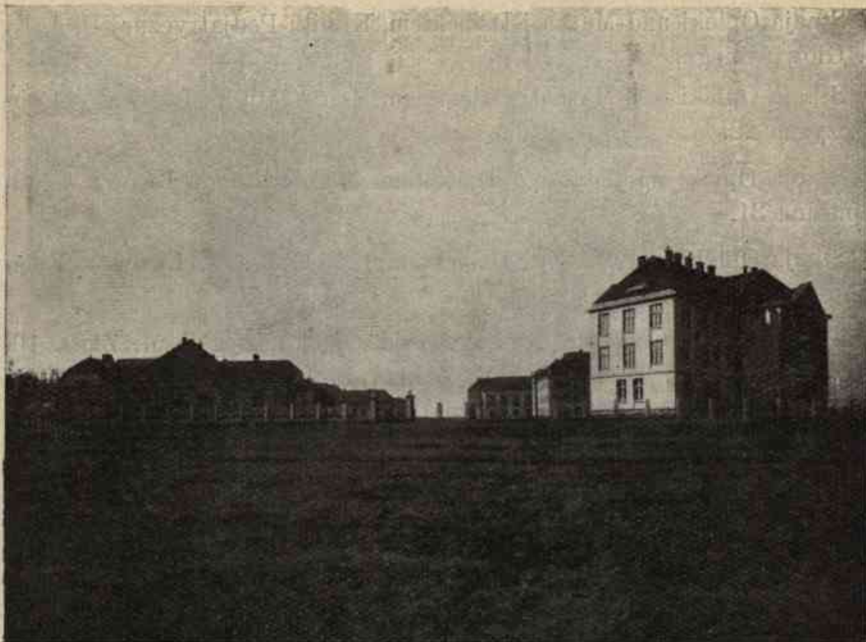
23. „Zakład dla sierot wojennych", ul. Potockiego 95, prowadzony przez Stowarzyszenie SS. Bazyljanek, Założony w 1915 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie fachowe dziewcząt w wieku od lat 6 do 20. Przy zakładzie warsztaty i szkoła. Wychowanek 155.

24. „Zakład sierot św. Kazimierza", ul. Klasztorna, prowadzony przez Zgromadeznie SS. Miłosierdzia. Zakład założony w 1744 roku, fundacji ś. p. Jana Zawadzkiego, Łowczego Kijowskiego. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 20. Wychowanek 54.

25. „Miejskie Zakłady Opieki nad dziećmi we Lwowie" — ul. Kodecka 30. Zakład założony w 1885 roku, poszerzony w 1920 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie niemowląt, dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym. Przy zakładzie warsztaty szewcki i krawiecki. Wychowanków: dziewcząt 149, chłopców 251.

26. Zakład im. św. Teresy, ul. Leona Sapiehy 30, prowadzony przez Zgromadzenie SS. Opatrzności. Zakład założony w 1854 roku. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, wychowanie dziewcząt moralnie zaniedbanych od lat 7 wzwyż. Przy zakładzie: szkola powszechna, średnia, oraz zawodowa. Wychowanek: stałych 102, przychodz. 70.

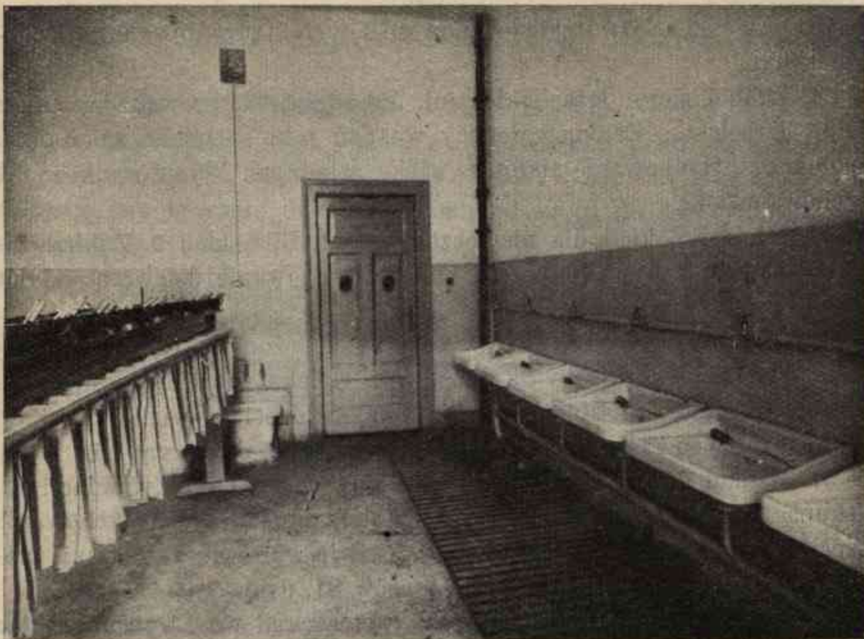
27. Zakład sierot żydowskich im. Róży Melzerowej — ul. plac Strzelecki 4, prowadzony przez Koło Kobiet Żydowskich. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6



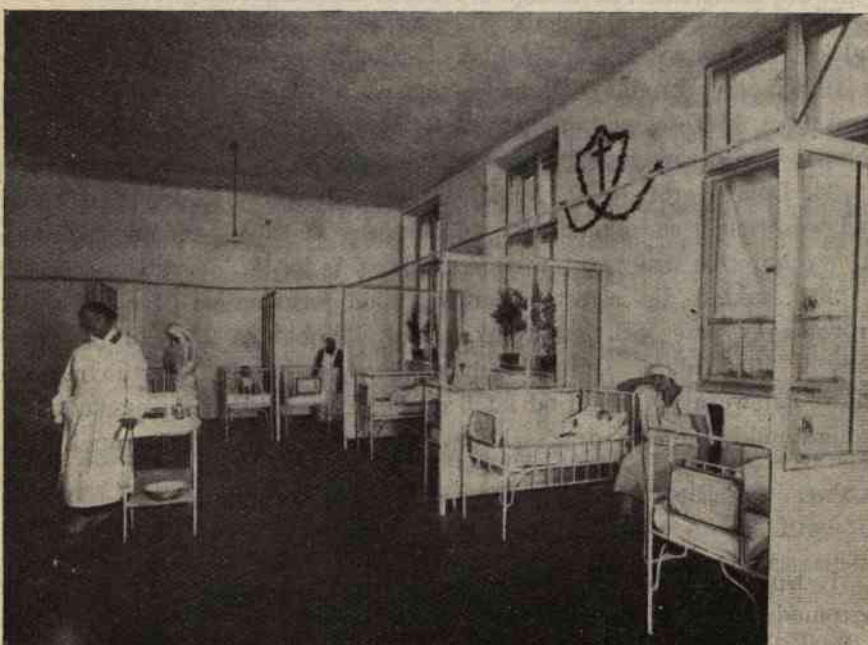
Lwów. Zakłady opieki nad dziećmi — ul. Kodecka 30.



Lwów. Miejska ochrona — ul. Stelmacha 2.



Lwów. Zakład Opieki nad dziećmi — ul. Kudecka 30. Umywalnia.



Lwów. Zakład Opieki nad dziećmi — ul. Kudecka 30. Sypialnia niemowląt.

do 18, uczących się w szkołach powszechnych i zawodowych. Wychowanek 62.

28. Zakład sierot Izraelickich, ul. Janowska 34, prowadzony przez Gminę Izraelską. Zakład założony w 1842 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot w wieku szkolnym. Wychowanków 60, wychowanek 42.

29. Miejski Zakład dla nieuleczalnych ul. Bilińskich 9. Zakład założony w 1908 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od lat 6 wzwyż. Wychowanek 34.

30. „Zakład ciemnych" ul. św. Zafji 31. Założony w 1851 roku, fundacji Wincentego Zaremby-Skrzyńskiego. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie niewidomych dzeci w wieku od 6 do 18 lat w muzyce i rzemiosłach. Wychowanków 36, dziewcząt 16.

31. Zakład dla głuchoniemych, założony w 1830 roku, fundacji ks. biskupa Jana Leonharda. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 6 do 16. Przy zakładzie warsztaty: stolarski, krawiecki, szewcki i introligatorski. Chłopców 81, dziewcząt 44.

32. Tow. Opieki nad żydowskiemi weteranami we Lwowie — Plac Krasińskich. Towarzystwo założone w 1916 roku. Zajmuje się opieką domową nad sierotami, pomocą materjalną dla dzieci, kończących szkoły. Z pomocy korzysta 206 chłopców i 201 dziewcząt.

33. Ochronka im. Michała Sklepińskiego, prowadzona przez Tow. Polskiej Ochrony Chrześcijańskiej — Zamarstynów. Zakład założony w 1920 roku, fundacji Polskiej Ochrony Chrześcijańskiej. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, koedukacja. Wychowanków stałych: chłopców 18, dziewcząt 25. Przychodnich do 70.

34. Dom Sierot N. P. N. Marji, T-wo Pań Św. Salomei. Opieki nad wdowami i sierotami. Zakład założony w 1904. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 7 do 15. Wychowanek 22.

35. „Zakład dla sierot wojennych pod wezwaniem Matki Bożej", prowadzony przez SS. Bazyljanki — ul. Potockiego 95. Zakład założony w 1915 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie fachowe dziewcząt w wieku od lat 6 do 20. Przy zakładzie warsztaty: introligatorski, szewcki oraz szkoła kroju i szycia. Wychowanek 155.

Powiat Lwowski — 165.605 mieszk.

Bilka Szlachecka.

1. Dom Zgromadzenia SS. Służebniczek N. M. P., prowadzony przez Zgromadzenie SS. Służebniczek N. M. P. Założony w 1864 roku. Opieka częściowo zamknięta i częściowo otwarta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. Przy zakładzie kursy wieczorowe kroju

i szycia. Wychowanków stałych: chłopców 4 i dziewcząt 4. Przychodzących 80.

Borszczów — 5.512 mieszk.

1. Ochronka „im. św. Józefa", prowadzona przez Zgromadzenie SS. Franciszkanek. Zakład założony w 1907 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 6 do 14. Chłopców 10, dziewcząt 5.

Powiat Łańcucki — 107.861 mieszkańców.

Łańcut — 7.761 mieszkańców.

1. Poradnia Przeciwgruźlicza przy Powiatowej Kasie Chorych.
2. Poradnia Przeciwgruźlicza Powiatowego Koła Walki z Gruźlicą.

Leżajsk — 5.569 mieszkańców.

1. Poradnia Przeciwgruźlicza Koła Walki z Gruźlicą.

Powiat Przemyski — 161.255 mieszkańców.

Przemyśl — 52.753 mieszk.

1. Dom Opieki św. Józefa, prowadzony przez Tow. Opieki nad Młodzieżą — ul. Czarnieckiego 59. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców sierot wojennych od lat 6 do ukończenia fachowego wykształcenia. Wychowanków 140 .

2. Instytut św. Augustyna Sióstr Felicjanek, Zgromadzenia prowincji Krakowskiej — Zasanie, ul. Felicjanek 4. Zakład założony w 1897 r. Opieka zamknięta, częściowo otwarta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 7 do 18, uczęszczających do szkół: średnich, zawodowych oraz powszechnych. Przedszkole dla dzieci przychodzących. Wychowanek stałych 110 dziewcząt. Dzieci uczęszczających do przedszkola 70.

3. Polska Bursa Ludowa, prowadzona przez Tow. Polskiej Bursy Ludowej. Zakład założony w 1904 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do szkół powszechnych i zawodowych. Wychowanków 19.

4. Przytulisko SS. Albertynek — ul. Krownicza 59. Zakład miejski założony w 1907 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 16. Wychowanek 22.

5. Zakład B-ci Albertynów, prowadzony przez Zgr. B-ci Albertynów. Zakład założony w 1906 roku. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, wychowanie chłopców bezdomnych w wieku od lat 6 do 16. Przy zakładzie warsztaty: szewcki, krawiecki, stolarski, ślusarsko-kowalski. Wychowanków stałych 45. Przychodnich 70.

6. Ochronka sierot Żydowskich, prowadzona przez Zarząd Komitetu Ochronki. Zakład założony w 1915 roku. Opieka zamknięta, koedukacja,

wychowanie sierot w wieku od lat 6 do ukończenia wykształcenia fachowego. Wychowanków: chłopców 31, dziewcząt 32.

7. Stowarzyszenie Opiekuńcze „Chleb Dzieciom" w Przemyślu. Instytucja założona w 1923 roku. Opieka domowa nad dziećmi ulicy.

8. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Magistratu m. Przemyśla — Rynek 1.

9. Ochronka im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, prowadzona przez Komitet Ochrony, założona 1925 roku. Koedukacja, wychowanie sierot i dzieci opuszczonych. Wydawanie bezpłatnych obiadów biednym dzieciom szkolnym. Wychowanków: chłopców 17, dziewczynek 17.

10. Zakład sierot im. ks. J. Ziemińskiego, prowadzony przez SS. Felicjanki — ul. ks. Biskupa J. S. Pelczara. Zakład założony w 1880 roku. Fundacja ks. J. Ziemiańskiego. Opieka zamknięta, wychowanie i wykształcenie fachowe dziewcząt w wieku od lat 6 do 18. Wychowanek 45.

11. Poradnia Przeciwgruźlicza.

1. Zakład Sierot przy Szkole Rolniczej Żeńskiej SS. Służebniczek N. Serca Jezusowego — ul. ks. Biskupa J. S. Pelczara 16. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot dziewcząt w wieku od lat 14-tu. Szkoła rolnicza. Wychowanek 12.

2. Zakład „im. Św. Jadwigi", fundacja Stowarzyszenia Pań Św. Wincentego à Paulo, zarządzana przez Siostry Felicjanki — ul. Spadzista 12. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt sierot i z repatrjacji w wieku od lat 2 do 18. Dzieci dzieli się tu na trzy grupy: a — przedszkolna, b — szkolna, c — w zajęciach przedszkolnych. Szkoła szycia i nauka gospodarstwa domowego. Wychowanek 44.

3. Zakład Sierot przy Internacie Św. Augustyna Sióstr Felicjanek — Zasanie, ul. Felicjanek 4. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci sierot dziewcząt z repatrjacji. Wychowanek 62

4. Zakład sierot pod wezwaniem Opatrzności Bożej, ul. Krasińskiego. Prowadzony przez SS. Opatrzności Bożej. Zakład założony w 1906 roku. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, wychowanie i kształcenie fachowe dzewcząt w wieku od lat 6 do 18. Wychowanek stałych 55. Przychodnich 40.

5. „Opieka nad Dzieckiem żydowskiem". Zakład prowadzony przez Tow. Opieki nad dzieckiem żydowskiem, założony w 1924 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 30, dziewcząt 28.

6. „Żłobek Miejski" pod wezwaniem Dzieciątka Jezus, prowadzony przez Magistrat m. Przemyśla, założony w 1925 roku. Opieka zamknięta, pielęgnowanie opuszczonych niemowląt. Z opieki korzysta 11 dzieci.



Przemyśl. Zakład Sierot „Sióstr Opatrzn. Bożej".

Medyka.

Zakład B-ci Albertynów, prowadzony przez Zgrom. B-ci Albertynów, założony w 1923 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie zawodowe chłopców w wieku od lat 6 do 15. Wychowanków 22.

Powiat Przeworski — 71.452 mieszkańców.
Przeworsk 3703 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Niskowski — 67.007 mieszkańców.
Rudnik — 3254 mieszkańców.

1. Internat Grona Nauczycielskiego Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego Męskiego w Rudniku, prowadzony przez Grono Profesorów Państwowego Sem. Naucz. Zakład założony w 1910 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 40.

Internat im. św. Stanisława Kostki. T-wa Opieki nad Internatem, prowadozny przez SS. Służebniczki. Zakład założony w 1908 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 60.

Powiat Rawa-Ruska — 128423 mieszkańców.
Rawa-Ruska — 9867 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Rudki — 80809 mieszkańców.

Rudki — 3777 mieszkańców.

Ochronka im hr. Skarbkowej, prowadzona przez SS. Służebniczki N. M. P. Zakład założony w 1919 roku przez hr. Skarbkową. Opieka otwarta, wychowanie i nauka szycia dla dziewcząt w wieku od lat 14 do 18. Wychowanek 16.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Hordówka.

Ochronka SS. Służebniczek, założona w 1906 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 6 do 15. Wychowanków: 34 chłopców i 45 dziewcząt.

Powiat Rzeszowski — 156.263 mieszkańców.

Rzeszów — 27436 mieszk.

1. Zakład sierot żydowskich, prowadzony przez T-wo Opieki nad sierotami. Zakład założony w 1915 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie zawodowe dzieci w wieku od lat 7 do 14. Wychowanków: chłopców 6, dziewcząt 11.

2. Miejska ochronka im. Leona XIII, prowadzona przez SS. Felicjanki-założona w 1896 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i do-



Rzeszów. Ochrona Leona XIII-go.

żywianie dzieci w wieku od lat 3 do 6. Wychowanków: chłopców 100, dziewczynek 92.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Łąka.

1. Zakład Sierot, prowadzony przez Zgromadzenie SS. Opatrzności. Zakład założony w 1860 r., fundacja hr. Zofji z Potockich Dietrichstein. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie zawodowe: szycie, krój, roboty, gospodarstwo, dziewcząt opuszczonych i sierot w wieku od lat 6 do 16. Wychowanek 44.

Powiat Samborski — 115.522 mieszkańców.

Sambor — 21352 mieszk.

1. Bursa gimnazjalna, prowadzona przez Polskie Towarzystwo Bursy Gimnazjalnej w Samborze Zakład założony w 1892 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców od lat 7 do ukończenia gimnazjum. Wychowanków 64. —

2. Internat Państwowy przy Seminarjum Nauczycielskiem Męskiem w Samborze Tow. Opieki nad Internatami. Założony w 1892 roku. Opieka zamknięta, utrzymywanie i wychowanie uczniów Seminarjum Nauczycielskiego. Wychowanków 72.

3. Ochronka im. ks. Grochowskiego, prowadzona przez Zgromadzenie SS. Rodziny Marji. Zakład założony w 1902 roku. Opieka zamknięta i częściowo otwarta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 6 do 15. Wychowanek stałych 34.

4. Poradnia Przeciwgruźlicza.

5. Zakład T-wa Ochrony Dziatwy Żydowskiej w Samborze, prowadzony przez Tow. Ochrony Dziatwy Żydowskiej, założony w 1916 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 7 do 15. Wychowanków: chłopców 15, dziewcząt 15.

6. Polska ochronka im. ks. Bikowskiego, prowadzona przez Katolicki Związek Polek. Zakład założony w 1917 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku od lat 3 do 11. Wychowanków: chłopców 18, dziewczynek 12.

7. Ukraińska Ochronka Grecko-Katolickiej parafji w Samborze, prowadzona przez SS. Służebniczki N. M. P., założona w 1903 roku. Opieka otwarta, koedukacja, wychowanie i przygotowanie dzieci do szkół, oraz dożywianie. Wychowanków: 20 chłopców, 25 dziewczynek.

Powiat Sanocki — 113.383 mieszkańców.

Sanock — 10.601 mieszkańców.

1. Zakład wojennych sierot żydowskich w Sanoku Gminy Izraelickiej. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, koedukacja i wy-

chowanie dzieci w wieku od lat 7 do 15. Wychowanków: 11 chłopców i 16 dziewcząt.

2. Zakład T-wa Polskiej Ochronki Dzieci Chrześcijan w Sanoku, prowadzony przez T-wo Polskiej Ochronki Dzieci Chrześcijan. Zakład założony w 1917 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci bezdomnych i opuszczonych w wieku od lat 6 do 16. Wychowanków: 8 chłopców i 11 dziewcząt.

3. Internat dla Polskich Dziewcząt im. Marji Konopnickiej, prowadzony przez Koło Ligi Kobiet Polskich w Sanoku. Zakład założony w 1918 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie dziewcząt-sierot po żołnierzach w wieku od lat 7 do 20. Wychowanek 13.

4. Bursa Gimnazjalna, prowadzona przez SS. Służebniczki N. M. P., założona w 1900 roku. Opieka zamknięta, wychowanie moralne i pomoc materjalna dla niezamożnych uczniów. Wychowanków: 62 chłopców.

5. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Sokalski — 109.309 mieszkańców.

Sokal — 11.261 mieszk.

1. Bursa im. Adama Mickiewicza, prowadzona przez T-wo Bursy. Zakład założony w 1903 r. Opieka zamknięta, wychowanie uczniów szkół średnich i powszechnych. Wychowanków 26.

2. Powatowy Dom dla sierot wojennych, prowadzony przez SS. Albertanki. Zakład założony w 1898 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot wojennych w wieku od lat 6 do 15. Wychowanków: 20 chłopców i 28 dziewcząt.

3. Poradnia Przeciwgruźlicza.

4. Ukraińska Bursa pod wezwaniem św. Mikołaja, prowadzona przez Tow. „Szkolna Pomoc". Zakład założony w 1902 roku. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie chłopców w wieku od lat 7 do 16. Wychowanków 42.

Powiat Staro-Samborski — 66.271 mieszkańców.

Stary Sambor — 4.655 mieszkańców.

1. Poradnia przeciwgruźlicza.

Powiat Strzyski — 55.931 mieszkańców.

Wysoka.

1. Ochronka św. Agaty, prowadzona przez Zgromadzenie SS. pod wezwaniem św. Michała Archanioła w Miejscu Piastowem. Zakład założony w 1922 roku, fundacja ś. p.Antonego Szaligi. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci do lat 6. Wychowanków: 24 chłopców i 26 dziewcząt.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Tarnobrzeski — 86.345 mieszkańców.

Tarnobrzeg — 3.485 mieszkańców.

1. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Żółkiewski — 90.561 mieszkańców.

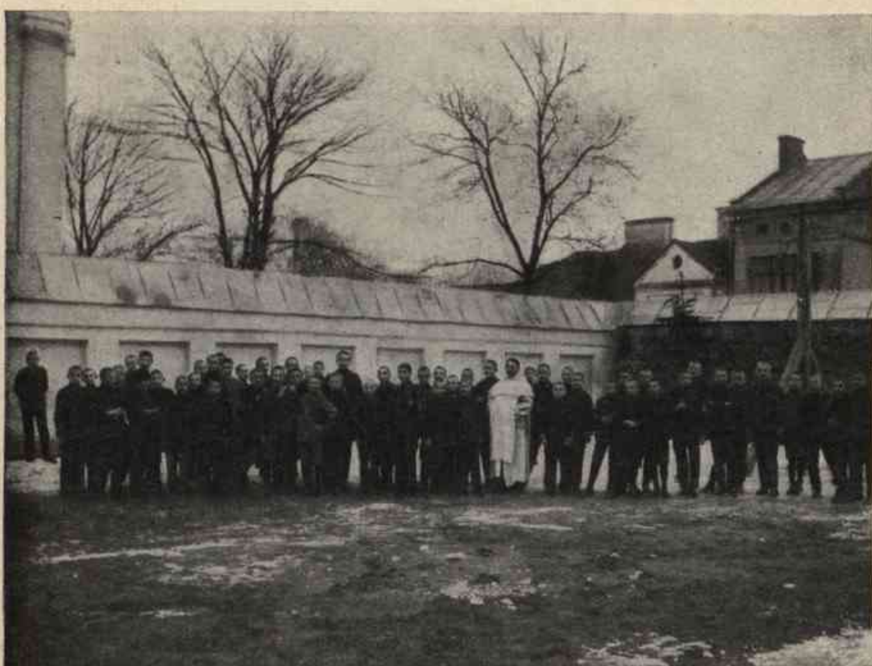
Żółkiew — 7867 mieszk.

1. Bursa Polska T. S. L. im. Bartosza Głowackiego, prowadzona przez Główny Zarząd T. S. L. w Krakowie. Zakład założony w 1909 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, kształcących się w szkołach średnich. Wychowanków 48.

2. Poradnia Prezciwgruźlicza.

3. Zakład naukowo-wychowawczy OO. Dominikanów w Żółkwi, prowadzony przez OO. Dominikanów. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, kształcących się w szkołach średnich. Wychowanków 60.

4. Zakład sierot żydowskich im. Ignacego i Klary Fischów, prowadzony przez Tow. Ochrony Dzieci i Młodzieży Żydowskiej w Żółkwi. Zakład założony w 1918 roku. Opieka zmknięta, koedukacja. Wychowanków: 11 chłopców i 20 dziewcząt.



Żółkiew. Zakład naukowo-wychowawczy OO. Dominikanów.



Żółkiew. Zakład naukowo-wychowawczy OO. Dominikanów. Sala jadalna.

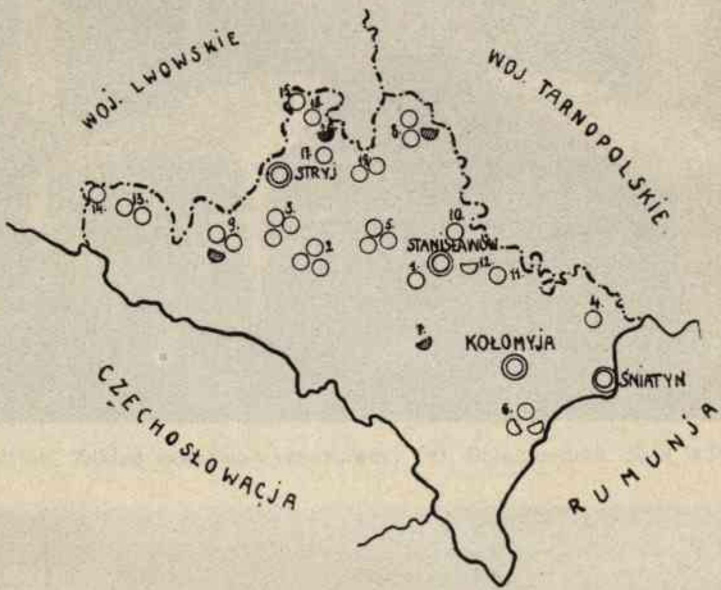


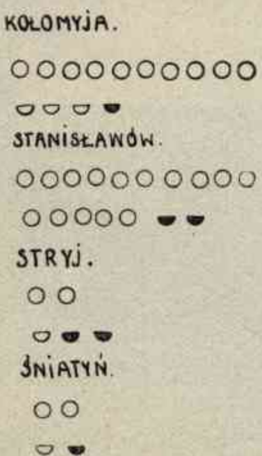
Żółkiew. Zakład naukowo-wychowawczy. OO. Dominikanów. Bibljoteka.

WOJEWÓDZTWO STANISŁAWOWSKIE.

WOJEWÓDZTWO STANISŁAWOWSKIE.

MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ.





1. ŁYSIEC.
2. DOLINA.
3. BOLECHÓW.
4. HORODENKA
5. KAŁUSZ.
6. KOSÓW.
7. NADWÓRNA.
8. ROHATYN.
9. SKOLE.
10. MARJAMPOL.
11. TŁUMACZ.
12. TYŚMIENICA.
13. TURKA.
14. ŁOMNA.
15. MIKOŁAJÓW
16. ŻYDACZÓW
17. KOCHAWINA
18. ROZDÓŁ.
19. ŻURAWNO.

WOJEWÓDZTWO STANISŁAWOWSKIE — 1.473.110 mieszkańców.

Powiat Bohorodczański — 58.184 mieszk.

Łysiec.

Ochronka Polska w Łyścu, fundacja ś. p. Arcybiskupa Isakowicza, zarządzana przez SS. Służebniczki w Starej Wsi. Zakład założony w 1888 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym. Wychowanków 30.

Powiat Doliński — 111.569 mieszk.

Dolina — 8766 mieszk.

1. Ochronka Polska im. Tadeusza Kościuszki — Instytucji „Ochronki Polskiej". Zakład założony w 1916 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci wieku od 1 roku do lat 14. Wychowanków: chłopców 12 i 15 dziewcząt.

2. Ruska ochronka Ruskiego T-wa Ochrony dzieci i młodzieży. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 8 chłopców i 10 dziewcząt.

3. Dom Sierot Żydowskich w Dolinie. Zakład założony w 1919 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci i młodzieży do lat 18. Wychowanków: chłopców 10 i 11 dziewcząt.

Bolechów — 3150 mieszk.

1. Zakład wychowawczy dla chłopców T. O. M. w Bolechowie, T-wa Ochrony Dzieci i Młodzieży we Lwowie. Zakład założony w 1927 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców od lat 11 do 18-tu. Wychowanków 30.

2. Polska Ochronka T. O. M. dla dzieci i młodzieży w Bolechowie Wschodnio-Małopolskego T-wa Ochrony Dzeci i Młodzieży we Lwowie. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci do ukończenia fachowego wykształcenia. Wychowanków: chłopców 11 i 13 dziewcząt.

3. Ukraiński przytułek dla sierot T-wa Ochrony dzieci i młodzieży. Zakład założony w 1918 r. Opeka zamknięta. Wychowanków: chłopców 10 i 9 dziewcząt.

Powiat Horodeński — 92.037 mieszk.

Horodenka — 9907 mieszk.

Bursa Polska im. Sobieskiego T-wa Szkoły Ludowej. Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do szkół powszechnych i gimnazjum. Wychowanków 16.

Powiat Kałuski — 96.654 mieszk.

Kałusz — 8697 mieszkańców.

1. Ochronka Polska dla sierot wyznania rzymsko-katolickiego w Kałuszu, Parafji obrz. łacińskiego. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 9 dziewcząt i 10 chłopców.

2. Ochronka dla sierot im. Metrop. Andrzeja Szeptyckiego w Kałuszu, Krajowego T-wa Opieki nad młodzieżą. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 19 i 13 dziewcząt.



Kałusz. Ochronka polska dla sierot wyznania rzymsko - katolickiego.

3. Żydowski Dom Sierot Wojennych, Żydowskiej Rady Sierocej i Ochrony Młodzieży w Stanisławowie. Zakład założony w 1921 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 21 i 7 dziewcząt.

Powiat Kołomyjski — 122.416 mieszk.

Kołomyja — 31708 mieszk.

1. Polska Bursa Gimnazjalna im. Adama Mickiewicza, (dla chłopców) T-wa Bursy Polskiej w Kołomyi — ul. Mickiewicza l. 6. Zakład założony w 1892 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 28.

2. Polska Bursa Rzemieślnicza im. Kilińskiego, T-wa Szkoły Ludowej — ul. Aleja Wolności. Zakład założony w 1909 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do szkół rzemieślniczych (państwowej szkoły przemysłu drzewnego i państw. szkoły szewckiej). Wychowanków 17.

3. Polska Bursa Rzemieślnicza pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Kołomyi Stowarzyszenia Polskiej Bursy Rzemieślniczej. Zakład założony w 1908 roku. Opieka zamknięta, utrzymanie, wychowanie i dokształcanie chłopców szkoły rękodzielniczej i handlowej. Wychowanków 19.

4. Polska Bursa Ludowa T-wa Polskiej Bursy Ludowej — ul. Staromiejska 19. Zakład założony w 1904 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do szkół średnich i ludowych. Wychowanków 45.

5. Bursa dla uczennic szkół średnich T-wa Ukraińskiego. Zakład założony w 1922 roku. Opieka zamknięta, wychowanek 22.

6. Dom Sierot filji Tow. Ochrony Dzieci i Opieki nad młodzieżą — ul. Hetmańska 59. Opieka otwarta, częściowo zamknięta. Wychowanków stałych 28, przychodnich 69.

7. Internat dla uczennic Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego T-wa Internatu. Opieka zamknięta. Wychowanków 31.

8. Instytut T-wa „Szkolna Pomoc" w Kołomyi. Zakład założony w 1892 roku. Opieka zamknięta. Wychowanków 57.

9. Ochronka Polska pod wezwaniem „Przenajświętszej Rodziny", Sekcji Ochronkowej Sodalicji Marjańskiej nauczycieli w Kołomyi — ul. Kilińskiego. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 19 chłopców i 14 dziewcząt.

10. Ochronka Polska pod wezwaniem „Św. Józefa", fundacja Katolickiej Gminy m. Kołomyi. Opieka otwarta, częściowo zamknięta, koedukcja. Wychowanków: chłopców 8 i 22 dziewcząt.



Kołomyja. Polska Bursa Rzemieślnicza pod wezwaniem Św. Stanisława Kostki.



Kołomyja. Polska Ochronka pod wezwaniem Św. Józefa.



Kosów. Ochronka im. Św. Teresy.

11. Ochronka żeńska Koła Ukr. Tow. Pedagogicznego (Dom Sierot wojennych). Zakład założony w 1908 r., zarządzany przez SS. Służebniczki. Opieka otwarta, częściowo zamknięta. Wychowanek stałych 25 i 50 przychodnich.

12. Przytułek sierot i starców w Kołomyi. Zakład T-wa Dobroczynności Publicznej, zarządzany przez Siostry Zgromadzenia Rodziny Marji, założony w 1907 roku. Opieka zamknięta, wychowanie sierot i opieka nad starcami. Pensjonarzy: starców 36 i 75 dzieci.

13. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem. Magistratu m. Kołomyi — ul. Sobieskiego 1.

14. Zakład Tow. Opieki nad sierotami żydowskiemi m. Kołomyi. Zakład założony w 1912 roku. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot do lat 16-tu. Wychowanków: chłopców 39 i 17 dziewcząt.

Powiat Kosowski — 92.011 mieszk.

Kosów — 2.433 mieszk.

1. Ochronka pod wezwaniem św. Teresy w Kosowie, Koła Pracy Kobiet Polskich. Zakład założony w 1914 roku. Opieka otwarta, koedukacja, dożywianie dzieci. Wychowanków: 14 chłopców i 16 dziewcząt.

2. Ochronka ruska w Kosowie, filja „Sojuza Ukrainok w Kosowie".

Zakład założony w 1928 r. Opieka otwarta, koedukacja, dożywianie dzieci. Wychowanków: 6 chłopców i 10 dziewcząt.

3. Zakład żydowskich Sierot wojennych T-wa Opieki nad sierotami i ubogą młodzieżą w Kutach. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot. Wychowanków. chłopców 17 i 6 dziewcząt.

Powiat Nadworzański — 89.052 mieszkańców.

Nadwórna — 6.062 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Rohatyński — 120.487 mieszkańców.

Rohatyn — 5.736 mieszkańców.

1. Polska Bursa im. Franciszka Biesiadeckiego (dla chłopców), T-wa „Polska Bursa im. Franciszka Biesiadeckiego". Zakład założony w 1904 r. Opieka zamknięta, wychowanie ubogiej młodzieży, uczęszczającej do szkół średnich i powszechnych. Wychowanków 42.

2) Bursa im. T. Szewczenki Towarzystwa „Ridna Szkoła". Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, wychowanie ubogiej gimnazjalnej młodzieży. Wychowanków 139.

3) Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Skolski — 146.393 mieszkańców.

1. Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem, Samorządu powiatowego— ul. Magistracka 7.

2. Zakład Św. Wincentego à Paulo pod opieką Sióstr Miłosierdzia w Rohatynie, fundacja hr. Leopolda Krasińskiego. Zakład założony w 1883 roku. Opieka zamknięta. Zakład prowadzi „Dom Sierot", schronisko dla starców i szpital dla ubogich chorych na 30 łóżek.

3. Zakład dla sierot, starców i kalek, Zgromadzenia Sióstr Św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1850 r. Opieka zamknięta, wychowanie sierot dizewcząt. Wychowanek 20, pensjonarzy kalek i starców 10.

Powiat Stanisławowski — 146.393 mieszkańców.

Stanisławów — 56.530 mieszkańców.

1. Bursa im. arcyb. Isakowicza, T-wa utrzymującego Bursę. Zakład założony w 1907 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców uczniów szkół średnich i seminarjum nauczycielskiego. Wychowanków 31.

2. Bursa im. J. I. Kraszewskiego, Stowarzyszenia Polskiej Bursy



Stanisławów. Dom Sierot przy ul. Gołuchowskiego.



Stanisławów. Żłobek nowy przy ul. Gołuchowskiego.

w Stanisławowie im. J. I. Kraszewskiego — ul. Kraszewskiego. Zakład założony w 1879 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczniów gimnazjum i szkoły realnej. Wychowanków 72.

3. Bursa dla dziewcząt im. Najśw. P. M. Sodalicji Pań. Zakład założony w 1911 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, uczęszczających do seminarjum nauczycielskiego. Wychowanek 24.

4. Żydowska Bursa rzemieślnicza dla dziewcząt Organizacji Żydowskiej Społecznej. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie fachowe dziewcząt. Wychowanek 26.

5. Dom Sierot, (fundacja Polsko-Amerykańska) Stowarzyszenia „Żłobek" — ul. Gołuchowskiego. Zakład założony 1921 r. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci w wieku od lat 3-ch do 14: Wychowanek 40.

6. Ewangelickie Zakłady Dobroczynne (Knihinin kolonja), Dr. Teodora Zäcklera i jego małżonki Lilji oraz gm. Ewangelickiej w Stanisławowie — ul. Sapierzyńska 41. Zakłady obejmują 6 domów, założonych stopniowo w 1898, 1904 i 1913 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowuje się dzieci sieroty, podrzutki, normalne, niedorozwinięte, kaleki i matołki. — Liczba dzieci: 149 chłopców i 121 dziewcząt.

7. Internat, „im. św. Stanisława Kostki", T-wa Opieki nad Internatem dla uczniów państw. Seminarjum Nauczycielskiego w Stanisławowie, — ul. Kamińskiego 30. Zakład założony w 1844 r. Opieka zamknięta, wychowanków 30.

8. Ochronka im. arcyb. Isakowicza, T-wa Ochronki im. arcyb. Isakowicza. Zakład założony w 1868 r.. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców sierot i bezdomnych, kształcących się w zawodach praktycznych. Wychowanków 32.

9. Ochronka Polska dla dziewcząt sierot im. Zofji Fryderyki, Stowarzyszenia Polskich Burs Rękodzielniczych. Zakład założony w 1856 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt w wieku od lat 8 do 15-tu, nauka gospodarstwa domowego. Wychowanek 12.

10. Ochronka S. S. Służebniczek w Stanisławowie Zgromadzenia Sióstr Służebniczek. Zakład założony w 1916 roku. Opieka zamknięta. Wychowanek 19 dziewcząt.

11. Poradnia przeciwgruźlicza.

12. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Polskiego Komitetu Pomocy dzieciom. Zakład założony w 1922 roku.

13. Zakład braci Albertynów w Stanisławowie. Magistratu m. Stanisławowa, zarządzany przez Braci Albertynów — Knihinin — ul. Długa. Zakład założony 1902 roku. Opieka zamknięta, wychowanie sierot chłopców, opieka nad starcami. Wychowanków 31 chłopców.



Stanisławów. Zakład ewangelicki Dra Zöcklera.



Rohatyn. Zakład św. Wincentego à Paulo.

14. Zakład Sióstr Albertynek w Stanisławowie, T-wa św. Wincentego à Paulo. Zakład założony w 1908 r. Opieka zamknięta, wychowanie dzieci i opieka nad bezdomnemi kobietami. Wychowanek 30. Z zakładu korzysta 20 kobiet.

15. Zakład Sierocy Żydowski „Farma dla dziewcząt", stowarzyszenia tejże nazwy. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od lat 14-tu do 18-tu; nauka ogrodnictwa i rolnictwa. Wychowanek 30.

16. Żydowski Dom Sierot Wojennych, stowarzyszenia tejże nazwy. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 51 chłopców i 43 dziewcząt.

17. Żydowska Bursa rzemieślnicza organizacji żydowskiej społecznej — ul. Matejki 30. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży męskiej, kształcącej się w rzemiosłach. Wychowanków 14.

Marjampol.

Zakład SS. Miłosierdzia w Marjampolu, Zgromadzenia SS. Miłosierdzia. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, szkoła powszechna, nauka szycia oraz gospodarstwa domowego. Wychowanek 45 dziewcząt.

Powiat Stryjski — 79.797 mieszkańców.

Stryj — 30.093 mieszkańców.

1. Dom Opieki pod Aniołem Stróżem, Stowarzyszenia panien „Prządki Marji" ul. Wąska. Zakład założony w 1900 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt sierot.

2. Zakład sierot św. Józefa w Stryju, Zgromadzenia SS. Serafitek — ul. Konarzewskiego 28. Zakład założony w 1897 roku. Opieka otwarta, częściowo zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci sierot chłopców do lat 12 — dziewcząt do lat 18-tu. Wychowanków: chłopców 24 i 20 dziewcząt.

3. Zakład żydowskich sierot wojennych, T-wa „Bursa Żydowska", — ul. Konarzewskiego. Zakład założony w 1917 roku. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 47 chłopców i 46 dziewcząt.

4. Stacja Opieki nad Matką i dzieckiem Magistratu m. Stryja. — ul. Sobieskiego 16.

5. Poradnia przeciwgruźlicza.

Powiat Śniatyński — 80.077 mieszkańców.

Śniatyn — 10.597 mieszkańców.

1. Bursa Polska im. A. Mickiewicza, T-wa Bursy imienia A. Mickiewicza. Zakład założony 1904 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłop



Śniatyn. Bursa Polska im. Mickiewicza.



Śniatyn. Ochronka ruska.

ców, uczęszczających do szkół powszechnych i gimnazjów. Wychowanków 23.

2. Ochronka - Internat im. Modesty Zagórskiej, T-wa Opieki nad Ochronkami polskiemi im. Stanisława Sobińskiego, zarządzona przez Siostry Felicjanki. Zakład założony w 1888. Opieka zamknięta, wychowanie i wykształcenie dziewcząt w wieku od lat 3-ch do 18-tu. Wychowanek 25.

3. Ukraińska Ochronka im. M. Szaszkiewicza, T-wa tejże nazwy. Zakład założony w 1916 roku. Opieka otwarta, częściowo zamknięta, koedukacja. Wychowanków: chłopców 3 i dziewcząt 12.

4. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Powiat Tłumacki — 115.142 mieszkańców.

Tłumacz — 5.788 mieszkańców.

Zakład Sierot Wojennych, fundacja ks. Edmunda Tabaczkowskiego. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie dzieci sierot. Wychowanków: 30 chłopców i 39 dziewcząt.

Tyśmienica. — 7.027 mieszkańców.

Polska Ochronka w Tyśmienicy, zarządzana przez SS. Służebniczki N. M. P. Zakład założony w 1914 roku. Opieka otwarta, częściowo zamknięta, koedukacja. Przy zakładzie przedszkole. Wychowanek stałych 26 dziewcząt. Do przedszkola uczęszcza: 34 chłopców i 26 dziewcząt.

Powiat Turkowski — 184.309 mieszk.

Turka. — 10.030 mieszkańców.

1. Schronisko dla Sierot Polskich powojennych im. „Królowej Jadwigi", komitetu tejże nazwy. Zakład założony w 1917 roku, zarządzany przez Siostry N. Rodziny Marji. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 9 chłopców i 13 dziewcząt.

2. Ochronka sierot wojennych Gminy Żydowskiej m. Turka. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 21 chłopców i 19 dziewcząt.

Łomna.

Zakład Naukowo-Wychowawczy Zgromadzenia Sióstr Rodziny Marji. Zakład założony w 1898 r. Opieka zamknięta, częściowo otwarta, internat dla dziewcząt. Wychowanek stałych 128 i przychodnich 40.



Turka. Schronisko dla sierot polskich powojennych im. Królowej Jadwigi.



Łomna. Zakład SS. „Rodziny Marji" i widok ogólny.



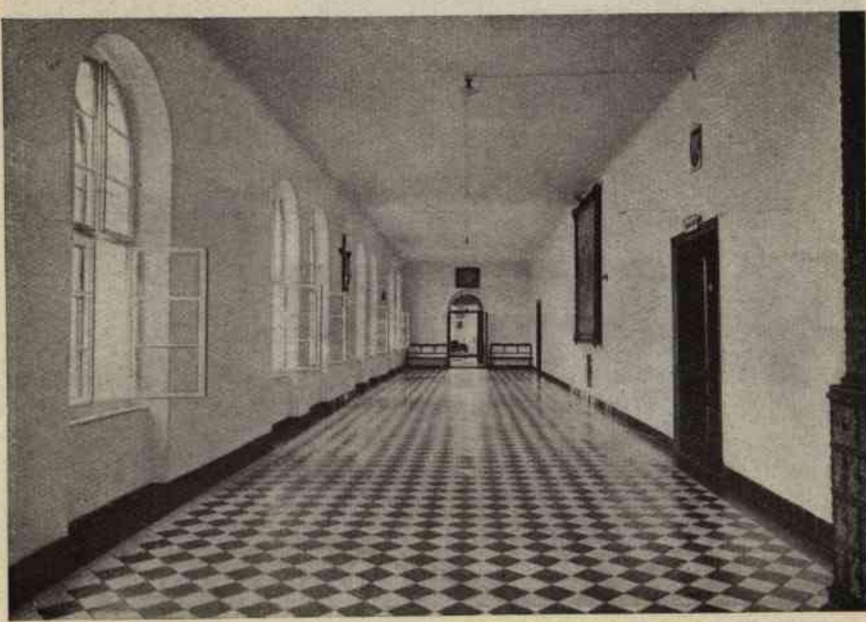
Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka.



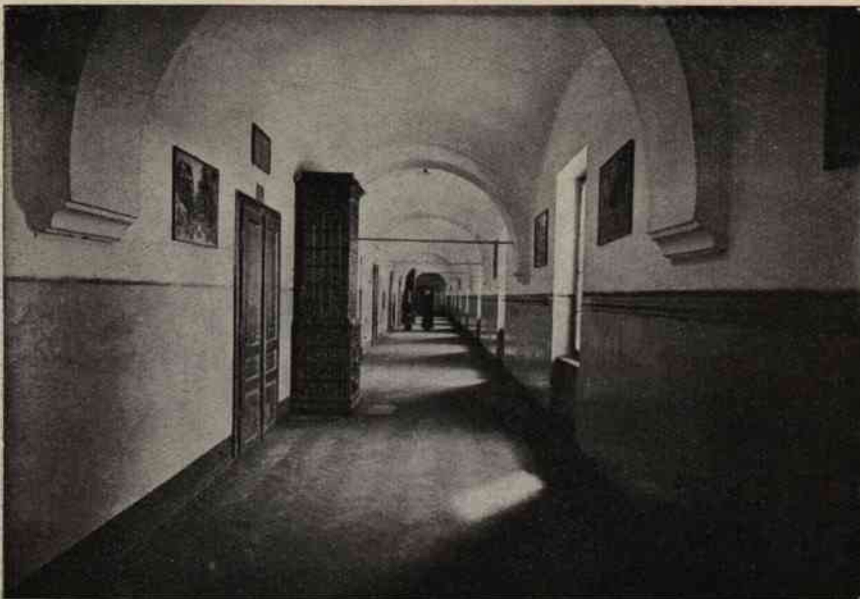
Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka.



Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka.



Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka.



Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka.



Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka



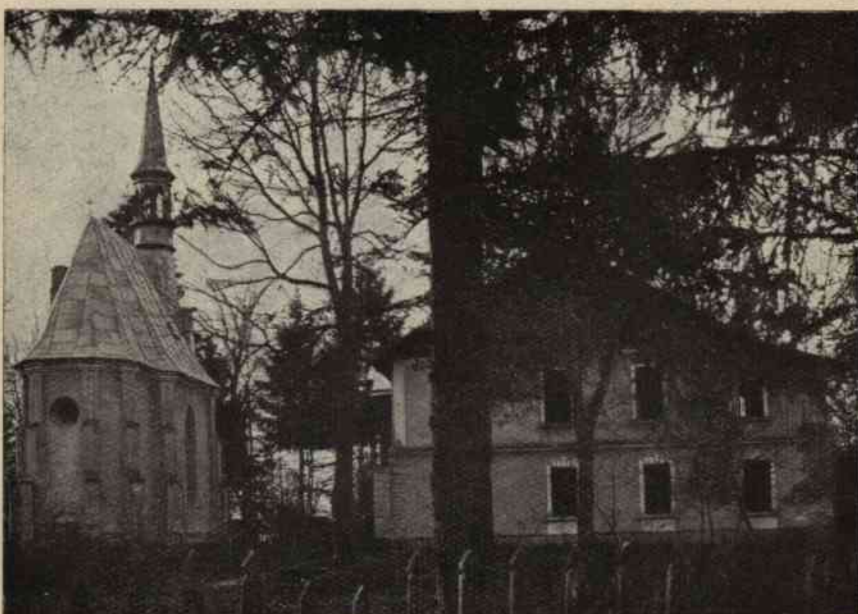
Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka.



Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka.



Mikołajów-Drohowyże. Zakład sierot ubogich — fundacja hr. Skarbka.



Kochawina. Przytulisko sierot pod wezwaniem św. Józefa.



Kochawina. Przytulisko sierot pod wezwaniem św. Józefa.



Kochawina. Przytulisko sierot pod wezwaniem św. Józefa.

Powiat Żydaczowski — 84.726 miszk.

Mikołajów - Drohowyże.

Zakład Sierot Ubogich, fundacja Stanisława hr. Skarbka w Drohowyżu: Zakład założony w 1875 roku. Opieka zamknięta, koedukacja,

wychowanie dzieci, nauka rzemiosł dla chłopców, nauka gospodarstwa domowego dla dziewcząt. Wychowanków: 272 chłopców i 125 dziewcząt. W zakładzie otrzymuje opiekę 27 kobiet i 20 mężczyzn.

Kochawina.

Przytulisko Sierot ks. Jana Trzopińskiego pod wezwaniem „św. Józefa" w Kochawinie, fundacja ks. Prałata Trzopińskiego, zarządzana przez Zgromadzenie Sióstr Służebniczek M. B. N. P. Zakład założony w 1902 roku. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, szkoła powszechna, nauka: szycia, kroju, koszykarstwa, guzikarstwa. Wychowanek 65 dziewcząt.

Rozdól — 3.802 mieszkańców.

Zakład dla sierot i Szkoła SS. Miłosierdzia w Rozdole, fundacja hr. Rzewuskiego, zarządzana przez SS. Miłosierdzia. Zakład założony w 1760 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 35.



Rozdół. Dom Sierot i szkoła.

Żurawno — 1.926 mieszkańców.

1. Ochronka Polska SS. Służebniczek, fundacja ks. Kazimierzostwa Czartoryskich, zarządzana przez SS. Służebniczki. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 6 chłopców i 6 dziewcząt.

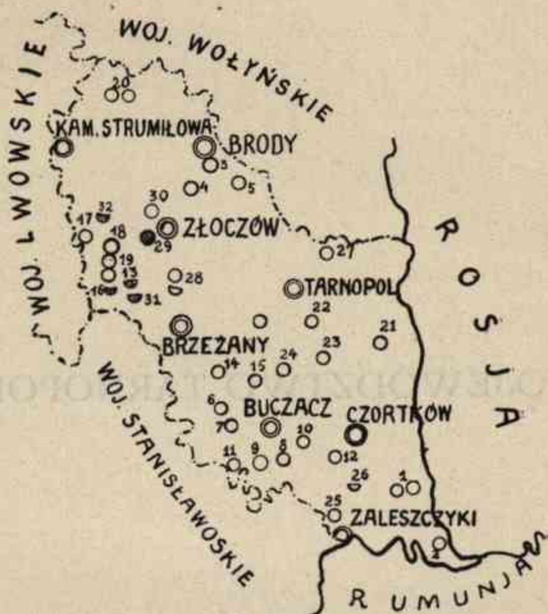
2. Zakład SS. Bazyljanek, założony w 1926 r.. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 18-ro dzieci.

Żydaczów — 4.395 mieszkańców.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

WOJEWÓDZTWO TARNOPOLSKIE

WOJEWÓDZTWO TARNOPOLSKIE
MAPA ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ





1. BORSZCZÓW
2. KUDRYŃCE
3. STARE BRODY
4. WOTACHY
5. PODKAMIEŃ
6. FOLWARKI
7. MONASTERZYSKA
8. JAZŁOWIEC
9. KOROPIEC
10. DULIBY
11. POTOK ZŁOTY
12. JAGIELNICA
13. ŚWIRZ
14. PODHAJCE
15. WIŚNIOWCZYK
16. PRZEMYŚLANY
17. WYŻNIANY
18. SŁOWITA
19. WIEŚ UNIÓW
20. RADZIECHÓW
21. GRZYMAŁÓW
22. BAWORÓW
23. TREMBOWLA
24. KULCZYCE
25. CZERWONOGRÓD
26. TŁUSTE
27. ZBARAŻ
28. POMORZANY
29. LACKIE MAŁE
30. BIAŁY KAMIEŃ
31. DUNAJÓW
32. GLINIANY

WOJEWÓDZTWO TARNOPOLSKIE — 1571372 mieszkańców.

Powiat Borszczowski — 104.243 mieszk.

Borszczów — 5512 mieszk.

1. Bursa Gimnazjalna Towarzystwa Szkoły Ludowej. Zakład założony w 1909 r. Wychowanków: 17 chłopców.

2. Ruskie Przytulisko sierot wojennych, prowadzone przez Komitet Obywatelski. Zakład założony w 1921 r. Opieka półotwarta, koedukacja. Wychowanków 18 chłopców i 18 dziewcząt.

Kudryce.

Ruski Zakład sierot, prowadzony przez SS. Bazyljanki, założony w 1902 r. Fundacja im. ś. p. Daszkiewiczów. Opieka zamknięta. Wychowanie dziewcząt sierot. Wychowanek 15.

Powiat Brody — 86683 mieszkańców.

Brody — 11953 mieszkańców.

1. Ruska Ochronka Ukraińskiego Krajowego T-wa Ochrony dzieci i młodzieży. Opieka zamknięta. Wychowanie sierot, koedukacja. Wychowanków: 6 chłopców i 11 dziewcząt.

2. Stacja Opieki nad matką i dzeckiem Magistratu m. Brody, założona w 1919 r. Opieka otwarta obejmuje opiekę higjeniczno-lekarską nad dziećmi do lat 3 i nad matką ciężarną. Korzysta z opieki 111 dzieci.

3. Izraelicki Dom Sierot, prowadzony przez Stowarzyszenie wspierania biednych sierot Izraelickiej Gminy w Brodach. Zakład założony w 1868 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 21 chłopców i 12 dziewcząt.

4. Polskie Powiatowe Gniazdo Sieroce, prowadzone przez instytucję społeczną. Zakład założony w 1919 r. Wychowanie sierot polskich rzymsko-katolickiego wyznania. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 28 chłopców i 26 dziewcząt.

5. Poradnia Przeciwgruźlicza.

6. Bursa im. Józefa Korzeniowskiego, prowadzona przez T-wo Bursy

Gimnazjalnej. Zakład założony w 1906 r. Wychowanie młodzieży męskiej, narodowości polskiej, uczęszczającej do gimnazjum. Opieka zamknięta. Wychowanków 59.

6. Ukraińska powiatowa Bursa im. Markjana Szaszkiewicza, założona w 1903 r. Wychowanie młodzieży szkolnej męskiej. Opieka zamknięta. Wychowanków 32.

Stare Brody.

Ochronka polska pod wezwaniem Św. Józefa, prowadzona przez Siostry Służebniczki. Zakład założony w 1875 r. Opieka zamknięta i otwarta. Wychowanków 40 dzieci obojga płci.

Wołochy.

Ochronka polska, prowadzona przez Siostry Franciszkanki Rodziny Marji. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta oraz częściowo otwarta, koedukacja. Dzieci 20.

Podkamień.

Zakład Zgromadzenia Sióstr Służebniczek N. P. Marji. Zakład założony w 1904 r. Opieka zamknięta, oaraz częściowo otwarta, koedukacja. Dzieci 80.

Powiat Brżeżański — 98.620 mieszkańców.

Brzeżany — 11036 mieszkańców.

1. Bursa polska im. Jakubowicza, prowadzona przez T-wo im. Jakubowicza. Zakład założony w 1869 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców polaków katalików, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 50.

2. Ruska Bursa, prowadzona przez T-wo Ruskiej Bursy. Zakład założony w 1880 r. Opieka zamknięta. Wychowanie uczniów gimnazjalnych narodowości ruskiej. Wychowanków 54.

3. Powiatowy Zakład Opieki nad sierotami polskiemi w Brzeżanach, prowadzony przez Polskie T-wo opieki nad serotami. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 13 chłopców i 13 dziewcząt.

4. Zakład sierot greko-katolickiego wyznania, prowadzony przez SS. Służebniczki N. P. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 25.

5. Zakład żydowskich sierot wojennych, prowadzony przez wydział T-wa T. O. Z. w Brzeżanach. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 13 chłopców i 19 dziewcząt.

Powiat Buczacki — 128.326 mieszkańców.

Buczacz — 8257 mieszkańców.

1. Bursa Polska im. Bartosza Głowackiego, prowadzona przez T-wo Szkoły Ludowej. Zakład założony w 1904 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 52.

2. Schronisko dla sierot polskich i Ochronka Polska, prowadzona przez S. S. Służebniczki. Zakład założony w 1919 r. Opieka półotwarta, koedukacja. Wychowanków: 25 chłopców i 30 dziewcząt.

3. Bursa Ruska OO. Bazyljanów w Buczaczu — ul. Mickiewicza. Zakład założony w 1754 r. Wychowanie chłopców, kształcących się w różnych zawodach. Wychowanków 65.

4. Dom sierot żydowskich, prowadzony przez Gminę Żydowską Wyznaniową. Zakład założony w 1920 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 17 chłopców i 20 dziewcząt.

Folwarki.

Ochronka Polska SS. Służebniczek. Zakład założony w 1906 r.. Opieka półotwarta, koedukacja. Wychowanków: 19 chłopców i 21 dziewcząt.

Monasterzyska — 6340 mieszkańców.

Ochronka polska SS. Służebniczek. Zakład założony w 1906 r. Opieka półotwarta, koedukacja. Wychowanków: 19 chłopców i 21 dziewcząt.

Jazłowiec — 2180 mieszkańców.

Internat sierot polskich, prowadzony przez SS. Niepokalanki. Zakład założony w 1863 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 22.

Koropiec.

Ochronka polska w Koropcu, prowadzona przez SS. Służebniczki. Zakład założony w 1905 r. Opieka półotwarta, koedukacja. Wychowanków: 20 chłopców i 15 dziewcząt.

Duliby.

Ochronka polska, zarządzana przez właściciela dóbr Duliby, prowadzona przez SS. Służebniczki. Zakład założony w 1907 r. Opieka półotwarta, koedukacja. Wychowanków: 41 dzieci obojga płci.

Potok Złoty.

Ochronka polska, zarządzana przez właściciela dóbr Potok Złoty, prowadzona przez Zgromadzenie SS. Służebniczek. Zakład założony w 1905 r. Opieka półotwarta, koedukacja. Wychowanków: 12 chłopców i 13 dziewcząt.



Tarnopol. Bursa T. S. L.



Tarnopol. Budynek Bursy Z. P. N. S. P.

Wiśniowczyk.

Ochronka Ruska, prowadzona przez SS. Bazyljanki. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od 2 lat do 12. Wychowanek 11.

Powiat Przemyślański — 87.558. mieszkańców.

Przemyślany — 4.552 mieszkańców.

1. Bursa Gimnazjalna im. H. Sienkiewicza. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum.

2. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Wyżniany.

Ochronka Polska, prowadzona przez SS. Służebniczki N. M. P. Zakład założony w 1914 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot do lat 7. Wychowanków 14-oro.

Dunajów.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Swirz.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Sowita.

Rusiński Zakład Sierot Wojennych, prowadzony przez SS. Bazyljanki. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt od 5 do 14 lat. Wychowanek 35.

Wieś Uniów.

Ruski Zakład dla chłopców-sierot, prowadzony przez OO. Studystów. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie fachowe chłopców-sierot. Wychowanków 45.

Powiat Radziechowski — 71.017 mieszkańców.

Radziechów — 4822 mieszkańców.

1. Bursa im. Marszałka Badeniego, prowadzona przez T-wo Gimnazjalne. Zakład założony w 1913 r. Opieka zamknięta. Wychowanie chłopców. Wychowanków 14.

2. Ochronka i internat SS. Służebniczek N. P. M. N. P. Zakład założony w 1896 r. Opieka częściowo zamknięta, częściowo półotwarta. Wychowanków stałych: 7 chłopców i 6 dziewcząt; przychodnich: 20 chłopców i 40 dziewcząt.

Łopatyn — 3555 mieszkańców.

Ochronka i pensjonat SS. Rodziny Marji. Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 15 chłopców i 25 dziewcząt.

Witków Nowy.

Ochronka SS. N. P. N. M. P., Królowej Kor. Polskiej. Zakład założony w 1908 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 15 chłopców i 5 dziewcząt.

Powiat Skałacki — 93.858 mieszkańców.

Skałat — 6530 mieszkańców.

1. Bursa sierot wojennych, prowadzona przez organizację społeczną. Zakład założony w 1906 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie dzieci od lat 3 do 16. Wychowanków: 9 chłopców i 10 dziewcząt.

2. Zakład im. Loniza Rozenblatta, prowadzony przez T-wo Opieki nad sierotami żydowskiemi. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie sierot do lat 14. Wychowanków: 19 chłopców i 16 dziewcząt.

Grzymałów — 3022 mieszkańców.

Internat dla uczniów Pastwowej Szkoły Kołodziejsko-Kowalskiej. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do szkoły.

Powiat Tarnopolski — 142.693 mieszkańców.

Tarnopol — 35203 mieszkańców.

1. Ochronka Ukraińska Sierot Wojennych, prowadzona przez filję Krajowego Ukraińskiego Towarzystwa Ochrony Dzieci i Opieki nad Młodzieżą. Zakład założony w 1917 r. Fundacja ks. Ostrogskiego. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 35-oro.

2. Bursa T. S. L., prowadzona przez T-wo Szkoły Ludowej — ul. Kaczały 2. Zakład założony w 1912 r. Opieka zamknięta, wychowanie uczniów szkół średnich i powszechnych. Wychowanków 89.

3. Bursa Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych — ul. Sokoła l. 18. Zakład założony w 1876 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt, uczęszczających do szkół powszechnych, średnich i seminarjum. Wychowanek 58.

4. Bursa Polska im. dr. Maliszewskiego, porwadzona przez T-wo Bursy Polskiej — ul. Lelewela 4. Zakład założony w 1903 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, kształcących się w szkołach średnich. Wychowanków 42.

Powiat Czortkowski — 75.922 mieszkańców.

Czortków — 3710 mieszkańców.

1. Polska Bursa Gimnazjalna, prowadzona przez T-wo Polskiej Bursy Gimnazjalnej w Czortkowie. Zakład założony w 1905 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 30.

2. Bursa Ukraińska, prowadzona przez T-wo Pedagogiczne. Zakład założony w 1906 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, uczęszczających do szkół średnich i powszechnych. Wychowanków 21.

3. Zakład sierot i nieuleczalnych im. ś. p. Hieronima Sadowskiego, fundacja. Zakład założony w 1898 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 40 chłopców i 46 dziewcząt.

4. Zakład dla sierot żydowskich w Czortkowie. Zakład założony w 1915 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 15 chłopców i 20 dziewcząt.

Jagielnica — 2972 mieszkańców.

Ochronka polska w Jagielnicy, prowadzona przez SS. Służebniczki. Zakład założonyJ w 1919 r. Opieka zamknięta, koedukacja.

Powiat Kamionka Strumiłowa — 75.837 mieszkańców.

Kamionka Strumiłowa — 7169 mieszkańców.

1. Polska Bursa im. Tadeusza Kościuszki, prowadzona przez organizację społeczną. Zakład założony w 1909 r. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży gimnazjalnej od lat 10 do 20, chłopców. Wychowanków 58.

2. Internat przy Państwowej Szkole Rzemiosł, założony w 1912 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców, kształcących się w rzemiosłach. Wychowanków 95.

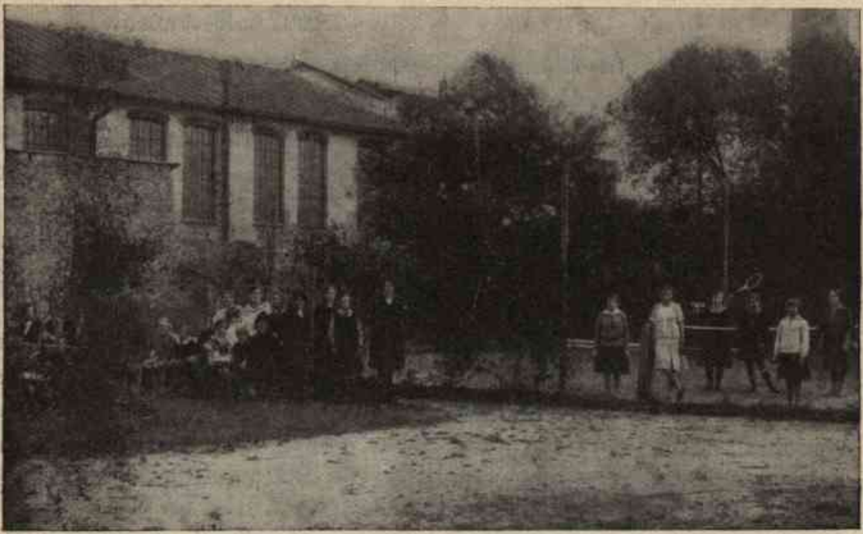
3. Ruska Ochronka, prowadzona przez Krajowe T-wo Ochrony dzieci. Zakład założony w 1918 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt do lat 14. Wychowanek 11.

4. Ochronka Polska im. Bł. Andrzeja Boboli, prowadzona przez organizację społeczną. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 15 chłopców i 5 dziewcząt.

Powiat Podhajecki — 90.197 mieszkańców.

Podhajce — 5295 mieszkańców.

Bursa polska, prowadzona przez T-wo Szkoły Ludowej. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców. Wychowanków 20.



Tarnopol. Bursa Z. P. N. S. P.

5. Internat przy Państwowem Seminarjum Nauczycielskiem w Tarnopolu, prowadzony przez Zarząd internatu — ul. Szewczenki. Zakład założony w 1899 r. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży męskiej, do Seminarjum Nauczycielskiego. Wychowanków 65.

6. Ochronka Żydowska im. Fleischmanów — ul. pl. Sobieskiego l. 3. Fundacja im. Fleischmanów. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 30-oro.

7. Ochronka Polska pod wezw. Św. Józefa, prowadzona przez SS. Służebniczki N. M. P. — ul. Ostrogskiego 23. Zakład założony w 1905 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Dziewczęta uczą się szycia, haftu i pończosznictwa. Wychowanek 40.

8. Wojewódzka Bursa Rzemieślnicza im. Kilińskiego, prowadzona przez T-wo Opieki nad Bursą — ul. Kaczały 17. Zakład założony w 1924 r. Opieka zamknięta, wychowanie chłopców rzemieślników. Wychowanków 45.

9. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, prowadzona przez miasto i Komitet Pań — pasaż Adlera. Zakład założony w 1922 r. Opieka otwarta nad dzieckiem do lat 2. Korzysta ze stacji 139 dzieci.

10. Zakład Sierot Wojennych, prowadzony przez SS. Dominikanki — ul. Kościuszki 10. Zakład założony w 1917 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków 30-oro.



Tarnopol. Zakład dla osieroconych Dziewcząt Żydowskich.

Baworów.

Ochronka Polska w Baworowie, prowadzona przez Zarząd Ochronki. Zakład założony w 1921 r. Opieka zamknięta. Wychowanków 18.

Powiat Trębowelski — 79.534 mieszkańców.

Trembowla — 7716 mieszkańców.

1. Bursa Polska im. Adama Mickiewicza, prowadzona przez T-wo Bursy Polskiej im. Adama Mickiewicza. Zakład założony w 1908 r. Opieka zamknięta, wychowanie i utrzymanie chłopców, kształcących się w gimnazjum polskiem. Wychowanków 74.

2. Ochronka parafjalna, prowadzona przez T-wo Pań z Dobroczynności Publicznej. Zakład założony w 1926 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt. Wychowanek 25.

Kulczyce.

Zakład Sióstr Miłosierdzia, prowadzony przez Siostry Miłosierdzia, fundacja ks. Michała Kulczyckiego. Opieka częściowo zamknięta, częściowo otwarta. Zakład udziela pomocy ubogim dzieciom i dorosłym, prowadzi ambulatorjum. Pomoc otrzymuje ogółem 2.700 ubogich.

Powiat Zaleszczycki — 73.438 mieszkańców.

Zaleszczyki — 4415 mieszkańców.

1. Ochronka Polska dla dzieci organizacji społecznej „Stowarzyszenie Ochronki Polskiej". Zakład założony w 1909 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie zawodowe. Wychowanków: 9 chłopców i 11 dziewcząt.



Trembowla. Bursa Polska im. Adama Mickiewicza.

2. Zakład dla żydowskich sierot wojennych Żydowskiej Organizacji Społecznej. Zakład założony w 1919 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 16 chłopców i 17 dziewcząt.

3. Internat dla uczniów Seminarjum Nauczycielskiego Instytucji Społecznej. Zakład założony w 1900 r. Pensjonarzy 35.

4. Ochronka Polska organizacji społecznej „Stowarzyszenie Ochronki Polskiej". Zakład założony w 1909 r. Opieka zamknięta, koedukacja, wychowanie i kształcenie zawodowe. Wychowanków: 9 chłopców i 11 dziewcząt.

5. Zakład dla żydowskich sierot wojennych żydowskiej organizacji społecznej. Zakład założony w 1919. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 15 chłopców i 17 dziewcząt.

6. Poradnia Przeciwgruźlicza.

Czerwonogród.

Zakład wychowawczy, fundacja Książąt Ponińskich, zarządzany przez Siostry Miłosierdzia, utrzymywany przez ks. Martę Lubomirską. Zakład założony w 1842 r. Opieka zamknięta, wychowanie i kształcenie w domowem gospodarstwie dziewcząt. Wychowanek 18.

Tłuste.

Zakład Wychowawczy Rodziny Marji, zarządzany i prowadzony przez Siostry Rodziny Marji. Wychowanków 30.

Powiat Zbarażski — 71.929 mieszkańców.

Zbaraż 8480 mieszkańców.

Bursa Gimnazjalna, prowadzona przez T-wo Szkoły Ludowej. Zakład założony w 1912 r. Opieka zamknięta, wychowanie i utrzymanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 13.

Powiat Zborowski — 74.135 mieszkańców.

Pomorzany — 3712 mieszkańców.

1. Ochronka polska, fundacja hr. Jerzego Potockiego, zarządzana przez Siostry Rodziny Marji. Zakład założony w 1921 r. Opieka otwarta, koedukacja. Wychowanków: 8 chłopców i 15 dziewcząt.

2. Ochronka Ruska Zgromadzenia Sióstr Służebniczek. Zakład założony w 1921 r. Opieka półotwarta, koedukacja. Wychowanków: 20 chłopców i 30 dziewcząt.



Zaleszczyki. Internat dla uczniów Seminarjum Nauczycielskiego.



Zbaraż. Bursa gimnazjalna T. S. L. im. Z. Krasińskiego.

Powiat Złoczowski — 117.786 mieszkańców.

Złoczów — 12243 mieszkańców.

1. Polska Bursa im. Tadeusza Kościuszki, prowadzona przez T-wo Bursy im. Tadeusza Kościuszki. Zakład założony w 1895 r. Opieka zamknięta, wychowanie i utrzymanie chłopców, uczęszczających do gimnazjum. Wychowanków 44.

2. Polska Bursa Włościjańska im. Jana Sobieskiego, prowadzona przez T-wo Polskiej Bursy Włościjańskiej im. Jana Sobieskiego. Zakład założony w 1904 r. Opieka zamknięta, wychowanie młodzieży męskiej szkolnej i rzemieślniczej. Wychowanków 25.

3. Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom. Zakład założony w 1920 r. Opieka otwarta nad dzieckiem do lat 2-ch. Korzysta ze Stacji 68 chłopców i 50 dziewcząt.

4. Zakład żydowskich sierot wojennych Żydowskiego T-wa Dobroczynności. Zakład założony w 1922 r. Opieka zamknięta, koedukacja. Wychowanków: 16 chłopców i 18 dziewcząt.

Gliniany.

Poradnia Przeciwgruźlicza.

Wieś Lackie-Małe.

Zakład poprawczo-wychowawczy dla moralnie upadłych dziewcząt, fundacja ś. p. hr. Zuzanny Ożarowskiej, zarządzany przez Zgromadzenie Siótsr Opatrzności. Zakład założony w 1902 r. Opieka zamknięta. Wychowanek 28.

Biały Kamień.

Zakłady Dobroczynne Józefa i Wilhelminy z Maliszów Schneiderów, prowadzone przez Siostry Miłosierdzia. Zakład założony w 1900 r. Opieka zamknięta, wychowanie dziewcząt sierot. Wychowanek 60.

USTAWY, ROZPORZĄDZENIA, INSTRUKCJE I PISMA OKÓLNE, DOTYCZĄCE OPIEKI NAD MACIERZYŃSTWEM, DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Ustawa z dn. 17 marca 1921 roku.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 44, p. 267, art.103).

Dzieci bez dostatecznej opieki rodzicielskiej, zaniedbane pod względem wychowawczym — mają prawo do opieki i pomocy Państwa w zakresie, oznaczonym ustawą.

Odjęcie rodzicom władzy nad dzieckim może nastąpić tylko w drodze orzeczenia sądowego.

Osobne ustawy normują opiekę macierzyństwa.

Praca zrobkowa dzieci niżej lat 15, praca nocna kobiet i robotników młodocianych w gałęziach przemysłu, szkodliwych dla ich zdrowia, jest zakazana.

Stałe zatrudnianie pracą zarobkową dzieci i młodzieży w wieku szkolnym jest zakazane.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ W SPRAWIE POWOŁANIA DO ŻYCIA POGOTOWI OPIEKUŃCZYCH DLA DZIECI Z DN. 19.II.20.

(Monit. Pol., Nr. 52 z dn. 4.III.20).

§ 1. Na podstawie uchwały Sejmu Ustawodawczego z dnia 13 stycznia r. b., celem niesienia doraźnej opieki dzieciom bezdomnym, żebrzącym, wałęsającym się i opuszczonym, tworzą się Pogotowia Opiekuńcze we wszystkich miastach i większych ośrodkach, których przedstawicielstwa samorządowe lub instytucje społeczne zobowiązały się lub zobowiążą się do pokrycia przynajmniej połowy kosztów, związanych z powstaniem i prowadzeniem rzeczonych Pogotowi Opiekuńczych.

§ 2. Do Pogotowi Opiekuńczych mają być przyjmowane dzieci w wieku od lat 3 do 16, przyprowadzone tam przez organy władzy państwowej i samorządowej.

§ 3. Dzieci w Pogotowiach Opiekuńczych mogą przebywać do dni

14; w wyjątkowych wypadkach termin ten może być przedłużony na mocy decyzji organu, powołanego do rozmieszczenia dzieci, do 3 miesięcy. Po upływie tego czasu, o ile dzieci nie mogą być zwrócone rodzicom lub opiekunom, winny być oddane do odpowiednich zakładów opieki stałej.

§ 4. Pogotowia Opiekuńcze posiadają wszystkie prawa, przysługujące instytucjom użyteczności publicznej.

§ 5. Fundusze Pogotowia Opiekuńczego składają się: 1) z subwencyj państwowych, samorządowych lub instytucyj społecznych, 2) z zapisów i darowizn osób prywatnych oraz 3) z dochodów niestałych.

§ 6. Do kierowania Pogotowiami Opiekuńczemi będą powołane Rady Pogotowi, organizowane przez samorządy, względnie instytucje, współdziałające w tworzeniu Pogotowi Opiekuńczych. Tak utworzona Rada kompletuje się przez delegowanie do niej przedstawiciela Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, przedstawiciela miejscowej władzy politycznej, przez delegowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości sędziego nad małoletnimi, względnie sędziego opiekuńczego lub sędziego pokoju. M-stwo Zdrowia deleguje jednego z lekarzy.

§ 7. Rada Pogotowia uchwala budżet Pogotowia i regulaminy.

§ 8. Delegatowi Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej przysługuje prawo zawieszania uchwały budżetowej Rady i obowiązany jest on ówczas zakomunikować o tem bezzwłocznie Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej, które w ciągu miesiąca powinno powziąć decyzję; brak tej ostatniej uchyla decyzję Delegata.

§ 9. Organem wykonawczym Rady Pogotowia jest Prezydjum, złożone z prezesa, sekretarza oraz skarbnika. Organizuje oraz prowadzi Pogotowie Opiekuńcze Prezydjum; z czynności swych zdaje relację Radzie Pogotowia.

§ 10. Wszystkie zobowiązania prawne Pogotowi Opiekuńczych podpisują Prezes oraz Delegat Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej; dokumenty pieniężne (asygnaty, czeki, rachunki) podpisują Prezes oraz Skarbnik.

§ 11. Dla czynności wykonawczych Pogotowia Prezydjum organizuje biuro; na wniosek Prezydjum Rada mianuje kierownika fachowego; innych urzędników i funkcjonarjuszy mianuje Prezydjum.

§ 12. Do zadań biura należy opracowywanie preliminarzy budżetowych, kosztorysów oraz załatwianie gospodarczych spraw Pogotowia.

Kierownik fachowy czuwa nad wykonaniem regulaminów przez personel. Do niego należy rozmieszczanie dzieci i segregowanie, ewidencja dzieci (kartoteki), udzielanie porad fachowych rodzicom i opiekunom i porozumiewanie się z zakładami opieki stałej.

§ 14. Cały personel biura pobiera za swą pracę stałe wynagrodzenie, ustalane przez Radę.

§ 15. Ogólny nadzór nad Pogotowiami Opiekuńczemi, przedewszystkiem zaś czuwanie nad celowością i planowością z prawem przeprowadzenia reorganizacji sprawuje Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

§ 16. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości wydaje w granicach obowiązujących ustaw rozporządzenia, regulujące stosunek Pogotowi Opiekuńczych do rodziców i opiekunów znajdujących się tam dzieci.

§ 17. W razie zamknięcia Pogotowia Opiekuńczego prawo rozporządzania pozostałemi po niem funduszami i inwentarzem należy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, o ile odnośną umową nie jest przesądzony inny sposób rozwiązania.

§ 18. Miasta, w których będą na mocy niniejszego rozporządzenia funkcjonowały Pogotowia Opiekuńcze dla dzieci, po zawarciu odnośnych umów będą osobno wyszczególnione.

Minister Pracy i Opieki Społecznej:
(—) *Ed. Pepłowski*

USTAWA Z DNIA 19 MAJA 1920 ROKU O OBOWIĄZKOWEM UBEZPIECZENIU NA WYPADEK CHOROBY.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 44, poz. 272).

Świadczenia dla położnic.

Art. 30. I. Kasa udziela członkiniom:

a) pomocy lekarskiej i położniczej przed, w czasie i po połogu;

b) zasiłku połogowego w wysokości całkowitej płacy ustawowej przez czas wstrzymania się od pracy, nie dłużej jednak niż w ciągu 8 tygodni, z których conajmniej 6 przypadać winno po porodzie;

c) karmiącym — zasiłku w naturze lub w gotówce w wysokości od 2 do 5 mk. dziennie na czas karmienia od dnia ukończenia zasiłku połogowego, nie dłużej jednak, niż w ciągu 12 tygodni.

II. Prawo do świadczeń, przewidzianych w punktach b i c, mają tylko te członkinie, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed porodem pozostawały conajmniej przez 4 miesiące w zajęciu, uzasadniającem członkostwo.

III. Gdy niezdolność do pracy przekracza czas, wkazany pod lit.

b. ust. I art. niniejszego, Kasa udziela świadczeń na zasadach ogólnych pomocy chorym zarówno przed, jak i po porodzie.

IV. Za zgodą położnic Kasa może udzielać im:

a) utrzymania i opieki lekarskiej w zakładzie dla położnic, zamiast połowy zasiłku pologowego;

b) pomocy i opieki pielęgniarek, za potrąceniem na ten cel najwyżej połowy zasiłku połogowego.

Art. 31. Członkinie dobrowolne korzystają z zasiłków w okresie połogowym tylko wtedy, gdy były ubezpieczone w Kasie Chorych conajmniej w ciągu 8 miesięcy, poprzedzających zwrócenie się do niej o pomoc.

Pomoc dla rodzin.

Art. 33. Zamieszkującym razem z obowiązkowo ubezpieczonym, utrzymywanym wyłącznie z jego zarobku, a nie podlegającym przymusowemu ubezpieczeniu i nie należącym do dobrowolnie ubezpieczonych członkom rodziny obowiązkowo ubezpieczonego (małżonkowi lub małżonce oraz wstępnym i zstępnym), braciom, siostrom i wychowańcom oraz nieślubnym jego dzieciom, a także zamieszkującym razem z ubezpieczonym, lecz otrzymującym alimenty żonie i dzieciom ubezpieczonego, o ile zamieszkują w obrębie działalności Kasy, Kasa udziela:

a) bezpłatnej pomocy lekarskiej i lekarstw w ciągu najwyżej 13 tygodni, w zakresie art. 23 ust. I litera a;

b) pomocy położniczej w zakresie art. 30 ust. I lit. a;

c) karmiącym — połowy zasiłku, określonego w art. 30 ust. I lit. c, na czas karmienia, nie dłużej jednak, niż w ciągu 12 tygodni od połogu;

d) leczenie w szpitalu najdłużej przez 13 tygodni przy zastosowaniu postanowień art. 28 ust. I i II;

e) w razie śmierci wyżej określonych członków rodziny — zasiłku pieniężnego na koszty pogrzebu w wysokości połowy zasiłku pogrzebowego, określonego art. 32.

Zasiłek na pogrzeb członka rodziny nie przekracza tej samej normy, nawet gdy oboje małżonkowie są członkami Kasy.

Marszałek: (—) *Trąmpczyński*
Prezydent Ministrów: (—) *L. Skulski*
Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *F. Peplowski*
Minister Zdrowia Publicznego: (—) w. z. *Chodźko*

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ZDROWIA PUBLICZNEGO Z DN. 22 LUTEGO 1922 R., WYDANE W POROZUMIENIU Z MINISTREM WYZNAŃ RELIGIJNYCH I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO I MINISTREM PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ W PRZEDMIOCIE UTWORZENIA RADY TYMCZASOWEJ I KOMISJI DO SPRAW KOLONIJ LETNICH.

(Monit. Pol., Nr. 74, poz. 37 z dn. 31.III.22).

Na podstawie art. 2 p. 3 i art. 10 zasadniczej ustawy sanitarnej z dnia 19 lipca 1919 r. (Dz. Pr. P. P., poz. 371) zarządza się, co następuje:

§ 1. Celem skoordynowania prac Rządu, organów samorządowych i społeczeństwa w dziedzinie zapewnienia dzieciom i młodzieży możności korzystania z kolonij letnich i półkolonij, tworzy się:

a) przy Ministerstwie Zdrowia Publicznego radę tymczasową do spraw kolonij letnich,

b) przy władzach administracyjnych II instancji wojewódzkie komisje do spraw koolnij letnich dla dzieci i młodzieży (w m. st. Warszawie — przy Komisarjacie Rządu).

§ 2. Rada tymczasowa do spraw kolonij letnich składa się 7 członków, a mianowicie; przedstawiciela Ministerstwa Zdrowia Publicznego, jako przewodniczącego, przedstawicieli Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej i Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, przedstawicieli Związku miast, Związku sejmików i przedstawicieli dwóch związków kolonij letnich.

§ 3. Zadaniem rady tymczasowej jest:

1) naczelne kierownictwo w zakresie organizacji i prowadzenia kolonij,

2) rozpatrywanie konkretnych wniosków komisji,

3) rozdział zasiłków rządowych dla poszczególnych komisyj.

§ 4. Wojewódzkie komisje do spraw kolonij letnich składają się z 7 członków, a mianowicie: naczelnika wydziału zdrowia urzędu wojewódzkiego, jako przewodniczącego, delegata Ministerstwa Wyznan Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz 4 przedstawicieli miejscowych organizacyj samorządowych i społecznych, mających za zadanie prowadzenie kolonij letnich, względnie opiekę nad dziećmi.

§ 5. Zadaniem komisji jest:

1) współdziałanie w organizowaniu na terenie swej działalności kolonij letnich, a w szczególności otoczenie opieką kolonij leczniczych, istniejących na terenie Województwa.

2) rozciąganie dozoru nad prawidłową działalnością kolonij letnich oraz dążenie do uzgodnienia ich akcji,

3) popieranie działalności władz komunalnych i organizacyj społecznych w przeprowadzeniu planowej akcji kolonij letnich,

4) propaganda zadań i znaczenia kolonij letnich,

5) rozdział sum dla poszczególnych kolonij.

§ 6. Wszyscy członkowie rady i komisji pełnią swe obowiązki bezpłatnie.

§ 7. Członkowie rady i komisji powoływani są na przeciąg 3 lat.

§ 8. Członków rady powołuje Minister Zdrowia Publicznego, z wyjątkiem delegatów Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej oraz Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, których delegują właściwi Ministrowie.

§ 10. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Zdrowia Publicznego: (—) *Chodźko*

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: (—) *Antoni Ponikowski*

Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *L. Darowski*

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ, MINISTRA SPRAW WOJSKOWYCH I MINISTRA SKARBU Z DN. 11. VIII. 1923 R. W SPRAWIE UMIESZCZENIA W ZAKŁADACH WYCHOWAWCZYCH SIEROT PO INWALIDACH WOJENNYCH I PO POLEGŁYCH I ZMARŁYCH, KTÓRYCH ŚMIERĆ ZNAJDUJE SIĘ W ZWIĄZKU PRZYCZYNOWYM ZE SŁUŻBĄ WOJSKOWĄ.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 84, poz. 662).

Na podstawie art. 58 ustawy z dn. 18 marca 1921 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i ich rodzin oraz o zaopatrzeniu rodzin po poległych i zmarłych, których śmierć znajduje się w związku przyczynowym ze służbą wojskową (Dz. Ust. R. P., Nr. 32, poz. 195) w wykonaniu art. 19 tejże ustawy zarządza się, co następuje:

§ 1. Osoby, które mają prawo do renty zupełnych sierot, mogą być utrzymywane i kształcone na koszt Skarbu Państwa, jeżeli są pozbawione opieki i dostatecznych środków utrzymania.

Za osoby te uważa się w szczególności:

1) zupełne sieroty, pozostałe po inwalidach wojenych, po poległych i tych zmarłych, których śmierć znajduje się w związku ze służbą wojskową;

2) półsieroty, których pozostały przy życiu rodzic jest inwalidą wojennym i przebywa w zakładzie leczniczym, szkolnym lub opie-

kuńczym w myśl art. 33, 47 i 48 ustawy z dnia 18 marca 1921 r.;

3) dzieci, których rodzice żyją wprawdzie, lecz są inwalidami wojennymi i przebywają równocześnie w zakładach wymienionych powyżej pod 2).

§ 2. Dzieci, wymienione w § 1 niniejszego rozporządzenia, uważa się za pozbawione dostatecznych środków utrzymania stale lub czasowo, o ile zachodzi jedna z następujących okoliczności:

1) nie mają majątku osobistego,

2) osoby, zobowiązane do ich utrzymania w zastępstwie zmarłych lub nieobecnych rodziców, są ubogie,

3) posiadają wprawdzie majątek osobisty, lecz ten na razie nie daje żadnych dochodów, lub nie może być w danym okresie czasu bez straty przedmiotem sprzedaży lub wymiany,

4) osoby, obowiązane do ich utrzymywania w zastępstwie zmarłych lub nieobecnych rodziców — odmawiają wykonania obowiązku, a wywarcie przymusu prawnego pociąga zgubne skutki dla życia lub zdrowia wychowanka.

Stan majątkowy dzieci, uznanych za pozbawionych środków utrzymania czasowo, powinien być rozpatrywany z końcem każdego roku szkolnego.

§ 3. O umieszczeniu dzieci w myśl § 1 niniejszego rozporządzenia w zakładach opiekuńczych orzeka komisja kwalifikacyjna dla spraw sierot wojennych przy władzy administracyjnej I instancji (§§ 12, 13 nin. rozp.) na wniosek jednej z następujących osób fizycznych lub prawnych:

1) opieki tymczasowej, wyznaczonej przez urząd gminny,

2) sądu lub władzy administracyjnej,

3) pozostałego przy życiu rodzica, zmuszonego osamotnić dzieci wskutek umieszczenia w zakładzie szkolnym, leczniczym lub opiekuńczym w myśl art. 33, 47 i 48 ustawy z dnia 18 marca 1921 roku,

4) osób zobowiązanych do utrzymywania dzieci w zastęptwie zmarłych lub nieobecnych rodziców, o ile te są ubogie, chore lub niedołężne,

5) osób uprawnionych do opiekowania się dziećmi w zastępstwie zmarłych lub nieobecnych rodziców, o ile zobowiążą się nie brać dziecka z zakładu bez zgody zarządu tegoż,

6) każdego, kto zgłosi, że dziecko uprawnione do opieki w myśl niniejszego rozporządzenia jest pozbawione opieki, o ile zarządzone przez władzę administracyjną dochodzenia stwierdzą stan powyższy.

§ 4. Dzieci, wymienione w § 1 niniejszego rozporządzenia, umieszcza się w zakładach opiekuńczych—publicznych lub prywatnych, na zasadzie umowy zawartej z temi zakładami przez władze administracyjne I instancji, względnie za ich zgodą przez organa wykonawcze związków komunalnych powiatowych lub miast wydzielonych z powiatów.

Władze administracyjne I instancji mają obowiązek wykonywania bezpośrednio lub za pośrednictwem upoważnionych lub powołanych instytucyj społecznych kontroli nad wykonywaniem zobowiązań zakładu w stosunku do umieszczonych dzieci i zabezpieczenia ich praw cywilnych, oraz mają prawo rozwiązywania umowy i odebrania dzieci z zakładu, wreszcie prawo żądania kwartalnych sprawozdań o fizycznym i moralnym stanie umieszczonych wychowanków jako też, jeżeli ci są w wieku szkolnym, o postępie ich w naukach; nadto czuwają by osoby, umieszczone w zakładach w myśl niniejszego rozporządzenia, z chwilą opuszczenia zakładu przy ukończeniu nauki, miały zapewnioną pracę zarobkową lub ewentualnie stypendjum na dalsze studja.

§ 5. Dzieci, umieszczone w odpowiednich zakładach w myśl niniejszego rozporządzenia — otrzymują bezpłatnie: całkowite utrzymanie, wychowanie, odzież, opiekę lekarską i środki naukowe — za równoczesnem zawieszeniem renty.

§ 6. Kształcenie bezpłatne dzieci, wymienionych w poprzednich paragrafach, obejmuje naukę w szkołach: a) powszechnych, b) zawodowych, c) średnich, ogólnokształcących lub seminarjach nauczycielskich.

Do szkół wymienionych pod a) uczęszczają obowiązkowo wszystkie dzieci, mające wiek stosowny w myśl dekretu o obowiązku szkolnym z dnia 7 lutego 1919 r. (Dz. P. P. P., Nr. 14, poz. 147). Korzystanie bezpłatne ze szkół, wymienionych pod b) i c), może być stosowane tylko wyjątkowo, mianowicie w wypadkach, gdy dzieci szczególnie na to zasługują ze względu na swe uzdolnienie.

§ 7. Dzieci, umieszczone w zakładach w myśl niniejszego rozporządzenia mogą być z nich odebrane przez osoby, na których wniosek zostały umieszczone, o ile osoby te dają rękojmię, że dzieci będą miały zapewnione utrzymanie i wykształcenie, przyczem odebranie to może nastąpić tylko za zezwoleniem władzy administracyjnej I instancji na podstawie orzeczenia komisyj kwalifikacyjnych dla spraw sierot wojennych, wydanego po porozumieniu się z zarządem odnośnego zakładu.

Władze administracyjne I instancji powinny podawać datę odebrania dzieci z zakładu do wiadomości urzędów wojewódzkich w celu wstrzymania asygnat na utrzymanie i kształcenie tych dzieci.

Zwolnienie z zakładów dzieci, wzmiankowanych w § 1 p. 2 i 3 niniejszego rozporządzenia, względnie zawieszenie wypłat, uskuteczniany ch

przez urządy wojewódzkie na ich utrzymanie i kształcenie w myśl § 9 niniejszego rozporządzenia, następuje wskutek wygaśnięcia warunków, uprawniających dzieci do korzystania ze świadczeń w myśl niniejszego rozporządzenia, a mianowicie jeżeli dzieci te utraciły prawo do renty zupełnych sierot. Ze względu na to izby skarbowe są zobowiązane zawiadomić władze administracyjne I instancji o każdym wypadku, w którym zostanie wstrzymane 30%-owe zaopatrzenie dziecka, korzystającego z uprawnienia w myśl niniejszego rozporządzenia.

§ 8. Dzieci, wymienione w § 1 niniejszego rozporządzenia, umieszczone w odpowiednich zakładach wychowawczych i szkolnych, pozostają w ewidencji władz administracyjnych I instancji, urzędów wojewódzkich oraz izb skarbowych.

Sprawozdania z czynności, przewidzianych niniejszem rozporządzeniem, powinny być przedkładane Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej przez urzędy wojewódzkie w sposób i w terminach, które zostaną ustalone w odnośnych instrukcjach Ministerstwa.

§ 9. Koszty utrzymania i kształcenie osób, wymienionych w § 1 niniejszego rozporządzenia, pokrywa się sumami, asygnowanemi przez urzędy wojewódzkie z budżetu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej władzom administracyjnym I instancji, na zasadzie instrukcji, wydanej przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej i Ministerstwo Skarbu.

§ 10. Podanie, względnie prośbę protokularną o przyznanie świadczeń w myśl § 1 niniejszego rozporządzenia wnosi się do władzy administracyjnej I instancji, a w Warszawie do Komisarjatu Rządu.

§ 11. Podanie, względnie prośba protokularna o przyznanie świadczeń w myśl niniejszego rozporządzenia powinna zawierać szczegółowe uzasadnienie konieczności umieszczenia osób, uprawnionych w myśl art. 19 ustawy z dnia 18 marca 1921 r., w odpowiednich zakładach.

Do podania należy dołączyć:

1) dowód tożsamożsi dziecka;
2) metrykę chrztu (urodzenia) lub w braku tejże odpowiedni dokument zastępczy;
4) świadectwo o stanie majątkowym dziecka;
4) zawiadomienie (odpis) izby skarbowej o przyznaniu 30%-owego zaopatrzenia w myśl art. 17 ustawy z dnia 18 marca 1921 r. lub w myśl tegoż artykułu urzy stosowaniu artykułów 11, 13 i 14 ustawy z dnia 4 sierpnia 1922 roku.

O ile dzieciom, co do których został postawiony wniosek o umieszczenie w zakładzie opiekuńczym w myśl niniejszego rozporządzenia, nie przyznano jeszcze 30% zaopatrzenia, władze administracyjne winny

czuwać, by postępowanie w myśl rozporządzenia wykonawczego z dnia 10 stycznia 1923 r. (Dz. U. R. P., Nr. 20, poz. 132) było przeprowadzone możliwie prędko.

§ 12. Władze administracyjne I instancji rozpatrują podanie o przyznanie świadczeń w myśl niniejszego rozporządzenia, w razie potrzeby uzupełniają załączniki niezbędnemi dokumentami i przedstawiają całą sprawę do decyzji komisji kwalifikacyjnej dla spraw sierot wojennych, poczem wykonywują decyzję tejże komisji.

Zarazem władze te zawiadamiają izby skarbowe o dniu przyjęcia dzieci do zakładów w celu spowodowania zawieszenia renty.

W razie odmownego załatwienia w I instancji wniosku o umieszczenie w zakładzie przysługuje wnioskodawcom odwołanie się do władzy administracyjnej II instancji w przeciągu dni 14 od otrzymania odnośnego postanowienia instancji I-szej.

§ 13. Komisje kwalifikacyjne dla spraw sierot wojennych — określają na zasadzie dokumentów, dostarczonych przez władze administracyjne I instancji — rodzaj i zakres świadczenia w ramach niniejszego rozporządzenia, a w szczególności wyznaczają odpowiednie zakłady wychowawcze i szkolne oraz orzekają o wnioskach w sprawie oddania dzieci z zakładów osobom, na których wniosek dzieci te zostały umieszczone.

§ 14. Komisję kwalifikacyjną dla spraw sierot wojennych powołuje naczelnik urzędu administracyjnego I instancji.

W skład komisji wchodzi:

1) naczelnik urzędu administracyjnego I instancji lub wyznaczony przez niego zastępca, jako przewodniczący,
2) lekarz powiatowy,
3) inspektor szkolny,
4) osoba znana z działalności na polu opieki społecznej, zaproszona przez przewodniczącego,
5) przedstawiciel powiatowego związku komunalnego lub miasta wydzielonego z powiatu,
6) przedstawiciel miejscowego koła inwalidów wojennych,

Protokulanta komisji wyznacza przewodniczący z pośród personelu kancelaryjnego. Decyzje komisji zapadają większością głosów, jednak władza administracyjna I instancji ma prawo zawiesić wykonanie orzeczenia komisji do czasu rozstrzygnięcia sprawy przez II instancję.

§ 15. Instrukcje szczegółowe w sprawach wynikłych z niniejszego rozporządzenia wyda Minister Pracy i Opieki Społecznej lub Minister Skarbu według kompetencji.

§ 16. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.
Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (—) *L. Darowski*
Minister Skarbu (—) *H. Linde*
Minister Spraw Wojskowych: (—) *Szeptycki*

USTAWA Z DN. 16 SIERPNIA 1923 R. O OPIECE SPOŁECZNEJ.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 92, poz. 726).

Określenie i cel opieki społecznej.

Art. 1. Opieką społeczną w zrozumieniu niniejszej ustawy jest zaspakajanie ze środków publicznych niezbędnych potrzeb życiowych tych osób, które trwale lub chwilowo własnemi środkami materjalnemi lub własną pracą uczynić tego nie mogą, jak również zapobieganie wytwarzaniu się stanu, powyżej określonego.

Zakres opieki społecznej.

Art. 2. Opieka społeczna w zakresie powyższym (art. 1) obejmuje w szczególności:
a) opiekę nad niemowlętami, dziećmi i młodzieżą, zwłaszcza nad sierotami, półsierotami, dziećmi zaniedbanemi, opuszczonemi, przestępnemi oraz zagrożonemi przez wpływy złego otoczenia;
b) ochronę macierzyństwa;
c) opiekę nad starcami, inwalidami, kalekami, nieuleczalnie chorymi, upośledzonymi umysłowo i wogóle nad niezdolnymi do pracy;
d) opiekę nad bezdomnemi ofiarami wojny i szczególnie ciężko poszkodowanemi;
e) opiekę nad więźniami po odbyciu kary;
f) walkę z żebractwem, włóczęgostwem, alkoholizmem i nierządem;
g) pomoc instytucjom opiekuńczym prywatnym i współdziałanie z niemi.

Środki zaspokajania niezbędnych potrzeb.

Art. 3. W zakresie zaspokajania niezbędnych potrzeb do życia (art. 1) opieka społeczna polega na dostarczaniu:
a) koniecznych środków żywności, bielizny, odzieży i obuwia;
b) odpowiedniego pomieszczenia z opałem i światłem;
c) pomocy w nabyciu niezbędnych narzędzi pracy zawodowej, pomocy w dziedzinie higjeniczno-sanitarnej;

d) pomocy w przywróceniu utraconej lub podniesieniu zmniejszonej zdolności do pracy.

Prócz wyżej wymienionych, za niezbędne potrzeby życiowe uważa się u dzieci — staranie o religijno-moralne, umysłowe i fizyczne ich wychowanie, u młodocianych — pomoc w przygotowaniu do pracy zawodowej.

Nadto opieka społeczna obejmuje obowiązek sprawienia pogrzebu.

Obowiązek sprawowania opieki społecznej w ogólności.

Art. 4. Obowiązek sprawowania opieki społecznej ciąży poza przypadkiem, przewidzianym w art. 6 niniejszej ustawy, na związkach komunalnych, o ile w poszczególnych wypadkach pewne osoby fizyczne lub prawne na mocy przepisów, czy innego tytułu prawnego nie są zobowiązane do pokrycia wydatków na niezbędne potrzeby życiowe.

Rozgraniczenie obowiązków opiekuńczych gmin, powiatów, województw i Państwa.

Art. 5. Obowiązki związków komunalnych w zakresie wykonywania opieki społecznej rozgraniczają się w sposób następujący:

a) gminy wiejskie i miasta, nie wydzielone ze związku komunalnego powiatowego, sprawują zasadniczo opiekę pozazakładową, zakładową zaś o tyle, o ile fundusze gminne pozwolą na założenie i utrzymanie zakładu;

b) związki komunalne powiatowe uzupełniają opiekę gmin wiejskich i miast, nie wydzielonych ze związku komunalnego powiatowego, przez udzielanie pomocy materjalnej gminom, nie mogącym o własnych środkach podołać ciążącym na nich obowiązkom opiekuńczym, oraz organizują i sprawują działy opieki społecznej, wymagającej stałych urządzeń i zakładów i obejmującej działalnością swoją cały powiat, a przekraczającej zdolność finansową gmin;

c) miasta, wydzielone ze związku powiatowego, sprawują opiekę zakładową i pozazakładową;

d) wojewódzkie związki komunalne uzupełniają opiekę, wykonywaną przez związki komunalne powiatowe i miasta, wydzielone ze związku komunalnego powiatowego, przez udzielanie pomocy materjalnej powiatom i miastom, wydzielonym ze związku komunalnego powiatowego, oraz sprawują działy opieki społecznej, wymagającej stałych urządzeń i zakładów i obejmującej działalnością swoją całe województwo, a przekraczającej zdolność

finansową powiatów i miast, wydzielonych ze związku powiatowego.

Punkty a) i b) niniejszego artykułu nie zwalniają jednak gmin wiejskich i miejskich od obowiązku zwrotu kosztów utrzymania w zakładach innych związków komunalnych.

Art. 6. Państwo poza przypadkami, w niniejszej ustawie wymienionemi, ponosi wydatki, połączone z opieką nad osobami, względem których ma specjalne obowiązki z tytułu publicznego, tudzież z wykonaniem tych rodzajów opieki, które przekraczają możność świadczenia związków komunalnych.

Art. 7. Czynniki, zobowiązane w myśl art. 5 i 6 niniejszej ustawy do sprawowania opieki zakładowej, mogą spełnić zadania powyższe za pośrednictwem wszelkich odpowiednich zakładów opiekuńczych na zasadzie zawartej z niemi umowy.

Nabycie prawa do trwałej opieki.

Art. 8. Prawo do trwałej opieki ze strony gminy nabywają obywatele Rzeczypospolitej Polskiej przez conajmniej roczny pobyt w gminie.

Nadto prawo to nabywają:

a) kobiety przez zamążpójście od chwili zawarcia małżeństwa — w tej gminie, w której rzeczone prawo służy mężowi;

(Prawo to, w sposób powyższy nabyte, nie gaśnie przez owdowienie, rozwiązanie lub rozdzielenie małżeństwa, dopóki nie zostanie nabyte w innej gminie).

b) dzieci do lat 16, ślubne, lub w myśl ustawy cywilnej ze ślubnemi równouprawnione — w tej gminie, w której służy ono ojcu. Wszelkie zmiany w zakresie prawa do opieki ojca powodują te same zmiany w odnośnem prawie dziecka;

c) dzieci do lat 16, których ojciec nie żyje — w tej gminie, w której prawo to miał w chwili śmierci ich ślubny ojciec, względnie matka, o ile ta po śmierci męża nabyła własne prawo do opieki;

d) dzieci do lat 16, ślubne, które w małżeństwie rozdzielonem pozostają przy matce, oraz dzieci nieślubne — w tej gminie, w której służy rzeczone prawo matce.

Utrata praw do trwałej opieki.

Art. 9. Prawo do opieki, nabyte w myśl art. 8 niniejszej ustawy, ustaje:

a) przez nabycie tego prawa w innej gminie;

b) przez jednoroczną trwałą nieobecność w gminie.

Wyjątek stanowią wypadki nieobecności wskutek służby wojskowej, przebywania w zakładach leczniczych lub opiekuńczych, w zakładach przymusowego zamknięcia, oraz emigracji poza granice kraju.

Atr. 10. Każdy odywatel Rzeczypospolitej Polskiej ma prawo do tymczasowej opieki ze strony gminy, w której okręgu przebywa w chwili, kiedy wynikła potrzeba opieki, bez względu na czas trwania pobytu. Gmina, która nie jest równocześnie zobowiązana do sprawowania opieki trwałej w myśl art. 8 niniejszej ustawy, może domagać się zwrotu wydatków od gminy, do trwałej opieki zobowiązanej, względnie odesłać tam potrzebującego pomocy na koszt gminy, do trwałej opieki zobowiązanej.

Art. 11. Odesłanie potrzebującego opieki do gminy, w której posiada on prawo do opieki trwałej, jest niedopuszczalne:

a) jeżeli odesłanie połączone jest ze szkodą dla zdrowia lub życia;
b) jeżeli gmina, do trwałej opieki zobowiązana, oświadczy gotowość zwrotu wszelkich kosztów, połączonych z wykonaniem opieki.

Art. 12. Odesłanie nie może nastąpić w żadnym wypadku wcześniej, zanim gmina, do której potrzebujący opieki ma być odesłany, obowiązek swój opieki nad nim uzna i gotowość przyjęcia go oświadczy. Do tej chwili zaś, na wypadek sporu między dwiema gminami, aż do czasu rozstrzygnięcia tego sporu, udzielić powinna potrzebującemu opieki ta gmina, w której potrzebujący znajdował się w chwili powstania potrzeby opieki. Gmina ma w tym wypadku prawo do żądania zwrotu połączonych z wykonaniem tej opieki kosztów od właściwej gminy opiekuńczej potrzebującego.

Art. 13. Opiekę nad obywatelami, którzy w żadnej gminie Rzeczypospolitej nie mają praw do trwałej opieki, wykonywa gmina pobytu. Koszty tej opieki ponosi Państwo.

Art. 14. Gmina, zobowiązana do opieki w myśl przepisów niniejszej ustawy, nie może potrzebującemu odmówić opieki z tego powodu, że pewne osoby fizyczne lub prawne zobowiązane są do zaspokojenia jego niezbędnych potrzeb życiowych (art.4).

W takich zaś wypadkach gmina udzieli opieki, zwrotu zaś wydatków, ze sprawowania tej opieki wynikłych, domagać się może od wyżej wskazanych osób fizycznych lub prawnych w granicach ich zobowiązania.

Prawa obywateli polskich za granicą i obcokrajowców w Polsce.

Art. 15. Prawo do opieki obywateli polskich za granicą oraz cudzoziemców do opieki społecznej w granicach Rzeczypospolitej Polskiej

określą umowy międzynarodowe, w braku zaś tychże stosowane będą zasady wzajemności.

Materjalne środki na cele opiekuńcze.

Art. 16. Koszty opieki społecznej, wykonywanej przez związki komunalne, pokrywane być winny:

a) z sum budżetowych związków komunalnych;

b) z funduszów lub dochodów z majątków, przeznaczonych na ten cel w myśl postanowień osób fizycznych lub prawnych;

c) z sum, przeznaczonych specjalnemi przepisami prawnemi (kar, grzywien i t. p.);

d) z sum dodatkowych, udzielonych przez Państwo na zasadzie art. 17.

Władza nadzorcza i egzekutywa.

Art. 17. W razie uchylenie się związków komunalnych od wstawienia do budżetu lub uchwalenia poza nim wydatków, do których pokrycia są w myśl niniejszej ustawy zobowiązane, wprowadzi władza nadzorcza, na wniosek właściwego organu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, odpowiednie kwoty do budżetów odnośnych związków komunalnych.

W wypadkach wyjątkowych, gdy związki komunalne nie są w finansowej możności wypełnienia obowiązków z ustawy niniejszej wynikających, winien Rząd, na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Pracy i Opieki Społecznej, w porozumieniu z Ministrem Skarbu, udzielić odpowiedniej subwencji z funduszów państwowych na pokrycie tych potrzeb.

Art. 18. Jeżeli związek komunalny, mimo wezwania władzy nadzorczej, w dziedzinie opieki społecznej nie wykonywa swoich obowiązków w granicach budżetu lub wykonywa je nienależycie, służy Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych prawo przeprowadzenia na koszt odnośnego ciała samorządowego niezbędnych zarządzeń.

Połączenie ciał samorządowych.

Art. 19. Dla ulżenia swym obowiązkom opiekuńczym, tudzież dla skuteczniejszego sprawowania opieki społecznej, mogą dobrowolnie łączyć się we wspólną jednostkę administracyjno-opiekuńczą gminy tego

samego związku komunalnego powiatowego, gminy różnych związków komunalnych powiatowych oraz różne związki komunalne powiatowe.

Połączenie takie wymaga zgody w pierwszym wypadku sejmiku powiatowego, w drugim i trzecim — zgody wojewody, we wszystkich wypadkach zaś — zatwierdzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 20. Przymusowe połączenie związków komunalnych w celach opiekuńczych wymaga uchwały Sejmu.

Rozstrzyganie sporów.

Art. 21. Skargi przeciw organom związków komunalnych rozstrzygane będą przez właściwe organa nadzorcze, w tych zaś wypadkach, w których właściwym organem nadzorczym będą władze państwowe trzeciej instancji — przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Skargi wnosi się w terminie czternastodniowym, licząc od dnia następnego po doręczeniu, do tej władzy, która wydała zaskarżone zarządzenie, względnie orzeczenie.

Roszczenia związków komunalnych do Skarbu Państwa będą podawane w sposób, jaki określą przepisy wykonawcze, a rozstrzygane przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej łącznie z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Skarbu.

Roszczenia i skargi przeciw związkom komunalnym lub Państwu o zwrot wydatków, poniesionych na podstawie niniejszej ustawy, przedawniają się po roku od upływu tego roku, w którym owe roszczenia powstały.

Zwierzchnie władze. Rada Opieki Społecznej.

Art. 22. Zwierzchnią władzą w sprawach opieki społecznej jest Minister Pracy i Opieki Społecznej z zastrzeżeniem kompetencji Ministra Zdrowia Publicznego w myśl obowiązujących ustaw. Do kompetencji Ministra Pracy i Opieki Społecznej w dziedzinie powyższej, prócz spraw, wymienionych w art. 2 niniejszej ustawy, należy:

a) popieranie stowarzyszeń i związków o charakterze wzajemnej pomocy;

b) nadzór i kontrola nad działalnością instytucyj opieki społecznej, tudzież legalizacja ich statutów, fundacyj i zapisów.

Przy Ministrze Pracy i Opieki Społecznej istnieje, jako jego organ doradczy i opinjodawczy, Rada Opieki Społecznej, złożona z reprezenta-

cji ciał samorządowych, instytucyj opieki społecznej i zainteresowanych ministerstw.

Art. 23. Organizację i sposób wykonywania opieki społecznej w poszczególnych działach, wymienionych w art. 2, najniższą miarę niezbędnych potrzeb (art. 3), szczegółowe rozgraniczenie obowiązków opiekuńczych (art. 5 i 6), skład i kompetencję Rady Opieki Społecznej (art. 22), organizację komunalnych organów opieki społecznej, oraz sposób kontroli i nadzoru nad instytucjami opiekuńczemi, komunalnemi i prywatnemi — unormują ustawy szczegółowe i zastosowane do nich rozporządzenia wykonawcze.

Art. 24. Wykonanie ustawy niniejszej poleca się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej i Ministrowi Zdrowia Publicznego, każdemu w zakresie jego kompetencji, zaś w odniesieniu do art. 5, 17, 18, 19 i 21 — Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministerem Spraw Wewnętrznych.

Art. 25. Ustawa niniejsza obowiązuje po upływie sześciu miesięcy od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 26. Z wejściem w życie niniejszej ustawy tracą moc obowiązującą wszelkie postanowienia prawne, sprzeczne z zasadami, przyjętemi w niniejszej ustawie.

W SPRAWIE KOMISYJ DO SPRAW HIGJENICZNO-LEKARSKIEJ OPIEKI NAD DZIEĆMI ORAZ RADY TYMCZASOWEJ I KOMISJI DO SPRAW KOLONIJ LETNICH.

Okólnik do Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

(Nr. 611. X. z dn. 10.III. 24).

Na podstawie § 3 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 18 stycznia 1924 roku w przedmiocie rozdziału kompetencyj Ministra Zdrowia Publicznego (Dz. U. R. P. Nr. 9 poz. 86) w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych (Państwowa Służba Zdrowia) Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zarządza co następuje:

1) Powiatowe Komisje do spraw higjeniczno-lekarskiej opieki nad dziećmi, utworzone na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Zdrowia Publicznego z dn. 25 sierpnia 1920 r. o utworzeniu powiatowych komisyj do spraw higjeniczno-lekarskiej opieki nad dziećmi („Monitor Polski" Nr. 267 z dn. 24 listopada 1920 r.), zmienionego rozporządzeniem tegoż Ministra z dn. 23 kwietnia 1923 r. („Monitor Polski" Nr. 111

z dn. 18 maja 1924 r.), przechodzą do kompetencyj Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

2) Rada tymczasowa i komisje do spraw kolonij letnich, istniejące na zasadzie rozporządzenia Ministra Zdrowia Publicznego z dn. 22 lutego 1922 r. w przedmiocie utworzenia rady tymczasowej i komisji do spraw kolonij letnich („Monitor Polski" Nr. 74 z dn. 31.III.1922 r.) i rozporządzenia tegoż Ministra o rozciągnięciu mocy poprzedniego rozporządzenia na obszarze ziemi Wileńskiej (Monitor Polski Nr. 12 z dn 19.V.1923 r.) przechodzą do kompetencji Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

W związku z powyższem wszystkie sprawy, zarządzane z powyżej wymienionemi instytucjami w III instancji będą załatwiane przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

Dozór sanitarny nad kolonjami letniemi pozostaje przy Państwowej Służbie Zdrowia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Kierownik Ministerstwa
(—) *Gust. Simon.*

USTAWA Z DN. 2 LIPCA 1924 R. W PRZEDMIOCIE PRACY MŁODOCIANYCH I KOBIET.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 65, poz. 636).

Rozdział I.

Postanowienia ogólne.

Art. 1. W zakresie pracy młodocianych oraz kobiet, zatrudnionych w zakładach pracy przemysłowych, górniczych, hutniczych, w handlu, biurowości, komunikacji i przewozie oraz w innych zakładach pracy, choćby na zysk nieobliczonych, a prowadzonych w sposób przemysłowy, niezależnie od tego, czy te zakłady pracy są własnością prywatną, państwową, czy samorządową, obowiązują ogólne przepisy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. 1920 r. Nr. 2, poz. 7), uzupełnione przez przepisy ustawy niniejszej.

Art. 2. Młodocianymi w rozumieniu ustawy niniejszej są osoby płci obojga w wieku od lat 15 do ukończonych lat 18.

Art. 3. Przepisom niniejszej ustawy podlega również praca młodocianych uczniów, terminatorów i praktykantów.

Art. 4. Zatrudnienie młodocianych i kobiet jest wzbronione w warunkach, w których praca jest szczególnie niebezpieczna lub szkodliwa dla zdrowia, moralności i dobrych obyczajów, a w szczególności zabronione jest zatrudnienie kobiet przy transmisjach, przy procesach che-

micznych, odziałujących szkodliwie na organizm, i przy dźwiganiu ciężarów. Spisy takich robót wydawać będzie w miarę potrzeby Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z właściwymi ministrami po zasięgnięciu opnji organizacji zawodowych pracodawców i pracowników.

Rozdział II.

Przepisy w przedmiocie pracy młodocianych.

Art. 5. Przyjmowanie do pracy zarobkowej dzieci przed ukończeniem lat 15 jest wzbronione.

Art. 6. Młodocianych przyjmować wolno do pracy jeżeli przedstawią świadectwo z ukończenia lat 15, zezwolenie przedstawiciela władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej, dowód z wykonania obowiązku szkolnego i świadectwo lekarza, wskazanego przez inspekcję pracy, że dana praca nie przekracza sił młodocianego. Świadectwa są bezpłatne i nie podlegają opłacie stemplowej.

Art. 7. Zarząd przedsiębiorstwa winien w każdym czasie na żądanie inspektora pracy zarządzić bezpłatne baadnie młodocianych przez lekarza, wskazanego przez inspektora pracy, dla stwierdzenia, czy praca, przy której młodociany jest zatrudniony, nie przekracza jego sił fizycznych i nie szkodzi jego rozwojowi.

Na podstawie orzeczenia lekarza inspektor pracy ma prawo zakazać zatrudnienia młodocianego przy danej pracy, wskazując jednocześnie, przy jakiej pracy młodocianych zatrudniony być może.

Art. 8. Odpoczynek nocny młodocianych trwać powinien najmniej 11 godzin bez przerwy i obejmować w zakładach, pracujących na jedną zmianę, czas między 8 wieczorem a 6 rano, a dla zakładów, pracujących na 2 zmiany — czas między 10 wieczorem, a 5 rano.

Zakaz pracy nocnej nie stosuje się do młodocianych płci męskiej powyżej lat 16:

A) w wypadkach siły wyższej, które nie mogły być przewidziane, ani powstrzymane, a które, nie mając charakteru perjodycznego, stanowią przeszkodę w normalnym ruchu zakładu przemysłowego;

B) w gałęziach przemysłu, wyszczególnionych poniżej, przy pracy, która z natury rzeczy musi być prowadzona bez przerwy dniem i nocą:

a) fabryki żelaza, stali, prace, w których są używane piece płomienne (odbijające) i regeneracyjne, galwanizacja blachy żelaznej i drutu (z wyłączeniem warsztatów dla odczyszczania rdzy);
b) huty szklane;
c) papiernie;

d) cukrownie, wyrabiające surowy cukier;

C) w kopalniach węgla praca pomiędzy godziną dziesiątą wieczorem a piątą rano może być dozwolona, jeśli przerwa między dwoma okresami pracy wynosi zwykle godzin 15; nie może ona być dozwolona w żadnym razie, jeśli przerwa ta wynosi mniej niż godzin 13.

Art. 9. Młodociani obowiązani są do uczęszczania na naukę dokształcającą lub dla analfabetów.

Do obowiązujących godzin pracy wlicza się godziny nauki zawodowej i dokształcającej w szkołach dla młodocianych uczniów, terminatorów i praktykantów w liczbie, nie przekraczającej 6 godzin tygodniowo. Regularne odbywanie tej nauki winno być wykazane zaświadczeniem odnośnego zakładu naukowego.

Art. 10. Zatrudnianie młodocianych w godzinach nadliczbowych, oprócz wypadków, przewidzianych w art. 6 p. a) ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, jest wzbronione.

Art. 11. Pracodawcy, zatrudniający młodocianych, obowiązani są prowadzić wykaz młodocianych według wzoru, ustalonego przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Wykaz ten winien być okazywany na żądanie organów inspekcji pracy. Ponadto w zakładach pracy, zatrudniających młodocianych, winien być wywieszony w miejscu widocznem spis młodocianych, ze wskazaniem początku i końca pracy, przerw w pracy i rodzaju i pracy.

Rozdział III.

Przepisy w przedmiocie pracy kobiet.

Art. 12. Zatrudnianie kobiet w kopalniach pod ziemią jest wzbronione.

Art. 13. Odpoczynek nocny kobiet trwać winien conajmniej 11 godzin bez przerwy i obejmować dla zakładów, pracujących na jedną zmianę, czas między 8 wieczorem a 6 rano, a dla zakładów, pracujących na dwie zmiany — czas między 10 wieczorem a 5 rano.

Przepisy te nie rozciągają się w stosunku do kobiet powyżej lat 18 na wypadki:

a) objęte punktem a) art. 6 ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. (D. U. R. P. 1920 r. Nr. 2, poz. 7);

b) objtęte punktem a) art. 6 ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. z wyjątkiem zakładów, wchodzących w zakres przemysłu wytwórczego i przetwórczego;

c) wypadki, gdy przerabiane są surowce lub półprodukty, ulegające

bardzo szybkiemu zepsuciu, o ile to niezbędne jest dla zabezpieczenia tych materjałów przed natychmiastowem zepsuciem.

W razie stosowania pracy nocnej w wypadku, objętym punktem c) artykułu niniejszego, należy poprzednio uzyskać zezwolenie od inspektora pracy właściwego okręgu.

Art. 14. W gałęziach przemysłu, podlegających wpływowi pór roku (przemysł sezonowy), oraz w okolicznościach, spowodowanych szczególnemi udowodnionemi potrzebami zakładu pracy, może być odpoczynek nocny dla kobiet powyżej lat 18 zmniejszony do 10 godzin na dobę, lecz tylko 60 godzin w ciągu roku kalendarzowego i po otrzymaniu uprzedniego pozwolenia od inspektora pracy właściwego okręgu.

Art. 15. Przesiębiorca, zatrudniający ponad 5 kobiet, obowiązany jest do urządzenia dla nich osobnych ustępów, ubieralni i umywalni.

W zakładach, gdzie pracuje 100 kobiet, winien przedsiębiorca utrzymywać dla nich urządzenie kąpielowe oraz żłobek dla niemowląt.

Matkom karmiącym przysługuje prawo korzystania w ciągu godzin pracy z dwóch półgodzinnych przerw w pracy, które wlicza się do godzin pracy.

Art. 16. Kobieta w stanie ciąży ma prawo przerwać pracę z chwilą złożenia świadectwa lekarskiego, że spodziewać się można rozwiązania nie później niż za sześć tygodni.

Kobietom w stanie ciąży przysługuje prawo do korzystania z przerw w pracy nie dłuższych aniżeli 6 dni w ciągu jednego miesiąca.

Nie wolno zatrudniać kobiet w ciągu sześciu tygodni od dnia porodu.

W ciągu wszytkich przerw, przewidzianych w artykule niniejszym, pracodawcy nie wolno rozwiązać, ani wymówić służbowego stosunku pracy.

Rozdział IV.

Przepisy karne.

Art. 17. Za przekroczenie przepisów niniejszej ustawy osoba, zarządzająca przedsiębiorstwem, ulegnie karze aresztu do sześciu tygodni i grzywnie od 50 do 250 złotych lub jednej z tych kar.

Surowsze postanowienia ustaw karnych dzielnicowych pozostają w mocy.

Właściwe dla spraw tych są sądy powiatowe, względnie sądy pokoju.

Rozdział V.

Przepisy przejściowe.

Art. 18. Do dzieci w wieku do lat 15, które przed ogłoszeniem ustawy rozpoczęły pracę w charakterze pracowników, terminatorów, prak-

tykantów i uczniów, stosują się przepisy ustawy niniejszej, dotyczące młodocianych.

Art. 19. Termin, w którym uzyska moc obowiązującą art. 6 niniejszej utawy co do wykonania obowiązku szkolnego, zostanie ustalony dla poszczególnych okręgów szkolnych przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 20. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej, a co do art. 17 — Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 21. Przepisy niniejszej utawy nie ograniczają upoważnienia Rady Ministrów, zawartego w p. d) art. 6 ustawy w czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. 1920 r. 2 poz 7).

Art. 22. Czas wejścia w życie niniejszej ustawy w oddzielnych dziedzinach pracy (art. 1) określi rozporządzenie Rady Ministrów na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecznej, nie przekraczając jednak terminu rocznego od dnia ogłoszenia niniejszej ustawy.

W tym samym terminie wyda Minister Pracy i Opieki Społecznej pierwszy spis robót, o których jest mowa w art. 4 niniejszej utawy.

Prezydent Rzeczypospolitej: (—) *S. Wojciechowski*
Prezes Rady Ministrów: (—) *W. Grabski*
Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *L. Darowski*
Minister Sprawiedliwości: (—) *Wł. Wyganowski*

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ Z DNIA 14.X.1924 R., WYDANE W POROZUMIENIU Z MINISTREM SPRAW WEWNĘTRZNYCH W SPRAWIE PRAW I OBOWIĄZKÓW KOBIET, KARMIĄCYCH OBCE NIEMOWLĘTA.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 94, poz. 876).

Na podstawie art. 2 p. 3 i art. 10 zasadniczej ustawy sanitarnej z dn. 19 lipca 1919 r. (Dz. P. P. P., Nr. 63, poz. 371) w związku z § 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 18 stycznia 1924 roku w przedmiocie rozdziału kompetencji Ministra Zdrowia Publicznego (Dz. U. R. P., Nr. 9, poz. 86), oraz na podstawie art. 24 ustawy z dn. 25 lipca 1919 r. w przedmiocie zwalczania chorób zakaźnych oraz innych chorób, występujących nagminnie (Dz. U. R. P., Nr. 67, poz. 402) zarządza się, co następuje:

§ 1. Kobieta (karmicielka, mamka) może rozpocząć karmienie piersią obcego niemowlęcia w domu jego rodziców lub opiekujących się niem osób jedynie na podstawie świadectwa zdrowia, wydanego przez uprawnionego do praktyki lekarza, o ile przytem nie doznaje uszczerbku

w naturalnem karmieniu własne dziecko, którego karmicielka nie może przestać karmić przed upływem pierwszych sześciu miesięcy życia.

Świadectwo to karmicielka przedstawia celem rejestracji właściwej władzy sanitarnej.

§ 2. Nie można powierzać karmicielce zdrowej do karmienia piersią niemowlęcia obarczonego kilą. Niemowlę winno być zbadane przez lekarza.

§ 3. Świadectwo lekarskie (§ 1) winno zawierać:

1) nazwisko i imię karmicielki,
2) jej wiek,
3) datę ostatniego porodu,
4) stwierdzenie dostatecznej ilości pokarmu,
5) dane o stanie zdrowia niemowlęcia karmicielki, względnie o przyczynie jego zgonu,
6) stwierdzenie, że karmicielka nie cierpi na żadną chorobę zakaźną, szczególnie zaś na gruźlicę, kiłę, rzeżączkę, jaglicę lub świerzbę,
7) miejsce wydania i datę oraz
8) podpis lekarza.

§ 4. Karmicielka, ubiegająca się o prawo przyjmowania niemowląt na karmienie piersią w swym domu, winna uzyskać zezwolenie właściwej władzy sanitarnej, które będzie wydane z zachowaniem warunków § 1, oraz o ile:

1) karmicielka nie jest zajęta pracą zarobkową poza domem, uniemożliwiającą jej prawidłowe karmienie;
2) karmi piersią nie więcej niż jedno własne dziecko;
3) nie zdarzył się u niej podejrzany wypadek śmierci niemowlęcia;
4) warunki higjeniczne mieszkania są zadowalniające (w szczególności jeżeli mieszkanie nie jest przeludnione, nie mieści się w suterenach, nie uprawia się w niem rzemiosła szkodliwego dla zdrowia niemowlęcia i t. d.);
5) nikt z jej domowników nie cierpi na chorobę zakaźną.

§ 5. Pozwolenie to władzy sanitarnej powinno być cofnięte w razie ustania warunków, nieodzownych do jego otrzymania, przedewszystkiem w razie stwierdzenia w tym czasie u zawodowej karmicielki kiły.

Może też pozwolenie to być cofnięte, o ile:

1) karmicielka nie spełnia należycie swych obowiązków;
2) nie stosuje się do zleceń kontroli higjeniczno-lekarskej;
3) dziecko karmione nie rozwija się normalnie, traci na wadze, mizernieje i t. d..

§ 6. Karmicielka, przyjmująca niemowlę na karmienie, winna przez czas karmienia niemowlęcia przedstawiać je w oznaczonych przez wła-

azę sanitarną odstępach czasu Stacji Opieki nad dziećmi lub innej instytucji, wskazanej przez powyższą władzę.

§ 7. Kobieta, przyjmująca niemowlę na karmienie, obowiązana jest bezzwłocznie zawiadomić właściwą władzę sanitarną o każdym wypadku poważniejszej choroby niemowlęcia i oddania go do szpitala lub do innych osób, jakoteż o śmierci niemowlęcia.

§ 8. Kobieta, trudniąca się zawodowo przyjmowaniem do swego domu niemowląt w celu sztucznego karmienia („na garnuszek"), podlega przepisom niniejszego rozporządzenia, a w szczególności nie może trudnić się sztucznem karmieniem bez zezwolenia właściwej władzy sanitarnej.

Do kobiet, trudniących się zawodowo przyjmowaniem dzieci w celu sztucznego ich karmienia, nie ma zastosowania p. 2 § 4 niniejszego rozporządzenia.

§ 9. Karze, przewidzianej w art. 25 ustawy z dn. 25.VII. 19 w przedmiocie zwalczania chorób zakaźnych oraz innych chorób, występujących nagminnie (Dz. U. R. P., Nr. 67, 19, poz. 402) ulegnie:

1) karmicielka, winna niezachowania przepisów zawartych w § 1 ust. 2, § 4, 6, 7 i 8;
2) osoba, przyjmująca karmicielkę, względnie oddająca jej dziecko na karmienie, winna niezachowania przepisów, zawartych w § 1 ust. 1 oraz § 2.

§ 10. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *L. Darowski*
Minister Spraw Wewnętrznych (—) *Z. Hubner.*

W SPRAWIE REORGANIZACJI ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

Pismo okólne do Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

(Nr. 218.X z dn. 20.III.25).

Wypadki wojenne oraz liczna repatrjacja obywateli polskich do Kraju w znacznym stopniu przyczyniła się do zwiększenia liczby dzieci i młodzieży, wymagającej opieki.

Pierwszą troską w okresie masowego rozmieszczenia dzieci było zabezpieczenie im dachu nad głową i pożywienia.

Można śmiało powiedzieć, że czynniki obywatelskie i samorządowe przy wydatnej zresztą pomocy ze strony Państwa zdziałały w tym kierunku b. wiele.

Obecnie, gdy repatrjacja już ustała, gdy nie grozi już tak masowy

napływ nowych objektów opieki społecznej, zachodzi potrzeba rozejrzenia się w brakach dotychczasowej pracy, a wynikiem tego winno być ich usunięcie drogą zreorganizowania zakładów, w których często z konieczności dzieci umieszczono bezplanowo, zapewnienia im opieki racjonalnej pod każdym względem.

Na plan pierwszy wysuwają się tu dwa zagadnienia: wydzielenie z zakładów normalnych dzieci, wymagających opieki specjalnej, jak chorych, kalekich, niedorozwiniętych, ze złemi skłonnościami i t. d., drugie zagadnienie to przesegregowanie dzieci wg. wieku i płci, a to celem zapewnienia im odpowiedniego wychowania ogólnego i zawodowego.

Rozwiązanie pierwszego zagadnienia wymaga przedwszystkiem dostatecznej liczby zakładów specjalnych; w tym kierunku Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zapewni jaknajdalej idące poparcie inicjatywy zarówno czynników obywatelskich, jak i samorządowych, a oddzielne zarządzenia wskażą samorządom plany i zamierzenia Ministerstwa.

Pismo niniejsze ma na celu tylko podkreślenie potrzeby reorganizacji zakładów oraz udzielenie najogólniejszych wskazówek w tej mierze.

Pożądanem więc jest utworzenie oddzielnych zakładów dla dzieci w wieku żłobkowym do lat trzech, oddzielnych dla dzieci w wieku przedszkolnym, szkolnym, w zakresie szkoły powszechnej i wreszcie dla dzieci starszych, wymagających przygotowania do przyszłej pracy zarobkowej. Podział taki ze względu na inne dla każdego typu wymagania natury wychowawczej ułatwi organizację zakładów i ich prowadzenie. Podział wg. płci jest wskazanym w zakładach dla dzieci w wieku szkolnym, konieczny dla dzieci od lat 14-tu.

Niemniej ważnem jest stworzenie racjonalnych warunków higieniczno-sanitarnych, obecne warunki mieszkaniowe większości zakładów w miastach i miasteczkach wymaganiom tym nie odpowiadają. Warunki takie z większą łatwością możnaby stworzyć na wsi, dlatego też pożądane jest w miarę możności przenoszenie na wieś tych zakładów, które z innych względów nie wymagają pozostawienia ich w miastach.

Do zakładów, które należałoby przenieść na wieś, Ministerstwo zalicza zakłady, przeznaczone dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym *). Żłobki, ze względu na większą łatwość zapewnienia im stałej opieki lekarskiej oraz zakłady kształcące zawodowo, ze względu na większą możność znalezienia odpowiednich sił fachowych do prowadzenia zakładów, powinnyby pozostać w miastach, o ile specjalnie dogodne warunki na wsi nie pozwolą na przeniesienie i tych zakładów.

---

*) W zakresie szkoły powszechnej.

Przeniesienie części dzieci na wieś pozwoli na racjonalniejsze zużytkowanie lokali, obecnie ponad miarę przepełnionych, a w lokalach opróżnionych na zorganizowanie zakładów, których istnienie związane jest warunkami miejscowemi, a więc w pierwszym rzędzie bądź szkół zawodowych z internatami, bądź warsztatów dla starszych wychowanków zakładów opiekuńczych.

Aby ułatwić zrealizowanie tak zakreślonego planu, Ministerstwo weszło w porozumienie z Ministerstwem Rolnictwa i Dóbr Państwowych co do ewentualnego przydziału na potrzeby zakładów opiekuńczych dla dzieci odpowiednich ośrodków rolnych na warunkach długoterminowej dogodnej dzierżawy i z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego co do przydzielenia nauczycieli szkół powszechnych do zakładów w tych miejscowościach, gdzie niema szkoły w pobliżu oraz udzielenie poparcia dla szkół zawodowych, względnie ich zakładania kosztem Państwa.

Dążąc do wprowadzenia w życie powyższych zamierzeń, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zwraca się do Panów Wojewodów (Delegata Rządu w Wilnie), o wywarcie całego ich wpływu na czynniki samorządowe, aby poszczególne Sejmiki powiatowe (Magistraty miast wydzielonych z powiatów):

1) powzięły zasadnicze uchwały co do zreorganizowania zakładów, opiekujących się dziećmi i młodzieżą, na ich terenie, w myśl wskazówek, zawartych w niniejszem piśmie,

2) przedstawiły Panom Wojewodom (Delegatowi Rządu w Wilnie) projekty co do ośrodków rolnych, w których możnaby zorganizować zakłady opiekuńcze,

3) zabezpieczyły wychowankom w zakładach opiekuńczych dostateczne przygotowanie fachowe do przyszłej pracy zarobkowej.

Opracowanie planu organizacyjnego akcji we wskazanym kierunku jest zadaniem Urzędów Wojewódzkich w ścisłem porozumieniu z czynnikami samorządowemi. Wykonanie może nastąpić przez organizowanie warsztaów rzemieślniczych przy zakładach opiekuńczych, bądź szkół zawodowych przy udziale i poparciu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

W razie, gdyby zorganizowanie zakładu kształcącego zawodowo przerastało możność finansową jednego powiatu lub miasta należy dążyć do utworzenia takiego zakładu wspólnym wysiłkiem kilku lub więcej powiatów i miast.

Teksty odnośnych uchwał i plany organizacyjne zechcą Panowie Wojewodowie (Delegat Rządu w Wilnie) przesłać do Ministerstwa wraz

z wnioskami co do sposobu ich zrealizowania, przyjścia z pomocą na organizację oraz poparcia w innych Ministerstwach.

Do uchwał i wniosków winny być załączone szczegółowe wyjaśnienia, jakie zakłady i w jaki sposób mają być zreorganizowane (przeniesione na wieś, utworzone nowe), oraz preliminarze budżetowe wydatków, związanych z reorganizacją wraz z projektami ich pokrycia.

Zważywszy, że sprawa reorganizacji zakładów jest sprawą nader doniosłej wagi, Ministerstwo zwraca się do Panów Wojewodów (Pana Delegata Rządu w Wilnie) o wydanie nie tylko poleceń pisemnych podwładnym sobie organom, w kierunku wprowadzenia w życie omawianego planu, ale również i o delegowanie urzędników Województwa na posiedzenia Sejmików i Magistratów w celu bezpośredniego przedsawienia im ważności sprawy, wywarcia tą drogą większego wpływu i wywołania odpowiednich uchwał.

Ponieaż zrealizowanie planu pociągnie za sobą konieczność większych wydatków i ze strony Ministerstwa, koniecznem jest, aby uchwały i wnioski, o których wyżej była mowa, zostały przedstawione do Ministerstwa najpóźniej do 1 maja r. b., gdyż wówczas Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej będzie miało możność zaprojektowania odpowiednich sum w preliminarzu budżetowym na r. 1926 oraz wystąpienia do zainteresowanych Ministerstw o uwzględnienie odpowiednich sum w ich preliminarzach budżetowych.

Minister:
(—) *F. Sokal*

W SPRAWIE ZWALCZANIA GRUŹLICY U DZIECI I MŁODZIEŻY.

Pismo okólne do wszystkich Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

(Nr. 550/X z dn. 23. III. 25).

Długotrwałe przeżycia wojenne pozostawiły głębokie ślady w fizycznym stanie ludności — osłabiły, zmniejszyły jej odporność. Szczególnie odbiło się to na zdrowiu najwrażliwszych części społeczeństwa, na dzeciach — wynikiem tego jest wzrost chorobowości gruźliczej. Statystyka Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego określa liczbę dzieci chorych w szkołach mejskich i średnich na ogólną liczbę zbadanych 129.494 — 2.104 chorych i 43.235 zagrożonych. A każdy chory to źródło ogniska, z którego szerzy się gruźlica na otoczenie, a każdy zagrożony to w przyszłości w większości przypadków gruźlik — nowe ognisko. Ochronić społeczeństwo od nieszczęść i strat,

powodowanych gruźlicą, może tylko wytężona i nieustanna walka, polegająca na leczeniu chorych, na zapobieganiu rozwinięciu się gruźlicy u zagrożonych. Należy wszelkiemi sposobami pobudzić społeczeństwo do samoobrony, zachęcić do działania, udzielić pomocy.

Bez najszerszego udziału społeczeństwa o owocnej walce z gruźlicą nie może być mowy; zbyt głęboko dotyka ona interesów społecznych wogóle, zbyt zmienia stosunki wewnątrz rodziny, żeby bez współdziałania ogółu można było dojść do pozytywnych wyników akcji przeciwgruźliczej. Akcja ta podobnie jak i akcja zwalczania innych chorób zakaźnych przedewszystkiem musi być akcją zapobiegawczą. Stąd też wielka waga działania przeciwgruźliczego wśród dzieci i młodzieży. Najnowszym pewnikiem, zdobytym w dziedzinie znajomości naszej o powstawaniu i rozwijaniu się gruźlicy, jest fakt, że dzieci rodzą się zdrowe, zarażanie zaś gruźlicą następuje dopiero po urodzeniu. Częstość gruźlicy, stwierdzona za pomocą metody Pirquet'a, przedstawia się, jak następuje: od 0 do 12 miesięcy życia—5%, od 1 do 2 lat—14%, od 2 do 3 lat—33%, od 3 do 4—38%; na 100 przypadków śmierci umiera na gruźlicę w wieku od 0 do 1—2,05; od 1 do 19—22,8; od 20 do 39—44,6. Dane powyższe wykreślają wyraźnie plan akcji przeciwgruźliczej. Musi ona otoczyć opieką dziecko od urodzenia i dążyć do możliwego zmniejszenia szans zarażenia się albo przez usunięcie dziecka z otoczenia gruźliczego, albo przez usunięcie źródła zarażania (t. j. chorego) z otoczenia dziecka. Planowa więc akcja zwalczania i zapobiegania gruźlicy u dzieci musi: 1-o objąć ochroną wszystkie dzieci przez możliwe usunięcie z ich otoczenia chorych na gruźlicę zaraźliwą, 2-o w razie niemożności usunięcia z otoczenia dziecka chorego zapewnić dziecku warunki życia, zmniejszające jak najbardziej możliwość zarażania się, 3-o dać możność wszystkim dzieciom wątłym i słabym, a więc mało odpornym na zarazek gruźlicy wzmocnienia ustroju i nabrania odporności, 4-o zapewnić dzieciom zagrożonym gruźlicą warunki bytu i nauki, umożliwiające im naukę nietylko bez szkody dla zdrowia, ale poprawiające zdrowie, 5-o dać możność leczenia dzieciom ciężej zagrożonym i chorym.

Dla osiągnięcia powyżej wskazanych celów koniecznem jest ad 1-o tworzenie dla niemowląt matek gruźliczych żłobków celem oddzielenia ich od źródła bezpośredniego zarażenia; żłobki takie szczególnie są wskazane w wielkich miastach i w dużych środowiskach przemysłowych; ad 2-o organizować dla takich dzieci w wieku przedszkolnym ogniska wychowawcze na wsi w miejscowościach zdrowotnych; ad 3-o dla dzieci — rekonwalescentów po ciężkich chorobach wyczerpanych i osłabionych — tworzyć domy zdrowia, gdzie dzieci przez przeciąg kilku tygodni (4—8) mogłyby osiągnąć zupełny powrót do zdrowia i nabra-

łyby sił; ad 4-o tworzyć szkoły i zakłady naukowe na otwartem powietrzu i w miejscowościach klimatycznych; ad 5-o tworzyć sanatorja w miejscowościach klimatycznych i zdrojowych.

Ponieważ urzeczywistnienie wszystkich tych ogniw planowej walki i zapobieganie gruźlicy u dzieci wymaga dłuższego czasu i wielkich wysiłków ze strony społeczeństwa, jako punkt wyjścia akcji zapobiegawczej tymczasem muszą się stać poradnie przeciwgruźlicze. Poradnia przeciwgruźlicza jest miejscem, gdzie zagrożony i chory na gruźlicę powinien otrzymać pomoc i opiekę — kwalifikowanie do zakładów i t. d. opieka roztoczona przez poradnię przeciwgruźliczą — w naszych warunkach, zanim powstaną wszystkie powyżej wskazane urządzenia przeciwgruźlicze, będzie musiała dążyć przez racjonalne urządzenie życia domowego tego, którym się opiekuje, przez dostarczenie obarczonej rodzinie pomocy, zmniejszyć, jeżeli już niezupełnie usunąć niebezpieczeństwo wspólnego przebywania chorych i zdrowych. Działalność poradni, dotycząc wszystkich punktów wskazanego programu, szczególnie będzie miała znaczenie dla p. 2. Dlatego to w obecnej chwili należy położyć szczególny nacisk na otwieranie poradni przeciwgruźliczych, na pokrycie siecią ich terenu całej Rzeczypospolitej,— co do liczby niezbędnych poradni punktem orjentacji mogą być liczby, które doświadczenie zachodnio - europejskie uważa za minimum, mianowicie jedna poradnia na 150.000 — 200.000 ludności w miastach, a na znacznie mniejszą liczbę ludności w okręgach wiejskich, z powodu ich terytorjalnej większej rozległości.

Zadaniem każdego Województwa, Komisarjatu Rządu na m. st. Warszawę i Delegatury Rządu w Wilnie jest pobudzić samorządy i instytucje społeczne do wszczęcia wspólnej i wytężonej akcji zapobiegawczej i leczniczej, w myśl wyłożonych zasad. Zależnie od warunków terenowych każdego województwa, charakteru pracy i poziomu życia ludności, akcja przeciwgruźlicza w każdem województwie będzie musiała mieć inny zakres; wyzyskać należy właściwości każdego, celem tworzenia urządzeń mających nietylko miejscowe, ale ogólne znaczenie, np. województwa z terenami klimatycznemi lub zdrojowemi muszą dążyć do tworzenia zakładów leczniczych, zakładów wychowawczych dla dzieci z całej Rzeczypospolitej. Rozumie się, tutaj należy łączyć wysiłki jednych województw z akcją pozostałych i wspólnemi siłami tworzyć to, czego nam brakuje. Jako przykład można przytoczyć, że Niemcy posiadają 88 sanatorjów dla dzieci chorych i zagrożonych z 8.034 miejscami, gdy my posiadamy wszystkiego około 300 miejsc.

We wszystkich Województwach, Kom. Rządu i Delegaturze w Wilnie należy zapoczątkować planową akcję przez zwołanie zebrań z przed

stawicieli samorządów, organizacyj społecznych i organizacyj lekarskich, na posiedzeniu lub szeregu posiedzeń ustalić plan akcji w całem województwie, a mianowicie: 1-o określić miejsca, gdzie powinny być otwarte poradnie przeciwgruźlicze i jak może być urzeczywistniona sieć ich wojewódzka, 2-o określić potrzebę i ew. miejsce utworzenia żłobków, szkół na otwartem powietrzu, domów dla ozdrowieńców, 3-o określić, czy na terenie województwa są dominja państwowe, nadające się ze względów terenowych i klimatycznych na uzdrowiska lub pod budowę sanatorjów.

Pożądanem byłoby, żeby przynajmniej pierwsze posiedzenia były zwoływane i wdrożona akcja osobiście przez PP. Wojewodów, Komisarza Rządu na m. st. Warszawę i Delegata Rządu w Wilnie. Dalszy nadzór nad wykonaniem powziętych uchwał należy pozostawić Naczelnikowi Wydziału Pracy i Opieki Społecznej w Województwie w porozumieniu z Naczelnikiem Wydziału Zdrowia Publicznego. O terminie pierwszego posiedzenia należy zawiadomić zawczasu Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

Protokół każdego posiedzenia natychmiast należy przesłać do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zwraca się do PP. Wojewodów, Komisarza Rządu na m. st. Warszawę i Delegata Rządu w Wilnie o zwołanie wyżej wskazanych wstępnych zebrań, zapoczątkowujących całą akcję przeciwgruźliczą u dzieci w ciągu miesiąca marca b. r.

Minister:

(—) *F. Sokal*

W SPRAWIE ORGANIZACJI POMOCY POŁOŻNICZEJ.

Pismo okólne do Panów Wojewodów, P. Delegata Rządu w Wilnie.

(Nr. 975/X z dn. 23. III. 25.)

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, zdając sobie sprawę z doniosłego znaczenia racjonalnej opieki nad macierzyństwem w dziedzinie polityki ludnościowej Państwa i będąc świadome wielkich braków w tej dziedzinie, traktuje zorganizowanie tej opieki jako sprawę niecierpiącą zwłoki.

Braki, stwierdzone na podstawie posiadanych przez Ministerstwo materjałów, polegają na:

1) niedostatecznej liczbie instytucyj, sprawujących opiekę nad macierzyństwem,

2) niedostatecznej liczbie położnych (akuszerek),

3) niedostatecznem przygotowaniu tych ostatnich,

4) obsługiwaniu położnic przez t. zw. „babki wiejskie", nie posiadające żadnych kwalifikacyj.

Usunięcie braków powyższych leży przedewszystkiem w obowiązkach czynników samorządowych, które należy pobudzić, aby sprawy opieki nad macierzyństwem traktowały, jako sprawy wagi doniosłe, przenaczając na zwalczanie niedomagań w tej dziedzinie dostateczne fundusze, pozwalające na stopniowe usuwanie zła przez zabezpieczenie kobietom ciężarnym, położnicom i matkom karmiącym odpowiedniej pomocy.

Zabezpieczenie pomocy winno polegać na:

1) Zorganizowaniu dostatecznej liczby schronisk, w których niezamożne kobiety ciężarne, położnice i matki karmiące, zarabiające w zwykłym czasie pracą fizyczną na utrzymanie, mogłyby spędzać ostatnie kilka tygodni przed porodem oraz kilkanaście dni po porodzie. Zakłady takie zapobiegną złym wpływom ciężkiej pracy fizycznej na stan zdrowia ciężarnych i położnic i na rozwój płodu, zwalczając jednocześnie jedną z przyczyn degeneracji.

2) Zorganizowaniu w porozumieniu z Generalną Dyrekcją Służby Zdrowia oddziałów położniczych w szpitalach powszechnych lub oddzielnych przytułków dla położnic.

Oddziały takie lub przytułki dają gwarancję, że poród będzie odbywany w warunkach prawidłowych pod opieką wykwalifikowanej położnej (akuszerki) i pod kontrolą lekarza.

3) Zorganizowaniu poradni dla matek (najlepiej — połączonych ze stacjami opieki nad dziećmi), w których kobiety ciężarne i karmiące otrzymywałyby wskazówki higjeniczne.

Niezależnie od zabezpieczenia pomocy w myśl powyższych wskazówek, nie mniej ważną sprawą jest, by samorządy dążyły do zwiększenia na swych terenach kadrów wykwalifikowanych położnych (akuszerek). Da się to osiągnąć:

1) przez ułatwianie zapisywania się niezamożnym kandydatkom do szkół położniczych drogą udzielania im stypendjów wzamian za wykonywanie przez stypendystki trzyletniej praktyki w miejscowościach, wskazanych przez samorząd, udzielający stypendja.

2) przez udzielanie wykwalifikowanym położnym (akuszerkom) zasiłków w pierwszym okresie osiedlenia się w danej miejscowości do czasu zdobycia przez nie dostatecznej praktyki.

W myśl powyższego Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zwraca się do PP. Wojewodów (P. Delegata Rządu w Wilnie) o wywarcie całego ich wpływu, aby sprawy, omawiane w niniejszym piśmie okólnem,

wzięte były pod obrady Sejmików w kierunku zorganizowania odpowiedniej akcji przez samorządy i zainteresowania temi sprawami czynników społecznych, t. j. instytucyj społecznych i miejscowych działaczy społecznych.

Również zechcą Panowie Wojewodowie (Pan Delegat Rządu w Wilnie) wpłynąć, aby w preliminarzach samorządów na r. 1926 były uwzględnione odpowiednie sumy na cele powyższe.

O wszelkich powziętych uchwałach w sprawach omawianych i poczynaniach należy zawiadomić Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

Minister:
(—) *F. Sokal*

INSTRUKCJA DLA WŁADZ SANITARNYCH I. INSTANCJI W SPRAWIE STOSOWANIA ROZPORZĄDZENIA O KARMICIELKACH.

(Monit. Pol., Nr. 86 z dn. 14. IV. 25.)

W wykonaniu rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 14 października 1924 roku, wydanego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, w sprawie praw i obowiązków kobiet, karmiących obce niemowlęta (Dz. Ust. R. P., Nr. 94, poz. 876), zarządza się, co następuje:

1) Przy rejestracji świadectwa zdrowia, wydawanych przez lekarzy, świadectwa te powinny pozostawać u lekarza powiatowego, a wzamian za nie karmicielka powinna otrzymać dowód rejestracyjny, sporządzony według poniższego wzoru:

(Urząd) (Data)

Dowód rejestracji świadectwa zdrowia.

(Imię i nazwisko . . . . . . zarejestrowała w . . . . . (Urząd) . . . . . świadectwo zdrowia, wydane przez lekarza . . . . . . (Imię, nazwisko i miejsce zamieszkania) . . . . . ., a uprawniające do karmienia piersią niemowlęcia . . . . (Nazwisko rodziców), zamieszkałych . . . . (adres) . . . .

Niniejszy dowód ważny jest na przeciąg . . . . . . (data) . . . . . .

(Pieczęć) (Podpis)

Dowód ten powinien wskazywać czas, na jaki został wydany, oraz osoby, u których karmicielka będzie karmiła.

2) Lekarz powiatowy, wydający powyższy dowód rejestracji świa-

dectwa zdrowia, powinien powiadomić osoby, przyjmujące karmicielkę, że:

a) dziecko karmicielki nie może doznać uszczerbku w karmieniu piersią;

b) karmienie to może być zakończone dopiero po 6 miesiącach życia;

c) odpowiedzialność za niezachowanie tych postanowień ciąży w myśl punktu 2 § 9 rozporządzenia na pracodawcy.

3) Należy zawiadomić Izby lekarskie, aby zaleciły lekarzom staranne badanie niemowląt, które mają być karmione przez obcą kobietę, i stosowanie w razie podejrzenia o przymiot próby Wassermann'a.

4) W sposób, przewidziany w punkcie poprzednim, należy podać do wiadomości czynników lekarskich następujący wzór świadectwa zdrowia:

(Imię, nazwisko i miejsce
zamieszkania lekarza). (Data)

Świadectwo zdrowia.

U . . . . . . (nazwisko i imię karmicielki) . . . . . . lat . . . . która ostatni poród odbyła . . . . . . (data) . . . . , stwierdziłem dostateczną ilość pokarmu.

Jej dziecko znajduje się w stanie zdrowia . . . . (względnie zmarło z powodu . . . . przeżywszy . . . . . . miesięcy).

U petentki nie stwierdzono żadnej choroby zakaźnej, a przedewszystkiem gruźlicy, kiły, rzeżączki, jaglicy lub świerzby.

Świadectwo to uprawnia do rozpoczęcia karmienia piersią niemowlęcia w domu jego rodziców, względnie opiekujących się niem osób, poczem winno być zarejestrowane w . . . . (Urząd) . . . . . .

(Podpis lekarza)

5) Należy zawiadomić karmicielkę, że świadectwo lekarskie nie uprawnia jej do rozpoczęcia karmienia w jej domu; może ona rozpocząć karmienie w swym domu jedynie po uzyskaniu zgody władzy sanitarnej, wyrażonej w formie zezwolenia według poniższego wzoru:

(Urząd) (Data)

Zezwolenie.

. . . . (Imię i nazwisko) . . . . złożyła w . . . . (Urząd) . . . . . . świadectwo zdrowia, wydane przez lekarza . . . . . (imię, nazwisko i miejsce zamieszkania).

Poza tem petentka zeznała, że nie jest zajęta pracą zarobkową poza domem, uniemożliwiającą jej prawidłowe karmienie, że karmi piersią nie więcej, niż jedno własne dziecko, że nie zdarzył się u niej podejrzany wypadek śmierci niemowlęcia, że warunki higjeniczne mieszkania są zadowalniające, a w szczególności nie uprawia się w niem chałupnictwa, oraz że nikt z jej domowników nie cierpi na chorobę zakaźną. Petentce znaną jest kara, którą przewiduje § 9, punkt 1 rozporządzenia z d. 14 października 1924 r. w sprawie praw i obowiązków kobiet, karmiących obce niemowlęta (Dz. Ust. R. P., Nr. 94, poz. 876).

Zezwolenie to uprawnia do rozpoczęcia w domu karmicielki karmienia piersią . . . . (imię i nazwisko niemowlęcia) . . . . , urodzonego w dniu . . . . (data) . . . . . ., którego rodzice względnie opiekunowie mieszkają . . . . (adres) . . . . . .

Niemowlę, karmione w domu karmicielki, należy przedstawiać do oględzin lekarskich w . . . . (data) . . . . w . . . . . . (instytucja).

Karmicielka obowiązana jest zawiadomić bezzwłocznie władzę, która udzieliła zezwolenia, o każdym wypadku poważniejszej choroby niemowlęcia, jako też o jego śmierci.

(Pieczęć) (Podpis)

Karmicielka, ubiegająca się o takie zezwolenie, powinna dać zadowalniającą odpowiedź w zakresie punktów 1—5 § 4; należy ją pouczyć o sankcji, jaka jej grozi z § 9, punktu 1 za fałszywe podanie wiadomości. Karmicielka powina być zapytana o imię, nazwisko i datę urodzenia niemowlęcia, które bierze do domu na karmienie, tudzież o adres rodziców, względnie opiekunów dziecka.

6) Władze sanitarne I instancji powiny prowadzić stałą kontrolę warunków, w jakich się dziecko karmione znajduje. Mogą one te uprawnienia przekazać według własnego uznania stacjom opieki nad niemowlętami, opiekunom zdrowia lub szpitalom dziecięcym. Kontrola ta powinna się odbywać przynajmniej w odstępach trzymiesięcznych.

W razie stwierdzenia warunków niekorzystnych dla karmienia, należy naznaczyć termin, w którym warunki te powinny być zmienione, oraz zawiadomić o tem niezwłocznie rodziców. O ile w tym terminie okoliczności nie ulegną zmianie, to należy pozwolenie cofnąć, a dziecko oddać osobom, które je karmicielce powierzyły.

7) Władze powinny dokładnie stwierdzać przyczynę śmierci niemowlęcia, karmionego w domu karmicielki. O ile śmierć nastąpiła wskutek zagłodzenia, zaniedbania lub innych przyczyn, noszących cechy

przestępstwa, to należy o tem zawiadomić władze sądowe i jednocześnie zakazać karmienia niemowląt w domu danej karmicielki.

8) Władza sanitarna, udzielająca zezwolenia na przyjmowanie niemowląt w celu sztucznego karmienia, powinno wskazać skład mieszanki, którą dzieci należy karmić. Ma to na celu uniknięcie karmienia niemowląt preparatami, które nie mogą mieć zastosowania, jeśli chodzi o racjonalne sztuczne karmienie.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *F. Sokal*
Minister Spraw Wewnętrznych: (—) *Ratajski*

Warszawa, dn. 31 marca 1925 r.

W SPRAWIE ORGANIZACJI PORADNI PRZECIWGRUŹLICZYCH DLA DZIECI I MŁODZIEŻY.

Pismo okólne do wszystkich Panów Wojewodów.
(Nr. 1170/0. II. z dn. 1. III. 26)

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 18.I. 1924 r. w przedmiocie rozdziału kompetencji Ministerstwa Zdrowia Publicznego § 2 p. 1 przekazuje lekarską opiekę nad dzieckiem i macierzyństwem Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej.

W piśmie okólnem Nr. 550/X. z dn. 23.III 1925 r. w sprawie walki z gruźlicą szerzącą się wśród dzieci i młodzieży, Ministerstwo Pracy i Opiek Społecznej na pierwszem miejscu w ogólnym planie zwalczania gruźlicy postawiło organizację poradni przeciwgruźliczych. Koszty organizacyjne jednej poradni, jak wskazuje doświadczenie, wahają się od 1.400 do 4.000 zł., zależnie od miejscowości i warunków *).

Dążąc do możliwie szybkiego zorganizowania jaknajwiększej liczby poradni, Ministerstwo skłonne jest udzielać pomocy na ich organizację przez pokrycie części kosztów organizacyjnych, nie wyżej jednak $^1/_3$ rzeczywistych kosztów i w ramach powyżej zaznaczonych.

W myśl powyższego Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zwraca się do Panów Wojewodów o zbadanie warunków i możliwości zorganizowania poradni przeciwgruźliczych dla dzieci i młodzieży na powierzonym im terenie, oraz pobudzenie w tym kierunku inicjatywy czynników samorządowych i społecznych.

Otrzymane wnioski winny być kierowane do Ministerstwa wraz

---

*) W wielkich miastach i ośrodkach przemysłowych koszty będą znacznie większe i te poradnie muszą być traktowane oddzielnie.

z opinją zawierającą dane, wskazane w piśmie okólnem Nr. 185/O. II. z dn. 29.I r. b.

Byłoby bardzo pożądanem, aby lokal poradni przeciwgruźliczej, o ile godziny jej otwarcia i warunki lokalu na to pozwolą, mógł być wykorzystany na potrzeby stacji opieki nad dzieckiem i matką, poradni przeciwgruźliczej, przeciwkilowej i t. d., stanowiąc tem samem ośrodek, obejmujący całokształt otwartej akcji opiekuńczej nad matką i dzieckiem. W razie takiego rozszerzenia akcji mogą być odpowiednio zwiększone subsydja na koszty organizacyjne poradni.

Ministerstwo oczekuje sprawozdań z podjętej akcji do dn. 1 czerwca r. b., poczem po otrzymaniu zaopinjowanych wniosków, ustali w ramach rozporządzalnego budżetu kolejność subwencjonowania poradni, o czem zainteresowane Urzędy Wojewódzkie zostaną oddzielnie zawiadomione.

Za ministra:
(—) *J. Jankiewicz.*
Podsekretarz Stanu.

W SPRAWIE POPIERANIA BURS I INTERNATÓW PRZY SZKOŁACH RZEMIEŚLNICZO-PZEMYSŁOWYCH.

Pismo okólne do Panów Wojewodów, Pana Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

(Nr. 4128/O. II. z dn. 14. VIII. 26)

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, idąc w kierunku reorganizacji zakładów opiekuńczo-wychowaczych w myśl planu, zakreślonego w piśmie okólnem Nr. 918/X z dn. 20.III 1925 r., weszło w porozumienie z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie roztoczenia specjalnej opieki nad bursami i internatami przy szkołach zawodowych rzemieślniczo - przemysłowych (państwowych i prywatnych) oraz bursami terminatorskiemi. Rozwój burs tego typu umożliwi zakładom opiekuńczym kształcenie nadającej się do tego młodzieży w odpowiednich szkołach zawodowych lub umieszczanie jej w warsztatach rzemieślniczo - przemysłowych w charakterze terminatorów (praktykantów) przy równoczesnem obowiązkowem posyłaniu ich na kursy dokształcające.

Na skutek powyższego porozumienia Ministerstwo w miarę posiadanych środków przychodzić będzie z pomocą na zorganizowanie sieci burs i internatów we wszystkich tych miejscowościach, gdzie już istnieją szkoły zawodowe omawianego typu, oraz organizację burs ró-

wnocześnie z organizacją nowych szkół. Pomoc udzielana będzie również i na rozszerzanie już istniejących burs i ich prowadzenie.

Pod względem organizacyjnym uznano za pożądane, aby bursy dla uczniów szkół zawodowych prowadzone były nie przez zarządy szkół, a przez organizacje niezależne od dyrekcji szkół.

Bursy dla uczniów szkół rzemieślniczo - przemysłowych będą podlegały nadzorowi Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej i jego organów, wizytacje będą odbywane zarówno przez organy podległe Panu Wojewodzie (P. Komisarzowi), jak i organy Ministerstwa Wyznań Rel. i Oświecenia Publ.

Zaznacza się, że Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej będzie wydatniej przychodzić z pomocą na organizację burs na tych terenach, gdzie bursy nie mogą korzystać z funduszu specjalnego (stosownie do art. 120 o podatku przemysłowym).

Komunikując powyższe, Ministerstwo zwraca się do Panów Wojewodów (Pana Komisarza Rządu na m. st. Warszawę) o szczególniejsze zainteresowanie się rozwojem burs omawianych typów, pobudzając jednocześnie inicjatywę czynników samorządowych w kierunku organizacji burs.

Za Ministra:
(—) *Paciorkowski.*
w/z Dyrektor Departamentu.

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITĘJ Z DN. 22 KWIETNIA 1927 ROKU O NADZORZE I KONTROLI NAD DZIAŁALNOŚCIĄ INSTYTUCYJ OPIEKUŃCZYCH.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 40, poz. 354).

Na podstawie art. 44 ust. 6. Konstytucji i ustawy z dn. 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P., Nr. 78, poz. 443) postanawiam, co następuje:

Art. 1. Nadzorowi i kontroli według przepisów rozporządzenia niniejszego podlegają stowarzyszenia i związki, oraz instytucje i zakłady, których cele należą do zakresu opieki społecznej w myśl art. 2 ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. R. P. Nr. 92, poz. 726), niezależnie od formy, w jakiej powstały i niezależnie od nazwy, z wyjątkiem związków publiczno-prawnych i wyznaniowych.

Art. 2. Władzami nadzoru, powołanemi do działania w myśl postanowień rozporządzenia niniejszego są: w pierwszej instancji — sta-

rostowie, ponadto na obszarze b. zaboru rosyjskiego komisarze rządu, b. zaboru austrjackiego magistraty miast o własnym statucie, wreszcie b. zaboru pruskiego prezydenci miast wydzielonych z powiatów, w drugiej instancji — wojewodowie.

Do wykonywania nadzoru w myśl przepisów rozporządzenia niniejszego nad zakładami opiekuńczemi związków samorządowych, powołane są właściwe władze nadzorcze tych związków.

O ile chodzi o miasto stołeczne Warszawę, nadzór ten wykonywa Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 3. Stowarzyszenia i związki oraz instytucje i zakłady, podlegające przepisom rozporządzenia niniejszego, obowiązane są przesyłać w myśl art. 2 właściwej władzy nadzorczej sprawozdania z działalności swej za każdy rok ubiegły.

Minister Pracy i Opieki Społecznej wyda w drodze rozporządzenia przepisy, dotyczące rachunkowości stowarzyszeń i związków, instytucyj i zakładów, wskazanych w ustępie pierwszym oraz warunków, jakim odpowiadać winny ich roczne sprawozdania.

Art. 4. Władzom nadzorczym (art. 2) służy prawo żądania wszelkich wyjaśnień i dokumentów, dotyczących działalności stowarzyszeń, związków, instytucyj i zakładów opiekuńczych oraz przeprowadzanie rewizyj ich działalności.

Art. 5. Zakłady opiekuńcze powinny posiadać regulaminy, określające przedewszystkiem: przeznaczenie zakładu, maksymalną ilość miejsc w zakładzie, warunki przyjmowania i usuwania pensjonarzy oraz ogólny rozkład dnia zakładowego.

Jeżeli zakład przewiduje możność pobierania opłat od pensjonarjuszy lub jeżeli czerpie lub zamierza czerpać na utrzymanie zakładu z zysków osiąganych z pracy pensjonarjuszy, powinien w regulaminie przewidzieć wysokość tych opłat oraz określić warunki pracy pensjonarjuszy.

Regulaminy zakładów powinny odpowiadać przepisom, które wyda Minister Pracy i Opieki Społecznej w drodze rozporządzenia.

Art. 6. Zakłady opiekuńcze obowiązane są prowadzić wykaz pensjonarjuszy.

Art. 7. Każdy zakład opiekuńczy obowiązany jest posiadać stałego kierownika, odpowiedzialnego za prowadzenie zakładu.

Kwalifikacje dla kierowników poszczególnych kategoryj zakładów opiekuńczych określi rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 8. Władzom nadzorczym przysługuje prawo dokonywania inspekcyj zakładów opiekuńczych.

Kierownictwo zakładu ma obowiązek dopuszczania urzędników inspekcji do wizytowania pomieszczeń zakładu.

Art. 9. Działalność stowarzyszeń, związków, instytucyj i zakładów podlega kontroli władz nadzorczych jedynie pod względem zgodności z obowiązującemi przepisami.

Art. 10. Od zarządzeń władz nadzorczych, wydanych na podstawie przepisów rozporządzenia niniejszego, służy prawo odwołania.

Odwołanie wstrzymuje wykonanie zarządzenia, z wyjątkiem zarządzeń w zakresie sanitarno-higjenicznych warunków zakładu.

Art. 11. W wypadkach niestosowania się przez stowarzyszenia, związki instytucje lub zakłady podlegające rozporządzeniu niniejszemu, do postanowień tego rozporządzenia lub rozporządzeń na jego podstawie wydanych, oraz zarządzeń władz nadzorczych, tym ostatnim służy:

1) prawo upomnienia na piśmie zarządu stowarzyszenia lub związku albo kierownictwa instytucji lub zakładu,

2) w razie bezskutecznych kilkakrotnych upomnień prawo zażądania usunięcia kierownika zakładu,

3) w razie szczególnie poważnych lub powtarzających się wykroczeń prawo wprowadzenia przymusowego zarządu stowarzyszenia, związku, instytucji lub zakładu na czas niezbędny dla usunięcia wadliwości.

Art. 12. Wprowadzenie przymusowego zarządu w myśl punktu 3) artykułu 11 zarządza Minister Pracy i Opieki Społecznej.

Jeżeli do wykonywania przymusowego zarządu zostanie powołany związek samorządowy, nie może on uchylić się od obowiązku przyjęcia zarządu.

Art. 13. Minister Pracy i Opieki Społecznej może w drodze rozporządzenia nadawać poszczególnym stowarzyszeniom, związkom, instytucjom i zakładom prawo żądania, narówni z związkami samorządowemi, zwrotu wydatków, poniesionych na sprawowanie opieki, od związków samorządowych, zobowiązanych do wykonywania opieki trwałej i w granicach tych zabowiązań — jak również od innych osób prawnych, oraz od osób fizycznych, obowiązanych do wykonywania opieki.

Art. 14. Rozporządzenie niniejsze nie narusza ustawowych kompetencyj innych władz naczelnych.

Art. 15. Wykonanie rozporządzenia niniejszego powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 16. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w miesiąc po ogłoszeniu i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego.

Prezydent Rzeczypospolitej: (—) *I. Mościcki*

Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojskowych: (—) *J. Piłsudski*
Minister: —) *K. Bartel*
Minister Spraw Wewnętrznych: (—) *Sławoj Składkowski*
Minister Spraw Zagranicznych: (—) *August Zaleski*
Minister Skarbu: (—) *G. Czechowicz*
Minister Sprawiedliwości: (—) *A. Meysztowicz*
Minister Wyznań Relig. i Oświecenia Publicznego: (—) *Dr. Dobrucki*
Minister Rolnictwa: (—) *K. Niezabytowski*
Minister Przemysłu i Handlu: (—) *E. Kwiatkowski*
Minister Komunikacji: (—) *Romocki*
Minister Robót Publicznych: (—) *Moraczewski*
Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *Dr. Jurkiewicz*
Minister Reform Rolnych: (—) *Witold Staniewicz*
Minister Poczt i Telegrafów: (—) *Bogusław Miedziński*

PORADNIA PRZECIWGRUŹLICZA DLA DZIECI I MŁODZIEŻY.

Pismo okólne do wszystkich Panów Wojewodów i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

(Nr. 3310/O. II. z dn. 18. VII. 27)

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zwraca się do Panów Wojewodów i Pana Komisarza Rządu na m. st. Warszawę o usilne dążenie do pokrycia całego terenu Rzeczypospolitej siecią poradni przeciwgruźliczych dla dzieci i młodzieży przy jednoczesnem wykorzystaniu wszelkich możliwości tworzenia i innych zakładów, mających na celu opiekę i zapobieganie gruźlicy. Należy pobudzić inicjatywę zarówno samorządów, jak i instytucyj społecznych w myśl okólnków z dn. 23.III 1925 r. Nr. 550/X i 11. III. 1926 r. Nr. 1170/O. II. Na przyszłość przy zwracaniu się do Ministerstwa z prośbą o subwencję będzie wymagane spełnienie warunków, które mogą zapewnić prawidłowe funkcjonowanie poradni, a mianowicie:

1-o. Utrzymanie poradni winno być zapewnione przez samorząd, kasy chorych, organizacje społeczne i t. d.

2-o. Poradnia winna być przystosowana do rozwinięcia działalności opiekuńczej i leczniczej wśród dzieci i młodzieży.

3-o. Winna być zaopatrzona w wystarczające środki do badania, rozpoznawania i leczenia gruźlicy, (własna pracownia mikroskopowa, albo zapewniona stała współpraca odpowiednio urządzonej pracowni szpitalnej lub innej), lampy kwarcowe i t. p.

4-o. Kierownikiem poradni musi być lekarz, wykwalifikowany w walce społecznej z gruźlicą.

5-o. Lekarz powinien mieć wykwalifikowaną pomoc higjenistki-wywiadowczyni przeciwgruźliczej. Tylko spełnienie powyższych warunków pozwoli uzyskać subsydjum Ministerstwa na organizację poradni. Przy przesyłaniu podań o subwencję zechcą Urzędy Wojewódzkie i Komisarjat Rządu na m. st. Warszawę dołączać swoją opinję według schematu. Dokładne wypełnienie schematu nie wyklucza, a nawet czyni pożądanem dołączenie przez wyżej wymienione urzędy wszystkich innych informacyj, jakie będą uważały za potrzebne, celem dania dokładnego obrazu projektowanej placówki przeciwgruźliczej i przewidywanej jej działalności.

Minister:
(—) *Dr. St. Jurkiewicz.*

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ Z DNIA 10 PAŹDZIERNIKA 1927 R. O KWALIFIKACJACH KIEROWNIKÓW ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 100, poz. 866).

Na podstawie art. 15 oraz ust. drugiego art. 7 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P., Nr. 40, poz. 354) zarządzam, co następuje:

§ 1. Kierownikiem (czką) zakładu opiekuńczego, który podlega nadzorowi i kontroli w myśl art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P., Nr. 40, poz. 354), może być osoba, mająca ukończonych lat 25 i mogąca się wykazać co najmniej dwuletnią pracą społeczną w dziedzinie opieki społecznej, bądź też dwuletnią pracą w charakterze wychowawcy(czyni) lub higjenisty(stki) w zakładzie opiekuńczym.

Władza nadzorcza II-ej instancji może w drodze wyjątku zezwolić na powołanie na kierownika(czkę) zakładu osobę, która ukończyła lat 21.

§ 2. Kierownikiem(czką) zakładu nie może być osoba:

1) pozbawiona z mocy orzeczenia sądowego władzy ojcowskiej względnie rodzicielskiej;

2) ograniczona w korzystaniu z praw na mocy prawomocnego wyroku sądowego;

3) skazana prawomocnym wyrokiem sądowym za przestępstwo przeciw moralności publicznej;

4) znajdująca się pod śledztwem sądowem za przestępstwo, wymienione w punkcie 3, względnie mogące pociągnąć za sobą utratę praw, aż do czasu ukończenia śledztwa;

5) chora, której choroba może grozić otoczeniu zarażeniem lub też na otoczenie ujemnie oddziaływać.

§ 3. Kierownik(czka) zakładu opiekuńczego powinien posiadać ogólne wykształcenie conajmniej w zakresie siedmiu klas szkoły powszechnej i fachowe, w zależności od typu kierowanego przezeń zakładu.

W szczególności kierownik(czka) zakładu:

a) dla niemowląt powinien posiadać wykształcenie lekarskie, o ile w składzie personelu nie jest przewidziany lekarz zakładowy;

b) dla dzieci w wieku przedszkolnym powinien posiadać wykształcenie seminaryjne dla wychowawców przedszkolnych;

c) dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym powinien posiadać wykształcenie ogólne w zakresie najwyższego typu szkoły, do jakiej uczęszczają wychowankowie zakładu, oraz fachowe dla wychowawców internatowych (względnie seminaryjne nauczycielskie);

d) dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym powinien posiadać ogólne wykształcenie, określone w punkcie c), przyczem w składzie personelu powinni znajdować się specjaliści, których kwalifikacje określa punkt b);

e) dla dzieci niedorozwiniętych, trudnych do prowadzenia, zaniedbanych, głuchoniemych i niewidomych powinien posiadać wykształcenie pedagogiczne specjalne;

f) dla dorosłych, którzy skutkiem uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia utracili zdolność do porzedniej swej pracy zarobkowej, powinien posiadać znajomość specjalnej pedagogiki zawodowej dla kalek, o ile w składzie personelu zakładu nie jest przewidziany specjalny instruktor wykwalifikowany;

g) dla nieuleczalnie chorych lub upośledzonych umysłowo i potrzebujących opieki lekarskiej lub pielęgniarskiej powinien posiadać wykształcenie lekarskie, o ile w składzie personelu nie jest przewidziany lekarz zakładowy.

§ 4. Stowarzyszenia, związki, instytucje oraz osoby fizyczne, prowadzące zakłady opiekuńcze, są obowiązane dane, dotyczące kwalifikacyj kierowników zakładów podawać do wiadomości bezpośredniej władzy nadzorczej, która, o ile nie jest zarazem władzą nadzorczą ostatniej instancji, przesyła je ze swoją opinją do władzy nadzorczej II instancji.

§ 5. W braku kierownika o odpowiednich kwalifikacjach może za-

kładem kierować w charakterze pełniącego obowiązki kierownika osoba z niższemi kwalifikacjami, nie dłużej jednak, niż w ciągu 5 lat od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

§ 6. Osoby, pozostające na stanowiskach kierowników zakładów opiekuńczych w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, o ile nie posiadają wymaganych kwalifikacyj, mogą w drodze wyjątku pełnić obowiązki kierowników po okresie przejściowym (§ 5) pod warunkiem, że w okresie przejściowym ukończą kursy dokształcające dla wychowawców internatowych.

§ 7. Niewykonanie niniejszego rozporządzenia przez stowarzyszenia i związki oraz instytucje i zakłady pociągnie za sobą zastosowanie art. 11 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P., Nr. 40, poz. 354):

§ 8. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1928 r. i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego.

Minister Pracy i Opieki Społecznej:
(—) *Dr. Jurkiewicz.*

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ Z DNIA 12 PAŹDZIERNIKA 1927 R. O REGULAMINACH ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 100, poz. 867).

Na podstawie art. 15 oraz ustępu trzeciego art. 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P., Nr. 40, poz. 354) zarządzam co następuje: § 1. Każdy istniejący w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia zakład opiekuńczy, który podlega nadzorowi i kontroli w myśl art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P., Nr. 40, poz. 354), winien w terminie trzymiesięcznym złożyć władzy nadzorczej I-ej instancji regulamin odpowiadający postanowieniom niniejszego rozporządzenia oraz odpis statutu instytucji, do której zakład należy. Każdy nowopowstający zakład winien przed otwarciem złożyć władzy nadzorczej I-ej instancji swój regulamin oraz odpis statutu instytucji, do której zakład należy.

O ile w ciągu miesiąca, licząc od dnia złożenia regulaminu, władza, powołana do jego zatwierdzenia, nie powiadomi zakładu o swej decyzji,

zakład może być otwarty, przyczem aż do decyzji tejże władzy obowiązuje regulamin w tem brzmieniu, w jakiem złożono go do zatwierdzenia.

§ 2. Władza nadzorcza I-ej instancji przesyła złożony regulamin zakładu opiekuńczego władzy nadzorczej II-ej instancji do zatwierdzenia, załączając przytem swoją opinję oraz odpis statutu instytucji, do której zakład należy.

Regulamin zatwierdza bezpośrednia władza nadzorcza w tych wypadkach, w których ta władza jest jednocześnie władzą nadzorczą ostatniej instancji.

§ 3. Regulamin zakładu opiekuńczego winien zawierać przepisy, dotyczące:

1) kategorji osób, dla których zakład jest przeznaczony,

2) zadań zakładu i rodzaju udzielanej opieki z wyszczególnieniem dostarczanych środków,

3) maksymalnej ilości miejsc w zakładzie z zaznaczeniem minimalnej przestrzeni na jednego pensjonarjusza,

4) warunków oraz sposobu przyjmowania pensjonarjuszy ze wskazaniem wysokości opłaty, o ile jest pobierana,

5) warunków oraz sposobu zwalniania z zakładu,

6) wypadków, w których dopuszczalne jest usunięcie pensjonarjusza, sposobu usunięcia, oraz ustalenia zaopatrzenia na wypadek usunięcia ze wskazaniem sposobu dalszej opieki,

7) władz zakładu oraz ich praw i obowiązków,

8) etatów pracowników, należących do personelu zakładowego, z podaniem funkcyj, praw i obowiązków, wzajemnego ustosunkowania pracowników oraz zależności od władz zakładu,

9) przestrzegania higjeny zakładowej i osobistej,

10) ogólnych praw i obowiązków wszystkich pensjonarjuszy zakładu, w szczególności zaś w zakresie zachowania się w zakładzie i poza nim, oraz utrzymywaniu porządku,

11) szczególnych obowiązków pensjonarzy, wynikających z podziału pensjonarjuszy na kategorje w zależności od wieku, stanu zdrowia, siły fizycznej, posiadanych wiadomości oraz rodzaju udzielanej opieki,

12) organizacji wewnętrznej zakładu dla celów porządkowych i wychowawczych,

13) ogólnego rozkładu dnia powszedniego i świątecznego ze wskazaniem maksymalnej liczby godzin pracy warsztatowej w ciągu dnia,

14) konsekwencyj, wynikających z niestosowania się do przepisów regulaminu,

15) zakazu stosowania względem pensjonarjuszy za przewinienia kar

cielesnych bądź też represyj polegających na pozbawieniu przepisanego posiłku, snu, dobrego powietrza, światła i ciepła.

§ 4. O ile zakład czerpie zyski z pracy pensjonarjuszy, regulamin powinien określać warunki pracy, stawki płacy, sposoby wypłaty, oraz określać, w jakiej mierze pensjonarjusze mają prawo swobodnie rozporządzać swemi zarobkami.

§ 5. Przepisy regulaminu nie mogą być sprzeczne z przepisami prawa oraz ze statutem stowarzyszenia lub instytucji, do której zakład należy.

§ 6. Władze zakładu mają prawo wydawać przepisy, dotyczące poszczególnych przejawów życia zakładowego, które jednak nie mogą przekraczać ram regulaminu ogólnego ani pozostawać z nim w sprzeczności.

§ 7. Przepisy regulaminu dotyczące kwestyj, zawartych w punktach 9—14 § 3 i § 4 niniejszego rozporządzenia winny być obowiązkowo wywieszane w pomieszczeniach zakładowych na miejscach widocznych dla wiadomości ogółu pensjonarjuszy.

§ 8. Niewykonanie niniejszego rozporządzenia przez zakłady, instytucje, stowarzyszenia i związki pociągnie za sobą zastosowanie art. 11 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P., Nr. 40, poz. 354).

§ 9. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1928 r. i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *Dr. Jurkiewicz*

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ Z DNIA 23 LISTOPADA 1927 R. O SPRAWOZDANIACH Z DZIAŁALNOŚCI I RACHUNKOWOŚCI INSTYTUCYJ OPIEKUŃCZYCH.

Na podstawie art. 3 i 15 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych Dz. U. R. P., Nr. 40, poz. 354) zarządzam, co następuje:

§ 1. Stowarzyszenia, związki, instytucje i zakłady, które podlegają nadzorowi i kontroli w myśl art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad dzia-

łalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P., Nr. 40, poz. 354), obowiązane są do przedkładania władzy nadzorczej po upływie każdego roku sprawozdań z działalności oraz sprawozdań rachunkowych.

Rok sprawozdawczy liczy się od 1 kwietnia do 31 marca. Roczne sprawozdania z działalności wraz ze sprawozdaniami rachunkowemi przedkładane być mają najpóźniej w 3 miesiące po upływie roku sprawozdawczego.

Stowarzyszenia, instytucje i związki, które posiadają dwa lub kilka zakładów, przedkładają niezależnie od sprawozdań, złożonych przez te zakłady, ogólne sprawozdania tym władzom nadzorczym, na terenie których znajduje się siedziba zarządu stowarzyszenia, związku lub instytucji.

Sprawozdania rachunkowe przed złożeniem ich władzy nadorczej winny być sprawdzone przez organa rewizyjne danej instytucji. Sprawozdania powinny być zaopatrzone podpisami osób do podpisywania upoważnionych.

§ 2. Sprawozdanie z działalności powinno określić przeznaczenie i charakter zakładu, wymienić osoby stojące na czele i kierujące zakładem, wykazać ilość personelu administracyjnego, wychowawczego, nauczycielskiego, instruktorskiego i pielęgniarskiego, opisać całoroczną pracę, podając ilość osób korzystających z opieki (z podziałem na dorosłych i dzieci, mężczyzn i kobiety oraz ze wskazaniem ilości osób utrzymywanych kosztem Państwa), dane dotyczące ruchu tych osób w ciągu roku i stanu zdrowotnego, iloczynu osób i dni utrzymania (osobodni), przeciętny wydatek na utrzymanie jednej osoby (wyżywienie, odzież, leczenie, wychowanie, ogólne koszta administracyjne i t. p.) oraz całkowitą sumę kosztów utrzymania osób, pozostających na utrzymaniu osób, pozostających na utrzymaniu Panstwa.

W zakładach, roztaczających opiekę nad dziećmi, należy w sprawozdaniu podzielić dzieci podług płci i wieku (do lat 3, od 4 do 14 lat, i powyżej 14 lat), podług wyznania, narodowości, pobieranej nauki. Również należy wskazać, jaki system wychowania jest stosowany.

§ 3. Wszystkie wskazane w § 1 stowarzyszenia, związki, instytucje i zakłady, te ostatnie bez względu na to, czy są zakładami samoistnemi, czy też stanowią część jakiejś instytucji, stowarzyszenia lub związku, muszą prowadzić według załączonych do rozporządzenia niniejszego wzorów następujące książki:

księgę kasową,
dziennik systemu amerykańskiego,
książkę magazynową,
książkę inwentarzową.

§ 4. Księga kasowa (załącznik Nr. 1) musi zawierać zapisy wszystkich wpływów i wydatków, umieszczone w chronologicznym porządku. Każda pozycja dochodu i rozchodu musi być usprawiedliwiona dowodem.

Dziennik systemu amerykańskiego (załącznik Nr. 2) musi być odzwierciadleniem obrotu i dlatego może posiadać odpowiednią do działalności danej instytucji lub zakładu ilość rachunków (kont), jednak wszystkie zakłady i instytucje muszą prowadzić w dzienniku następujące rachunki (konta):

kasy,
administracji,
żywienia,
bielizny, odzieży, obuwia,
opału i światła,
najmu lokali,
remontu i utrzymania porządku,
prania, kąpieli,
nauki i przyborów szkolnych,
lekarstwa i szpitali,
dochodów i kosztów utrzymania własnych nieruchomości i majątków,
procentów hipotecznych,
„ od papierów wartościowych,
dochodów i wydatków wypływających z zapisów i legatów,
składek członkowskich,
ofiar,
zasiłków od instytucyj prywatnych i komunalnych,
zasiłków od Państwa na cele ogólne,
zasiłków od Państwa na cele specjalne,
podatków,
różnych dochodów,
wpływów za pracę wychowanków i pensjonarjuszy,
płac wychowankom i pensjonarjuszom za wykonywaną pracę.

Książka magazynowa (załącznik Nr. 3 lub 3a) powinna posiadać oddzielne pozycje materjałów i artykułów, zapisanych w chronologicznym porządku: przychodu względnie rozchodu z podaniem daty, ilości oraz źródła przychodu względnie celu przeznaczenia.

Książka inwentarzowa (załącznik Nr. 4) powinna zawierać spis numerowany wszystkich ruchomości z podaniem daty, źródła i ceny nabycia.

§ 5. W końcu roku sprawozdawczego prowadzone książki powinny być zamknięte.

Prowadzenie książek, o których mowa w §§ 3 i 4 niniejszego rozporządzenia, nie wyklucza prowadzenia ponadto przez zakłady, stowarzyszenia, związki i instytucje rachunkowości według dowolnego systemu i w zależności od potrzeb i przepisów.

§ 6. Roczne sprawozdanie rachunkowe składa się z:

1) Rachunku dochodów i wydatków (§ 7).

2) Preliminarza dochodów i wydatków na rok następny (§ 9).

3) Bilansu, o ile dany zakład, stowarzyszenie, instytucja lub związek są w myśl prawa obowiązane do prowadzenia ksiąg handlowych, lub też o ile władza nadzorcza tego zażąda.

§ 7) Rachunek dochodów i wydatków powinien zawierać następujące pozycje:

W dochodach.

1) Składki członkowskie.
2) Ofiary.
3) Dochody z własnych nieruchomości lub majątków.
4) Procenty hipoteczne.
5) „ od papierów wartościowych.
6) Zasiłki od instytucyj i osób prywatnych.
7) Zasiłki od instytucyj komunalnych.
8) Zasiłki od Państwa na cele ogólne.
9) Zasiłki od Państwa na cele specjalne.
10) Wpływy na cele specjalne.
11) Wpływy za pracę wykonaną przez wychowanków lub pensjonarjuszy.
12) Różne dochody.

W wydatkach.

1) Administracja.
2) Żywienie.
3) Bielizna, odzież i obuwie (zakup, naprawa).
4) Opał i światło.
5) Najem lokalu.
6) Remont i utrzymanie porządku.
7) Pranie.
8) Kąpiel.

9) Nauka i pomoce szkolne.
10) Lekarstwa i szpital.
11) Koszty utrzymania własnych nieruchomości lub majątków.
12) Procenty hipoteczne.
13) Podatki.
14) Wypłaty z tytułu zapisów.
15) Wydatki z zasiłków otrzymywanych od Państwa na cele specjalne.
16) Wypłaty zarobków wychowankom lub pensjonarjuszom.
17) Inne wydatki.

§ 8. O ile dany zakład nie nadsyła bilansu winien nadesłać przy rachunku dochodów i wydatków szczegółowe wykazy:

1) salda kasowego,
2) lokat i rachunków w bankach,
3) funduszów specjalnych,
4) lokat i długów hipotecznych,
5) nieruchomości (z podaniem wartości),
6) dłużników i wierzycieli,
7) papierów procentowych,
8) remanentu magazynu.

§ 9. Preliminarz na rok następny powinien być szczegółowo opracowany, umotywowany i zawierać w dochodzie przewidywane wpływy ze wskazaniem źródła i podstawy obliczenia, a w rozchodzie wszystkie pozycje przewidywanych wydatków również z podaniem podstawy obliczenia.

Preliminarz w swym układzie powinien dzielić się na tyle pozycyj, ile pozycyj zawiera rachunek dochodów i wydatków.

§ 10. Bezpośrednia władza nadzorcza (§ 1) po rozpatrzeniu nadesłanych sprawozdań z działalności i sprawozdań rachunkowych komunikuje swoje uwagi odnośnemu zakładowi, instytucji, stowarzyszeniu, lub związkowi z zaleceniem usunięcia zauważonych niedokładności, następnie — o ile nie jest zarazem władzą nadzorczą ostatniej instancji — przesyła nadesłane sprawozdania władzy nadzorczej II-ej instancji, załączając swoją opinję oraz informując o wydanych zarządzeniach.

§ 11. Władze nadzorcze II-ej instancji oraz bezpośrednie władze nadzorcze, o ile są zarazem władzami nadzorczemi ostatniej instancji przedkładać będą na podstawie zebranego materjału sprawozdawczego ogólne sprawozdania wraz z uwagami i wnioskami Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

§ 12. Stowarzyszenia, związki, instytucje i zakłady obowiązane są przedkładać władzom nadzorczym na każde ich żądanie dowody rachunkowo-kasowe.

§ 13. Niewykonanie niniejszego rozporządzenia przez zakłady, instytucje, stowarzyszenia i związki pociągnie za sobą zastosowanie art. 11 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22 kwietnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 40, poz. 354).

§ 14. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 kwietnia 1928 r. i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *Dr. Jurkiewicz*

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ Z DN. 16 STYCZNIA 1928 R. O BUDOWIE I UTRZYMANIU WOJEWÓDZKICH ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZO - WYCHOWAWCZYCH.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 8, poz. 56).

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78, poz. 443) postanawiam co następuje:

Art. 1. Z dóbr państwowych, w szczególności zaś z dóbr, przeznaczonych na cele reformy rolnej, wyłączone zostają w każdym województwie na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z właściwymi ministrami objekty potrzebne pod budowę i rozszerzenie wojewódzkich zakładów opiekuńczo-wychowawczych (ogólnych i specjalnych). Wartość wyłącznych objektów w każdym wypadku nie może przekraczać zł. 100.000. Wyłączone objekty zostają przekazane bezpłatnie na własność właściwych samorządów wojewódzkich, z wyjątkiem tych objektów, które przeszły lub przejdą na własność Skarbu Państwa na podstawie ustawy z dnia 28 grudnia 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej (Dz. U. R. P. z 1926 r. Nr. 1, poz. 1), które to objekty zostaną przekazane właściwym samorządom wojewódzkim na powyższe cele za cenę nabycia z doliczeniem kosztów administracyjnych, a w szczególności pomiarowych. Objekty te nie mogą być wykorzystywane na inne cele, niż przewiduje niniejsze rozporządzenie.

Art. 2. Ilość wojewódzkich zakładów opiekuńczo-wychowawczych, kolejność i termin rozpoczęcia ich budowy w poszczególnych województwach ustanawia Minister Pracy i Opieki Społecznej po zasięgnięciu opinji organów wykonawczych samorządu wojewódzkiego.

Decyzje w zakresie spraw powyższych do czasu utworzenia samorządu wojewódzkiego wydaje Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Przekazanie objektów przeznaczonych na zakłady następuje w terminie ustalonym dla przystąpienia do budowy, względnie uruchomienia zakładu.

Art. 3. Projekty i kosztorysy budowy wojewódzkiego zakładu opiekuńczo-wychowawczego wymagają obok zachowania ogólnych przepisów budowlanych zatwierdzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 4. Do wojewódzkich zakładów opiekuńczo-wychowawczych przyjmowane są dzieci w wieku do lat czternastu włącznie, potrzebujące opieki społecznej. W wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, mogą być przyjmowane dzieci w wieku ponad lat czternaście. Pierwszeństwo w przyjmowaniu do zakładu przysługuje:

1) sierotom po poległych i zmarłych, których śmierć pozostaje w związku przyczynowym z wykonaniem ich służbowych obowiązków wobec Państwa i związków komunalnych danego województwa;

2) sierotom po osobach, które położyły szczególne zasługi w pracy państwowej, samorządowej i społecznej.

O przyjęciu do zakładów dzieci wymienionych w punktach 1 i 2 decyduje organ wykonawczy samorządu wojewódzkiego.

Z zastrzeżeniem zawartem w ustępie pierwszym do zakładów będą przyjmowane przed innemi dzieci umieszczone w nich przez gminy tego województwa, którego związek komunalny zakład utrzymuje, względnie tych powiatów, które należą do związku celowego, utrzymującego zakład. W wypadku miejsc wolnych do wojewódzkich zakładów opiekuńczo-wychowawczych przyjmowane są inne dzieci za opłatą ponoszoną przez osoby, które do tego się zobowiążą.

Dzieci umieszczone w wojewódzkich zakładach opiekuńczo-wychowawczych pokrywają wojewódzkie związki komunalne, a do czasu przejęcia przez nie tych zakładów, związki celowe (art. 9). Fundusze na ten cel tworzą się:

a) z opłat, pobieranych za korzystanie z zakładów;
b) z dochodów z majątku, przeznaczonego specjalnie na użytek zakładu;
c) z dotacyj, zapomóg i dobrowolnych ofiar; ,
d) z ogólnych dochodów utrzymującego zakład wojewódzkiego związku komunalnego względnie związku celowego.

Skarb Państwa pokrywa koszty utrzymania dzieci w wojewódzkich zakładach opiekuńczo-wychowawczych w tych wypadkach, gdy do tego jest zobowiązany na podstawie odpowiednich przepisów.

Art. 6. Związki komunalne pokrywają koszty utrzymania dzieci w wojewódzkich zakładach opiekuńczo-wychowawczych zgodnie z prze-

pisami ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. R. P. Nr. 92, poz. 726).

Art. 7. Ustanowienie zarządów wojewódzkich zakładów opiekuńczo-wychowawczych oraz kontrola ich działalności należy do samorządu wojewódzkiego.

Nadzór nad urządzeniem i prowadzeniem zakładów wykonywa Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 8. Przepisy rozporządzenia niniejszego stosuje się do zakładów wychowawczo-poprawczych, o ile nie pozostają w sprzeczności z obowiązującemi przepisami tych zakładów dotyczącemi.

Art. 9. Do czasu utworzenia samorządu wojewódzkiego, prawa i obowiązki, wynikające z przepisów niniejszego rozporządzenia, wykonywają właściwe związki celowe (dobrowolne lub przymusowe).

Art. 10. Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 11. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa poznańskiego, pomorskiego i śląskiego.

Prezydent Rzeczypospolitej: (—) *I. Mościcki*
Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojskowych: (—) *J. Piłsudski*
Minister: —) *K. Bartel*
Minister Spraw Wewnętrznych: (—) *Sławoj Składkowski*
Minister Spraw Zagranicznych: (—) *August Zaleski*
Minister Skarbu: (—) *G. Czechowicz*
Minister Sprawiedliwości: (—) *A. Meysztowicz*
Minister Wyznań Relig. i Oświecenia Publicznego: (—) *Dr. Dobrucki*
Minister Przemysłu i Handlu: (—) *E. Kwiatkowski*
Minister Rolnictwa: (—) *K. Niezabytowski*
Minister Komunikacji: (—) *Romocki*
Minister Robót Publicznych: (—) *Moraczewski*
Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *Dr. Jurkiewicz*
Minister Reform Rolnych: (—) *Witold Staniewicz*
Minister Poczt i Telegrafów: (—) *Bogusław Miedziński*

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ Z DNIA 22 MARCA 1928 R. W SPAWIE ZMIANY I UZUPEŁNIENIA ROZPORZĄDZENIA PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ Z DNIA 22 KWIETNIA 1927 R. O NADZORZE I KONTROLI NAD DZIAŁALNOŚCIĄ INSTYTUCYJ OPIEKUŃCZYCH.

(Dz. Ust. R. P., Nr. 38, poz. 359.)

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78, poz. 443) postanawiam co następuje:

Art. 1. Ustępy drugi i trzeci art. 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P. Nr. 40, poz. 354) otrzymują następujące brzmienie:

„Na obszarze m. st. Warszawy nadzór ten wykonywa w pierwszej instancji Komisarz Rządu m. st. Warszawy, w drugiej instancji — Minister Pracy i Opieki Społecznej. Minister Pracy i Opieki Społecznej może w drodze rozporządzenia przekazywać uprawnienia pierwszej instancji — starostom grodzkim, a uprawnienia drugiej instancji — Komisarzowi Rządu m. st. Warszawy.

Do wykonywania nadzoru w myśl przepisów rozporządzenia niniejszego nad zakładami opiekuńczemi związków samorządowych powołane są właściwe władze nadzorcze tych związków z tem, że ilekroć nadzór ten, stosownie do obowiązujących przepisów, należy do władzy naczelnej, uprawnienia nadzorcze wykonywać będzie Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych“.

Art. 2. Po art. 13 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych (Dz. U. R. P. Nr. 40, poz. 354) wprowadza się nowy artykuł w następującem brzmieniu:

„Art. 13-a. Przez związki samorządowe w znaczeniu niniejszego rozporządzenia rozumieć należy na obszarze województw pomorskiego i poznańskiego, prócz związków samorządu terytorjalnego również związki wspierania ubogich“.

Art. 3. Wykonanie niniejszego rozporządzenia porucza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 4. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: (—) *I. Mościcki*
Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojskowych: (—) *J. Piłsudski*
Minister: —) *K. Bartel*
Minister Spraw Wewnętrznych: (—) *Sławoj Składkowski*
Minister Spraw Zagranicznych: (—) *August Zaleski*
Minister Skarbu: (—) *G. Czechowicz*
Minister Sprawiedliwości: (—) *A. Meysztowicz*
Minister Wyznań Relig. i Oświecenia Publicznego: (—) *Dr. Dobrucki*
Minister Przemysłu i Handlu: (—) *E. Kwiatkowski*
Minister Rolnictwa: (—) *K. Niezabytowski*
Minister Komunikacji: (—) *Romocki*
Minister Robót Publicznych: (—) *Moraczewski*
Minister Pracy i Opieki Społecznej: (—) *Dr. Jurkiewicz*
Minister Reform Rolnych: (—) *Witold Staniewicz*
Minister Poczt i Telegrafów: (—) *Bogusław Miedziński*

W SPRAWIE REGULAMINU WOJEWÓDZKIEJ KOMISJI DO SPRAW KOLONIJ LETNICH.

Pismo okólne do Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

(Nr. 1295/X z dn. 10 czerwca 1928 r.)

Uzupełniając zarządzenie, wydane okólnikiem Nr. 611/X z dn. 10.III. r. b. poz. 2 w sprawie kolonij letnich, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej za zgodą Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (Departament Służby Zdrowia) zarządza wprowadzenie poniżej wymienionych zmian w Regulaminie Wojewódzkiej Komisji do spraw kolonij letnich:

W art. 3 zamiast „Naczelnik Wydziału Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego, jako przewodniczący, delegat Mnisterstwa Pracy i O. S. jako zastępca przewodniczącego". Naczelnik Wydziału Pracy i Opieki Społecznej, jako przewodniczący, Naczelnik Wydziału Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego, jako zastępca przewodniczącego.

w art. 10 zamiast ...składają takowy Ministerstwu Zdrowia Publicznego... — składają takowy Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej.

Za Ministra
(—) *T. Szubartowicz.*
Dyrektor Departamentu
Opieki Społecznej.

Ogólne wytyczne organizacji poradni przeciwgruźliczych dla dzieci i młodzieży i pracy w nich.

Walka z gruźlicą.

Zwalczanie gruźlicy, opierając się zawsze na ścisłych danych naukowych, musi dążyć do zadośćuczynienia dwom wskazaniom: 1) leczyć chorego, 2) chronić otoczenie chorego od zarażenia się. Śród szerokich warstw ludności dotychczas trwają dawne przesądy, będące w zupełnej sprzeczności z wynikiem co do istoty samej choroby gruźlicy, jej uleczalności, dziedziczności i zaraźliwości. Orzeczenie np. po zbadaniu chorego „gruźlica" dotychczas równa się wyrokowi śmierci. A jednak codzienne spostrzeżenia zarówno jak i ścisłe badania mówią wręcz przeciwnie, mówią one, że gruźlica jest jedną z najbardziej uleczalnych chorób — wyraźnie tę uleczalność gruźlicy stwierdzają badania anatomiczne zwłok ludzi zmarłych wskutek rozmaitych przyczyn i znajdowane prawie u wszystkich zmiany gruźlicze — niewątpliwy dowód, że prawie wszyscy w pewnym okresie swego życia przechodzą zakażenie gruźlicze, z któremi ustrój ludzki nawet w niepomyślnych i szkodliwych dla zdrowia warunkach dał sobie radę i unicestwił zarazek gruźlicy. Jeżeli tak jest przy niezwróceniu uwagi na zakażenie, to o ileż skuteczniej można walczyć z gruźlicą u chorych, u których wykrywszy ją w jej najpierwotniejszym rozwoju, pomożemy naturze przez możliwą poprawę szkodliwych warunków, wśród których żyje chory. A ta pomoc naturalnym siłom ustroju zupełnie nie polega na stosowaniu jakichś nadzwyczajnych leków. Żadne środki specyficzne, o których tak często się słyszy, nie ziściły dotychczas związanych z niemi nadziei, nie mówiąc już o tem, że wiele z nich jest jedynie dokuczliwie i pseudonaukowo reklamowanym wytworem fabrycznym, posiadającym wartość rzeczywistą dla kieszeni wytwórcy, ale żadną dla chorego. Jedynie rzeczywiście ważkie wyniki daje stosowanie takich zabiegów i środków, które poprawiają ogólny stan chorego, wzmacniają jego naturalną odporność i w ten sposób umożliwiają organizmowi zwalczanie zarazka. Zabiegi zaś te i środki są bardzo proste, dostępne dla wszystkich, wymagają jedynie umiejętności wyzyskania okoliczności i stosowania, są to: powietrze, światło, odżywianie. Poza tem lecznictwo chorych na gruźlicę wymaga stosowania bardzo niewielkiej liczby środków aptecznych, używanych przeważnie w celu złagodzenia przykrych i dokuczliwych objawów chorobowych, jak kaszel, poty, brak apetytu i t. p. W leczeniu więc chorego na lepsze wyzyskanie możliwości największego korzystania z powietrza i światła i najumiejętniejszego zużytkowania budżetu w celu poprawy odżywiania — oto będą te ważne

zadania, które będzie miał do spełnienia leczący chorego. Wyraźnie wynika z powyższego waga wżycia się w warunki bytu chorego i jego otoczenia, aby przez umiejętne wykorzystanie dodatnich stron tegoż bytu wyzyskać ich maximum dla poprawy zdrowia chorego, a ochrony zdrowia jego otoczenia. Każdy chory na gruźlicę w większości wypadków jest nietylko nosicielem, ale i roznosicielem zarazka gruźliczego, rozsiewającym go w swojem otoczeniu. Źródłem więc zarażania się gruźlicą będzie w większości przypadków człowiek chory, a najczęściej, ponieważ ta forma gruźlicy jest najczęstsza, człowiek chory na gruźlicę płuc; plwocina, wykasztuszona przez chorego, zawiera niezliczone ilości złośliwych zarazków, a rozpylona w postaci drobniutkich kropelek przy kaszlu (zakażenie kropelkowe), roznoszona wyschnięta wraz z kurzem, staje się najczęstszym źródłem zakażenia. Wraz z poprawą zdrowia zmniejsza się ilość laseczników gruźliczych, zawartych w plwocinach, a tem samem zmniejsza się niebezpieczeństwo chorego dla jego otoczenia. Oto dlaczego w walce z gruźlicą, leczenie chorych na gruźlicę zajmuje jedno z ważnych miejsc i o skutecznej walce z gruźlicą nie może być mowy bez 1) wyszukania wszystkich chorych na gruźlicę, czyli wszystkich ognisk zakażenia, 2) leczenia chorych, 3) unieszkodliwienia ich dla otoczenia. Jak widać z powyższego, pod stawą będzie ujawnienie wszystkich chorych na gruźlicę; to dopiero umożliwia dwa pozostałe momenty: leczenie chorego i ochronę otoczenia przez środki, zapobiegające zarażeniu się od chorego.

Najradykalniejszym środkiem, najużyteczniejszym dla chorego i najlepiej chroniącym otoczenie byłoby umieszczenie każdego chorego, rozsiewającego zarazki w odpowiednim dlań sanatorjum lub szpitalu i przeprowadzenie w jego mieszkaniu odkażenia. Niestety, jest to niewykonalne: żadne państwo nie posiada możności odosobnienia wszystkich niebezpiecznych dla swego otoczenia gruźlików.

Zarówno długotrwałe leczenie zakładowe wielkiej liczby chorych, jak i niezbędne utrzymanie rodzin podczas pobytu ich karmicieli w zakładzie, przewyższają możność finansową społeczeństwa. O powszechnem więc odosobnieniu chorych na gruźlicę nie może być mowy obecnie, a prawdopodobnie jeszcze bardzo długo. Większość chorych musi być leczona w swojem codziennem otoczeniu i muszą być przedsięwzięte środki celem możliwego ochronienia tegoż otoczenia od zarażania się od chorego. Zagadnienie więc zwalczania gruźlicy wskutek wyżej wskazanych właściwości samej choroby i charakteru epidemji gruźliczej, staje się bez porównania bardziej złożonem i trudnem, niż w zwalczaniu wszystkich innych chorób zakaźnych. Główna część działalności leczniczej i prawie całkowita działalność zapobiegawcza musi być przepro-

wadzona na miejscu, w mieszkaniu chorego, przy czynnym współudziale nietylko samego chorego, ale i jego otoczenia. Zarówno chory musi być uświadomiony co do potrzeby zaprowadzenia zmian w swojem życiu codziennem, zmian koniecznych dla odzyskania przezeń zdrowia, jak otoczenie musi być pouczone co do zachowania się, chroniącego je od zarażania się od chorego i wzmacniającego naturalne siły odporne. Zadaniem walczących z gruźlicą jest nietylko pouczyć, ale nauczyć i przyzwyczaić chorego i jego otoczenie do stałego zachowania się stosownie do wskazań obecnej wiedzy o gruźlicy.

Poradnia przeciwgruźlicza.

Instytucją, której zadaniem jest spełnić wszystkie wyżej zakreślone zadania jest poradnia przeciwgruźlicza: należy dążyć do tego, aby przez jej poczekalnie i gabinety lekarskie przeszli wszyscy chorzy, podejrzani o gruźlicę, zagrożeni zarażeniem się, krócej poradnia przeciwgruźlicza musi spełniać rolę niewodu, w którego oczkach zostają zatrzymani wszyscy gruźlicy; dopiero w ten sposób zostanie umożliwione spełnienie pozostałych zadań, tj. leczenia chorego i ochrony jego otoczenia.

Zaopatrzenie poradni.

Aby odpowiedzieć wymaganiom, poradnia musi być odpowiednio urządzona i zaopatrzona w niezbędne przyrządy, instrumenty, środki dezynfekcyjne i t. d., umożliwiające wypełnienie zadań leczniczych i zapobiegawczych. Celem umożliwienia dokładnego rozpoznania, poradnia musi posiadać własną pracownię badawczą, zaopatrzoną w niezbędne odczynniki i mikroskop. W razie niemożności urządzenia własnej pracowni, poradnia musi mieć stałą umowę z odpowiednią pracownią szpitalną, sanatoryjną lub inną, gdzieby mogły być dokonywane konieczne ze względów rozpoznawczych badania. Pożądanem jest zaopatrzenie poradni w aparat Roentgena, w wielu razach niezmiernie uściślający rozpoznanie. Jeżeli poradnia ma pracować owocnie wśród dzieci, konieczną jest instalacja lampy kwarcowej. Środki dezynfekcyjne, tran, spluwaczki muszą się znajdować w rozporządzeniu lekarza poradni, dostarczane potrzebującym po cenie niskiej, a w specjalnych przypadkach nawet bezpłatnie. Lokal poradni musi odpowiadać potrzebom tak, aby oczekiwanie chorych na przyjęcie, udzielanie porad, dokonywanie zabiegów (naświetlania, wstrzykiwania i t. p., praca laboratoryjna) mogło się odbywać swobodnie.

Personel poradni. Lekarz.

Tak zorganizowana poradnia przeciwgruźlicza może się stać terenem pracy wykwalifikowanego personelu lekarsko - pielęgniarskiego. Naczelne miejsce należy się lekarzowi, który winien posiadać przygotowanie kliniczne w dziedzinie gruźlicy i przygotowanie w społecznej walce z gruźlicą. Od tego właśnie szerokiego przygotowania lekarza będą zależały wyniki, któremi będzie się mogła poszczycić przychodnia. Zadaniem lekarza jest nietylko rozpoznanie kliniczne gruźlicy, ale wniknięcie w warunki, w których znajduje się chory, wybranie i nakreślenie drogi postępowania z nim, celem umożliwiena mu powrotu do zdrowia przy jednoczesnem chronieniu otoczenia chorego od zarażania się. Od lekarza zależy umiejętne wyzyskanie personelu pomocniczego i kierowanie nim. Umiejętność dokonywania badań laboratoryjnych, kierownictwo naświetlaniami, stosowanie odmy piersiowej — oto szereg czynności, w których lekarz poradni, szczególnie poradni prowincjonalnej, musi posiadać dostateczne wyćwiczenie. Stąd konieczność przebycia dla większości lekarzy, mających zamiar owocnie pracować w poradni przeciwgruźliczej, kursów uzupełniających, dotyczących metod rozpoznawczych, szczepień ochronnych, stosowanie odmy, techniki prowadzenia poradni i sanatorjów i t. d.

Higjenistka - wywiadowczyni.

Udzielania jednak rad i wskazówek choremu co do postępowania i zapobiegania rozsiewaniu przezeń zarazka nie wydadzą żądanych wyników, jeżeli nie zostaną poparte rozumnem ich przystosowaniem do warunków bytu, w których przebywa chory i jego otoczenie: dopóki nie zostaną rozwiane przesądy, usunięte szkodliwie często na przesądach oparte przyzwyczajenia. Wymaga to wniknięcia bezpośredniego do środowiska chorego, rozpatrzenia się w jego warunkach mieszkaniowych, zarobkowych i pracy, w jego stosunkach rodzinnych. Te czynności mogą być dokonane przez wykwalifikowaną i ze społeczną walką z gruźlicą dobrze oznajmioną higjenistkę. Ona dociera do mieszkania chorego, daje wskazówki i naucza, jak wykonać w warunkach chorego zalecenie lekarskie; pokazuje, jak się ma zachowywać chory i jego otoczenie celem uniknięcia rozszerzania się zarazka gruźliczego, uczy zachowania czystości, rozsiewa przesądy co do obaw przed świeżem powietrzem, skłania rodzinę i otoczenie do poddania się badaniu lekarskiemu w poradni. Higjenistka poradni jest okiem lekarza, powiadamiając go o swoich spostrzeżeniach u chorego, jest jego ręką, wyćwiczającą chorego i jego otoczenie w stosowaniu zabiegów lekar-

skich i higjenicznych. Odwiedziny swe powtarza higjenistka tak często, aż zostanie osiągnięty cel: zyskanie zaufania, dobre wykonywanie zaleceń higjenicznych. Później odwiedziny mogą być rzadsze, ale nigdy rodzina gruźlicza nie może być pozbawiona bezpośredniej opieki poradni.

Praca poradni.

Aby uwypuklić działalność prawidłowo zorganizowanej poradni przeciwgruźliczej, rozpatrzmy na konkretnym przykładzie sposób pracy poradni, a wtedy jasnemi się staną te wyniki, które może dać poradnia zarówno w leczeniu, jak i zapobieganiu gruźlicy. Do poradni zgłosił się ojciec rodziny, kaszlący, osłabiony i t. d. Badanie lekarskie wykazało zajęcie szczytów, badanie mikroskopowe, dokonane w pracowni poradni, wykryło w plwocinie liczne prątki gruźlicze. Chory kwalifikuje się do leczenia sanatoryjnego, ale o umieszczeniu w sanatorjum narazie nie może być mowy wskutek braku miejsc; trzeba czekać kilku tygodni, a może i dłużej. Lekarz udzielił choremu wskazówek co do zachowania się i leczenia. Higjenistka - wywiadowczyni poradni, wysłana do mieszkania chorego stwierdza: mieszkanie jednoizbowe, żona, dziecko. Aby przekonać się, czy rodzina nie jest chora na gruźlicę, higjenistka skierowuje matkę i dziecko do poradni, gdzie dokonane badanie wykazuje, że matka i dziecko nie są chorzy, ale dziecko wątłe, z gruczołami chłonnemi powiększonemi. Dziecko otrzymuje tran i zostaje poddane naświetlaniom lampą kwarcową. W mieszkaniu chorego higjenistka, rozpatrzywszy się w warunkach domowych i pracy chorego poza dokładnem nauczeniem, jak wykonywać zalecenia lekarskie, poucza i pokazuje, jak zapewnić stałą wentylację, rozwiewa obawy przed dopływem świeżego powietrza wobec kaszlącego chorego, czego się tak boi nasz ogół; pokazuje, jak należy prać bieliznę chorego, myć, używane przezeń naczynia; przestrzega przed spaniem razem z chorym, przed całowaniem; uczy chorego, jak ma się zachować podczas kaszlu, aby nie rozpylać plwociny, dostarcza kieszonkowej ew. pokojowej spluwaczki i potrzebnych środków dezynfekcyjnych, ucząc ich zastosowania; wniknąwszy w budżet chorego, stara się nauczyć, jak najlepiej można go wykorzystać w celu poprawienia odżywienia chorego i rodziny. Odpowiednio do inteligencji swych pacjentów i łatwości, z jaką przyswajają sobie podawane wskazówki, higjenistka tak często ponawia swe odwiedziny, dopóki nie osiągnie zupełnego zrozumienia i umiejętności wykonania. Jeżeli chory zostanie wysłany do sanatorjum, obowiązkiem higjenistki jest zatroszczyć się o dokonanie dezynfekcji mieszkania, pościeli chorego i t. d. nie przestając w dalszym ciągu

opiekować się rodziną. I tak dzieje się z każdym pacjentem poradni. Rozumie się, że zależnie od przypadku, od stosunków domowych pacjenta, zadania i lekarza i higjenistki będą inne, nie dadzą się one ująć w żadne schematy. Podstawą skutecznej działalności będzie zdobycie zaufania, umiejętność trafienia do umysłu chorego i jego otoczenia, wpojenie przekonania nietylko w potrzebę, ale i w skuteczność zalecanych środków. Przy tak zorganizowanej pracy w poradni można spodziewać się, że ogniska gruźlicze, pod jej nadzorem będące, zostaną, jeżeli nie zupełnie, to w znacznej mierze unieszkodliwione.

Jak widać z powyższego praca w poradni przeciwgruźliczej jest pracą bardzo poważną, wymagającą prócz fachowego lekarskiego przygotowania od lekarza i pielęgniarskiego od higjenistki jeszcze i odpowiedniego specjalnego wyćwiczenia w działalności przeciwgruźliczej, umiejętności nauczania i postępowania z ludźmi. Poradnia powinna być w możności dostarczania swoim pacjentom po cenach niskich, a w razach koniecznych bezpłatnie, środków dezynfekcyjnych, spluwaczek, tranu, naświetlań kwarcowych i t. d., musi być w stałej łączności z sanatorjami, szpitalami, zakładami leczniczo - wychowawczemi na otwartem powietrzu, aby być w stanie wyszukać dla potrzebujących miejsce w odpowiednim zakładzie, ułatwić mu dostanie się do zakładu i t. d. W ten sposób prowadzona poradnia przeciwgruźlicza, stosując w domu u chorego możliwe środki do odzyskania przezeń zdrowia, ucząc zapobiegania przeciwgruźliczego, spełni to zadanie, do którego jest przeznaczona i prawdziwa higjena zamiast przesądów, rozumna walka ze złem zamiast bezradnego opuszczenia rąk — muszą dać te same wyniki u nas, jakie dały już w innych krajach i wywołały tam prąd, dążący do pokrycia ich gęstą siecią poradni. Rozumie się, jeżeli poradnią nazwiemy zwyczajny pokój ordynacyjny lekarza, w którym bada on chorych i przepisuje im recepty, to taka poradnia nietylko nie spełni swego zadania, ale w wielu razach może się stać szkodliwą, bo nie spełniając nakreślonych zadań poradni, dyskredytuje ją w oczach ludności i, stanowiąc złudzenie, że coś się robi dla zwalczania gruźlicy, usypia czujność społeczną. Jeżeli tu i owdzie dają się słyszeć narzekania na mały pożytek poradni — to winna temu jest niewłaściwa organizacja instytucji, albo niedostateczne wyszkolenie zarówno lekarzy, jak i higjenistek w zasadach społecznej walki z gruźlicą. Wykonywanie pracy w poradni przeciwgruźliczej wymaga wiedzy, instynktu społecznego i umiejętności pracy, umiejętności wyzyskania wszelkich warunków dla pożytku chorego i jednocześnie najlepszego unieszkodliwienia go dla otoczenia.

Poradnia jest najważniejszem ogniwem łańcucha organizacji przeciwgruźliczej.

Rozumie się, że akcja tworzenia poradni przeciwgruźliczych jest jedynie fragmentem walki z gruźlicą, ale jednocześnie pierwszym i najważniejszym ogniwem łańcucha organizacyj przeciwgruźliczych, bez którego o skutecznej walce z gruźlicą nie może być mowy. Jasnem jest, że spółrzędnie z poradniami należy tworzyć i dalsze ogniwa: oddziały szpitalne dla ciężko chorych, sanatorja, szkoły na otwartem powietrzu, kolonje i półkolonje, sanatorja dzienne i t. p. O czemkolwiek jednak pomyślimy, czy to o sanatorjum, czy o szkole na otwartem powietrzu, to zawsze kandydaci do nich muszą przejść przez poradnię, która dokona dokładnego badania i segregacji, podda obserwacji otoczenie chorego, przeprowadzi w razie potrzeby dezynfekcję i t. p. Bez dobrze pracujących i w dostatecznej liczbie poradni nie może być mowy o skutecznej i racjonalnej walce z gruźlicą.

Poradnia przeciwgruźlicza w . . . . . .

1) Kto przystępuje do organizacji poradni lub prowadzi ją. (Samorząd, Towarzystwo Przeciwgruźlicze etc.).

2) Środki utrzymania poradni (projektowane opłaty od chorych, subwencje samorządowe, kasy chorych i t. p. zabezpieczenia subwencji).

3) Lokal projektowanej (istniejącej) poradni (szczegółowy opis lokalu i urządzenia możliwie ze szkicowym planem).

4) Organizacja poradni (pracownia i jej zaopatrzenie — mikroskop, centryfuga i t. p. — w braku własnej pracowni, jaka pracownia będzie wykonywała badania. Lampy kwarcowe, aparat Roentgena. (zamierzona działalność śród dzieci i młodzieży i t. d.).

5) Kto będzie (jest) kierownikiem poradni (Imię i nazwisko lekarza, jego kwalifikacje naukowe. Jego specjalizacja w leczeniu i zwalczaniu gruźlicy). Też same dane o innych lekarzach, pracujących lub mających pracować w poradni. Wynagrodzenie lekarza kierownika. Innych lekarzy. Liczba godzin poświęconych pracy w poradni ew. odwiedzaniu chorych w mieszkaniach lekarza kierownika i innych lekarzy.

6) Kto będzie higjenistką - wywiadowczynią. Imię, nazwisko, kwalifikacje naukowe i jako higjenistki - wywiadowczyni (wykształecnie

ogólne, szkoła pielęgniarska, kursy dokształcające). Wynagrodzenie. Liczba godzin pracy. Toż samo o każdej pracującej w poradni higjenistce.

7) Otwarcie poradni nastąpi:

UWAGI: Tutaj należy podać szczegóły nieuwzględnione w powyższym schemacie, a przedstawiające według Urzędu Wojewódzkiego (Kom. Rządu na m. st. Warszawę) wagę.

RESUMÉ

[illegible] zakres pielęgniarski, kurs [illegible]). [illegible] [illegible] godzin pracy. [illegible] w [illegible] [illegible].

2) [illegible] [illegible]

UWAGI: [illegible] należy podać [illegible] nieuwzględnione w powyższym [illegible], [illegible] według [illegible] Wojewódzkiego [illegible] Warszawy [illegible].

INTRODUCTION.

La protection des enfants et de la jeunesse appartient, sans nul doute, aux principaux problèmes de la politique sociale. Dans la Pologne Renaissante le signal: „Sauvons les enfants" se répand dans un écho de plus en plus sonore, et on comprend de mieux en mieux cette vérité, que la plus grande richesse de la nation c'est l'homme. La prospérité et le bien-être de l'Etat dépendent en grande partie de la santé et de la valeur physique et morale de ses citoyens. Ces deux qualités caractéristiques doivent être protégées dès la première enfance. Si la Pologne doit être puissante, si elle doit remplir sa mission historique et devenir un rempart protecteur de la civilisation occidentale, elle doit auprès de la restitution de son indépendance, placer au premier plan, la reconstruction de l'homme. Le programme de l'éducation nationale s'exprime dans la juste opinion d'André Śniadecki qui dit: „qu'il faut faire l'homme heureux et apte à l'execution de ses devoirs". Donc nous devons consacrer tous nos efforts au travail destiné à la consolidation des forces morales et physiques de la jeunesse. Les problèmes que l'Etat doit résoudre dans le domaine de la protection de la santé publique et de l'assistance sociale sont énormes. Elles commencent par embrasser la protection de la maternité et de l'enfance et finissent par l'assistance à la jeunesse jusqu'à l'âge da sa maturité.

La protection de l'enfance est devenue l'une des questions des plus importantes de la politique sociale. L'histoire du développement de la protection de l'enfance en Pologne commence en 968, quand la Pologne, devenue chrétienne, suit l'exemple de l'Europe occidentale et concentre entre les mains du clergé l'oeuvre de la bienfaisance. Cette époque a duré jusqu'à la fin du XV siècle. Dès la fin du XV siècle jusqu'à la fin du XVIII siècle on observe déjà, que les autorités publiques prennent part à la bienfaisance, enfin à la dernière époque on observe la tendance

des autorités publiques de créer des organes exécutifs et le contrôle pour les cas où la bienfaisance acquiert le caractère publique.

Déjà au XIII siècle à l'hôpital des chanoines de Saint Esprit à Cracovie on soignait les enfants trouvés. Auprès de l'église de St. Benon à Varsovie existait un orphelinat.

Une des institutions des plus importantes en Pologne, ayant pour but la protection de l'enfance, était l'asile créé par P. Gabriel Baudoin de la Congrégation des Missionnaires, qui de l'an 1732 a commencé de recueillir les enfants trouvés et de les placer dans une maison à côté de l'Eglise de S-te Croix. Cette institution portait le nom de l'hôpital de l'Enfant Jésus. En 1754 P. Baudoin a bâti un hôpital pour les enfants trouvés à Varsovie.

D'abord toutes les institutions de bienfaisance en Pologne se trouvaient dans les villes et auprès des cloîtres, depuis le XVI siècle apparaissent les institutions fondées par les curés, propriétaires, et par les communes. L'activité de l'Etat se bornait à la confirmation des fondations par les autorités de la République et par la subvention aux institutions, qui ont été libérées de leurs impôts.

Le commencement de l'époque, quand l'oeuvre de la bienfaisance entre dans le domaine de l'action publique, coïncide avec le règne du roi Stanislas Poniatowski. Les années 1768—1775 correspondent aux moments de la consolidation de l'initiative de l'État et des premiers essais de l'activité législative.

Chaque société doit élever et préparer les himmes d'après ses besoins, ayant en vue le but qu'elle se propose à atteindre. C'est pourquoi elle doit baser l'éducation de la jeunesse sur des lois. Dans ce sens a défini notre célèbre savant André Sniadecki il y a cent ans les devoirs de la société relativement à la protection de l'enfance.

Les lois qui garantissaient l'éducation intellectuelle et morale de la jeunesse étaient déjà en 1773 établies par la Commission de l'Education Nationale, ce premier au monde ministère de l'instruction publique.

On peut affirmer sans aucun doute que, si l'existence de la Pologne n'etait interrompue, vu que les créateurs des lois de la Commission de l'Education ont compris la nécessité de la protection de l'enfance dès la première époque de sa vie, de la protection de la jeunesse ayant pour but de la faire plus heureuse et préparée à l'exécution de ses devoirs, — depuis longtemps les principes de l'hygiène et de l'éducation des enfants en Pologne auraient été arrêtés par la loi. Malheureusement il a fallu attendre à peu près 125 ans jusqu'à ce que le gouvernement de la Pologne indépendante ressuscitée ait pu renouer le fil rompu de la tradition qui la liait au travail créateur de la Commission éducatrice

et qu'il soit parvenu non seulement à réaliser l'institution de l'organe gouvernemental qui veille sur l'éducation intellectuelle et morale de l'enfance scolaire, mais, en même temps, d'une institution centrale ayant pour but la protection de la maternité, de l'enfance et de la jeunesse.

Cet office c'est le Ministère du Travail et de l'Assistance Sociale qui embrasse de son activité toutes les questions sociales.

BESES DU DROIT.

Loi sur l'Assistance Sociale.

L'article 103 de la Constitution polonaise du 17 Mars 1921 a établi la loi fondamentale sur la protection de la maternité, des enfants et de la jeunesse. D'après cet article: „Les enfants privés de la tutelle des parents, délaissés au point de vue de l'éducation ont le droit à l'assistance fixée par la loi. La privation des parents des droits de la tutelle peut avoir lieu seulement à la suite d'une décision du Tribunal.

Des lois particulières règlent la protection de la maternité.

L'étape suivante du travail législatif était marquée par l'édition de la loi sur l'Assistance publique du 16 Août 1923, promulguée dans le Journal des Décrets de la République Polonaise (N° 92, pos. 726). Cette loi embrasse en général les prescriptions sur l'Assistance Sociale en s'arrêtant particulièrement sur la protection de la maternité, des nouveaux-nés, des enfants et de la jeunesse.

Ce sont les associations communales qui sont chargées de ces devoirs. L'Etat n'est obligé de subvenir que dans les cas, ou les devoirs de l'assistance émanent des titres publiques, par exemple: les subventions aux invalides de guerre dont les frais dépassent les moyens des associations communales.

C'est le Ministère du Travail et de l'Assistance publique qui a la suprême surveillance sur l'oeuvre des associations communales. Auprès du Ministère il y a comme organe consultatif, un Conseil d'Assistance publique, composé des représentants des communes.

La loi de la Constitution du 17 Mars 1921 ainsi que celle concernante l'assistance publique en établissant en général le droit de la protection pour la mère et l'enfant, ont éxigé des règlements et des ordres particuliers qui mettraient dans un cadre spécial les problèmes de la maternité et de l'enfance. Pour examiner ces règlements et ces ordres, nous les mettrons en deux groupes, 1° les droits concernant la protection de la maternité, 2° les droits qui règlent la protection de l'enfant et de la jeunesse.

Assurance en cas de maladie.

Le problème du secours et protection aux femmes enceintes et aux mères allaitantes a été résolu par la législature du 19 Mai 1920, par l'obligation de l'assurance en cas de maladie (Journal des Décrets de la R. P. N° 44 pos. 272). Cette loi charge la Caisse d'assurance des subventions au profil des accouchées. Ces subventions consistent à procurer, à ses associées, les soins médicaux avant, pendant et après les couches ainsi qu' à la retribution pour le temps du chômage ne dépassant pas 8 semaines, dont 6 au moins après les couches. De plus, on subventionne après ce temps, en espèce où en argent, les femmes qui allaitent, cependant pas plus longtemps que pendant 12 semaines.

Le travail des mineurs et des femmes.

Hors des prescriptions législatives qui se rapportent aux associées de la caisse d'assurance, ainsi qu'aux membres de leur famille, un décret a été emis, pour règler le travail des femmes enceintes et des mères qui allaitent. Ce décret sur la protection du travail des femmes et des mi neurs, du 2 Juillet 1924 (Jour. des Décrets de la R. P. N° 65, pos. 636) donne droit à la femme enceinte:

1° d'interrompre son travail durant cette période jusqu'à 6 jours par mois.

2° D'interrompre son travail 6 semaines avant les couches après avoir obtenu un certificat médical.

3° Les entrepreneurs n'ont pas le droit de congédier ces femmes pendant tout ce temps.

4° Cette loi impose aux entrepreneurs qui occupent plus de 100 femmes, d'entrenir une crêche, où les mères peuvent laisser leurs enfants et profiter de deux intervalles, chacune d'une demi heure, pour nourrir leurs enfants, sans que ce temps soit déduit de leurs salaire.

Crêches des fabriques.

En se basant sur la loi précédente, le Ministère du Travail et de l'Assistance publique a préparé un règlement au sujet de l'installation et de l'entretien des crêches pour les nouveaux-nés dans les entreprises industrielles. Le 11 Mars 1927 (Jour. des Déc. de la R. P. N° 32, pos. 923), ce règlement prévoit l'organisation de crêches, leur entretien, la surveillance, ainsi que le terme de leur ouverture fixé par le Ministère du Travail et de l'Assistance publique.

Décret
sur les droits et les devoirs des nourrices allaitant un autre enfant.

Cette loi a pour but, non seulement la protection des mères et des nouveaux — nés nourris par elles, mais aussi la protection d'un grand nombre d'enfants, qui pour différentes causes, doivent être allaités par d'autres femmes. Dans le but d'améliorer la santé des ouvrières nourrices et la sauvegarde de la santé des nourrisons, Monsieur le Président de la République Polonaise, a émis un décret le 18 Janvier 1924, et a chargé le Ministère du Travail et de l'Assistance Publique, et le Ministère de la Santé publique. (Journ. des Décrets N° 9, pos. 86) de l'éxécution de ce décret.

Le décret établie outre la surveillance médicale de l'enfant et de la mère, les droits et les devoirs, de la femme nourrice qui allaite, outre son propre enfant, encore un autre. En même temps, le Ministère de l'Intérieur a élaboré un décret, le 14 Octobre 1924 (Journ. des Décrets de R. P. N° 94, pos. 876), qui designe les conditions, dans lesquelles les femmes peuvent prendre un enfant en nourrice; notamment l'état de leur santé, donne les prescriptions sur l'allaitemet et établie la surveillance des inspecteurs sanitaires.

Décret du Président de la République Polonaise sur la surveillance et le contrôle des Institutions de l'assistance sociale.

Les instructions qui règlent les problèmes de l'assistance dans les institutions, sont comprises dans le décret émis par le Prsident de la République, le 22 Avril 1927, traitant sur la surveillance et le contrôle, des institutions de l'assistance publique (Journ. des Déc. N° 42, pos. 354). Toutes les sociétés, de bienfaisance, associations, ainsi que les institutions et les établissements, dont le but est l'assistance sociale, sont soumis à ce décret.

Les autorités de contrôle de la première instance, sont les chefs de l'administration du district, de la deuxième — les chefs de provinces. Dans les institutions de l'assistance communale, la surveillance et le contrôle sont exécutés par leurs propres autorités.

En rapport avec ce décret fondamental, un autre décret a été émis par le Ministre du Travail et de l'Assistance publique, le 10 Octobre 1927 (Journ. des Déc. N° 100, pos. 866), traitant sur les qualifications du personnel des établissements de l'assistance.

Les associations et les institutions sont obligées de présenter aux autorités du contrôle, des rapports sur les capacités des directeurs des éta

blissements de l'assistance. De même le décret du Ministre du Travail et de l'Assistance publique du 12 Octobre 1927, (Journ. des Déc. N° 100, pos. 867), et le décret du Ministère du Travail et de l'Assistance publique, du 23 Novembre 1927 (Journ. des décrets N° 2 ex 1928, pos. 13), au sujet des comptes rendus, du fonctionnement et de la comptabilité des institutions de l'assistance se rapportent à ce sujet. Ces décrets chargent les associations institutions et établissements qui sont soumis à la surveillance et au contrôle aux termes du décret du Président de la République, présenter aux autorités du contrôle les rapports sur la fonction et la comptabilité à la fin de chaque année, selon les règlements institués.

Etablissements de l'Assistance dans les Provinces.

La question, de la construction et de l'entretien, des établissements de l'assistance et de l'éducation, entre dans le cadre de la loi sur l'assistance publique.Les associations communales sont obligées de se soumettre à la loi du 16 Janvier 1928, traitant sur la construction et l'entretien des établissements de l'assistance en province. (Journ. des Déc. N° 8, pos. 56.)

Dans le sens du décret précédent, on accorde à chaque province dans les domaines de l'Etat et en particulier, dans les terrains destinés pour l'accomplissement de la réforme agraire, des terrains nécessaires pour la construction ou l'agrandissement, des établissements de l'assistance publique ou privée.

Ce sont les associations communales de la province qui sont chargées des frais de l'entretien de ces établissements. L'Etat ne subvient qu'à l'entretien des enfants placés dans des circonstances exceptionnelles conformement à un règlement spécial. Le Ministère du Travail et de l'Assistance publique accomplit la surveillance générale de l'organisation et de l'administration de ces établissements.

L'Assistance d'urgence.

Les règlements de l'année 1920 (Moniteur de Varsovie N° 82 du 1 Mars 1920) prévoient une forme spéciale de l'assistance ayant rapport aux enfants qui ont été trouvés dans les rues, sans tuteurs ou délaissés par les tuteurs, notammement de l'asistance d'urgence. Cette assistance d'urgence est d'une grande importance dans les grandes villes où les cas de l'abandon des enfants sont plus fréquents et où l'on observe des cas qui nécessitent l'application d'une stricte observation précédante la qualification du cas.

Criminels mineurs.

La question, des enfants criminels, est règlée par le décret du 7 Février 1919, dans le but, de créer un tribunal pour les mineurs. Ce tribunal reconnait toutes les affaires criminelles qui ont eu lieu sur le territoire de sa ville, et dependent des juges de paix de ce district, si l'accusé ou l'accusateur n'atteignent pas l'age de 17 ans. Des bureaux permanents de tuteurs s'organisent auprès des tribunaux pour les mineurs. Ces tuteurs des deux sexes spécialement qualifiés sont convoqués par les juges. Par la force de ce décret le Ministre de Justice a ouvert à Varsovie, à Lodz et à Lublin des tribunaux pour les mineurs. Ces tribunaux ont commencé leurs fonctions à partir du 1 Septembre 1919. Les principes en sont inclus dans le décret du 26 Juillet 1919, émis par ce même Ministre. De plus, les mineurs criminels placés dans les Etablissements correctionnels sont sous la protection du Patronage des mineurs à Varsovie. Une commission de codification en Pologne a élaboré dans la section du code pénal, le projet sur les tribunaux pour les mineurs, qui fut approuvé par l'assemblée générale de la commission. Cette loi a été rédigée sur les principes suivants: les mineurs dépendants de ce tribunal sont divisés en deux catégories principales: 1° les mineurs qui, avant l'âge de 13 ans, ont commis un délit, en ceux de 13 à 17, qui ont commis un délit sans s'en rendre compte; 2° les mineurs de 13 à 17 ans qui ont commis un délit ou un crime avec préméditation. Pour cette deuxième catégorie on applique un moyen intermediaire entre la correction et l'éducation. Afin de leur éviter l'entrée en prison on organise auprès de chaque tribunal un asile pour ces mineurs, sous le contrôle de leur juge.

Lutte avec la démoralisation.

Les questions du trafic des rues, du colportage des journaux, de la fréquentation et de l'emploi des enfants dans les locaux de distraction (Cinéma, théâtres, cabaret), l'emploi du tabac, etc.

Après l'examen scrupuleux de la riche législation de l'Occident, ayant rapport à ces sujets et après une longue série de conférences avec les représentants des institutions sociales, le Ministère du Travail et de l'Assistance publique, après la publication de la loi ci-dessus mentionnée sur la protection de la maternité et des mineurs, a l'intention de régler toutes ces questions par décrets.

Les colonies d'été.

Par décret du Ministre de l'Hygiène publique et du Ministre du Travail et de l'Assistance Publique du 22 Février 1922 (Moniteur Polonais Nr. 74 pos. 37) a été créé le conseil attaché au Ministère du Travail et de l'Assistance Publique pour les questions ayant rapport aux colonies d'été et ont été convoquées en même temps les commissions régionales dans le même but pour chaque province (Województwo). Le conseil pour les colonies d'été dirige l'organisation et la gestion des colonies d'été en distribuant les subsides aux commissions régionales. Les commissions régionales sont chargées de l'inspection des colonies et de la répartition des subsides parmi les institutions qui s'occupent de l'organisation des colonies d'été.

L'assistance médico-higiénique.

Au Ministère du Travail et de l'Assistance Publique ont été incorporées après la cassation du Ministère de la Santé les commissions régionales médico-hygiéniques de l'assistances aux enfants qui travaillaient dans beaucoup de districts conjointement avec les commissions de l'assistance publique. Puisque ces Commissions remplissaient souvent les mêmes fonctions, le Ministère du Travail et de l'Assistance Publique a ordonné par la voie du décret la coordination de leur action, ce qui arriva en 1925.

Patronage de l'assistance Communale. Tuteurs sociaux. Comités de l'assistance sociale.

Le Président de la République Polonaise vient d'émettre deux décrets, dont l'un, fixe la responsabilité des agents qui sont chargés de surveiller l'assistance publique et la responsabilité des sociétés communales; (Journ. des Décrets de la République Polonaise No. 26 ex. 1928 pos. 232). l'autre concernant les fonctions des tuteurs sociaux et des commissions. (Journ. des Décrets No. 29 ex. 1928 pos. 267.)

Le premier décret norme les devoirs de diverses associations communales, dans le sens du décret de l'assistance sociale qui règle le mode de cette assistance, dans le sens de l'article 5 sur l'assistance publique qui exige une organisation plus spéciale, et devraient être à la charge d'une communauté d'un degré supérieur, auprès duquel cependant le décret prévoit la possibilité des fonctions des communes d'un degré inférieur soit volontairement soit même, dans certains cas, d'une manière obligatoire.

L'autre décret, concernant les tuteurs et les commissions de l'assistance sociale, définie l'organisation des organes par l'intermédiaire des quels les sociétés communales travaillent pour l'assistance publique. C'est le chef de chaque province, commune et district qui est chargé de choisir et de nommer les tuteurs qui deviennent les organes de la Commission de l'assistance publique. La position d'un tuteur est honoraire, et en principe personne ne peut refuser d'accepter cette charge à l'exception des cas extraordinaires prévus dans le décret: le décret indique les droits et les devoirs des tuteurs sociaux. Les Commissions de l'assistance sociale fonctionnent dans les districts, les communes et les provinces où le décret fixe l'organisation des commissions particulières.

Le Décret se rapportant à l'Assistance Publique, à la maternité et les mineurs a été élaboré par le Ministre et règle les droits et les devoirs de l'assistance Communale.

La protection des enfants rapatriés.

Comme il était déjà mentionné la loi sur l'assistance publique oblige l'Etat de procurer l'assistance durable aux enfants et à la jeunesse. En premier lieu après l'assistance aux orphelins de guerre se pose la question de l'assistance d'un groupe très nombreux d'enfants rapatriés de la Russie. En commençant par l'année 1921 presque jusqu'à la moitié de l'année 1924 des milliers de rapatriés retournaient au pays partiellement, spontanément en majeure partie en caractère des expatriés pendants la retraite des Russes. Il se trouvait entre eux environ 15000 orphelins ou demi-orphelins dont les familles étaient sans moyens.

Cette cathégorie d'enfants a trouvé l'assistance de la part de l'Etat d'abord dans les nombreuses institutions spécialement organisées pour eux ou dans les institutions sociales ou communales. A mesure de la vérification de l'état civil des enfants ils quittent les institutions dans les communes pour être restitués aux parents. Les enquêtes spéciales sur les fortunes des enfants ont donné de bons résultats et pour un grand nombre d'eux on a établi la tutelle qui a garanti la conservation et la gestion de leurs biens. Outre la rapatriation de la Russie qui finit déjà. la Pologne recueille toujours les enfants des émigrés disséminés sur toute la surface du globe terrestre. Ces enfants après leur retour au pays sont confiés à la tutelle des communes relatives et l'Etat veille à ce que cette tutelle soit exercée d'une façon satisfaisante. Le nombre des enfants de cette cathégorie était en:

1921 — 76	1924 — 411
1922 — 174	1925 — 374
1923 — 270	1926 — 362.

En tout cas l'Etat soigne encore 6700 enfants disséminés dans cent et quelques institutions. Les subsides donnés à ces institutions s'élèvent jusqu'à 50—90% de l'entretien complet.

ORGANISATION DE L'ASSISTANCE.

Condition de la fondation des Etablissements.

La durée de la grande guerre a eu une répercution facheuse sur les enfants et la jeunesse. Toute une masse d'enfants arrachés aux conditions normales de leur vie quotidienne, ont été dépourvus des foyers de leur famille et de leurs tuteurs naturels. Ce fut la cause de la création de l'Assistance Publique qui fut obligée d'accomplir le rôle des parents. D'abord d'une manière chaotique et uniquement pour sauver la vie de l'enfant, puis par degré, on a transformé ce plan en un travail systématique qui consiste entre autre, à créer des établissements de l'assistance et de l'éducation.

Principes de l'organisation des etablissements de l'assistance en général.

Le grand problème que le Ministère du Travail et de l'Assistance Publique, a eu à resoudre consiste: d'abord en l'institution des lois et des problèmes de l'Assistance et ensuite en organisation d'un seul cadre qui aurait compris tout ce qui a été créé auparavant, et en observation à ce que les nouvelles institutions soient fondées et organisées sur des bases saines. D'après ces principes, il a fallu avant tout réorganiser les vieux établissements d'après les plans spécialement elaborés pour les institutions nouvelles. L'intention du Ministère est de classer les enfants placés dans les établissements d'après leur sexe et l'âge, ainsi que de transférer des villes à la campagne une partie des établissements en vue d'amélioration des conditions sanitaires.

Le plan principal du Ministère consiste en organisation de quatre types d'établissements, à savoir:

1° les crêches pour les enfants jusqu'a l'âge de 3 ans,

2° les asiles pour les enfants jusqu'à l'âge de 7 ans.
3° les écoles primaires pour les enfants jusqu'à l'âge de 15 ans.
4° les écoles professionnelles secondaires, pour ceux qui ont terminés l'école primaire.

Les crèches qui exigent une surveillance constante médico-higiénique, doivent être installées en ville. Les établissements, pour les enfants de l'âge scolaire, jusqu'à 14 ans doivent être placés aux environs de la ville, ou dans les campagnes à cause des conditions sanitaires.

Les internats, pour la jeunesse doivent être organisés dans les grandes villes, pour leur faciliter un plus grand choix de professions.

Quant à l'organisation des Ecoles professionnelles on leur a prêté une attention spéciale, en les mettant en contact etroit avec le Ministère des Cultes et de l'Instruction publique.

La tâche, des personnes qui sont nommées, ou qui se chargent d'organiser ces établissements de l'assistance, est d'autant plus importante; car elles doivent veiller, non seulement à assurer le moyen d'existence, à leur pupiles mais aussi à les préparer solidement à l'execution de leur profession, car la jeunesse insufisament préparée, ne pouvant concourir dans sa profession ou métier, est toujours un élement, nuisible pour la société.

Un grand nombre d'enfants, rapatriés de la Russie, étaient ateints du trachome. Le Ministère, en collaboration avec le Département de la Santé du Ministère de l'Intérieur, s'est mis en devoir de lutter énérgiquement, avec le trachome chez les enfants dans les établissements ordonnant l'organisation des institutions spéciales pour ces enfants.

De plus des circulaires ont été émis, indiquant la manière d'organiser différents types d'établissements; des gouttes de lait des dispensaires pour les enfants atteints de la phtisie, du trachome, etc. Pour faciliter et simplifier l'administration les établissements du même genre furent souvent réunis au même foyer afin que les assistés puissent en profiter plus facilement.

Un type spécial des établissements de l'assistance pour les enfants est établi nommé „Assistance d'urgence. Leur rôle consiste à porter le premier secours aux enfants qui courent les rues, à ceux qui exercent le métier de mendiant et aux enfants abandonnés, jusqu'au moment de placement sous une protection permanente. Le Décret du 19 Février 1920, publiéau Moniteur N° 52 le 1 Mars 1920, souligne les principes de l'organisation en prévoyant une subvention de 50% pour en couvrir les dépenses.

Coordination des Communes et des institutions publiques.

Indépendamment de la question, concernante l'organisation des etablissements, il a fallu coordonner les efforts des organisations dirigeants l'assistance, c'est-à-dire des institutions communales et publiques. Un plan en a été élaboré et petit à petit, il se réalise.

Ce travail s'étand dans trois directions principales.

1° La coordination des institutions publiques.
2° La coordination des communes.
3° L'union de ces deux éléments.

Le premier type devrait se transformer en une institution centrale, ou avoir le caractère d'une association d'institutions publiques. Cette institution devrais entreprendre d'un effort commun les oeuvres principales.

Le rôle du Ministère envers une institution de ce genre. par exemple: „Le Comité Polonais de l'Assistance aux enfants" se manifeste par la protection éfficace et par la subvention financière.

Le Comité Social de la province de Kielce est le modèle d'un autre type réunissant l'oeuvre des associations, communales et publiques. Il a été fondé d'abord comme essaie de coordination sur le terrain d'une seule province.

L'Etat a composé un plan des fonctions des associations communales et publiques de l'assistance de la maternité, de l'enfance et de l'adolescence, qui se présente comme ci-dessous. Le problème administratif de l'Etat concentré au Ministère et dans les organes de la II-ème et I-ère instances (Bureaux de Voevodie et du District) consiste à:

1° la surveillance générale de l'assistance publique;
2° l'élaboration internationale des conventions au sujet de l'assistance publique;
3° l'élaboration des projets législatifs ainsi qu'envoi des ordres exècutifs, des réglements, des instructions et des prescriptions;
4° légalisation des statuts des institutions de l'assistance ainsi que confirmation des fondations, des donations et des legs au profit de l'assistance publique;
5° enregistrement des établissements et des institutions de l'assistance;
6° la statistique;

7° l'exécution sans ou sur la base des conventions faits avec les associations communales ou autres institutions, de l'assistance confiés à l'Etat par la loi;
8° Rapatriement des enfants et de la jeunesse polonaise de l'étranger, et déportation des enfants des citoyens étrangers s'ils sont devenus une charge pour l'assistance publique;
9° subvention de l'oeuvre de l'assistance communale et publique;
10° propagation des devoirs de l'assistance par les publications;
11° instruction du personnel pour les établissements de l'assistance.

Les autorités Communales, c'est-à-dire: conseil des provinces, commissions provinciales de l'assistance publique, organes relatifs, du district, correspondants aux associations gouvernementales de la commune ou d'une ville, ainsi que les associations communales sont obligés de faire éxecuter l'assistance d'une manière préventive ainsi que d'en examiner la nécessité.

Les formes de l'assistance ayant comme but l'atténuation, par les ressources publiques, des nécessités de la vie ou la prévention dans le domaine des besoins de la maternité, ainsi que l'assistance aux nouveaux — nés, à l'enfance et à la jeunesse, sont:

1) L'assistance à la femme enceinte;
2) l'assistance à la femme en couches;
3) l'assistance à la femme après les couches;
4) l'assistance aux nouveaux-nés;
5) l'assistance aux orphelins et demis orphelins;
6) l'assistance aux enfants négligés;
7) l'assitance aux enfants délaissés;
8) l'assistance aux enfants criminels;
9) l'assistance aux enfants menacés par la mauvaise influence de l'entourage;
10) l'assistance aux enfants malades (tuberculeux, atteints du trachome, estropiés, non développés, etc.).

L'assistance aux enfants est faite par le secours immédiat ou par un etablissement special:

a) l'Assistance fermée:
1) les crêches
2) les asiles ou refuges
3) les bourses
4) l'assistance d'urgence

b) L'assistance ouverte:
1) les crêches diurnes
2) les écoles maternelles
3) les classes pour les infirmières.

L'assistance préventive a organisé:

1) Gouttes de lait.
2) des dispensaires divers;
3) des moyens de l'assistance publique étant en rapport avec les gouttes de lait et les dispensaires;
4) des Colonies d'été (pour le repos, la cure) ainsi que des demi-colonies.

Frais de l'Assistance.

Les dépenses générales, du gouvernement pour l'exercice de l'assistance des associations communales, ainsi que les sommes obtenues volontairement par les institutions publiques, pour le même but, s'élèvent annuellement à environ 35.000.000 zł., ce qui fait environ zł. 1.09 par habitant.

La subvention de l'Etat s'élève environ à 8.000.000 zl. c'est à dire presque à ¼ de la dépense entière. Les dépenses du Gouvernement pour l'assistance concernant les obligations de l'Etat (les enfants rapatriés, les orphelins de guerre etc.) remontent à 40%; pour la subvention des institutions de l'assistance: (frais courants, remboursements investissements, organisations des nouveaux établissements, etc.) 30%; pour l'organisation de la lutte contre les maladies chez les enfants (lutte contre la tuberculose, le trachome): ainsi que pour les colonies d'été — 15%, pour le reste des dépenses (l'hygiène de la mère et de l'enfant, ainsi que le secours immédiat à l'enfant) — 15%.

Les frais des communes se distribuent d'une manière assez inégale relativement au nombre des habitans des communes et l'étendue de leurs budgets. Ce fait dépend naturellement du caractère des districts: les districts agricoles ont des dépenses moindres, les districts industriels plus grandes, les villes peuplées plus grandes que les petites villes. La différence des dépenses est très grande, elles s'étend de zł. 0,02 à zl. 10,87 par habitant. On rencontre les plus grandes dépenses pour un habitant dans les villes suivantes:

à Varsovie	zl. 10,87	à Cracovie	zl. 4,06
à Poznan	„ 10,15	à Lodź	„ 4,03
à Bydgoszcz	„ 4,91	à Lwów	„ 3,81.

Les dépenses communales font de zl. 0,01 jusqu'à zl. 0,95 par habitant.

Nombre d'etablissements et de leurs pupils.

En 1927, on comptait 1.011 établissements renfermant 53·727 éléves des deux sexes; c'est à dire 1 place sur 613 habitans. (voir tabl. N° 1).

Nombre d'enfants placés dans les Etablissements des provinces.

TABL. I.

PROVINCES	Nombre d'Etablissements	Nombre d'enfants	Nombre d'habitants pour 1 place
M. st. Warszawa	82	5273	196
Woj. Warszawskie	75	5022	463
„ Łódzkie	82	4758	521
„ Kieleckie	82	3660	762
„ Lubelskie	43	2353	976
„ Białostockie	37	2144	668
„ Wileńskie	61	3169	349
„ Nowogródzkie	24	1341	657
„ Poleskie	25	1145	790
„ Wołyńskie	50	1914	826
„ Poznańskie	71	3651	594
„ Pomorskie	33	1162	895
„ Śląskie	43	2181	567
„ Krakowskie	63	4331	506
„ Lwowskie	108	6174	484
„ Stanisławowskie	59	2721	541
„ Tarnopolskie	73	2728	617
Total	1011	53727	612

Organisation intérieure des etablissements.

Outre le plan et la forme de l'organisation extérieure, le Ministère a élaboré les principes de la vie intérieure, par les instructions pour les institutions de l'assistance fermé.

Dans le sens des ces principes, l'assistance organisée pour l'établissement fermé, consiste à: procurer à l'enfant les moyens, permettant un développement normal, physique, mental, moral et religieux, ainsi que la preparation à un travail professionnel pour l'avenir.

L'organisation intérieure prévoit le régime et les réglements du jour; les devoirs du personnel et son nombre, rélativement à celui des enfants; les principes de l'admission et de la libération des enfants de l'établissement, les principes de l'higiène physique, du travail mental et professionnel, du repos, de la nourriture, des vêtements, des conditions touchant la structure des bâtiments et locaux; les principes de l'isolement des enfants malades etc.; les principes de l'éducation intellectuelle et

morale; le rapport des précepteurs-trices envers les élèves qui quitent l'établissement; l'introduçtion des cartes d'enregistrement des élèves, et des cartes de comptes-rendus.

ASSISTANCE À LA MATERNITÉ ET AUX NOUVEAUX-NÉS.

Conditions du développement de l'assistance à la maternité et aux nouveaux-nés.

Dans le domaine de l'assistance publique au commencement de l'existence de la Pologne restituée, l'organisation de la protection de la maternité et des nouveaux-nés, manquait presque totalement, à cause de la négligeance prémédité des autorités et des puissances ennemies qui occupaint le pays.

Et pour cette cause le gouvernemnt polonais a consacré une attention particulière a l'assistance à la maternité et aux nourrissons. L'assistance aux nouveaux-nés à été facilement accueillie par le public et grâce à prompte initiative du Ministère du Travail et de l'Assistance publique, on a fondé un certain nombre d'institutions et d'établissements de l'assistance.*) La reussite de la propagande de la protection à la maternité a été beaucoup plus lente, rencontrant presque partout, le manque de compréhension de l'importance du problème au point de vue gouvernemental et social.

Ce qui explique l'existence d'un si petit nombre d'établissements pour les femmes en couches et un manque complet d'établissements pour la protection de la maternité **).

L'enregistrement des etablissements, l'instruction des sages—femmes et des infirmières.

Le Ministère a commencé le travail par l'enquête sur l'état de la protection de la matérnité et des nourrissons d'abord, sous le rapport

*) Actuellement nous possédons 2335 dispensaires pour les nourrissons, avec un pareil chiffre en état d'organisation; 195 gouttes de lait, 30 crêches fermés avec 705 lits, 45 crèches de jour, 4 assistances d'urgence avec 130 lits 7 refuges pour les enfants trouvés avec 290 lits, sans compter l'Etablissement de l'Assistance de l'abbé Baudoin à Varsovie, avec 40 lits.

**) En 1927 on a eu en tout 2345 lits pour les femmes en couches, ci-inclus les lits dans les hôpitaux et les institutions privées pour la clientèle aisée, (voir tabl. I où on voit 1 lit sur 12.800 habitants). Pour les femmes enceintes, il n'y a que 150 lits, il en est de même pour les femmes en couches et les mères allaitantes.

du nombre et du caractère des institutions et de l'assistance médico-hygienique puis l'enregistrement de toutes les institutions gouvernementales, communales, sociales et privées, qui pratiquent la protection de la maternité et de l'enfance. On a introduit le contrôle et la surveillance de toutes ces institutions. Une attention particulière a été donnée à l'éducation professionnelle des sages-femmes et infirmières.

Chiffre des lits pour les femmes les couches par provinces

TABL. II. PROVINCES	Dans les institutions gouvernementales communales et sociales	Dans les Institutions privées	des hôpitaux des communes	Total
M. st. Warszawa	244	70	40	354
Woj. Warszawskie	—	—	89	89
„ Łódzkie	53	12	28	93
„ Kieleckie	41	—	104	145
„ Lubelskie	60	13	116	189
„ Białostockie	20	10	17	47
„ Wileńskie	40	21	88	149
„ Nowogródzkie	—	12	74	86
„ Poleskie	—	2	100	102
„ Wołyńskie	12	—	129	141
„ Lwowskie	94	10	236	340
„ Stanisławowskie	—	—	64	64
„ Tarnopolskie	—	—	54	54
„ Krakowskie	60	12	48	120
„ Poznańskie	95	4	46	145
„ Pomorskie	—	—	72	72
„ Śląskie	—	—	155	155
Total	719	166	1460	2345

Dans ce but le Ministère du Travail et de l'Assisance publique en collaboration avec le Ministère de l'Intérieur (Département du service de la santé) a organisé à l'Ecole supérieure de l'Hygiène des cours gratuis. Les cours de 2 mois pour les sages-femmes ayant comme but la completion de leur education professionnelle. Toutes les consultations à la mère et l'enfant, les crêches, les dispensaires anti-tuberculeux, anti-trachomateux ont aussi organisé des cours pour les infirmières, parvenant par ce moyen à crée, en Pologne, un type jusqu'alors inconnu d'une „Infirmière sociale".

Organisation des etablissements, preparation de type „Sage-femme communale".

En outre on a initié l'organisation d'un nombre d'oeuvres de l'assistance communales et publiques, et on leur a procuré des fonds néces-

saires en subventionnant les institutions déjà en marche; on a organisé une propagande intense pour inculquer aux cercles les plus larges du peuple des notions nécessaires à la compréhension des besoins d'une société organisée et en premier lieu avec l'aide des lettres circulaires on a enseigné aux autorités provinciales de l'Etat le besoin d'exercer une influence personnelle *), sur les autorités communales dans le sens d'élargissement de leurs budgets pour les besoins de l'assistance rationnelle à la maternité et à l'enfance **); et pour la propagande des principes de l'hygiène en général, de l'hygiène sexuelle, de l'hygiène de l'accouchement de l'hygiène de l'allaitement et de l'assistance aux nourrissons. Pour les causes ci-dessus nommées le Ministère du Travail et de l'Assistance publique a pris une vive part à l'Exposition Internationale Hygiénique et Sanitaire qui a eu lieu à Varsovie l'année dernière, bâtissant un pavillon d'Hygiène maternelle et infantine.

La diminution de la mortalité des femmes en couches des nouveaux-nés et des nourrissons.

Toute cette initiative du Ministère du Travail et de l'Assistance sociale a comme résultat la diminution importante de la mortalité des nouveaux-nés et des nourrissons en premier an de leur vie, de même que la diminution de la mortalité des accouchées.

Les projets du Ministère à l'avenir.

Le Ministère du Travail et de l'Assistance sociale se propose à l'avenir de couvrir toute la Pologne d'un réseau d'institutions pour la protection de la maternité et de l'enfance et en même temps la dissémination selon les besoins locaux des médecins accoucheurs, de sages-femmes et infirmières qualifiées. Grâce à cette mesure la population sur tous les confins de l'Etat aura un aide médico-hygiènique garanti. Conformément à ces plans le Ministère du Travail et de l'Assistance Sociale tend á organiser dans toutes les communes toutes les formes des institutions garantissants la protection de la maternité et de l'enfance.

---

*) Le projet ci- dessus mentionné au sujet du décret de l'assistance publique à la maternité et à l'enfance, elaboré par le Ministère du Travail et de l'Assistance publique, sera bientôt publié dans le but de charger les associations communales de ces devoirs.

**) Grâce à quoi, ces derniers temps, un grand nombre de stations nouvelles de l'assistance à la mère et à l'enfant ont été ouvertes même dans les lieux, jusqu'à présent privés de n'importe quel secours médical, on a engagé des sages-femmes pour les „Districts" ou pour les „Communes". (voir table III).

Règles pour les chefs-lieux de provinces.

Dans ce but chaque chef lieu des provinces dépassant 100.000 habitants doit posséder:

1) un établissement pour les femmes en couches ou un service dans un hôpital commun pour 50 lits au moins;

2) l'assistance d'urgence aux environs de la commune;

3) un asile pour les femmes enceintes, femmes en couches et femmes allaitantes avec le droit de la primauté pour les femmes non-mariées pour 150 lits au moins; il est á désirer qu'il soit organisé auprès de l'asile un atélier pour le travail facile qui pourrait être éxecuté également par les femmes enceintes et les femmes en couches et un hôtel pour les femmes après les couches à l'exemple de celui de Paris;

4) une cantine pour les femmes enceintes et les mères allaitantes;

5) un dispensaire pour les femmes enceintes et mères allaitantes (auprès de chaque station de la protection de la maternité et de l'enfance), un dispensaire eugénique;

6) un établissement gynécologique éventuellement un service gynécologique dans un hôpital commun (pour les femmes atteintes des maladies des organes génitaux) au moins pour 50 lits.

Instructions pour les chefs-lieux de districts.

Chaque chef-lieu du district doit posséder:

1) un établissement pour les femmes en couches, éventuellement un service dans un hôpital pour 15 lits;

2) un asile pour les femmes enceintes, femmes en couches et allaitantes avec le droit de primauté pour les femmes non-mariées au moins pour 50 lits, s'il est possible avec des ateliers.. Un asile pareil au point de vue administratif doit se suffir lui-même;

3) un établissement évent. un service gynécologique dans un hôpital commun pour les femmes avec les maladies des organes génitaux au moins pour 15 lits;

4) une cantine pour la cathégorie des femmes au point sus mentionné;

5) les dispensaires pour les femmes enceintes et femmes allaitantes auprès des stations de l'assistance de la maternité et de l'enfance lesquelles seraient en même temps des dispensaires eugéniques.

Le nombre des sages-femmes dans les provinces

TABL. III. PROVINCES	de l'Etat			Communales		
	chef-lieu de la province	chef-lieu de la commune	chef-lieu du district	chef-lieu de la province	chef-lieu de la commune	chef-lieu du district
Varsovie (ville de)	—	—	—	23	—	—
Varsovie (province de)	—	7	27	—	4	18
Lodz	—	—	27	—	1	9
Kielce	—	1	10	1	5	12
Lublin	—	5	1	—	4	7
Bialystok	4	7	2	—	2	4
Wilno	5	1	3	—	2	14
Nowogrod	2	4	—	—	3	11
Polésie	2	4	1	—	1	4
Wolhynie	—	2	—	—	6	23
Lwow	6	17	142	—	37	71
Stanislawow	1	27	82	—	10	25
Tarnopol	1	15	108	1	14	49
Cracovie	—	15	144	—	14	7
Poznan	—	39	198	—	26	138
Pomorze	3	24	110	—	26	110
Silésie	—	3	19	—	—	19
Total . . .	24	171	874	25	165	521

en rapport avec lieux de leur résidance.

Sociales			Privées			Nombre total des sages femmes			Total
chef-lieu de la province	chef-lieu de la commune	chef-lieu du district	chef-lieu de la province	chef-lieu de la commune	chef-lieu du district	chef-lieu de la province	chef-lieu de la commune	chef-lieu du district	
15	—	—	1053	—	—	1091	—	—	1091
—	2	14	—	96	214	—	109	273	382
5	19	24	221	63	108	226	83	168	477
—	37	69	27	66	225	28	109	316	443
—	1	6	34	58	110	34	68	124	226
17	17	9	18	53	79	39	79	94	212
11	1	12	27	5	33	43	9	62	114
—	1	—	4	13	26	6	21	37	64
—	2	1	8	29	14	10	36	20	66
—	1	—	12	13	10	12	22	33	67
—	21	16	267	83	252	273	158	481	912
—	1	5	28	35	85	29	73	197	299
—	—	2	13	47	130	15	76	289	380
—	—	2	248	93	350	248	122	503	873
—	—	—	65	87	54	65	152	390	607
—	—	—	18	25	28	21	75	248	344
—	—	1	20	51	362	20	54	401	475
48	103	161	2063	817	2080	2160	1246	3636	7032

Lutte contre la tuberculose.

La lutte contre la tuberculose a pris une place proeminante dans l'oeuvre de l'assistance aux enfants malades. Pour que cette lutte soit effective le Ministère du Travail et de l'Assistance publique a organisé une enquète dans toutes les écoles qui a montré que sur 482.733 enfants, 76.645 sont atteints de la tuberculose, c'est-à-dire, 15.87%.

En commençant l'action préventive, le Ministère décida qu'il faut 1° séparer autant que possible les enfants bien portants des tuberculeux. 2° éloigner les enfants malades dans le cas contraire des enfants bien portants en garantissant à ceux derniers de bonnes conditions de la vie et les préserver autant que possible de la contagion, 3° de procurer à tous les enfants faibles et chétifs une force de résistance par une nourriture fortifiante, 4° d'assurer à ces enfants les conditions d'étude plutôt profitables à la santé, que nuisibles. 5° procurer des médicaments à ceux qui sont malades et les soins nécessaires.

Le Ministère, se rendant compte, que la réalisation de ce plan serait difficile au point de vue social a décidé d'organiser d'abord des dispensaires anti-tuberculeux. Ces dispensaires sont chargés de porter secours et protection aux tubérculeux et de les qualifier, en cas de nécessité, pour les établissements spéciaux.

Jusqu'à ce qu'on établisse des institutions plus compliquées, ces dispensaires ont la tâche de prêter secours par des conseils efficaces, concernant l'arrangement du logis où se trouve le malade, afin d'éviter la contagion pour l'entourage s'il est impossible de séparer le malade des bien portants.

Par les efforts des 118 institutions de la ligue antituberculeuse dispersées sur tout le territoire de la Pologne, on a developpé une activité très énergique. Ministère du Travail et de l'Assistance publique a subventioné cette oeuvre. Jusqu'à présent 135 dispensaires antituberculeux ont été ouverts. Si on prend en considération qu'en Europe Occidentale 1 dispensaire fonctionne pour 150.000 hab., nous ne sommes pas loin de cet idéal, La Pologne comptant actuellement 30 millions d'habitants possède 1 dispensaire pour 230.000 hab.En même temps on a bâti des sanatorium, au nombre de 40 avec 3000 lits. Donc, il nous est permis d'affirmer, que l'oeuvre de l'assistance aux tuberculeux en Pologne a trouvé une base solide. L'organisation d'un nombre si considérable de dispensaires aurait été impossible, si le Ministère n'avait pas initié des cours d'infirmières, ayant pour but de prèparer un personnel responsable, des cours supplémentaires pour les infirmières-higieniques

l'infection après les couches les stations pour la stérilisation des pansements et du linge.

Assitance à la maternité et aux nouveaux-nés; l'enseignement.

Ministère a l'intention d'après les moyens desquelles il dispose de continuer:

1) la propagande des notions fondamentales sur les maladies populaires, telles: l'alcoolisme, les maladies épidémiques inflammatoires, la tuberculose héréditaire et les conséquances de cette maladie par rapport aux couches et au développement du foetus ainsi que les désavantages de l'allaitement artificiel.

2) à faire savoir aux jeunes filles leurs devoirs de maternité;

3) les visitations des maternités par les mères prochaines en vue de l'enseignement pratique;

4) la création des „clubs de petites mères";

5) l'enseignement aux associations communales et sociales de leurs devoirs envers maternité;

6) à populariser la nécessité du certificat de santé avant le mariage;

7) à préparer l'initiative législative de la recherche du père;

8) instituer un prix spécial à la mère élevant une nombreuse famille.

Bibliothèque de la section de l'assistance aux enfants et à la jeunesse.

Pour faciliter aux personnes qui s'intéressent aux questions ayant rapport à la protection de la maternité et de l'enfance, le section de l'Assistance publique à commencé l'édition des oeuvres spéciales concernant les questions de la maternité, de l'enfance et de la jeunesse. Jusqu'à présent ont paru 11 oeuvres.

L'assistance médico-hygiènique (tuberculose, trachome)
Causes des épidémies.

Après la grande guerre sur l'état a tombé une lourde tâche: il a fallu étendre l'assistance aux nombreux orphelins. L'èpuisement physique et moral, l'oubli de tous les principes sanitaires, dans l'unique but de sauver la vie, ont diminué la force de résistance des organismes infantils. Sous l'impression du fléau épidemique qui frappa surtout les enfants un grand progrès s'est fait dans le domaine de l'assistance publique.

Instructions pour les unités communales.

Chaque unité communale plus petite doit posséder:

1) un service pour les femmes en couches avec un nombre de lits correspondant á la proportion d'un lit pour 2000 habitants; la création des établissements petits (6 á 8 lits) plus densement disséminés est préférable. Les communes rurales de moins de 6000 habitants doivent s'unir en prenant en considération les conditions territoriales pour former des établissements pour les femmes enceintes et en couches;

2) un asile pour les femmes enceintes et mères allaitantes (en relation d'un lit pour 1000 habitants) avec les ateliers pour un travail facile.

Chaque commune doit entretenir une sage femme pour 2000 habitants, dans les communes situées aux confins orientaux de l'Etat ayant la moindre densité de la population et la nécessité des grands parcours cette relation doit être diminuée á 1 : 1000. En calculant le nombre des sages-femmes indispensables de la manière indiquée il faut déduire le nombre des lits dans les établissements.

Chaque commune doit entretenir un médecin accoucheur en proportion d'un médecin pour 6.000—8.000 habitants. Les communes plus petites doivent s'unir pour entretenir un médecin.

Chaque commune doit avoir des moyens de transport ou posséder des fonds réservés garantissant le transport du médecin ou de la sage-femme ou des tous les deux ensemble jusqu'à l'endroit de l'habitation de la femme ayant besoin de l'aide médico hygiénique, éventuellement des moyens pour le transport de cette femme dans un des établissements mentionnés.

Etablissements pour les nouveaux-nés.

Outre les institutions susmentionnées le Ministère prévoit l'élargissement de l'organisation des établissements suivants:

1) les stations de gouttes de lait avec les dispensaires pour les femmes enceintes et les mères allaitantes en relation d'une station pour 10.000 habitants;

2) les crèches diurnes (organisées par les fabriques et institutions sociales);

3) les crèches fermées pour les enfants trouvés;

4) les etablissements de l'assistance pour les enfants malades et les sanatorium.

Analyse du sang et stations de stérilisation

En vu de l'organisation de la lutte contre l'infection syphilitique on va organiser les institutions pour l'examen du sang, et de la lutte avec

et les médecins dirigeurs des établissements antituberculeux. C'est avec le concours du Ministère de l'Intérieur (Service du Département de Santé) qui a contribué à réaliser ces derniers cours, qu'un personnel compétent a pu être préparé pour la lutte contre la tumerculose.

Colonies d'Eté.

Le developpement de la lutte contre la tuberculose est en contact étroit avec l'organisation des colonies d'été. Les adolescents et les enfants anémiques, affaibilis, les convalescents et tous ceux qui sont sur ménés par le travail physique ou intellectuel ou ceux qui sont prédisposés à la tuberculose, trouvent une sauvegarde contre la maladie dans la suralimentation et la vie au grand air dans les colonies d'été. Les premières colonies d'été en Pologne datent déjà depuis 1881, elles doivent leur fondation à l'initiative privée. Les effets salutaires du séjour au grand air attiraient une foule d'enfants et de jeunesse, qui dans des conditions favorables rétablissaient leur santé et leurs forces perdues dan l'airvicié des grandes villes. Mais, ce n'est qu'après la resurrection de la Pologne, que ces établissements ont pu s'organiser de façon à pouvoir accueillir les enfants et la jeunesse en plus grand nombre, et dans les conditions favorables.

Le décret du Ministre de la santé publique et du Ministre du Travail et de l'assistance publique du 22 Février 1922 a institué le conseil des colonies d'été qui fonctionne actuellement auprès du Ministère du Travail et de l'Assistance publique, et des comités des provinces pour colonies d'été. Le conseil a pour tâche de donner son avis sur l'organisation et la direction des colonies d'été ainsi que sur la répartition des fonds pour les comités de provinces. Ceux derniérs sont chargés d'éxécution des résolutions du Conseil des colonies préalablement approuvées par le Ministère du Travail et de l'Assistance publique. La surveillance et la répartition des fonds entre les colonies, ainsi que la propagande de l'oeuvre des colonies, sont à charge des comités de provinces *).

Les chiffres suivants témoignent sur le développement et le progrès des Colonies d'été en Pologne. Voici le nombre d'enfants envoyés aux colonies de repos et curatives:

---

*) Le Ministère du Travail et de l'Assistance publique a élaboré un règlement détaillé concernant les Colonies d'Eté pour les enfants et la jeunesse, auquel toutes ces institutions doivent se soumettre.

en 1922	—	28.077	enfants
„ 1923	—	17.015	„
„ 1924	—	19.790	„
„ 1925	—	32.249	„
„ 1926	—	37.041	„
„ 1927	—	42.463	„

En 1927 le chiffre global d'enfants envoyés aux colonies d'été s'éleve à 59.761 en comptant ceux qui ont été envoyés aux demi-colonies, en ajoutant à ce chiffre les 4.050 enfants scolaires (elèves des écoles secondaires) envoyés par l'union protéctrice des parents subventionnée par le Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique, nous obtenons le chiffre de 63.820 enfants, qui ont profité des Colonies d'Eté en 1927, La dépense totale pour leur entretien s'eléve à zl. 3.842.265, 87 gr.

La dépense journalière pour un enfant a été en 1927, de zl. 3.32 aux col. curatives, zl. 2,29 aux col. de repos. zl. 0,90 aux demi-colonies.

254 Institutions (publilques et privées) ont organisé ces colonies dont le chiffe atteint 630 et qui furent répandues dans toute la Pologne. La durée moyenne d'une colonie était de 41 jours. L'augmentation du poids de chaque enfant était environ 3 à 4 kilog.

Lutte avec le trachome.

Comme un résidu des émigrations de la population pendant la guerre, est resté dans les institutions d'assistance le trachome. contre lequel, il est bien difficile de lutter, à cause du long terme de la guérison et de la fréquence des récidives. Pour ces causes, il a fallu isoler et soigner les enfants malades du trachome, ainsi qu'organiser les établissements afin que l'éducation intellectuelle et physique ne soit pas en retard. Dans ce but la lutte contre le trachome a été organisé en Pologne dans les établissements spéciaux ayant en même temps le caractère éducatif et curatif. Le Ministère du Travail et de l'Assistance publique a placé 2.650 enfants dans 20 établissements, où ces enfants ont une direction pédagogique et soins médicaux selon leur âge et après la fin de l'épidémie les établissements retourneront à l'état normal.

L'assistance médico-hygiénique.

Le développement de l'assistance à la maternité, à l'enfance et à l'adolescence dans toute l'Europe est devenu un trait caractéristique de l'époque après la guerre. Les énormes pertes d'hommes ont éveillé une

inquiétude au sein des nations qui ont entrepris une vive activité pour garantir la santé à leur postérité. Aussi le Ministère du Travail et de l'Assistance Publique en Pologne a prêté une attention spéciale aux conditions hygiéniques et sanitaires de l'éducation des enfants et de la jeunesse et a soumis toutes les institutions à la surveillance. Dans le but de réaliser complètement cette oeuvre, on a élaboré avec grand détail des schémas de rapports médico-hygiéniques pour les médecins. Chaque instiution doit remplir un tel schema deux fois par an et l'envoyer au Ministère qui veille afin que les préscriptions de l'hygiène, propreté et de l'ordre — soient observées.

Education dans les établissements. Institution et développement de l'education dans les établissements de l'assistance.

La grande guerre a éveillé en Pologne comme dans toute l'Europe la nécessité d'élargir la protection de l'enfant, dans une mesure bien plus étendue qu'avant la guerre.

Deux nécessités absolues ont poussé la Pologne vers cette oeuvre: la quantité d'orphelins de guerre et d'enfants abandonnés errant dans la tourmente de la confusion guerrière; ensuite l'immoralité des adultes qui contaminait la jeunesse.

Des comités sociaux se sont formé spécialement pour venir en aide à la population en prenant sous sa protection l'enfant délaissé.

Les premiers établissements de l'assistance furent fondés dans la capitale de Varsovie dans les premiers jours de mars 1915, ensuite il y en eut dans tout le pays. Dans la gêne terrible, on parvenait prodigieusement à trouver des fonds. Des héros, à l'exemple de ceux qui périssaient au champ de bataille, venaient de se sacrifier sous leur protection — les enfants demoralisés, dégenérés au point de rue physique et moral par la catastrophe. L'inimitable altruisme de l'oeuvre samaritaine de l'Amérique, permit de supporter lapériode difficile.

Le Décret sur l'assistance publique ne parut qu'en 1923 et renferme dans son cadre le règlement de l'assistance en obligeant partiellement les unions communales et l'Etat à subvenir aux nécessités sans préjudice à l'initiative privée. Ensuite ce sont, des lois, des décrets, des règlements, des instructions ayant rapport a l'assistance à l'enfant. Les conditions économiques, si difficiles dans le pays, surtout au moment de la baisse du change, ne permettaient pas de procurer aux enfants des asiles modèles.

La protection dans la famille.

A la campagne, les villageois acceptaint volontiers les enfants dans leur maison, mais le niveau de culture y est trop bas. L'enfant adopté est traité par les paysans comme un élément de travail qui doit remplacer leurs propres enfants, dans des occupations parfois pas trop difficiles, comme par exemple, le pâturage, mais dans ce genre d'éducation l'intelligence ne se developpe pas au contraire elle s'abrutit.

L'assistance dans les établissements.

Pour toutes ces causes on a remarqué que les établissements fermé donnent les meilleurs résultats. Il n'a pas fallu se décourager de la situation matérielle qui était susceptible d'amélioration, mais le but principal, était de donner à l'enfant un régime moral et intellectuel. Pour obtenir ces resultats il a fallu avant tout organiser des cours d'enseignements aux précepteurs qui devaient occuper des postes superieurs dans ces établissements.

Il y a en Pologne actuellement 101 Etablissements de l'assistance fermys, aevc 53.727 enfants qui y reçoivent une éducation complête; intellectuelle, morale et physique.

Les Internats.

Ce type d'établissement renferme généralement environ 50 enfants les soins de l'education consistent en assurance des besoins de la vie sous tous les rapports et l'education intellectuelle est guarantie par la fréquentation des écoles communales primaires, secondaires ou professionnelles. Ce type d'établissement est destiné aux enfants de l'âge de 7 à 15 ans exclusivement. Ces établissements diffèrent des autres pour l'arrangement des salles communes, refectoires, dortoirs, ainsi que par régime spécial assez sévére.

Les enfants au charactere individuel, mais égoistes, dont l'intelligence souvent est moins développée, sont de très bons sujets pour le travail organisé en commun. Les établissements coéducatifs pour les enfants d'un âge scolaire, ressemblent par leur régime aux précédents.

Le système d'éducation dans ces établissements s'exprime par la surveillance, par l'influence morale (il n'y a point de punitions corporelles) par l'aide dans les devoirs que l'enfant doit préparer pour la classe, par les distractions, organisation des spectacles ou autres distractions intellectuelles ou physiques, ainsi par l'occupation des enfants par les travaux domestiques afin de limiter l'emploi des domestiques

au minimum. Le tâche essentielle, la division de la journée afin que tous les enfants s'habituent à la discipline.

Système de l'education basée sur le développement d'instinct social.

Ce nouveau type d'education des enfants, peut être nommé „Système d'education par l'organisation sociale d'enfants".

Le principe de ce système est l'organisation d'une commune complète, à la quelle doivent se soumettre tous les habitants de l'établissement sans exception, y compris le personnel et le service. Un journal édité par les enfants et le tribunal se servant d'un code spécial forment le régime de leur vie: le premièr a pour but la formation de l'opinion publique, l'autre la qualification des bonnes ou mauvaises actions des éléves. Les enfants prennent les habitudes hygiéniques et sociales par l'organisation des castes qui se diffèrent entre elles par leurs qualités characteristiques. Les castes se forment par élection et ne sont pas invariables, les enfants passent d'une caste à l'antre a mésure qu'ils font des progrès en gagnant en même temps quelques priviléges, ceux qui ne réussisent pas quittent leur rang à cause de la mauvaise opinion de leurs camarades.

Système d'education en groupes.

Les plus grands établissements ont divisé leurs élèves en groupes, afin de détruire l'idée de l'unité. Automatiquement les groupes entraînent les grands enfants au travail en commun ce qui aide l'administration et l'éducation.

Chaque groupe avec son surveillant en tête forme une petite commune qui se gouverne, se contrôle, partage le travail sous la direction du surveillant.

Nids d'orphelins.

Ces établissements sont tout à fait différents, ils ont pour but l'organisation de la vie en famille.

Ce système consiste en introduction dans une famille de fermiers d'un groupe des à 20 enfants orphelins des garçons et des filles d'âge différents. „Les Parents" du nid obtiennent une rétribution pour leur travail.

Le gouvernement de l'Etat a destiné dernièrement un bien de 600 hectares pour l'organisation des petites fermes pour les „Nids d'orphelins". Cette organisation portera le nom de „village Kościuszko".

Système de famille.

En 1927 on a inauguré Varsovie un nouveau système d'éducation pour les orphelins basé sur le developpement du sentiment.

On trouve souvent chez les enfants orphelins le besoin du sentiment, qu'un précepteur ne peut lui donner, on tâche de profiter de ce penchant pour en faire le moteur de l'éducation. On a divisé les enfants en groupes de garçons et en groupes de filles. Les ainés de 17, 18 et même de 20 ans portent le titre de „petites mères" ou „petits péres" de la famille et remplissent le rôle des tuteurs au point de vue moral du groupe. Cete famille obtient un logement semblable à celui que peut avoir une famille; un trousseau, des services de table, couverts etc. Le logement composé de plusieurs chambres devient la propriété de la famille qui l'occupe et doit tenir à la propriété à l'aspect estétique et à l'hygiéne. Plusieurs petites familles dans un bâtiment forment une petite organisation, dérigée par les lois qui règlent les relations entre les voisins, la vie sociale etc.

Le rôle du personnel surveillant est passif et consiste parfois à éveiller l'initiative d'une petite mère ou d'un petit père. La vie sociale des ces familles se développe pendant leur rénion dans les salles communes qui ont lieu chaque semaine ou se présente l'occasion de faire un conseil des famille.

Chacun des systeme d'education sus mentionnés a ces qualités et ses défauts et pourraient avoir de conséquance, facheuses si les précepteurs ou préceptrices qui sont en tête des établissements n'étaient pas suffisamment préparés à accomplir leur tâche.

L'Instruction supplémentaire du personnel.

Le décret sur la qualification du personnel exige une instruction générale et une instruction spéciale professionnelle.

Le Ministère du Travail et de l'Assistance publique a organisé des cours supplémentaires deux fois par an, pour ceux qui désirent obtenir un diplôme, après une pratique de quelques années.

Les Cours fonctionnent d'après le programme (voir l'édition „Cours suppléments de connaissances pratiques pédagogiques, et hygiéniques) en général permettant aux précepteurs remplir leur devoir avec une pleine connaissance de leur responsabilité. Jusqu'à présent le personnel pedagogique est assez mélé mais ceux qui n'ont pas des qualifications necessaires peuvent les gagner dans l'espace de 5 ans d'après le décret sur la qualification du personnel. Parmi 2.567 éducateurs occupés dans les

établissements, 264 ont un diplôme pédagogique (Séminaire d'Instituteurs), 214 ont des diplômes d'école Supérieure, le reste ont terminé l'école primaire ou secondaire. Entre eux, il y a 1143 personnes civiles et 1424 religieuses.

Nous pouvons constater que l'oeuvre de l'assistance au point de vue de l'education de l'enfant abandonné se développe avec un grand succès et nous sommes surs que les défauts seront remplacés par les qualités, grâce aux personnel pedagogique qui continue à étudier avec ardeur les principes de l'éducation.

TREŚĆ